UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE SOCIALE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 327.58(=1.478):061.1UE(043.3)

MOȘNEAGA GHEORGHE

COMUNITĂȚILE MOLDOVENEȘTI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ: CONSOLIDAREA CAPACITĂȚILOR DIASPORALE (ANALIZĂ POLITOLOGICĂ)

Specialitatea 561.01 – Teoria, metodologia politologiei; instituții și procese politice

Teză de doctor în științe politice

Conducător științific: Turco Tatiana,
doctor în științe politice,
conferențiar universitar

Autor:

CHIȘINĂU, 2025

©Moșneaga Gheorghe, 2025

CUPRINS

Adnotare	4
Lista abrevierilor	7
Introducere	8
CAPITOLUL I. Aspecte istoriografice și teoretico-metodologice ale fenomenului diasporei	20
1.1. Repere istoriografice ale cercetării diasporei si comunităților migraționale moldovenești.	20
1.2. Diaspora si comunitățile de migranți moldoveni: aspecte teoretico-metodologice.	32
1.3. Concluzii la capitolul 1.	46
CAPITOLUL 2. Formarea comunitățile moldovenești în Uniunea Europeană: realități și probleme	49
2.1. Migrația cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană: cauzele și direcțiile.	49
2.2. Comunitățile moldovenești în Uniunea Europeană: analiza cantitativă și calitativă.	61
2.3. Integrarea moldovenilor in țările UE-27+: evoluția și tendințele contemporane.	74
2.4. Concluzii la capitolul 2.	87
CAPITOLUL 3. Transformarea comunităților migrationale moldovenești în diaspora moldovenească în Uniunea Europeană: direcții și mecanisme principale	91
3.1. Participarea politică și social-economică a migranților moldoveni în procesul politic și dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova.	91
3.2. Formarea și dezvoltarea potențialului instituțional al comunităților / diasporei moldovenești în țările UE27+.	104
3.3. Politicile Republicii Moldova în consolidarea diasporei moldovenești.	118
3.4. Rolul instituțiilor internaționale și țărilor de destinație în formarea diasporei moldovenești în Uniunea Europeană.	132
3.5. Concluzii la capitolul 3	145
Concluzii și recomandări	148
Bibliografie	153
ANEXE	167
Anexa 1. CHESTIONARUL - Diaspora 2022-2023	171
Anexa 2. Tabele formate în baza analizei cercetărilor sociologice empirice realizate în anii 2017 și 2022 / 2023	177
Declarația privind asumarea răspunderii	188
CV-ul candidatului	189

ADNOTARE

Moșneaga Gheorghe, „Comunitățile moldovenești în Uniunea Europeană: consolidarea potențialului diasporal (analiză politologică)”, teză de doctor în științe politice, Chișinău, 2025

Structura tezei: Lucrarea constă din introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 287 surse, 2 anexe, 149 pagini textului de bază, 35 tabele, 1 diagramă.

Cuvintele cheie: comunitățile moldovenești, diaspora moldovenească, Uniunea Europeană, asociații diasporale, politicile Republicii Moldova pentru consolidarea diasporei.

Scopul cercetării: efectuarea unei analize politologice complexe și cuprinzătoare al comunităților moldovenești în Uniunea Europeană, consolidării potențialului lor diasporal.

Sarcinile cercetării: analiza bazelor istoriografice și teoretico-metodologice în cercetarea diasporei și ale comunităților migraționiste; analiza comunităților moldovenești în Uniunea Europeană, precum și a evoluției și tendințelor contemporane în integrarea cetățenilor moldoveni în țările UE27+; identificarea particularităților participării politice și socio-economice ale migranților moldoveni; cercetarea dezvoltării potențialului instituțional ale comunităților moldovenești în UE; analiza politicilor statului moldav pentru consolidarea diasporei moldovenești; elaborarea recomandărilor pentru creșterea eficienței interacțiunii tuturor părților interesate pentru consolidarea potențialului diasporal ale comunităților moldovenești în țările UE27+.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării: a fost efectuată o analiză complexă teoretico-metodologică și empirică a transformării comunităților migraționiste moldovenești din UE în diasporă, consolidării potențialului lor diasporal; pe baza cercetărilor empirice s-au concretizat cauzele și direcțiile migrației cetățenilor Republicii Moldova în țările Uniunii Europene, s-au identificat caracteristicile calitative și cantitative ale comunităților moldovenești din UE; pe baza metodologiei MIPEX s-a întreprins o analiză comprehensivă al procesului de adaptare și integrare ale migranților de muncă moldoveni din UE; s-au identificat principalele direcții și mecanisme de transformare ale comunităților de migranți moldoveni în diasporă, în Uniunea Europeană.

Problema științifică rezolvată constă în dezvoltarea bazei conceptuale al cercetării problemei consolidării potențialului diasporal al comunităților moldovenești din Uniunea Europeană, și al aspectului ei practic, ceea ce ne-a permis să identificăm particularitățile transformării comunităților moldovenești în diasporă. Aceasta a contribuit la elaborarea recomandărilor practice asupra consolidării diasporei moldovenești din UE, cu scopul utilizării acestora în viitor de către toate părțile cointeresate, care participă la procesul elaborării și realizării politicilor în domeniul migrației, diasporei, și dezvoltării.

Semnificația teoretică: a fost realizată abordarea autorului față de cercetarea problemei transformării comunităților migraționiste moldovenești în diasporă, în Uniunea Europeană, s-au identificat principalele direcții și mecanisme al acestui proces. Analiza complexă teoretico-metodologică și empirică al consolidării potențialului diasporal ale comunităților moldovenești din țările Uniunii Europene poate fi utilizat la cercetarea continuă ale diasporei moldovenești, politicilor statului moldav pentru consolidarea diasporei.

Valoarea aplicativă: rezultatele cercetării prezintă interes pentru savanți, cercetători, experți în domeniul științelor politice, sociologiei, migrantologiei, și altor științe sociale, care se preocupă de studiul problemelor ce țin de migrație, diasporă, și dezvoltare. Principalele puncte ale tezei pot fi utilizate în activitatea organelor de stat al Republicii Moldova, responsabile pentru elaborarea și realizarea politicilor de stat în domeniul migrației și diasporei, precum și de organizațiile societății civile, ce se preocupă de lucrul cu diaspora.

Implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele acestui studiu au fost reflectate în 17 articole științifice, care s-au publicat în reviste științifice din Republica Moldova dar și din străinătate, și au fost prezentate la 5 conferințe științifice naționale și internaționale.

ABSTRACT

Mosneaga Gheorghe, "Moldovan communities in the European Union: the consolidation of diaspora potential (political analysis)", PhD thesis in political science, Chisinau, 2025

Thesis structure: The thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, a bibliography containing 287 sources, 2 attachments, 149 pages of primary text, 35 tables, and 1 diagram.

Key terms: Moldovan communities, Moldovan diaspora, European Union, diaspora associations, policies of the Republic of Moldova for diaspora consolidation.

Purpose of the research: to conduct a comprehensive and complex political analysis of Moldovan communities in the European Union, the consolidation of their diaspora potential.

Research goals: analysis of historiographic, theoretical and methodological foundations of diaspora and migrant community research; analysis of Moldovan communities in the European Union, as well as of the evolution and contemporary tendencies of integration of Moldovan citizens in EU27+ countries; research of the development of EU Moldovan communities' institutional potential; analysis of Moldovan state policies in the field of consolidation of the Moldovan diaspora; elaboration of recommendations for improving the effectiveness of interaction between all the interested groups, aimed at the consolidation of the Moldovan communities' diaspora potential in the EU27+ countries.

Scientific novelty and originality: the thesis is a complex theoretical and methodological, and empirical analysis of Moldovan migrant communities' transformation into a diaspora, in the EU, of the consolidation of their diaspora potential; the causes and directions of Moldovan citizens' migration into European Union countries were clarified, and the qualitative and quantitative characteristics of Moldovan communities in the EU were identified; a comprehensive analysis of the process of Moldovan labor migrants' adaptation and integration in the EU was undertaken; the primary directions and mechanisms of transformation of Moldovan migrant communities into a diaspora in the European Union were identified.

The scientific problem that the thesis addresses is the development of the conceptual basis for researching the subject of consolidation of EU Moldovan communities' diaspora potential, its practical aspect, which would allow us to identify the particularities of the processes of transformation of Moldovan communities into a diaspora. This contributed to the elaboration of practical recommendations for the consolidation of Moldovan diasporas in the EU, with the purpose that these recommendations be used in the future by all interested parties that participate in the process of drafting and implementation of policies in the field of migration, diaspora and development.

Theoretical value: the author's approach to researching the subject of transformation of EU Moldovan migrant communities into a diaspora has been realized, the primary directions and mechanisms of this process were identified. The complex theoretical and methodological, and empirical analysis of the consolidation of Moldovan communities in the European Union can be further used for researching the Moldovan diaspora, and the policies of the Moldovan state for diaspora consolidation.

Practical value: the results of the research pose an interest to scientists, researchers, and experts in political sciences, sociology, migrant studies, and in other field of social science that study topics dealing with migration, diaspora, and development. The main points of the thesis can be employed in the work of the Republic of Moldova's government bodies that are responsible for the development and realization of state policies in the field of migration and diaspora, as well as of civil society organizations that interact with diasporas.

Implementation of the results of the thesis. The results of the current research have been reflected in 17 scientific articles that were published in scientific journals in the Republic of Moldova and abroad, and presented at 5 national and international scientific conferences.

АННОТАЦИЯ

Мошняга Георге, „Молдавские сообщества в Европейском Союзе: консолидация диаспорального потенциала (политологический анализ)", диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук, Кишинэу, 2025

Структура диссертации: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография из 287 источников, 2 приложения, 149 страниц основного текста, 35 таблиц, 1 диаграммы.

Ключевые слова: молдавские сообщества, молдавская диаспора, Европейский Союз, ассоциации диаспоры, политики Республики Молдова по консолидации диаспоры.

Цель исследования: проведение комплексного и всестороннего политологического анализа молдавских сообществ в Европейском Союзе, укрепления их диаспорального потенциала.

Задачи исследования: анализ историографических и теоретико-методологических основ исследования молдавских сообществ в Европейском Союзе, современных тенденций в области интеграции молдавских граждан в странах ЕС27+; выявление особенностей участия молдавских мигрантов в политическом и социально-экономическом процессах страны происхождения; исследование институционального потенциала молдавских сообществ в ЕС; анализ государственной политики Молдовы по укреплению молдавской диаспоры; разработка рекомендаций по повышению эффективности взаимодействия всех заинтересованных сторон по укреплению диаспорального потенциала молдавских сообществ в странах ЕС27+.

Научная новизна и оригинальность: проведен комплексный теоретико-методологический и эмпирический анализ трансформации молдавских мигрантских сообществ в диаспору в ЕС, консолидации их диаспорального потенциала; уточнены причины и направления миграции молдавских граждан в страны ЕС, проанализирован процесс интеграции молдавских трудовых мигрантов в ЕС; определены основные направления и механизмы трансформации молдавских мигрантских сообществ в диаспору в Европейском Союзе.

Научная проблема, решенная в диссертации, заключается в разработке концептуальных основ исследования консолидации диаспорального потенциала молдавских сообществ в ЕС, особенностей процесса трансформации молдавских общин в диаспору. Это способствовало выработке практических рекомендаций по консолидации молдавских диаспор в ЕС с целью их использования в будущем всеми заинтересованными сторонами, участвующими в процессе разработки и внедрения политики в области миграции, диаспоры и развития.

Теоретическая ценность: реализован авторский подход к исследованию трансформации молдавских мигрантских сообществ в ЕС в диаспору, выявлены основные направления и механизмы этого процесса. Это может быть использовано для дальнейшего исследования молдавской диаспоры, а также политик молдавского государства по консолидации диаспоры.

Практическая ценность: результаты исследования представляют интерес для специалистов в области общественных наук, изучающих проблемы, связанные с миграцией, диаспорой и развитием. Основные положения диссертации могут быть использованы в работе государственных органов Республики Молдова, ответственных за разработку и реализацию государственной политики в области миграции и диаспоры, а также организаций гражданского общества, взаимодействующих с диаспорами.

Внедрение результатов диссертации. Результаты исследования нашли отражение в 17 научных статьях, которые были опубликованы в научных журналах в Республике Молдова и за рубежом, представлены на 5 национальных и международных научных конференциях.

LISTA ABREVIERILOR

UE – Uniunea Europeană
UE 27+ - țările Uniunii Europene, Regatul Unit, Norvegia și Suedia
RM – Republica Moldova
MIPEX – Indicele politicilor de integrare a migranților
PARE 1+1 - Programul de Atragere a Remitențelor în Economie
EUROSTAT – Serviciul Statistic al Uniunii Europene
CBS AXA - compania sociologică din Republica Moldova
CIVIS - compania sociologică din Republica Moldova
SUA – Statele Unite ale Americii
URSS – Uniunea Republicilor Sovetice Socialiste
CSI – Comunitatea Statelor Independente
COVID-19 – Pandemia globală care sa innceput în 2019 și a durat până in anul 2022
BREXIT – ieșirea Regatului Unit din UE (din engleză - Britain și Exit).
OIM – Organizația Internațională pentru migrație
OIM - Organizația Internațională a Muncii
IT – Tehnologii Informaționale (din engleză)
PAS – Partidul Actiune si Solidaritate
PIB – Produsul Intern Brut
NEXUS – Programul OIM in Moldova, are scop stabilirea relațiilor între diaspora și populația din Republica Moldova, în sppecial copii
DOMDE – Proiectul "Dezvoltarea capacităților antreprenoriale ale diasporei Republicii Moldova"
BRD – Biroul Relații cu Diaspora
ODIMM – Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii
MiDL – Proiectul Migrație și Dezvoltare Locală
PNUD – Programul ONU (Națiunilor Unite) pentru dezvoltare
MEC – Ministerul Educației și Cercetării
ICMPD – Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor Migraționiste
SDC – Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare
EUDiF - Instrumentul Global al Facilității UE pentru Diasporă
PM - Parteneriatul de Mobilitate Republica Moldova – UE
FRONTEX –Agenția UE pentru securitatea frontierilor externe ale UE
MISMES – Migrant Support Measures from an employment and skills perspective (Măsurile de susținere a migranților din perspectiva angajării în câmpul muncii și calificărilor)
ETF – European Training Foundation (Fondația europeană de instruire)
CNAS – Casa Națională de Asigurări Sociale
DOR - Diaspora*Origini*Reveniri

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei. Procesele migraționale, în care Republica Moldova a fost activ implicată încă de la începutul anilor 1990, au dus la formarea unor comunități de migranți moldoveni în țările de destinație. Procesul de transformare a comunităților de migranți în diasporă este gradual, se formează organizații ale diasporei și are loc instituționalizarea diasporei. În primul rând, diaspora încearcă să-și păstreze identitatea, limba și cultura țării de origine, dar promovează și integrarea migranților în țările gazdă.

Relevanța și importanța studierii transformării comunităților de migranți moldoveni într-o diasporă în Uniunea Europeană se datorează faptului că Republica Moldova este un vecin direct al Uniunii Europene, iar în ultimele decenii cetățenii moldoveni au migrat activ în țările UE, fiind atrași de disponibilitatea locurilor de muncă, salarii mari, sistem democratic și social dezvoltat, politici incluzive față de migranți. În prezent, numărul cetățenilor moldoveni care locuiesc peste hotare depășește un milion de persoane, dintre care 47% sunt în țările UE [16]. Acest fapt determină actualitatea și importanța studiului de consolidare a potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană.

În ultimul deceniu, atât la nivel internațional, cât și la nivel național, s-a acordat multă atenție relației dintre migrație, diasporă și dezvoltare și s-au depus eforturi pentru a valorifica potențialul pozitiv al diasporei pentru dezvoltarea durabilă a țării de origine. În acest sens, cercetarea impactului migrației și al diasporei este relevant pentru dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova, deoarece diaspora moldovenească oferă asistență și sprijin pentru țara de origine atât la nivel național, cât și la nivel local și poate fi un instrument eficient de dezvoltare în beneficiul comunităților lor din țara de origine.

Problema migrației și a diasporei este, de asemenea, relevantă pentru știința politică. Migrația este un subiect multidimensional în care fiecare dintre științe (demografie, economie, sociologie, politologie etc.) își găsește propriul aspect de cercetare. Cercetătorii moldoveni se concentrează cel mai adesea asupra problemei demografice și a dificultăților economice cauzate de exodul forței de muncă din Republica Moldova. Direcțiile, fluxurile, volumele și motivațiile migranților moldoveni în străinătate sunt investigate, în special, din perspectiva sociologiei. Dar astăzi se pune problema reglementării fluxurilor migraționale, minimizării consecințelor negative ale migrației, elaborării și implementării politicii de stat pentru consolidarea diasporei, precum și întoarcerea și reintegrarea migranților de muncă moldoveni. Altfel spus, sunt vizate aspectele politologice ale studierii proceselor migraționale.

Un aspect important în studierea problemei consolidării potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din țările Uniunii Europene este politica instituțiilor de stat din

țările de destinație a migranților de muncă moldoveni. Autoritățile / societatea civilă din țările de destinație sunt interesate de integrarea cu succes a cetățenilor moldoveni în țările gazdă, de utilizarea potențialului demografic, social, financiar, educațional și de altă natură al migranților pentru dezvoltarea țărilor de destinație. În același timp, diaspora moldovenească poate contribui la dezvoltarea și consolidarea relațiilor dintre Republica Moldova și țările de destinație, poate promova o imagine pozitivă a țării de origine pe arena internațională.

Necesitatea și importanța analizei politologice a comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană, consolidarea potențialului diasporei lor este determinată de doi factori principali: în primul rând, diaspora se identifică ca o parte a populației care trăiește în alt stat și are propria strategie de interacțiune cu țara gazdă și cu țara de origine. În al doilea rând, constituirea organizațiilor diasporei ale căror activități au ca scop păstrarea identității etnice, a limbii, culturii, tradițiilor etc.

Rezultatele studiilor empirice arată că o parte semnificativă a migranților moldoveni nu se va întoarce acasă. Aceștia s-au socializat, s-au integrat în țările de destinație, au salarii decente, investiții și nu doresc să o ia de la zero. Prin urmare, una dintre direcțiile politicii statului în domeniul migrației, diasporei și dezvoltării ar trebui să se concentreze pe consolidarea diasporei moldovenești, utilizând capitalul social și financiar al acesteia pentru dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova.

Toate cele sus menționate determină relevanța acestui studiu și necesitatea unei abordări complexe și integrale a problemei consolidării potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană.

Gradul de studiere a temei. În literatura științifică străină, studiul problemei diasporei a început relativ recent, dar gama de aspecte care au ajuns în centrul atenției cercetătorilor este destul de largă. În lucrările lor, cercetătorii occidentali W. Konnor, M. Esman, D. A. Armstrong, G. Sheffer examinează activitatea diasporei din perspectiva transfrontalieră și transculturală [134; 145; 147; 120; 276]. R. Brubaker, G. Sheffer, W. Safran, D. A. Armstrong, R. Cohen, S. Lalluka ș.a. în lucrările sale abordează problemele metodologice ale cercetării diasporei [126; 125; 204; 276; 197; 120; 134]. Analiza lucrărilor autorilor menționați a arătat că, până în prezent, în știință nu există o definiție clară a termenului "diasporă", ceea ce se datorează, în mare parte, diversității abordărilor privind studiul acestui fenomen.

Problema migrației și diasporei este examinată în lucrările cercetătorilor români D. Sandu, A.T. Șerban-Oprescu, S. Stănică, M. Drăcea-Chelsoi, C. Beciu, etc. [199; 98; 99; 198; 100; 103; 33]. Cercetătorul D. Sandu analizează procesul de formare și funcționare a comunităților românești din străinătate, rolul diasporei românești în viața economică și politică

a țării de origine. A.T. Șerban-Oprescu și S. Stănică se concentrează asupra problemelor metodologice ale cercetării diasporei; M. Drăcea-Chelsoi investighează aspectul psihologic al fenomenului diasporei.

În literatura științifică rusă, studiile moderne ale diasporei au început în anii 1980-1990. De pe poziția abordării sociologice, cercetătorii I.V. Arutiunean, L.M. Drobijeva, A.A. Susokolov, T.A. Poloskova, V. A. Tișkov, J.T. Toșenko, T.I. Captikova și alții au acordat o atenție deosebită statutului politico-juridic al diasporelor, rolului și locului acestora în viața politică externă și internă a statelor [227; 273; 279; 280].

Studiul migrației, al comunităților de moldoveni de peste hotare și al diasporei moldovenești este destul de răspândit în literatura autohtonă de specialitate. Primele articole științifice dedicate diasporei moldovenești au fost publicate de cercetători moldoveni în 2006 [62].

O analiză comparativă a proceselor de formare și funcționare a comunităților de moldoveni din Italia, Rusia și Israel a fost efectuată de cercetătorii R. Schwartz (Israel) și T. Kring (Germania) [175; 201]. Aceste lucrări au servit drept bază pentru cercetările ulterioare ale comunităților / diasporei moldovenești de peste hotare, inclusiv în țările Uniunii Europene.

În prezent, studiul comunităților de migranți și al diasporei moldovenești se concentrează pe o gamă largă de probleme. Cauzele și direcțiile de migrație a cetățenilor moldoveni în Uniunea Europeană sunt studiate în lucrările autorilor străini și autohtoni M. Luecke, T.O. Mahmoud, S.A Toman, V. Cîrlig, V. Moșneaga, V. Moraru, Gh. Rusnac, D. Cheianu-Andrei, T. Tabac, O. Gagauz și alții [176; 175; 131; 34; 57; 71; 70; 14; 137; 141; 144; 179; 183; 210; 248; 148; 181; 184; 35; 217; 218]. În lucrările lor, autorii analizează cauzele, direcțiile, volumul, motivele migrației forței de muncă din Republica Moldova, transformarea acesteia în emigrație de muncă.

Dinamica cantitativă și calitativă a comunităților de moldoveni în Uniunea Europeană a fost analizată în lucrările autorilor D. Cheianu-Andrei, O. Davydova-Minguet, V. Mosneaga, V. Țurcan, V. Moraru, M. Iațco, O. Pozniak, D. Drbohlav, N. de Zwager, R. Sintov și alții [136; 50; 51; 60; 34; 70; 256; 185; 260]. Autorii remarcă că comunitățile de moldoveni din diferite țări ale UE sunt eterogene în ceea ce privește sexul, vârsta, educația, structura profesională și calificarea, ocuparea forței de muncă în țările de destinație. Există un proces de diversificare a sferelor de activitate, care se datorează numărului tot mai mare de cetățeni moldoveni cu studii în țările UE.

Începând cu a doua jumătate a anilor 2000, problema adaptării și integrării migranților moldoveni în societatea gazdă a început să fie abordată în literatura de specialitate din

Republica Moldova. Prima publicație care examinează direct problema integrării migranților moldoveni în societatea gazdă a fost articolul lui G. Slobodeniuc despre mecanismele de integrare socială a cetățenilor moldoveni în Portugalia [278]. O contribuție majoră la studiul acestei probleme a fost adusă de autorii autohtoni V. Moșneaga, V. Moraru, V. Țurcan, D. Cheianu-Andrei, V. Cîrlig, L. Roșca, ale căror publicații abordează diverse aspecte ale integrării migranților de muncă moldoveni în Uniunea Europeană, cu accent pe principalele țări de destinație a cetățenilor moldoveni în UE [260; 193; 131; 14; 255; 208].

Cercetătorii subliniază că cetățenii moldoveni demonstrează un nivel înalt de integrare în țările Uniunii Europene. Acest lucru se datorează în mare parte faptului că, în primul rând, UE implementează politici specifice în domeniul integrării migranților și dezvoltă abordări comune menite să alinieze politicile naționale la standardele comunitare comune; în al doilea rând, cu politicile promovate de Republica Moldova, cooperarea acesteia cu țările de destinație și structurile internaționale, menite să asigure drepturile și libertățile cetățenilor moldoveni, protecția juridică și socială a acestora peste hotare.

O problemă importantă de cercetare este consolidarea instituțională a comunităților de moldoveni / diasporei moldovenești în țările UE. În acest context, cercetătorii moldoveni remarcă faptul că transformarea comunităților de moldoveni în diaspora moldovenească este asociată cu apariția și consolidarea instituțiilor (asociațiilor) diasporei [250; 267].

Constituirea asociațiilor moldovenilor din diasporă este un proces spontan, legat de soluționarea problemelor de ordin etnocultural și lingvistic ale cetățenilor moldoveni din străinătate. Dar integrarea tot mai mare a migranților moldoveni în societatea gazdă, extinderea obiectivelor declarate contribuie la transformarea lor treptată în structura ale societății civile din țara gazdă.

Participarea migranților moldoveni din UE la procesele politice și socio-economice din Republica Moldova a fost cercetată de R. Rusu, N. Putină, T. Turco, V. Moșneaga, D. Vaculovschi, M. Peleah, E. Marmuleac, V. Levșencov, etc. [90; 92; 96; 194; 195; 215; 217; 218; 242; 271]. Autorii examinează diverse forme de activitate a diasporei moldovenești: participarea la alegerile parlamentare și prezidențiale, referendumuri, remitențe, investiții în afaceri, dezvoltarea comunităților locale, etc., accentuând transformarea sa dintr-un obiect într-un subiect activ al politicii moldovenești.

Pentru studierea procesului de transformare a comunităților de moldoveni în diaspora moldovenească în Uniunea Europeană, sunt importante politicile în domeniul migrației și diasporei ale Republicii Moldova. Cercetătorul autohton V. Moșneaga remarcă că politica în domeniul diasporei începe să se manifeste în calitate de direcție principală al politicii

migraționiste din 2013 [249]. Înființarea Biroului Relații cu Diaspora și adoptarea Strategiei naționale "Diaspora - 2025" și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, atestă atenția sporită a autorităților Republicii Moldova față de problema migrației, diasporei și dezvoltării.

Cu toate acestea, potrivit unui alt cercetător autohton, V. Donu, în pofida numeroaselor inițiative la nivel guvernamental în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării, acestea nu au efectul scontat. Prin urmare, este necesară crearea și dezvoltarea unei politici coerente și cuprinzătoare pentru toate părțile implicate, atât la nivel național, cât și la nivel local [70; 31; 12; 87].

Elaborarea unei politici cuprinzătoare a Republicii Moldova în domeniul migrației și diasporei este posibilă doar cu sprijinul structurilor internaționale și al societății civile din țările de destinație ale migranților moldoveni. Cu toate acestea, această problemă nu a fost suficient reflectată în literatura științifică de specialitate. Unele aspecte sunt relevate în lucrările lui C. Ejov (strategiile UE de gestionare a migrației din țările în curs de dezvoltare) [35; 144], E. Deleu (rolul instituțiilor politice în cooperarea cu a doua generație de migranți) [23; 24; 137], I. Cojuhari (potențialul de integrare a comunităților din diasporă în procesul de edificare a statului în țările gazdă) [237], V. Cotilevici (diaspora moldovenească în contextul politicii franceze de migrație) [21], M. Cebotari (protecția drepturilor sociale ale migranților de muncă moldoveni) [12; 13].

În pofida numărului mare de lucrări științifice ale autorilor străini și autohtoni, care abordează diverse aspecte ale migrației și diasporei, problema consolidării potențialului diasporalal comunităților de moldoveni în Uniunea Europeană nu este suficient investigat. Acest fapt a determinat necesitatea unei analize politologice cuprinzătoare și complexe al comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană, consolidarea potențialului lor diasporal.

Obiectul de cercetare al acestei lucrări îl constituie comunitățile de moldoveni din Uniunea Europeană.

Subiectul studiului reprezintă consolidarea potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană.

Scopul acestui studiu este de a realiza o analiză politologică complexă și cuprinzătoare a comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană, consolidarea potențialului lor diasporal. Pentru a realiza acest scop, este necesar să soluționăm următoarele **obiective**:

- a analiza istoriografia studiului diasporei și al migrației / comunităților etnice pentru a argumenta și asigura obiectivitatea autorului în formularea principalelor teze ale acestei lucrări științifice;

- a dezvălui fundamentele teoretice și metodologice ale studiului diasporei și al migrației / comunităților etnice prin definirea principalelor categorii cu care vom opera în această lucrare, precum și abordărilor și metodelor științifice care stau la baza acestei cercetări;

- a determina cauzele și direcțiile migrației cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană;

- a realiza o analiză calitativă și cantitativă a comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană;

- a analiza evoluția și tendințele actuale de adaptare și integrare a cetățenilor moldoveni în țările UE27+;

- a identifica specificul participării politice și socio-economice a migranților moldoveni la procesul politic și dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova;

- a investiga temeinic formarea și dezvoltarea capacităților instituționale ale comunităților / diasporei moldovenești în țările UE27+;

- a analiza politicile Republicii Moldova orientate spre consolidarea diasporei moldovenești;

- a demonstra rolul instituțiilor internaționale și țărilor de destinație în formarea diasporei moldovenești în UE;

- pe baza cercetărilor efectuate, a elabora recomandări pentru a îmbunătăți eficiența interacțiunii dintre toate părțile interesate în vederea consolidării potențialului diasporalal comunităților de moldoveni din UE27+.

Tezele principale înaintate pentru susținere:

1. Abordarea teoretico-metodologică a studiului comunităților de migranți moldoveni în Uniunea Europeană, consolidarea potențialului diasporal al acestora necesită aplicarea unor metode interdisciplinare de cercetare științifică. Doar sintetizarea prevederilor / dispozițiilor teoretice bazată pe cercetări sociologice empirice poate oferi o analiză politologică cuprinzătoare a principalelor direcții și mecanisme de transformare a comunităților de moldoveni în diasporă moldovenească în țările Uniunii Europene.

2. Principalele cauze ale migrației moldovenilor în Uniunea Europeană sunt motive economice și sociale, reîntregirea familiei și dorința de a beneficia de o educație universitară europeană. Însă, de la începutul migrației de muncă a cetățenilor moldoveni în UE (sfârșitul anilor 1990 - începutul anilor 2000), acestea au cunoscut o anumită evoluție datorită maturizării forței de muncă moldovenești în domeniul migrației internaționale de muncă, conștientizării oportunităților și valorilor sale. Cele mai atractive țări din UE pentru migrația forței de muncă din Republica Moldova sunt Italia, Germania, Franța, Marea Britanie, Spania,

Portugalia, Irlanda, România. Cercetările sociologice arată că există o anumită transformare a atractivității geografiei migrației a migranților de muncă moldoveni prin stabilirea acestora în alte țări din UE27+.

3. Transformarea migrației temporare de muncă în emigrație de muncă a contribuit la formarea comunităților de moldoveni în țările Uniunii Europene. Analiza principalelor tendințe ale migrației forței de muncă moldovenești în UE arată că migranții moldoveni tind să se integreze în societatea gazdă, legându-și viitorul de țara de destinație. Cu toate acestea, integrarea este un proces complex care depinde de mai mulți factori: dorința migrantului de a se integra în societatea gazdă; particularitățile politicii de imigrare a Uniunii Europene și a fiecărei țări gazdă din UE; politicile Republicii Moldova în domeniul migrației și diasporei, cooperarea acesteia cu țara gazdă, precum și activitățile de protecție juridică și socială a migranților moldoveni de peste hotare; toleranța populației locale față de migranți.

4. Principalele direcții și mecanisme de transformare a comunităților de migranți moldoveni în diasporă sunt: participarea la procesele politice și socio-economice din țara de origine; dezvoltarea capacității instituționale a comunităților de moldoveni; politicile Republicii Moldova privind consolidarea diasporei moldovenești; activitățile structurilor internaționale și ale țărilor gazdă privind formarea diasporei moldovenești în țările UE.

Reprezentanții comunităților de moldoveni participă în mod activ la alegerile Parlamentului și ale Președintelui Republicii Moldova. Participarea economică a diasporei moldovenești la dezvoltarea țării de origine se limitează în principal la remitențe. Cu toate acestea, migranții dețin o vastă experiență, cunoștințe, competențe, valori și practici acumulate în străinătate, și cu condiția existenței unui climat de afaceri favorabil, aceștia sunt gata să investească în economia moldovenească la nivel național și local, ceea ce va contribui la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova.

5. Organizațiile diasporale pot și ar trebui să joace un rol-cheie în viața comunităților din diasporă. Asociațiile diasporei moldovenești activează în majoritatea țărilor din Uniunea Europeană. Activitățile lor vizează, în principal, creșterea gradului de organizare a diasporei, păstrarea identității etnoculturale a comunităților de moldoveni de peste hotare, oferirea de informații și sprijin juridic migranților moldoveni.

Cercetările au arătat că o parte semnificativă a cetățenilor moldoveni nu sunt implicați în activitățile organizațiilor din diasporă. Acest lucru se datorează informării scăzute a migranților și a volumului de muncă al acestora. Pornind de la această premisă, este necesar de extins utilizarea noilor tehnologii pentru informarea migranților moldoveni, de diversificat formele și metodele de implicare a migranților în procesul de consolidare și funcționare a

instituțiilor diasporei moldovenești.

6. Politica în domeniul diasporei și implicarea acesteia în dezvoltarea durabilă a țării a fost evidențiată ca o direcție distinctă a politicii migraționale a Republicii Moldova începând cu anul 2013. Înființarea Biroului Relații cu Diaspora, numeroasele programe de lucru cu diaspora, adoptarea Strategiei Naționale "Diaspora - 2025" și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia au contribuit semnificativ la asigurarea drepturilor diasporei și la consolidarea încrederii în autoritățile publice din Republica Moldova, precum și la mobilizarea, utilizarea și recunoașterea potențialului uman al diasporei.

Cu sprijinul și asistența structurilor internaționale, Republica Moldova s-a alăturat tendinței internaționale de integrare a diasporei în strategiile de dezvoltare a țării. Acest fapt contribuie la consolidarea diasporei moldovenești, permite elaborarea modelelor de parteneriat între Republica Moldova și diaspora moldovenească din țările Uniunii Europene.

Ipoteza cercetării. Transformarea comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană în diaspora moldovenească este influențată de acțiunea unor diverși factori. Diaspora moldovenească de peste hotare nu este doar o dorință de păstrare a identității, limbii, culturii, tradițiilor țării de origine, ci și rezultatul unor acțiuni sistematice și planificate ale Republicii Moldova de susținere și consolidare a diasporei; statelor de destinație interesate în integrarea migranților, utilizarea potențialului demografic, economic, cultural, educațional al diasporei moldovenești pentru dezvoltarea țărilor de destinație; structurilor internaționale specializate în domeniul migrației, diasporei și dezvoltării.

Baza metodologică a cercetării. Cercetarea problemei comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană și consolidarea potențialului diasporal ale acestora trebuie să fie realizat în baza abordărilor interdisciplinare și multidisciplinare, ceea ce va permite combinarea nivelurilor teoretice și empirice de cercetare, precum și identificarea caracteristicilor comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană, a principalelor mecanisme de consolidare a potențialului diasporei.

Baza metodologică a cercetării a constituit-o un set de abordări și metode științifice, care au permis relevarea problemei consolidării potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din străinătate de pe poziția analizei politologice.

În cercetarea de față au fost utilizate abordarea etnografică, geografică, istorică, sociologică, politologică, strâns interconectate între ele și care au contribuit la o analiză complexă și multilaterală a comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană și transformarea lor în diasporă.

Subiectul și obiectul cercetării, scopurile și obiectivele stabilite au determinat

alegerea metodelor utilizate. Autorul a folosit metoda sistemică, instituțională, comparativă, sinergetică, behavioristă, sociologică pentru a analiza problema în profunzime și în mod cuprinzător. Pentru a reflecta starea actuală a comunităților de moldoveni din țările Uniunii Europene, consolidarea potențialului diasporal ale acestora, în teza de doctorat, pe lângă metodele menționate mai sus, au fost aplicate și metode general științifice, cum ar fi: logica, inducția și deducția, analiza și sinteza. Combinarea metodelor teoretice și empirice a contribuit la obținerea unor rezultate care reflectă starea actuală al problemei consolidării potențialului diasporal al comunităților de moldoveni în Uniunea Europeană.

O atenție deosebită este acordată metodelor sociologice empirice, colectării datelor primare. Pentru realizarea scopului și obiectivelor tezei și pentru testarea ipotezei, au fost realizate două sondaje sociologice empirice (în anii 2016-2017 și 2022-2023), care au permis obținerea unor informații ample privind caracteristicile cantitative și calitative ale comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană; participarea politică și socio-economică a migranților moldoveni la procesele politice și dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova; dezvoltarea capacității instituționale a comunităților de moldoveni / diasporei în țările UE; eficiența politicii Republicii Moldova în domeniul migrației / diasporei. În cursul cercetării efectuate de autor în perioada anilor 2022-2023 s-au intervievat 513 migranți moldoveni din țările Uniunii Europene, precum și din Regatul Unit, Norvegia, și Suedia, unde se află un număr semnificativ de migranți moldoveni (Anexa 1).

Pentru identificarea eficacității procesului de integrare ale migranților moldoveni în țările UE s-a utilizat indicele politicii integrării migranților (MIPEX), care este un instrument unic, care permite măsurarea politicii de integrare ale migranților în țările de destinație.

Metodele sociologice au fost completate de metoda statistică, care a permis analiza stării și tendințelor de transformare a comunităților de moldoveni în diasporă în Uniunea Europeană.

Noutatea științifică și originalitatea lucrării. Lucrarea de față este unul dintre primele studii științifice cuprinzătoare, care reflectă o abordare politologică a analizei comunităților de moldoveni în Uniunea Europeană, a consolidării potențialului lor diasporal.

În opinia noastră, noutatea științifică a cercetării de față rezidă în următoarele:

- a fost realizată o analiză teoretico-metodologică și empirică complexa a transformării comunităților de migranți moldoveni într-o diasporă în Uniunea Europeană și a consolidării potențialului lor diasporal;

- în baza cercetărilor empirice efectuate în anii 2016-2017 și 2022-2023, precum și a

analizei rezultatelor sondajelor sociologice ale migranților moldoveni realizate de structurile internaționale, au fost precizate motivele și direcțiile de migrație a cetățenilor moldoveni în țările Uniunii Europene, au fost determinate caracteristicile calitative și cantitative ale comunităților de moldoveni din UE;

- pe baza metodologiei MIPEX, a fost efectuată o analiză cuprinzătoare a procesului de adaptare și integrare a migranților de muncă moldoveni în țările Uniunii Europene și au fost identificate tendințele actuale de dezvoltare;

- au fost relevate principalele direcții și mecanisme de transformare a comunităților de migranți moldoveni în diasporă în Uniunea Europeană: participarea la procesele politice și socio-economice ale Republicii Moldova; formarea și dezvoltarea organizațiilor diasporei; politicile Republicii Moldova orientate spre consolidarea diasporei moldovenești cu sprijinul și asistența structurilor internaționale și a țărilor de primire a cetățenilor moldoveni;

- pe baza cercetărilor științifice efectuate, au fost formulate recomandări pentru a spori eficiența interacțiunii tuturor părților interesate în vederea consolidării potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din UE27+.

Rezultatele obținute, ce contribuie la soluționarea unei **probleme științifice importante**, constau în elaborarea unui cadru conceptual pentru studierea problemei consolidării potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană și a aspectului aplicativ al acesteia, ceea ce a făcut posibilă identificarea particularităților de transformarea comunităților de moldoveni în diasporă. Aceasta a contribuit la elaborarea unor recomandări practice pentru autoritățile publice din Republica Moldova și țările gazdă a migranților moldoveni, societatea civilă, organizațiile diasporei privind consolidarea diasporei moldovenești în Uniunea Europeană, în vederea utilizării lor ulterioare de către toți actorii implicați în procesul de elaborare și implementare a politicii în domeniul migrației, diasporei și dezvoltării.

Valoarea teoretică a tezei constă în faptul că rezultatele obținute au servit la dezvoltarea realizărilor deja existente în știința politică în studierea comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană. Lucrarea implementează abordarea autorului în studierea problemei transformării comunităților de migranți moldoveni în diasporă în Uniunea Europeană, identifică principalele direcții și mecanisme ale acestui proces.

Teza oferă o analiză interdisciplinară teoretico-metodologică și empirică cuprinzătoare și complexă a comunităților de moldoveni din țările Uniunii Europene, consolidarea potențialului diasporal ale acestora, care poate fi utilizată pentru cercetări ulterioare privind diaspora moldovenească, politicile Republicii Moldova orientate spre consolidarea diasporei,

precum și rolul autorităților/societăților din țările gazdă în formarea diasporei moldovenești în țările UE.

Un studiu cuprinzător al comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană și consolidarea potențialului lor diasporal poate prezenta interes pentru comunitatea științifică și specialiștii-practicieni din țările UE, care găzduiesc migranții moldoveni.

Tezele și concluziile din lucrare pot servi drept bază pentru cercetări ulterioare privind problema consolidării comunităților de moldoveni / diasporei atât în Republica Moldova, cât și peste hotare.

Semnificația practică a lucrării. Rezultatele studiului prezintă interes pentru cercetători, specialiști, experți în politologie, sociologie, studii de migrație și alte științe sociale angajate în studierea problemelor legate de migrație, diasporă și dezvoltare.

Principalele prevederi ale tezei pot fi utilizate în activitatea autorităților publice din Republica Moldova responsabile de elaborarea și implementarea politicilor de stat în domeniul migrației și diasporei, precum și a organizațiilor societății civile care interacționează cu diaspora.

Materialele tezei pot servi ca bază de informații pentru studii empirice ulterioare și pot deveni bază pentru cercetări ulterioare în domeniul migrației și diasporei.

Rezultatele cercetării pot fi folosite în procesul educațional pentru predarea unor cursuri specializate pe probleme de migrație și diasporă și pentru elaborarea lucrărilor metodice. Concluziile și recomandările formulate în teză pot contribui la consolidarea potențialului diasporal al comunităților de migranți moldoveni în Uniunea Europeană.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetării efectuate au fost reflectate în 18 articole științifice, care au fost publicate în reviste de specialitate și culegeri de articole editate în Republica Moldova și peste hotare. Ideile principale ale tezei au fost prezentate în comunicări și publicații la 4 conferințe științifice naționale și internaționale.

Structura tezei de doctorat este determinată de scopul, obiectivele și logica prezentării / expunerii materialului. Lucrarea include rezumate în limbile română, rusă și engleză, introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie și anexe. Volumul lucrării este de 149 pagini text de bază. Bibliografia include 287 surse.

Introducerea conține relevanța și semnificația problemei studiate, gradul de cercetare a temei, scopurile și obiectivele lucrării, definește obiectul, subiectul și baza metodologică a studiului, noutatea rezultatelor obținute, problema științifică importantă rezolvată în teză, semnificația teoretică și practică a lucrării, precum și aprobarea rezultatelor cercetării.

În primul capitol ***"Aspecte teoretico-metodologice și istoriografice ale fenomenului***

diasporei" se prezintă o analiză istoriografică detailată al cercetării diasporei și ale comunităților de migranți moldoveni, se definesc conceptele de bază ale cercetării, se relevă esența, clasificarea și funcțiile acesteia. Al doilea paragraf al acestui capitol este consacrat analizei aspectelor teoretice ale studiului diasporei și comunităților de migranți moldoveni, identificării abordărilor metodologice de studiere a fenomenului diasporei.

Al doilea capitol ***"Formarea comunităților de moldoveni în Uniunea Europeană: realități și probleme"*** este dedicat studiului cauzelor și direcțiilor principale de migrație a cetățenilor moldoveni în țările Uniunii Europene. O analiză cantitativă și calitativă a comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană este realizată pe baza analizei datelor statistice și a studiilor sociologice. O mare atenție este acordată studiului evoluției și tendințelor actuale în procesele de adaptare și integrare a cetățenilor moldoveni în țările UE27+.

Cel de-al treilea capitol ***"Transformarea comunităților de migrați moldoveni în diaspora moldovenească în Uniunea Europeană: direcții și mecanisme principale"*** analizează participarea politică și socio-economică a migranților moldoveni în procesele politice și dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova. O mare atenție este acordată problemei formării și dezvoltării potențialului instituțional al comunităților / diasporei moldovenești din țările Uniunii Europene. Un loc important în cel de-al treilea capitol este acordat analizei politicii Republicii Moldova în consolidarea diasporei moldovenești, precum și rolul instituțiilor internaționale și acțiunile autorităților din țările de destinație în formarea diasporei moldovenești în UE27+.

Ultima parte a lucrării conține ***concluzii*** formulate în urma analizei politologice a comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană și ***recomandări*** pentru autoritățile statului, societatea civilă și organizațiile diasporei privind consolidarea potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din UE.

CAPITOLUL I. ASPECTE ISTORIOGRAFICE ȘI TEORETICO-METODOLOGICE ALE FENOMENULUI DIASPOREI

Sub influența proceselor de globalizare, în multe țări ale lumii au loc procese de formare a minorităților etnice și a minorităților de migranți, care au un impact asupra vieții economice, sociopolitice și culturale a statelor moderne. Sub influența diverșilor factori, noile comunități etnice se transformă în diasporă, se creează și se consolidează instituțiile diasporei, care contribuie atât la păstrarea și transmiterea identității etnoculturale a comunităților de migranți, cât și la integrarea acestora în societatea gazdă.

Migrația cetățenilor moldoveni în țările Uniunii Europene a dus la formarea unor comunități de moldoveni și a diasporei moldovenești. Prin urmare, o analiză politologică cuprinzătoare și complexă a comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană, consolidarea potențialului diasporei moldovenești din punct de vedere teoretic și practic pare importantă și necesară. Acest capitol al tezei va fi consacrat analizei aspectelor istoriografice și teoretico-metodologice ale problemei formării și funcționării comunităților de moldoveni și a diasporei.

1.1. Repere istoriografice ale cercetării diasporei și comunităților migraționale moldovenești

În lumea modernă, diaspora devine un actor activ în viața economică, politică și culturală, influențând starea și dezvoltarea relațiilor bilaterale dintre țările de origine și țările de destinație. Cooperarea țării de origine cu diaspora devine o sarcină importantă pentru fiecare stat care are o diasporă semnificativă în străinătate. În acest sens, studierea problemei comunităților de moldoveni și a fenomenului diasporei, care are atât aspecte științifice, cât și politico-practice, este de mare importanță.

Pentru Republica Moldova, problema migrației și a diasporei este foarte relevantă datorită faptului că, în ultimii 25-30 de ani, un număr semnificativ de cetățeni moldoveni au părăsit țara sau intenționează să o facă în viitorul apropiat. Acest lucru duce la formarea unor comunități moldovenești peste hotare și la transformarea treptată a acestora într-o diasporă prin diverse mecanisme politice, economice, culturale. Având în vedere că astăzi majoritatea migranților moldoveni pleacă în Uniunea Europeană, este important de a analiza aspectele istoriografice ale studierii problemei comunităților / diasporei moldovenești în UE, ceea ce constituie scopul acestui paragraf al tezei.

În cercetarea diasporei moldovenești și a comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană, autorul se va baza în primul rând pe literatura științifică străină și națională privind formarea comunităților de migranți / etnice și diasporilor.

Trebuie remarcat faptul că cercetările privind fenomenul diasporei sunt relativ recente din punct de vedere temporal, dar gama de aspecte care au devenit obiectul atenției cercetătorilor este destul de largă. Astfel, oamenii de știință occidentali W. Konnor, M. Esman, D. A. Armstrong examinează semnificațiile transfrontaliere și transculturale ale activităților diasporei [134; 120; 145; 146]. Cercetătorul israelian G. Sheffer subliniază că abilitatea de a crea rețele transfrontaliere provine din esența diasporilor etno-naționale. Cu toate acestea, el înlocuiește termenul "transnațional" cu cel de "trans-statal", explicând că "diferitele colective din diasporă care sunt conectate printr-o "rețea dincolo de bariere " sunt, de obicei, formate din persoane de aceeași origine etnică. Se pare că rețelele depășesc granițele statelor, dar nu și pe cele ale națiunilor" [276, p.167].

Cercetătorul B. Anderson acordă o atenție deosebită problemelor legate de identitatea națională a membrilor diasporei [118]. În lucrarea „Comunitățile imaginare” el a avertizat împotriva iluziei că în era globalizării tot ce este "național" va deveni "transnațional", considerând că anume naționalismul este cel care constituie forța morală de coeziune. În lucrarea sa, autorul reflectă despre ceea ce este necesar pentru ca oamenii să se identifice pe ei înșiși ca membri ai aceleiași entități sociale, când trebuie să preia ca fiind al lor ceea ce este îndepărtat de ei în spațiu și timp, ceva ce nu mai face parte din viața lor cotidiană.

Conceptul, caracteristicile și tipologia diasporei sunt abordate în lucrările lui R. Brubaker, G. Sheffer, W. Safran, D. A. Armstrong, R. Cohen, S. Lalluka și alții. [125; 126; 197; 203; 276; 120; 132; 240]. Analiza lucrărilor științifice ale autorilor sus-menționați a arătat că, în ciuda numeroaselor studii, termenul "diasporă" nu a fost încă clar definit. Unul dintre motivele acestei situații este faptul că diaspora este obiectul de studiu al mai multor științe, ceea ce implică utilizarea unei varietăți de abordări pentru studierea acestui fenomen complex [238].

Problema migrației și a diasporei este abordată în lucrările cercetătorilor români D. Sandu, A. Șerban-Oprescu, S. Stănică, M. Drăcea-Chelsoi, etc. Cercetătorul D. Sandu analizează o gamă largă de probleme legate de comunitățile românești și diaspora românească: formarea și funcționarea comunităților românești din străinătate, rolul diasporei românești în viața economică și politică a țării de origine [198; 98; 99; 199; 100; 103; 33]. A. Șerban-Oprescu observă că studiile despre diaspora includ o gamă largă de aspecte legate de diverse forme contemporane de deplasare, de la simpla călătorie la exil. În opinia sa, valoarea studiilor despre diaspora constă în faptul că teoriile diasporei oferă abordări alternative care urmăresc să înceteze să mai analizeze "diaspora" ca pe un termen subordonat ierarhic față de "națiune"

[100; pp.277-278]. S. Stănică subliniază dubla dimensiune a conceptului de diasporă: sociologică (diaspora ca categorie socială ce se referă la "mobilitatea ideilor, artefactelor și oamenilor în timp și spațiu") și teoretică (diaspora ca categorie analitică necesară pentru a înțelege "condiții sociale precum coeziunea socială, conflictul, cultura globală și globalizarea culturală") [103]. Aspectul psihologic al fenomenului diasporei este explorat de M. Drăcea-Chelsoi, subliniind că, în timpul deplasării, mentalitatea și psihicul oamenilor suferă transformări legate, pe de o parte, de dobândirea unei noi identități și, pe de altă parte, de păstrarea nostalgiei față de țara de origine, ceea ce creează dileme în ceea ce privește atașamentele lor culturale și psihologice [33].

În ceea ce privește studiul problemelor diasporei în literatura științifică rusă, menționăm că bazele teoretice și metodologice pentru cercetările contemporane ale diferitelor comunități etno-sociale au fost puse în anii 1960-1980 în lucrările lui Y.V. Bromlei [228; 229], L.N. Gumilev [233], ș.a.

În anii 1980-1990, R.G. Abdulatipov, I.V. Arutiunean, L.M. Drobizheva, S.A. Arutyunov, T.A. Poloskova, și V.A. Tishkov au început să studieze problema diasporelor din punct de vedere sociologic, acordând o atenție deosebită statutului lor politic și juridic, rolului și locului în viața politică externă și internă a statelor. [225; 226; 227; 273; 279]. Metodologia acestei abordări este bine prezentată în articolul, deja devenit clasic, al lui J.T. Toșenko și T.I. Chaptîkova "Diaspora ca obiect al cercetării sociologice", care este citată de aproape toți autorii care studiază problematica diasporei [280].

Revenind la studiul problemelor migrației, al comunităților moldovenești de peste hotare și al diasporei moldovenești, observăm că astăzi acestea sunt destul de răspândite în literatura științifică din Republica Moldova. Primele publicații privind problemele migrației în Republica Moldova au început să apară în a doua jumătate a anilor 1990, când procesele de migrație spre / din Moldova au luat forma emigrării, repatrierii, migrației forțate (refugiați și persoane intern deplasate) și migrației forței de muncă spre Comunitatea Statelor Independente (CSI), în timp ce migrația forței de muncă spre Uniunea Europeană abia începea. Lucrările științifice din această perioadă s-au axat nu atât pe analiza procesului de formare și funcționare a diasporei, cât pe studiul proceselor de migrație internațională și formarea comunităților moldovenești de peste hotare. Analizele au fost efectuate în contextul migrației temporare, sezoniere și circulare [70; p.16].

Schimbările în politica migrațională a Republicii Moldova față de comunitățile moldovenești de peste hotare și crearea Biroului pentru Relații cu Diaspora au contribuit la faptul că problema formării comunităților moldovenești de peste hotare a devenit un subiect de cercetare în rândul oamenilor de știință. Unele dintre primele studii în acest domeniu au fost

cercetările efectuate de R. Schwartz (Israel) și T. Kring (Germania) în cadrul proiectelor Organizației Internaționale pentru Migrație, care au efectuat o analiză comparativă a proceselor de formare și funcționare a comunităților moldovenești din Italia, Rusia și Israel [201; 175]. Aceste două lucrări au servit drept bază pentru dezvoltarea ulterioară a temelor de cercetare și aprofundarea acestora.

Formarea comunităților de moldoveni și a diasporei moldovenești a fost analizată de cercetătorii autohtoni începând cu a doua jumătate a anilor 2000. Pionierul studierii celor trei aspecte (migrația, comunitățile moldovenești de peste hotare, diaspora moldovenească în Uniunea Europeană) a fost V. Moșneaga, care, independent și în coautorat cu alți savanți, a publicat numeroase lucrări privind problema în cauză. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că instituțiile de stat din Republica Moldova au devansat mediul academic în formularea și analiza problemei diasporei. Decretul Președintelui Republicii Moldova P. Lucinschi, care a definit diaspora moldovenească și a trasat parametrii de conținut ai acesteia, a fost publicat încă din august 2000 [22], în timp ce primul articol științific despre diaspora moldovenească a fost publicat de cercetătorii moldoveni A. Morozan și A. Margarint abia în 2006 [62]. Autorii au evidențiat rolul migrației forței de muncă în apariția numeroaselor comunități moldovenești peste hotare și au prezentat activitățile autorităților moldovenești în susținerea cetățenilor moldoveni din afara Republicii Moldova. Anterior, tot în 2006, P. Cabacenco a analizat rolul internetului în dezvoltarea rețelelor transnaționale de migranți și a diasporei [235]. Ulterior, apar publicații care relevă aspectele teoretice și metodologice ale problemei diasporei, analizează criteriile și caracteristicile acestui concept [56; 91].

Merită menționată lucrarea lui R. Schwartz (Israel), care în 2007, în cadrul proiectului Organizației Internaționale pentru Migrație, a studiat procesul de formare a comunităților și diasporei moldovenești de peste hotare pe exemplul Israelului, Italiei și Rusiei [201]. Conștient de neclaritatea și ambiguitatea diasporei moldovenești contemporane, el a analizat, pe bună dreptate, comunitățile moldovenești de peste hotare și diaspora ca o entitate, considerând că la această etapă de dezvoltare a fenomenului este puțin oportună utilizarea abordărilor general acceptate de analiză a diasporei [252; p.20].

Utilizând metodologia lui R. Schwartz, V. Moșneaga și R. Rusu au investigat definițiile existente ale diasporei, au făcut o încercare de analiză comprehensivă a diasporei moldovenești în formare, au relevat principalele direcții ale politicii migraționiste moldovenești în domeniul susținerii comunităților moldovenești și a diasporei de peste hotare [72].

Analiza surselor bibliografice a arătat că interesul științific pentru studierea comunităților de migranți și a diasporei moldovenești se concentrează în jurul următoarelor probleme: în primul rând, cauzele și direcțiile de migrație a cetățenilor moldoveni în Uniunea

Europeană; în al doilea rând, dinamica cantitativă și calitativă a comunităților de moldoveni în Uniunea Europeană; în al treilea rând, adaptarea și integrarea cetățenilor moldoveni în țările UE; în al patrulea rând, consolidarea instituțională a comunităților / diasporei moldovenești în țările UE; în al cincilea rând, participarea politică și socio-economică a migranților moldoveni din UE la procesele politice și socio-economice din Republica Moldova; politicile Republicii Moldova în consolidarea diasporei moldovenești; în al șaselea rând, rolul instituțiilor internaționale și al autorităților/societăților din țările de destinație în formarea diasporei moldovenești în UE.

Motivele și direcțiile de migrație a cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană sunt studiate în lucrările autorilor străini și autohtoni M. Luecke, T.O. Mahmoud, S.A Toman, V. Cîrlig, V. Moșneaga, V. Moraru, Gh. Rusnac, D. Cheianu-Andrei, T. Tabac, O. Gagauz și alții [176; 131; 257; 14; 210]. Analiza surselor științifice a arătat că migrația forței de muncă moldovenești în UE începe să se dezvolte începând cu a doua jumătate a anilor '90 ai secolului XX, iar de la sfârșitul anilor '90 - începutul anilor 2000 dobândește un caracter de masă. Principalele cauze ale migrației moldovenilor în Uniunea Europeană sunt cauze economice și sociale, reîntregirea familiei și dorința de a obține studii universitare europene.

Factorii care determină alegerea țării de migrație a forței de muncă sunt diverși și tipici pentru migrația internațională a forței de muncă. Aceștia includ dorința de a câștiga mai mult și de a asigura bunăstarea materială pentru ei înșiși și pentru familiile lor; proximitatea lingvistică; disponibilitatea capitalului / rețelelor sociale în țara de destinație. Alegerea țării de ședere este facilitată de politicile de integrare ale țărilor UE. Se remarcă importanța factorului "românesc" (cetățenie, diplome universitare etc.) care facilitează migrația și integrarea în țările de destinație.

În procesul migrației, cetățenii moldoveni utilizează diverse forme de intrare, ședere și angajare în UE (vize turistice; trecerea ilegală a frontierei; angajarea ilegală; contracte de muncă individuale și colective; cote de muncă; vize de muncă; regimul fără vize etc.). Cele mai atractive țări pentru migrația forței de muncă din Republica Moldova sunt Italia, Germania, Franța, Regatul Unit, Spania, Polonia, Portugalia, printre care Italia este lider absolut în atragerea migranților de muncă moldoveni.

Migrația forței de muncă din Republica Moldova în Uniunea Europeană demonstrează că migranții dau dovadă de dorința de a se integra în societatea gazdă, de a-și transforma statutul din ilegal în legal, de la statutul de muncitor slab calificat la statutul de profesionist corespunzător nivelului lor de educație, calificărilor și experienței de muncă. Din migranți de muncă, ei devin emigranți de muncă, iar planurile și strategiile lor pentru viitor se schimbă.

Aceștia aspiră să devină cetățeni cu drepturi depline ai țărilor gazdă și nu doresc să se întoarcă în Republica Moldova.

Regimul UE de scutire de vize cu Republica Moldova a creat noi oportunități pentru migrația în scop de muncă a cetățenilor moldoveni în țările UE. Numărul migranților moldoveni care lucrează pe termen scurt în țările UE în cadrul regimului fără vize a crescut de mai mult de două ori. Șederea temporară în țara de destinație și angajarea în câmpul muncii, de regulă, nu schimbă planurile migranților pe termen scurt de a se întoarce în patrie.

Republica Moldova a demonstrat un nivel înalt de mobilitate a populației, implicarea acesteia în procesele de migrație a forței de muncă: aproape fiecare a doua gospodărie are migranți de muncă. Potențialul de migrație în Republica Moldova este încă destul de ridicat și urmează să crească în viitor.

Pandemia a scos la iveală noi tendințe în ceea ce privește migrația în scop de muncă a cetețenilor moldoveni către UE: scăderea volumelor, motivarea și creșterea reemigrării. Acest lucru este valabil mai ales pentru migranții pe termen scurt, care s-au bucurat de un regim fără vize și s-au aflat în afara sprijinului social și juridic al țărilor de primire. Mai mult de 80% dintre migranții de muncă moldoveni au fost afectați din punct de vedere economic de pandemie, migranții circulari fiind cei mai afectați [160].

În literatura de specialitate străină și autohtonă s-a acordat multă atenție dinamicii cantitative și calitative a comunităților moldovenești din Uniunea Europeană [255; 14; 136; 141; 143; 57; 71; 70; 183; 185; 224; 261; 184]. Potrivit estimărilor Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, numărul total al cetățenilor moldoveni aflați peste hotare este de 1,11 milioane - 1,25 milioane de persoane [277]. În 2008, 66% dintre migranții de muncă moldoveni erau orientați spre CSI (Rusia - 63%) și, respectiv, 34% spre Uniunea Europeană. Până în 2013, ponderea migranților pe termen lung în CSI (Rusia) a fost de 56% (UE - 44%) [224, p.4].

Criza economică, începând din 2014, schimbările în politica migrațională a Federației Ruse, precum și introducerea în 2014 a regimului fără vize cu UE pentru cetățenii Republicii Moldova au dus la o scădere în continuare a numărului de migranți pe termen lung și scurt în Rusia și la creșterea treptată a direcției europene în migrația forței de muncă din Moldova. Pandemia Covid-19 (2020-2021) și agresiunea rusă în Ucraina (de la sfârșitul lunii februarie 2022) au intensificat această tendință. Potrivit estimărilor experților, la începutul lunii mai 2022, în Federația Rusă se aflau 76.645 de migranți moldoveni. Comparativ cu luna mai 2019, numărul migranților moldoveni în Rusia a scăzut de peste patru ori, iar față de sfârșitul anului 2014, reducerea a fost de aproximativ 7,5 ori [245]. În opinia noastră, migranții moldoveni care nu și-au pierdut locurile de muncă în timpul pandemiei au rămas în Rusia. Nu există o nouă

creștere a numărului de migranți de muncă moldoveni în Rusia în condițiile războiului. Noile realități au determinat o reorientare și mai rapidă a migranților de muncă moldoveni către piața europeană a muncii.

Practica a demonstrat o tendință importantă a etapei inițiale a migrației forței de muncă moldovenești în țările de destinație. Inițial, oamenii s-au deplasat în capitale și în orașele mari, unde era mai ușor să găsească cazare, loc de muncă și să obțină salarii mai mari. Treptat, se manifestă o altă tendință - dispersarea pe întreg teritoriul țării, explorarea altor regiuni ale țării.

Geografia forței de muncă din Republica Moldova în UE se prezintă astfel: Italia, Republica Cehă, Germania, Grecia, Franța, Irlanda, Spania, Portugalia, Regatul Unit, Irlanda. Italia este principalul consumator de migranți de muncă moldoveni în UE. Mai mult de 80% din totalul migranților de muncă moldoveni sunt concentrați în aceste țări.

Comunitățile de moldoveni din diferite țări ale UE sunt eterogene din punct de vedere al structurii pe sexe, vârstă, educație, calificare profesională, ocupare a forței de muncă în țările de destinație. În același timp, există un proces de diversificare a sferelor de activitate. Acest lucru se datorează faptului că numărul cetățenilor moldoveni cu studii în țările UE este în creștere. Mulți migranți moldoveni, după ce și-au nostrificat diplomele de studii superioare, au reușit să găsească un loc de muncă în conformitate cu calificările lor.

O problemă importantă de cercetare, care se reflectă în literatura științifică străină și autohtonă privind problemele migrației și diasporei, este adaptarea și integrarea migranților moldoveni în societatea gazdă. În literatura științifică din Republica Moldova, problema integrării cetățenilor moldoveni peste hotare a fost abordată încă din a doua jumătate a anilor 2000, deși inițial aspectele integrării cetățenilor moldoveni în UE au avut un caracter secundar. Mai mult, în analiza acestor procese nici nu se folosea termenul de integrare. Acest lucru se datorează faptului că înainte "accentul în cercetare a fost pus pe studiul migrației internaționale a cetățenilor moldoveni, pe identificarea direcțiilor principale ale acesteia, pe numărul de emigranți moldoveni, inclusiv al emigranților de muncă. În cadrul acestor studii au fost cercetate și unele aspecte ale problemelor de adaptare și integrare a cetățenilor moldoveni în fiecare țară din UE." [184; 149; 146; 60].

Și, în al doilea rând, migranții de muncă moldoveni înșiși, în mare parte, nu și-au stabilit încă obiective de integrare în țările de destinație din UE. Migranții moldoveni considerau că migrația în scop de muncă este un fenomen temporar și că, după ce vor lucra în străinătate pentru o perioadă de timp, vor câștiga bani și se vor întoarce acasă [70].

Prima publicație în care direct se abordează problema integrării migranților moldoveni în societatea gazdă a fost articolul lui G. Slobodeniuc [278]. Cercetările aprofundate ulterioare au dus la apariția unor publicații care abordează diferite aspecte ale integrării migranților de

muncă moldoveni în Uniunea Europeană. În studiile autorilor moldoveni V. Moșneaga, V. Moraru, V. Țurcan, D. Cheianu-Andrei, V. Cîrlig, L. Roșca, o atenție deosebită este acordată principalelor țări de destinație în UE: Germania, Grecia, Irlanda, Spania, Italia, Portugalia, România, Republica Cehă, Franța [262; 14; 70; 131; 193; 137].

Adaptarea și integrarea migranților în țara de destinație este o problemă foarte complexă și ambiguă. Aceasta "depinde de mulți factori: de particularitățile politicii în domeniul imigrației a țării gazdă, de interacțiunea dintre stat și societatea civilă, de toleranța populației locale față de migranți." [260, p.113].

UE pune în aplicare politici specific în domeniul integrării migranților. După cum remarcă V. Mosneaga și V. Țurcan, procesul de integrare este complex și include toate sferele vieții sociale: participarea politică, munca și mobilitatea forței de muncă, reședința, accesul la cetățenie, educația, protecția social și juridică, asigurarea drepturilor fundamentale civile și politice, realizării necesităților lingvistice, religioase, socio-culturale ale persoanelor [260]. În acest scop, în cadrul UE se elaborează abordări comune pentru a alinia politicile naționale la standardele comunitare comune [114; 137; 170; 248; 200; 61; 278; 106].

Analiza literaturii de specialitate ne permite să concluzionăm că imigranții moldoveni în țările UE demonstrează un nivel înalt de integrare, dorința de a se integra în societatea gazdă ca cetățeni care respectă legea și oameni civilizați. Succesul integrării lor în țările UE depinde în mare măsură de politicile Republicii Moldova, de cooperarea acesteia atât cu țările de destinație, cât și cu structurile internaționale în asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor moldoveni, a protecției juridice și sociale a acestora în străinătate. Diaspora moldovenească joacă, de asemenea, un rol semnificativ în acest proces.

În literatura științifică dedicată studiului diasporei moldovenești, o mare atenție este acordată problemei transformării "lucrătorilor migranți" în comunitate transnațională. Această transformare devine realitate odată cu implicarea diferitelor mecanisme de ordine politică, socio-economică, socio-culturală din partea diverșilor actori. În primul rând, migranții înșiși din țara de destinație, care încep să se organizeze și săî și creeze asociații. În al doilea rând, din partea statului de destinație, care implementează o politică de integrare a migranților în societatea din țara gazdă. În al treilea rând, din partea statului de origine, care caută să-și mențină cetățenii plecați în străinătate, în câmpul său de contact, interacțiune și influență.

Atunci când analizează consolidarea instituțională a comunităților / diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene, cercetătorii autohtoni remarcă faptul că transformarea comunităților de moldoveni în diaspora moldovenească este asociată cu apariția și consolidarea instituțiilor (asociațiilor) diasporei. Tipologia asociațiilor diasporei moldovenești este complexă și diversă, în funcție de statutul lor juridic, modelul de management și domeniul de activitate.

Comunitățile etnice / naționale de migranți se transformă în diaspora în condițiile dorinței conștiente de a menține diverse legături cu patria lor istorică sau reală. Acest lucru este facilitat, în mare măsură, de o varietate de asociații ale diasporei, care acționează ca o instituționalizare a diasporei. Apartenența, activitatea în asociațiile diasporei demonstrează aspirația unui migrant de a menține legăturile cu patria nu numai la nivel individual, ci și la nivel colectiv [250; 282; 193; 278].

Formarea asociațiilor diasporei moldovenești este un proces spontan legat de soluționarea problemelor de ordin etnocultural și lingvistic ale cetățenilor moldoveni de peste hotare. Asociațiile, alături de biserică, îndeplinesc funcția de unificare, de cristalizare culturală și identitară a migranților. Dar gama de obiective declarate s-a extins treptat. Acest lucru a semnalat integrarea tot mai mare a asociațiilor moldovenești în spațiul juridic și socio-cultural al țării gazdă. Acestea s-au transformat treptat în instituții ale societății civile din țara gazdă.

Cercetătorul V. Moșneaga identifică principalele probleme ale instituțiilor diasporei moldovenești [70]. În primul rând, componența personalului, pregătirea profesională a liderilor, potențialul limitat al membrilor și activiștilor ai acestor asociații.

În al doilea rând, lipsa bazei materiale necesare, a finanțării proiectelor pe care le implementează. Având resurse financiare limitate, asociațiile din diasporă folosesc diferite metode pentru a obține finanțare pentru proiectele lor, apelând la oamenii de afaceri moldoveni din țara de destinație, la structurile guvernamentale și neguvernamentale atât din țara de destinație, cât și din statul de origine, precum și la instituțiile internaționale.

În al treilea rând, există o lipsă de solidaritate și cooperare între instituțiile diasporei. Diaspora moldovenească este deseori fragmentată din cauza diviziunilor politico-partiinice, geopolitice și religioase / bisericești. Deseori chiar preoții își asumă rolul de fondatori sau lideri ai asociațiilor neguvernamentale din străinătate. De asemenea, este important de luat în considerare problema conducerii / personalitatea liderului, a ambițiilor personale, a competiției între liderii asociațiilor diasporei moldovenești, care deseori duc o luptă ascunsă pentru resurse informaționale, finanțe, apropiere / colaborare mai strânsă cu Ambasada Republicii Moldova, etc.

În al patrulea rând, lipsa sau incapacitatea de a obține și de a utiliza informația. Acest aspect este legat de comunicare, de incapacitatea de a utiliza în mod eficient canalele de comunicare existente. Cetățenii moldoveni, în cea mai mare parte, nu cunosc despre existența organizațiilor. Unul dintre motive este faptul că migranții moldoveni înșiși nu sunt foarte deschiși la comunicare și cooperare. Pentru a realiza propunerile și dorințele migranților, este necesară colaborarea și o activitate mai intensă a reprezentanților de rând ale comunităților moldovenești.

Unul dintre instrumentele de transformare a comunităților moldovenești din Uniunea Europeană în diaspora moldovenească este participarea migranților la procesele politice, sociale și economice din Republica Moldova. După cum a arătat analiza publicațiilor științifice străine și autohtone, participarea politică a diasporei la viața țării de origine se poate manifesta în diverse forme statale și non-statale: participarea la politica electorală, parlamentară și consultativă (participarea la alegeri, referendumuri, activitate în calitate de membri în partide politice; în calitate de membri ai diferitelor consilii consultative și platforme de dialog; grupuri de presiune / lobby-uri), proteste, demonstrații, greve politice, greve ale foamei, boicoturi etc. Participarea politică a diasporei depinde de o serie de factori care pot încuraja sau bloca participarea diasporei. Printre aceștia se numără: legislația electorală ale țării și drepturile politice; structura oportunităților politice legate de accesibilitatea sistemului electoral atât în țara de origine, cât și în țara gazdă [5; 165; 219; 223; 164; 115; 177; 190; 273].

Implicarea politică a diasporei moldovenești din UE în viața Republicii Moldova se manifestă sub diverse forme, printre care putem evidenția, în primul rând, participarea la alegerile parlamentare și prezidențiale, la referendumuri, la activitatea Parlamentului, în diferite tipuri de consilii etc. De asemenea, există și forme de participare extraparlamentară: proteste, boicoturi în fața ambasadelor Republicii Moldova din țările UE, etc. [92; 90; 242; 96].

Cercetătorii moldoveni R. Rusu și N. Putina au remarcat în lucrările lor că, dacă anterior comunitățile moldovenești de peste hotare erau privite în mare parte ca obiect de influență politică, atunci astăzi diaspora moldovenească începe tot mai mult să se simtă ca subiect politic în viața Republicii Moldova [97; 92]. Activitatea sa în procesul electoral este în creștere. Cetățenii moldoveni sunt din ce în ce mai activi în alegeri [215; 259]. Acest lucru permite diasporei să influențeze rezultatele procesului decizional din cadrul autorităților publice, cât și a deciziilor politice. Diaspora alege 3 deputați ai Parlamentului Republicii Moldova.

O altă formă de transformare a comunităților moldovenești din Uniunea Europeană este participarea migranților moldoveni la dezvoltarea economică a țării de origine, la dezvoltarea "patriei mici" a migranților. Participarea economică la dezvoltarea țării de origine ia mai multe forme.

În primul rând, este vorba de sprijinul financiar al rudelor și persoanelor apropiate prin intermediul remitențelor în Republica Moldova. Studiile sociologice arată că acești bani sunt folosiți în mare parte pentru a soluționa problemele materiale și nemateriale curente și pe termen lung ale familiei și gospodăriei migrantului. O parte nesemnificativă merge spre dezvoltarea afacerilor, după cum o demonstrează rezultatele Programului "PARE 1+1" promovat de stat.

În cei 10 ani de existență a programului, mai puțin de 2.000 de persoane au devenit participanți la acest program. În al doilea rând, este vorba de asistență în dezvoltarea localității natale. Aceasta se exprimă prin acordarea de asistență financiară pentru o școală, o echipă sportivă, construirea unei biserici, a unui drum, unei fântâni, iluminarea satului, etc. În același timp, există o tendință de creștere a nivelului de solidaritate ale migranților originari din aceiași localitate, atunci când ei se unesc și își pun în comun fondurile pentru a rezolva probleme importante din comunitatea locală. În al treilea rând, aceasta contribuie la dezvoltarea durabilă a țării. Remitențele de la migranți contribuie la consolidarea sistemului bancar al țării, la întărirea monedei naționale, la consolidarea rezervei de aur și a rezervelor valutare. În perioada 1995-2019, Republica Moldova a primit remitențe în valoare de peste 20 de miliarde de dolari SUA [123; 271; 101].

O problemă științifică importantă, care se reflectă în publicațiile cercetătorilor autohtoni, este legată de elaborarea politicii Republicii Moldova în domeniul migrației și diasporei de la începutul anilor 1990. Pe parcursul perioadei de 30 de ani, aceasta a ajuns să oglindească în mod obiectiv și adecvat realitățile migrației, să reacționeze la schimbările ce au loc, acumulând experiență și cooperând cu structurile internaționale. În această perioadă, comunitatea academică a reacționat la schimbările legate de politica Republicii Moldova privind diaspora, consolidarea rolului și contribuției acesteia la păstrarea legăturilor cu țara de origine, dezvoltarea durabilă și democratică a statului de origine.

Evidențiind mai multe etape în dezvoltarea politicii migraționiste a Republicii Moldova, V. Moșneaga menționează că politica în domeniul diasporei se evidențiază ca direcție principală începând cu 2013 [249]. Aceasta reflectă faptul că comunitățile moldovenești de peste hotare încep să se integreze intensive în țările de destinație, transformându-se într-o diasporă. Diaspora începe să devină un actor independent în politica migrațională, solicitând mai multă atenție și instituționalizându-și rolul în viața țării. Sunt adoptate Strategia națională "Diaspora - 2025" și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia, care reprezintă documente cheie și de bază ale politicii Republicii Moldova în domeniul migrației, dezvoltării și diasporei.

În opinia cercetătorul Donu V., crearea Biroului Relații cu Diaspora a avut un impact pozitiv asupra consolidării diasporei moldovenești; au fost elaborate numeroase programe de lucru cu diaspora, din 2002 au fost organizate Congrese ale Diasporei, Zilele Diasporei, Forumuri investiționale ale diasporei etc. În același timp, au fost identificate și anumite restricții datorate unor motive politice, electorale, contextul socio-economic și politic de dezvoltare a țării. Deși există multe inițiative la nivel guvernamental în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării, acestea nu sunt sinergetice, astfel încât unele programe se suprapun sau

nu au efectul scontat. Pentru a asigura creșterea nivelului de încredere a cetățenilor este necesar să se creeze și să se dezvolte un cadru instituțional, precum și politici coerente și cuprinzătoare pentru toți actorii implicați, atât la nivel național, cât și la nivel local [70; 87; 65; 31; 12].

Instituțiile internaționale și autoritățile / societatea civilă din țările de destinație joacă un rol important înformarea diasporei moldovenești în UE. După cum a arătat analiza surselor științifice, problema participării instituțiilor internaționale și a autorităților din țările de destinație la formarea diasporei nu este larg cercetată, în pofida faptului că în ultimele decenii integrarea migranților în țările gazdă și formarea comunităților diasporei s-a aflat constant în câmpul de atenție al Uniunii Europene [79].

Analiza surselor bibliografice străine și autohtone a demonstrat că un aspect important în formarea diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene este existența acordurilor bilaterale între guvernele țărilor de destinație și țările de origine ale diasporei în diverse domenii, care contribuie la reglementarea și protecția drepturilor migranților moldoveni [12; 13; 21; 24; 31; 237]. Pentru a utilize potențialul diasporei, guvernele statelor gazdă elaborează și pun în aplicare decizii, programe și planuri de acțiune pentru cooperarea cu diaspora, implică diaspora în diferite domenii de activitate, oferă finanțare pentru proiecte de dezvoltare sub egida diasporei, consolidează potențialul și sprijină antreprenorii din diasporă.

Aspecte separate legate de formarea și activitatea comunităților moldovenești / diasporei moldovenești de peste hotare sunt examinate în tezele de doctorat ale savanților moldoveni E. Deleu [23], A. Enachi [36]. În același timp, o analiză complex și cuprinzătoare a formării comunităților moldovenești în țările Uniunii Europene, consolidarea potențialului diasporei nu a fost inclusă în sfera de interes a autorilor menționați, dar necesită o investigare științifică serioasă.

Astfel, studierea aspectelor istoriografice ale problemei formării diasporei moldovenești în Uniunea Europeană ne permite să tragem unele concluzii. Problemele migrației, formării comunităților moldovenești / diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene sunt reflectate în literatura științifică autohtonă, constituie obiectul interesului constant al structurilor de stat ale Republicii Moldova, al partidelor politice moldovenești, al comunității științifice și academice.

O analiză complexă a surselor științifice internaționale și naționale a arătat că cercetătorii autohtoni acordă o mare atenție problemei formării comunităților de migranți moldoveni peste hotare, adaptării și integrării migranților moldoveni în țările Uniunii Europene. În același timp, este necesar să se pună mai mult accent pe studierea principalelor direcții și mecanisme de transformare a comunităților de moldoveni în diasporă, formarea și dezvoltarea potențialului instituțional al comunităților și diasporei moldovenești în țările

Uniunii Europene. În mare măsură, consolidarea diasporei moldovenești depinde de politicile Republicii Moldova în domeniul migrației și susținerii diasporei, de activitățile autorităților din țările gazdă și de sprijinul instituțiilor internaționale. În acest sens, o sarcină importantă de cercetare este analiza politologică a transformării comunităților de migranți moldoveni în diaspora moldovenească în țările Uniunii Europene.

1.2. Diaspora și comunitățile de migranți moldoveni: aspecte teoretico-metodologice

Studierea comunităților și a diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene este o direcție nouă în știința politică, de aceea este important să se elaboreze o bază teoretică și metodologică pentru cercetare, care va permite examinarea diverselor aspecte și efectuarea unei analize cuprinzătoare a problemei. Caracterul interdisciplinar al cercetării prezentate a determinat utilizarea diverselor surse, ceea ce a asigurat fiabilitatea și logica cercetării științifice efectuate, argumentarea concluziilor și recomandărilor.

O sursă teoretică importantă a tezei sunt lucrările științifice ale autorilor străini și autohtoni preocupați de studiul migrației și comunităților moldovenești peste hotare și transformarea lor în diasporă. Diversele abordări ale studierii comunităților de migranți, precum și a fenomenului diasporei, ne-au permis să examinăm problemele și tendințele de formare a comunităților moldovenești în diferite țări ale Uniunii Europene, consolidarea potențialului lor diasporal de pe poziția analizei politologice.

O mare atenție în teza de doctorat va fi acordată analizei cadrului juridic și legislativ al politicii Republicii Moldova în domeniul migrației și diasporei, programelor din acest domeniu, practicii reale de interacțiune dintre stat și comunitățile moldovenești de peste hotare, inclusive diasporei moldovenești din Uniunea Europeană. În acest sens, o sursă importantă pentru teza de doctorat a fost totalitatea actelor normative, care reflect principalele principii și forme de susținere a originarilor din Republica Moldova aflați peste hotarele țării [51; 106; 105; 104; 103; 88; 42; 44].

În primul paragraf al acestei lucrări s-a menționat că primul document care a definit diaspora moldovenească a fost Decretul Președintelui Republicii Moldova P. Lucinschi privind susținerea persoanelor originare din Republica Moldova domiciliate peste hotare și colaborarea cu acestea, publicat în anul 2000. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova "Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare" (2013-2014) a inclus pentru prima dată domeniul diasporei în aspectele de dezvoltare socială, economică și culturală a țării, cu elaborarea unei politici de stat cuprinzătoare de susținere a diasporei. Programul a evidențiat necesitatea susținerii și consolidării societății civile din diasporă pentru a asigura legătura diasporei cu țara, participarea la procesul decizional și susținerea eforturilor de dezvoltare a

Republicii Moldova. Creșterea numărului de programe cu și pentru diasporă, în scopul păstrării identității naționale, promovării tradițiilor și patrimoniului cultural în țările de destinație, a fost identificată ca o direcție importantă [88].

Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru perioada 2015-2018 a inclus un capitol special dedicat relațiilor cu diaspora, în care sunt prezentate 15 domenii prioritare de cooperare. La elaborarea acestui document s-a ținut cont de propunerile cetățenilor moldoveni aflați peste hotarele țării [89].

În februarie 2016, a fost adoptată Strategia națională "Diaspora-2025", cu obiectivul general de a dezvolta un cadru durabil și cuprinzător de cooperare între instituțiile statului și diasporă, bazat pe încredere și inițiative comune menite să faciliteze oportunitățile de întoarcere productivă a diasporei. Strategia și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia pentru anii 2016-2018 promovează cooperarea dintre Guvern, administrația publică locală, societatea civilă din țară și diasporă prin consolidarea și extinderea abordării transversale a politicilor privind diaspora, migrația și dezvoltarea, precum și prin implicarea și cooperarea cu diaspora pentru dezvoltarea Republicii Moldova [104].

Un document important care definește direcțiile de interacțiune dintre stat și diasporă este Strategia Națională în domeniul Migrației și Azilului pentru anii 2011-2020, care proclamă drept obiective importante consolidarea potențialului misiunilor diplomatice și reprezentanțelor consulare de peste hotare pentru a asigura un dialog eficient cu societatea și diaspora moldovenească din țara gazdă, pentru a oferi informații și alte forme de sprijin pentru întoarcerea / repatrierea migranților în țară etc. În plus, Strategia subliniază necesitatea de a consolida legăturile cu diaspora moldovenească și de a promova transferul de "remitențe sociale" - democratice, economice, culturale, relații gender; organizarea și activitatea comunităților care contribuie la procesele de dezvoltare generală a țării [105].

În baza Programului de activitate a Guvernului pentru anii 2016-2018, a Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018 și a Strategiei naționale "Diaspora - 2025", în anul 2017, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării [43]. Acest Mecanism prevede principalele aspecte organizatorice și metodologice, în conformitate cu care va fi implementată o abordare integrată în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării.

Trebuie remarcat faptul că, în pofida prezenței unor contradicții serioase între forțele politice din Republica Moldova cu privire la modalitățile de dezvoltare socială a țării, politica moldovenească în domeniul migrației se caracterizează printr-o anumită consecvență, acumularea și utilizarea experienței conceptuale și practice atât internaționale, cât și proprii. Una dintre direcțiile importante ale acestei politici este extinderea relațiilor cu diaspora

moldovenească, care este văzută ca un instrument important pentru dezvoltarea Republicii Moldova și a relațiilor reciproc avantajoase cu alte țări [252, p.30].

În procesul de elaborare a tezei de doctorat, în calitate de sursă de informație vor fi utilizate pe larg datele statistice privind migrația și comunitățile moldovenești din străinătate, care sunt publicate cu regularitate de către serviciile statistice naționale (Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova) și internaționale (EUROSTAT).

O sursă importantă de informație privind migrația populației din Republica Moldova, a comunităților de moldoveni și a diasporei o constituie materialele cercetărilor sociologice empirice acumulate în Republica Moldova. Printre astfel de materiale, care sunt oglindite în paginile tezei de doctorat, trebuie să menționăm rezultatele cercetărilor empirice de monitorizare efectuate de compania sociologică CBS AXA la subiectul de interes pentru noi.

Pe lângă utilizarea materialelor elaborate de alți cercetători, în 2016-2017 autorul a participat la o cercetare sociologică empirică de cartografiere a diasporei moldovenești în șase țări (Germania, Regatul Unit, Israel, Italia, Portugalia, Rusia) în cadrul echipei laboratorului de cercetare "Sociologia Politicii" de la Universitatea de Stat din Moldova. Cercetarea de teren a fost realizată sub formă de chestionare ale respondenților în baza unui chestionar structurat; interviuri individuale aprofundate cu experți; participarea la focus-grupuri cu migranți de muncă moldoveni peste hotare.

Pentru urmărirea dinamicii dezvoltării comunităților / diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene, în 2022-2023 autorul a efectuat cercetări sociologice empirice, în urma cărora au fost anchetați migranții de muncă moldoveni în țările Uniunii Europene, Regatul Unit, Norvegia și Suedia ceea ce i-a permis să formuleze concluzii și să ofere recomandări, care vor contribui la dezvoltarea relațiilor multilaterale dintre Republica Moldova și diaspora moldovenească peste hotare.

Ca sursă de informare cu privire la tema de cercetare, în lucrare se utilizează note analitice, rapoarte, documente de lucru, materiale din presa scrisă și resurse media electronice [253; 251; 37].

Elaborarea fundamentelor teoretico-conceptuale ale cercetării implică necesitatea de a defini principalele categorii cu care vom opera în această lucrare. Reieșind din scopul și obiectivele cercetării, conceptele de "comunitate" și "diaspora" joacă un rol esențial.

În știința politică și practica din Republica Moldova, comunitățile moldovenești de peste hotare și diaspora sunt considerate de cele mai multe ori ca fiind concepte sinonime [5]. Formula "diaspora = comunitățile moldovenești de peste hotare" este utilizată de structurile de stat din Republica Moldova, inclusiv de Biroul Relații cu Diaspora. În opinia lui V. Moșneaga,

această abordare duce la pierderea însăși a specificului conceptului însuși de diasporă [70, p.17].

Comunitatea migrațională poate fi definită ca o comunitate / colectivitate etnică socială de migranți care au ajuns pe teritoriul țării de destinație din aceeași țară, ce posedă o cultură comună și ai cărei membri se identifică pe ei înșiși ca subiecți independenți și integrali al acțiunii sociale [201]. Cercetător R. Schwartz consideră că diaspora interacționează strâns cu comunitățile de migranți, iar această interacțiune stă la baza dezvoltării diasporei [215]. Acest punct de vedere este exprimat și de V. Moșneaga, care constată că diaspora se păstrează, se consolidează și se dezvoltă prin integrarea și incluziunea reprezentanților comunităților de migranți. În opinia sa, diaspora se instituționalizează prin activitatea conștientă, colectivă de păstrare a relațiilor / legăturilor cu patria, țara de origine, prin consolidarea comunității sale etnice, de migranți în țara gazdă, care se manifestă prin participarea la activitățile asociațiilor (organizațiilor, instituțiilor) diasporei. Diaspora nu înseamnă totalitatea persoanelor venite din aceeași țară de origine (în cazul nostru Republica Moldova) în țara de destinație, ci doar acele persoane care doresc să păstreze și mențin contactul cu patria, manifestă și consolidează această legătură [70, p.17].

Din punct de vedere etimologic, termenul "diasporă" este de origine greacă (diaspora) și denotă dispersia, șederea unei anumite părți a unui popor în afara țării de origine [115, p.33]. Acest termen a apărut pentru prima dată în limba greacă pentru a descrie expulzarea evreilor din Palestina. Termenul "diaspora" își are rădăcinile în experiența istorică a dispersării poporului evreu în afara patriei [115], ulterior a fost folosit pentru a caracteriza fenomene precum diaspora armeană și greacă [126] sau diaspora africană [119, p.3; 206].

Cu toate acestea, definiția diasporei a fost mult timp un subiect de dezbatere. În opinia noastră, acest lucru se datorează în mare parte faptului că diaspora este obiectul de studiu al multor științe sociale, iar fiecare știință folosește abordări proprii, ceea ce duce la multitudinea de interpretări al acestui fenomen complex. În opinia cercetătorului A. Korobkov, "conceptul de diasporă este foarte eclectic și contradictoriu" [239, p.467], ceea ce duce adesea la o anumită confuzie de concepte. T. Poloskova subliniază, de asemenea, că în literatura științifică modernă lipsește o definiție clară a conceptului de "diasporă", în ciuda utilizării pe scară largă a acestui termen, ceea ce dă motive pentru ai evidenția"claritatea neidentificată" [273].

K.S. Gadjiev și E.G. Soloviova disting două direcții generale care, în opinia lor, cuprind întreaga varietate de abordări de cercetare. Prima direcție se bazează pe ideea că diaspora este o categorie polemică, utilizată pe scară largă în jurnalism și chiar în discuții științifice, dar nu are calitatea de termen științific. Susținătorii celei de-a doua direcții, încercând să dea o definiție

exhaustivă a diasporei, fie extind constant cadrul semantic al termenului, fie îl precizează constant, ceea ce duce la complicarea acestui concept [232].

Cercetătorul R. Cohen în lucrarea sa „Global Diasporas" identifică patru etape principale în cercetarea diasporei:

Prima etapă este legată de cercetarea problemelor "diasporei ca victimă". În această perioadă, apare sensul clasic al termenului "diaspora". Acest lucru s-a datorat în principal experienței tragice a formării forțate a diasporei evreiești. În perioada anilor 1960-1970, definiția clasică a fost în mod constant extinsă pentru a include alte exemple (africani, armeni, irlandezi, greci, palestinieni). Ca și în cazul evreilor, la baza dispersiei acestor grupuri etnice se găsea determinantul „eveniment – cataclism", care a provocat traume întregii comunități. Altfel spus, victimizarea a fost o caracteristică centrală a acestor diaspora [132].

A doua etapă caracterizează anii 1980. Ea a fost asociată cu complicarea clasificării diasporelor, particularităților subtipurilor acestora. Potrivit afirmației lui W. Safran în această perioadă termenul "diaspora" se folosea ca o"denumire metaforică" pentru a descrie diverse categorii de persoane incluse în procesele de migrație [197]. Având în vedere numărul lor, experiența istorică, istoriile colective similare, particularitățile relațiilor cu țara gazdă și cu țara de origine, acestea au fost identificate ca un grup (cluster) mai divers decât grupurile de diasporă menționate în prima etapă [178].

A treia etapă (mijlocul anilor 1990) se caracteriza prin înțelegerea și critica teoriilor propuse în anii 1980. Deși la această etapă noi grupuri de migranți au fost clasificați drept diaspore, autorii acestor teorii au fost criticați pentru stagnarea dezvoltării conceptelor diasporei.

Cea de-a treia etapă (mijlocul anilor 1990) este caracterizată de reflecția și critica teoriilor expuse în anii 1980. Deși noi grupuri de migranți au fost recunoscute ca fiind diaspore, autorii acestor teorii au fost criticați pentru stagnarea dezvoltării conceptului de diasporă. Sub influența postmodernismului, adepții abordării social-constructiviste au distins două elemente importante în definirea diasporei - "patria" și "comunitățile etnice sau religioase". La aceasta a contribuit faptul că identitățile în lumea postmodernă au fost semnificativ influențate, modificate. Ca urmare, conceptul de diaspora a fost reorientat radical ca răspuns la această provocare [132].

În această perioadă, migranții au dezvoltat practici transnaționale pe care cercetătorii le consideră greu de explicat prin intermediul teoriilor existente ale migrației. Aceasta a vizat transnaționalismul în migrație: migranții construiesc și mențin relații sociale multiple, trăiesc în comunități și spații transnaționale [128].

La sfârșitul secolului al XX-lea, a început cea de-a patra etapă, caracterizată prin consolidarea studiilor despre diasporă. Complexitatea definirii diasporei este din ce în ce mai mare. În același timp, are loc un proces de deteriorare a identității și de creare a minorităților diasporale [132, p.2]. Mobilitatea crescândă a devenit o caracteristică centrală a lumii actuale în continuă schimbare. Interacțiunea diferitelor culturi duce la hibridizarea identității. Procesele de dislocare și reinvestire a identității devin masive. Dar migranții își doresc totuși o bază solidă sub forma unui "background" care să îi ajute cu răspunsuri privind atașamentele lor culturale și psihologice [33].

Globalizarea devine o realitate și începe să fie analizată intensiv de către științele social-umanistice. Acest lucru se reflectă și în studiul problemelor legate de diasporă. Diaspora începe să fie privită prin prisma transnaționalismului, ca o comunitate care este legată simultan atât de țara de origine (ieșire / exod), cât și de țara de reședință (gazdă / primire).

Revenind la definirea conceptului de "diasporă", vom analiza în continuare diversitatea de opinii și abordări existente în gândirea științifică occidentală și rusă. Conceptul de "diasporă" a ajuns să fie aplicat tuturor grupurilor etnice care, dintr-un motiv sau altul, au fost separate de poporul lor și au continuat nu doar să existe, ci și să persiste ca o comunitate etnică specială. Această abordare corespunde definiției dată de W. Connor diasporei ca fiind "acea parte a unui popor care trăiește în afara patriei" [246, p.16].

V. Safran, pe baza modelului evreiesc al diasporei, definește criteriile diasporei. În opinia sa, conceptul de "diasporă" poate fi aplicat comunităților care corespund următoarelor caracteristici:

a) totalitatea de reprezentanți / descendenți al comunităților minoritare, dispersate ca urmare a exodului din țările lor de origine;

b) existența memoriei colective (reale sau mitice) despre țara de origine/ patrie;

c) sentiment de înstrăinare parțială sau totală față de societatea gazdă. Acest lucru se bazează pe percepția că, probabil, nu pot fi acceptați pe deplin în țara gazdă;

d) dorința de a se întoarce în țara strămoșilor. Aceștia consideră țara de origine ca fiind adevărata lor patrie, în care ei sau descendenții lor trebuie să se întoarcă în cele din urmă;

e) un angajament de a sprijini țara-patrie. Aceștia consideră că ar trebui să participe în mod colectiv la menținerea sau restabilirea securității și prosperității țării-patrie;

f) menținerea, personal sau prin intermediari, a legăturilor cu țara de origine. Elementele definitorii sunt conștiința colectivă și solidaritatea etnică, o relație de lungă durată cu țara-patrie [178; 197].

R. Cohen clarifică o serie de caracteristici ale lui V. Safran și oferă o definiție proprie a conceptului de "diasporă", identificând 4 criterii de determinare a diasporei:

a) grupuri care s-au dispersat în întreaga lume ca urmare a agresiunii, sau din motive voluntare;

b) nu toți migranții etnici pot fi considerați o diasporă, ci doar cei care "păstrează legături strânse cu trecutul sau blochează asimilarea, iar în viitor pot contribui la apariția unei "conștiințe diasporale";

c) ar trebui să fie luate în considerare doar evenimentele pozitive care susțin / fixează identitatea diasporei;

d) o identitate comună cu conaționalii din alte state este condiționată de obligații generate de religie, limbă și destin comun [197, pp.24-25].

În opinia lui K. Tololyan, conceptualizarea diasporei se bazează pe următoarele elemente:

a) distrugerea patriei sau expulzarea colectivă din patrie, sau ambele procese;

b) trauma colectivă asociată cu exodul forțat;

c) o identitate clară în patrie și o memorie colectivă;

d) menținerea relațiilor cu statul de origine și conaționalii din statul gazdă [241].

Trebuie remarcat faptul că și cercetătorii ruși sunt preocupați de această problemă. A. Militarev a încercat să formuleze trăsăturile comune ale diasporilor clasice, în primul rând ale diasporei evreiești. Acestea sunt: a) apartenența la un grup minoritar al populației; b) corporatismul; c) restricționarea domeniilor de activitate / muncă; d) încălcarea drepturilor; e) interzicerea sau restricționarea drepturilor de schimbare a statutului social; f) restricționarea dreptului de proprietate asupra pământului și a carierei militare; g) izolarea de alte straturi ale populației; h) "conștiința diasporală" [143, pp.25-26].

T. Poloskova consideră că "definirea conceptului de diasporă ar trebui să înceapă cu identificarea trăsăturilor constitutive ale sistemului, printre care se numără: 1) identitatea etnică; 2) valorile culturale comune; 3) antiteza socio-culturală, exprimată în dorința de a păstra identitatea etnică și culturală; 4) ideea (cel mai adesea sub forma unui arhetip) prezenței unei origini istorice comune. Din punctul de vedere al analizei politologice, care determină locul diasporilor în sistemul instituțiilor politice, importantă este nu doar autoidentificarea ca parte a unui popor aflat într-o țară străină, ceea ce este caracteristic pentru diaspore, dar și existența unei strategii proprii de relaționare cu statul de reședință și cu patria istorică (sau cu simbolul acesteia); formarea unor instituții și organizații ale căror activități vizează păstrarea și dezvoltarea identității etnice. Cu alte cuvinte, diaspora, spre deosebire de un grup etnic, este întotdeauna instituționalizată și poartă un conținut nu doar etnocultural, ci și etno-politic" [273, p.18].

În prezent, diaspora este definită ca fiind "colectivități sociale care există dincolo de frontierele naționale și care au reușit de-a lungul timpului să: a) mențină o identitate colectivă națională, culturală sau religioasă printr-un sentiment de coeziune internă și legături susținute cu o patrie reală sau imaginară, b) manifeste capacitatea de a promova interesele colective ale comunității sociale prin dezvoltarea unei structuri organizaționale interne și a unor legături transnaționale" [117]. Altfel spus, diaspora, în sens larg, poate fi definită ca fiind comunități de persoane îndepărtate din mediul natal prin migrație voluntară sau forțată, care își formează și perpetuează o identitate culturală proprie rezultată din combinarea moștenirii naționale și a noilor perspective dobândite în țara gazdă prin hibridizare [100, p.277].

Atât cercetătorii occidentali, cât și cei ruși, în definirea conceptului, sunt de acord că diaspora este o parte a unui etnos care trăiește în afara statului său național. Z. Levin, percepând diaspora ca fiind o parte a unui etnos în afara țării sale de origine, consideră că diaspora există atâta timp cât persistă specificul său etnocultural, a cărui cea mai înaltă manifestare este mentalitatea stabilită și determinată de opoziția caracteristică "Noi - Ei". Mentalitatea diasporei este un derivat al funcționării sale adaptative. Comunitatea însăși există atâta timp cât nu este întreruptă triada: structură - adaptabilitate - mecanism de reglare. Instituțiile sale asigură posibilitatea de contact între migranți, le permit să păstreze specificul etnocultural [241].

Diaspora are și poartă în ea principalele trăsături ale identității naționale a poporului său (cultură, limbă, conștiință). Aceasta păstrează, susține și promovează dezvoltarea limbii, culturii și identității naționale prin participarea activă la diverse mișcări național-culturale, sociale și politice. În același timp, trebuie menționat faptul că "orice grup de persoane de o anumită naționalitate nu poate fi considerat o diasporă dacă nu are un impuls intern și o nevoie de autoconservare" [280, p.36].

Putem fi de acord cu opinia autorului T. Poloskova că:

1. Diaspora este un fenomen etnocultural și etnopolitic, care apare pe baza grupurilor etnice care trăiesc în afara statelor lor "titulare". Diaspora are caracteristici precum: autoidentificarea etnică multiplă, care se manifestă prin existența unor legături etnoculturale atât cu țara de reședință, cât și cu țara de ieșire (patria); formarea unor instituții care asigură conservarea și dezvoltarea diasporei; prezența interacțiunii cu instituțiile statului atât din țara gazdă, cât și din patria etnică.

2. Interacțiunea tot mai mare a statelor moderne duce la creșterea influenței diasporilor asupra politicii interne și externe ale statelor incluse în acest sistem de interconexiuni.

3. Evoluția diasporilor moderne are o serie de trăsături comune și specifice. Majoritatea diasporilor trec prin mai multe etape în dezvoltarea lor: formarea, dezvoltarea diasporei și

declinul sau transformarea. Particularitățile sunt condiționate de acțiunea mai multor factori, printre care un rol important îl joacă: situația social-politică și economică din țara de reședință și din patria diasporei; politicile sociale și etnice ale statului gazdă și ale patriei etnice; proximitatea sau "depărtarea" dintre cultura diasporei și ale țării de reședință; potențialul (social, economic, cultural, instituțional) al diasporei etc. [273].

Păstrarea diasporei depinde, fără îndoială, de educația și socializarea copiilor din diasporă în tradițiile culturii naționale și a conștiinței etnice a poporului. Acesta, în opinia noastră, constituie unul dintre trăsăturile diasporei în sens clasic, și anume, apariția unor noi generații de migranți care păstrează legături cu țara de origine.

Dar la fel de important este și procesul de alimentare a diasporei din exterior, prin intermediul noilor migranți din țara de origine etnică a diasporei, fapt ce permite diasporei să se reproducă și să se mențină în timp. M. Ivanska și Y. Schein consideră că sursa de recrutare potențială de noi membri pentru activitățile diasporei sunt migranții de muncă, studenții care se află în țara de destinație temporar, sosiți în scopul desfășurării unei activități de muncă (venituri mai mari, mijloace de trai) sau de studii. Prezența acestei componente în structura diasporei este foarte importantă. Această parte nestabilă ("flotantă") a diasporei reprezintă o rezervă pentru creșterea acesteia, o inovație constantă a cererilor și intențiilor diasporei [278, p.7].

Recunoscând succesul incontestabil al cercetătorilor din domeniul diasporei în definirea conceptului, care reflect multitudinea opiniilor și abordărilor existente în gândirea științifică occidentală și rusă, în lucrarea noastră ne vom baza pe următoarea definiție a diasporei: diaspora este formată din grupuri etnice minoritare de origine migrantă, care trăiesc și activează în țările de destinație, păstrând în același timp relații emoționale și materiale cu patria (țara de origine) [72, p.92], având capacitatea de a se reproduce și de a se menține în timp.

Există mai multe abordări principale în ceea ce privește studiul fenomenului diasporei [63]:

a) ***Abordarea etnografică*** se concentrează pe analiza aspectelor etnografice ale existenței, vieții, culturii, tradițiilor unei părți separate a națiunii / etniei de bază, care trăiește în alte condiții, într-un alt mediu social, (geo)politic, socio-economic și socio-cultural. Diaspora este interpretată ca un anumit număr de persoane de aceeași etnie (naționalitate) care se află / trăiesc în afara țării de origine și care își păstrează limba, cultura, tradițiile și identitatea etnică. În studiul diasporei, abordarea etnografică este dominantă. Cea mai mare parte a cercetătorilor sunt adepții acestei abordări, deși în ultimele decenii a existat un interes tot mai mare pentru abordarea sociologică și abordarea politologică în cercetarea diasporei.

b) ***Abordarea geografică*** examinează procesele și fenomenele menționate anterior dintr-o perspectivă spațial-teritorială. Diaspora este văzută ca un fenomen extrateritorial.

Conceptul de diasporă este utilizat pentru a caracteriza populația care trăiește în afara statului/teritoriului principal al unei anumite etnii / națiuni. Accentul se pune pe aspectele "transnaționale" sau "deteritoriale".

c) ***Abordarea istorică***. Adepții acestei abordări analizează aspectele legate de apariția și dezvoltarea istorică a comunităților entice și migratoare aflate în afara teritoriului tradițional al poporului din care provine, conservarea și dezvoltarea caracteristicilor etnice ale acestei comunități.

d) ***Abordarea sociologică*** se concentrează pe studiul instituțiilor și organizațiilor sociale prin care comunitățile etnice devin diasporă. Susținătorii "abordării sociologice" consideră că diaspora se poate forma și funcționa doar dacă există instituții sociale în grupurile etnice și religioase care trăiesc în afara patriei lor etnice. Instituțiile sociale sunt cele care unesc și consolidează diaspora și îi permit acesteia să acționeze ca un tot unitar.

e) ***Abordarea politologică***. Accentul este pus pe comportamentul reprezentanților comunităților etnice (istorice și migratoare) ale unui anumit popor în afara statului "titular", care păstrează în mod conștient legăturile cu țara de origine / patria. Acțiunea socială / politica conștientă (individuală și colectivă) de păstrare și consolidare a legăturilor cu patria de origine, formarea de asociații ale diasporei sunt principalele criterii de transformare a comunităților etno-naționale în diasporă. Fără instituții sociale, precum și fără un grup etnic cu origini în afara statului gazdă și o conștiință etnică diferită, nu va exista diaspora.

Actualizarea abordării politologice este legată de noile procese din lumea modernă. În trecut, diaspora era, practic, o parte separată / izolată a grupului etnic principal. Majoritatea reprezentanților diasporei nu au fost niciodată în viață în patria lor istorică și, din motive istorice specifice, nu s-au mai întors în ea. Acest lucru s-a datorat mobilității scăzute a oamenilor, lipsei mijloacelor moderne de transport, duratei și costurilor ridicate ale călătoriilor. Migrația a fost în principal migrație forțată și migrație de non-retur, cauzată de conflicte armate, etnice și religioase. În prezent, aceasta a devenit mai diversă, fiind mai des caracterizată de motive economice, de limite temporare și de reîntoarcere.

Toate aceste abordări sunt strâns legate între ele, nu ar trebui să fie separate și contrapuse. Pentru a obține un rezultat pozitiv, a realiza scopul și obiectivele cercetării, ne vom baza pe lucrările oamenilor de știință care utilizează diferite abordări de cercetare.

Definind rolul diasporei în țările de destinație și în țările de origine, pot fi identificate următoarele funcții ale diasporei moderne:

- participarea activă la dezvoltarea și consolidarea culturii spirituale a poporului lor prin cultivarea obiceiurilor și tradițiilor naționale;
- păstrarea legăturilor cu patria istorică;

- păstrarea limbii materne, care este un instrument de retransmitere a culturii naționale;

- păstrarea conștiinței etnice și a sentimentului de apartenență la o anumită etnie, care se manifestă în conștiința diasporei prin distincția dintre "noi-ei";

- funcția de protecție socială a membrilor comunităților din diasporă, protejarea drepturilor și obținerea de garanții sociale;

- funcția de lobby al intereselor diasporei pentru a obține mai multe garanții și drepturi politice;

- funcția opoziției față de regimurile politice din țara de origine [238].

În contextul globalizării și ascensiunii transnaționalismului, diaspora dobândește o serie de noi funcții și îndeplinește sarcini care depășesc granițele țării de reședință. Acestea devin un actor politic, socio-economic, cultural și ideologic activ în țara de origine.

Pe lângă rolul lor pozitiv, diaspora poate îndeplini și funcții distructive. Acestea sunt adesea orientate către idei naționaliste și extremiste. Un aspect negativ este activitatea unor grupuri criminale formate din persoane din diasporă, care ia forma criminalității etnice [91, p.37].

Problema tipologiei diasporei joacă un rol important în conceptualizarea noțiunii de diasporă. În știința modernă există numeroase tipologii bazate pe diferite criterii [63]. Volumul paragrafului nu ne permite să examinăm varietatea tipologiilor existente, așa că ne vom concentra asupra unora dintre ele.

M. Bruno a elaborat o tipologie a diasporilor bazată pe criteriul organizațional. În acest sens, el a identificat trei tipuri principale de diaspore:

a) diaspore antreprenoriale (chinezii, libanezii);

b) diaspore religioase (evreii, grecii);

c) diaspore politice (palestinienii, tibetanii) [127].

Evidențierea palestinienilor și a tibetanilor a contribuit la introducerea de către G. Sheffer a criteriului politic, care anterior era slab reprezentat în literatura de specialitate privind diaspora.

G. Sheffer însuși a propus două tipologii ale diasporei. Una dintre ele se bazează pe criteriul prezenței / absenței unui stat național, din care derivă "diasporă-apatrid", adică cei care nu au un stat național, și "diaspora-stat", care au un stat național [204].

O altă tipologie se bazează pe criteriul evoluției istorice a diasporei. Acesta distinge: diaspore cu rădăcini istorice profunde (evreiască, armeană, chineză); diaspore în hibernare (inactive) (americanii din Europa și Asia, scandinavii din SUA); diaspore tinere (grecii, polonezii, turcii); diaspore emergente (coreenii, filipinezii sau rușii din fosta URSS); diaspore care nu au un stat de origine (kurzii, romii (țiganii), palestinienii); diaspore etno-naționale (tipul

cel mai răspândit). Caracteristica lor principală este că simt în mod constant prezența invizibilă a statului de origine; diaspore dispersate și diaspore compacte [205].

R. Brubacker a introdus un nou termen în cercetarea și tipologizarea diasporilor. El era primul care a vorbit de diaspore „de cataclism". Apariția acestui tip de diaspore el o leagă de dezintegrarea și prăbușirea statelor mari, ceea ce a dus la schimbarea hotarelor statale existente. În calitate de criteriu de identificare a diasporilor „de cataclism", R. Brubacker a indicat nu strămutarea de persoane în afara hotarelor, ci strămutarea chiar a hotarelor.

R. Brubaker a introdus un nou concept în studiul și tipologia diasporilor. El a fost primul care a vorbit despre "diaspore a cataclismului". El atribuie apariția unor astfel de diaspore la destrămarea și dezintegrarea statelor mari, ceea ce a dus la modificări ale granițelor statale existente. Ca un criteriu pentru identificarea "diasporilor a cataclismului", R. Brubaker a evidențiat nu mișcarea oamenilor peste granițe, ci mișcarea frontierelor în sine. Prin urmare, spre deosebire de diaspora istorică sau de muncă, "diaspora a cataclismului" apare instantaneu, ca urmare a unei schimbări bruște în ordinea politică. În comparație cu diasporele de muncă, care tind să fie dispersate în spațiu și slab înrădăcinate în țările gazdă, "diasporelele ale cataclismului" sunt mai compacte [125, p.29].

J. Armstrong clasifică diaspora în funcție de natura interacțiunii acesteia cu statul multietnic în care s-a format și există. El distinge două tipuri de diaspore: "mobilizate" și "proletare". Diasporele "mobilizate" au o istorie lungă și complexă, s-au format de-a lungul secolelor, astfel încât au capacitatea de adaptare socială și sunt adânc înrădăcinate în societatea gazdă (diaspora evreiască și armenească). Diasporele "proletare" sunt comunități etnice tinere, apărute recent, pe care le consideră "un produs nefericit al politicii moderne" [120, p.393].

În funcție de tipul de activitate care a dus la formarea diasporei, R. Cohen distinge patru tipuri de diaspore: diasporă victimă (evreiască, africană, armeană, palestiniană), diasporă de muncă (indiană), diasporă comercială / antreprenorială (chineză); diasporă imperială (britanică, franceză, spaniolă, portugheză); diasporă culturală (diasporele din Caraibe) [132, p.31].

În literatura științifică rusă găsim încercări de clasificare a diasporilor ținând cont de realitățile politice actuale, cum ar fi destrămarea statelor, conflictele interetnice, suveranitatea etno-națională etc.

Pe baza criteriului "locului în sistemul de relații internaționale", T. Poloskova identifică următoarele tipuri de diaspore:

- diaspore "mondiale" care influențează dezvoltarea sistemului de relații internaționale și politica statelor conducătoare. Atributele care definesc apartenența la diaspora "mondială" includ: arealul de așezare; potențialul cantitativ, politic, economic și cultural al diasporei;

potențialul de influență internațională; conștientizarea faptului că sunt o diasporă "mondială"; prezența unor asociații internaționale ale diasporei (de exemplu, Congresul Mondial Evreiesc);

- diaspore, influența cărora se limitează la sisteme regionale sau la un anumit grup de țări;
- diaspore cu relevanță pentru relațiile bilaterale [273, pp.49-50].

Este interesantă tipologia detaliată propusă de cercetătorul V. Popkov. El clasifică diaspora pe baza mai multor criterii (destinul istoric comun; statutul juridic; circumstanțele de apariție a diasporei; natura motivației pentru relocare; natura șederii pe teritoriul noii regiunii de reședință; prezența unei "baze" în țara gazdă; prezența unor formațiuni statale pe teritoriul țării de origine), ceea ce dovedește cât de complex și ambiguu este acest fenomen [274].

În general, utilizarea diferitelor tipologii a făcut posibilă prezentarea unu material variat pentru a caracteriza diaspora și a crea o imagine mai completă a existenței și funcționării acesteia.

Scopul și obiectivele stabilite în cercetarea dată presupun dezvoltarea sintagmei „consolidarea capacității diasporale”. În opinia noastră consolidarea capacității diasporale presupune totalitatea mecanismelor, care pot motiva colaborarea internă a diasporei, menținerea legăturilor ei cu patria, interacțiunea ei cu instituțiile de stat cât ale țării de origine, atât și ale țării gazdă, precum și cu organizațiile internaționale. În calitate de mecanisme principale noi identificăm: participarea politică și socio-economică a migranților moldoveni la procesul electoral și politic, la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova; formarea și dezvoltarea capacității instituționale a comunităților / diasporei moldovenești în țările UE 27+; politicile Republicii Moldova destinate consolidării diasporei; activitatea instituțiilor internaționale, precum și ale structurilor de stat și neguvernamentale din țările de destinație a migranților moldoveni.

Baza metodologică a tezei de doctorat o constituie totalitatea de metode politologice și general științifice, care ne-a permis să efectuăm o analiză cuprinzătoare a problemei comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană, consolidării potențialului diasporei lor. Reieșind din scopul și obiectivele principale ale cercetării în cadrul lucrării a fost utilizată metoda sistemică, metoda comparativă, metoda sinergetică, metoda comportamentală, metoda instituțională și metoda sociologică.

În studierea problemei consolidării potențialului de diasporă al comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană, un rol important l-a jucat *metoda instituțională,* care a permis studierea procesului de formare și funcționare a diasporei moldovenești prin prisma instituționalizării acesteia. Combinarea *metodelor sistemice și sinergetice* ne-a permis să examinăm diaspora ca pe o comunitate sinergetică capabilă de autoorganizare și autogestionare.

Utilizarea metodei *comparative* ne-a permis să identificăm caracteristicile comune și particulare în procesul de formare a diasporei moldovenești în fiecare țară din UE. *Metoda behavioristă* a fost aplicată în analiza participării politice și socio-economice a migranților moldoveni la procesele politice și electorale, la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova și a comunităților locale.

O atenție deosebită a fost acordată *metodelor sociologice empirice calitative și cantitative*, acumulării de date primare. Pentru a atinge scopul și obiectivele cercetării și pentru a verifica ipoteza, au fost realizate două studii sociologice empirice (interviuri cu reprezentanți ai structurilor de stat implicate în elaborarea politicilor în domeniul migrației și diasporei; cu savanți și experți autohtoni și străini; focus grupuri cu reprezentanți ai diasporei și lideri ai asociațiilor diasporei moldovenești din Uniunea Europeană, content-analiza a mass-media din Republica Moldova privind activitatea statului în domeniul cooperării cu diaspora, influența diasporei asupra dezvoltării Republicii Moldova; sondaj în rândul cetățenilor Republicii Moldova cu privire la eficiența politicii statului moldav în domeniul migrației și diasporei etc.). Rezultatele obținute în cadrul studiului sociologic au fost completate prin metoda de analiză secundară, foarte utilă atât în ceea ce privește verificarea rezultatelor științifice obținute, cât și pentru realizarea unui studiu comparativ.

Pe lângă metodele menționate mai sus, cercetarea se bazează și pe metode general științifice, cum ar fi: metoda logică, generalizarea, analiza și sinteza, inducția și deducția, metoda interdisciplinară. Aceste metode au jucat un rol semnificativ în examinarea ipotezelor cercetării înaintate spre susținere, au contribuit la identificarea problemelor existente în procesul de formare a comunităților moldovenești în țările UE, de consolidare a potențialului de diasporă a acestora, precum și la formularea concluziilor la sfârșitul fiecărui capitol, precum și a concluziilor și recomandărilor generale.

Toate cele de mai sus ne permit să rezumăm câteva rezultate. Baza metodologică a tezei de doctorat a constituit-o setul de abordări și metode științifice, care au permis relevarea problemei consolidării potențialului de diasporă a comunităților moldovenești de peste hotare. În baza analizei numeroaselor surse științifice autohtone și străine, au fost definite principalele categorii utilizate în această lucrare, a fost fundamentată necesitatea analizei politologice a problemei studiate.

Caracterul interdisciplinar al cercetării a condus la utilizarea unei varietăți de surse: lucrări științifice ale autorilor străini și autohtoni, documente normative naționale, rapoarte ale organizațiilor neguvernamentale, precum și rezultatele cercetărilor sociologice. Aplicarea unui complex de abordări și metode științifice a contribuit la obținerea unor rezultate care reflectă

starea actuală a comunităților moldovenești din Uniunea Europeană, consolidarea potențialului diasporei acestora.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Studiul problemei minorităților migraționale și a diasporei este realizat de multe științe socio-umane, folosind diferite abordări de cercetare. Cercetarea problematicii diasporei începe activ din a doua jumătate al secolului XX. Pentru Republica Moldova, această problemă este foarte relevantă datorită faptului că un număr semnificativ de cetățeni moldoveni au părăsit țara sau intenționează să o facă în viitorul apropiat. Aceasta duce la formarea comunităților moldovenești de peste hotare și la transformarea treptată a acestora într-o diasporă prin diverse mecanisme politice, economice, culturale.

Cercetarea realizată a aspectelor istoriografice și teoretico-metodologice ale problemei formării diasporei moldovenești în Uniunea Europeană ne permite să tragem următoarele concluzii:

1. Problemele migrației, formării comunităților moldovenești / diasporei moldovenești de peste hotare au fost pe larg abordate în literatura științifică moldovenească și constituie obiectul unui interes constant din partea structurilor de stat din Republica Moldova, a partidelor politice moldovenești, a comunității științifice și academice. Problema formării comunităților moldovenești de peste hotare și a diasporei moldave a fost abordată de oamenii de știință autohtoni în a doua jumătate a anilor 2000.

2. Rolul cheie în conceptualizarea diasporei îi revine de conceptul de "diasporă". Studiul surselor științifice autohtone și străine ne-a permis să caracterizăm diaspora ca fiind un fenomen etnopolitic și etnocultural, care apare pe baza grupurilor etnice care trăiesc în afara statului său „titular”. Diaspora se caracterizează prin identitate multiplă, legături etnoculturale atât cu țara de reședință, cât și cu țara de origine (patria); formarea de instituții care asigură conservarea și dezvoltarea diasporei. Diaspora se instituționalizează prin activitățile colective ale membrilor săi și îi include doar pe acei migranți care păstrează și mențin legăturile cu patria.

Utilizarea mai multor tipologii ale diasporei, bazate pe criterii diferite a permis dezvăluirea conținutului conceptului de "diasporă", precum și a oferit un material amplu pentru caracterizarea și clasificarea acestora, contribuind la crearea unei imagini mai complete a existenței și funcționării diasporilor.

3. Problema acestui studiu se află la intersecția mai multor științe: politologie, sociologie, migrațiologia, etnologie și altele. Caracterul interdisciplinar al cercetării a condiționat utilizarea unei varietăți de abordări și metode științifice. Analiza complexă a

comunităților moldovenești din Uniunea Europeană și transformarea lor în diasporă a fost facilitată de aplicarea abordărilor etnografică, geografică, istorică, sociologică, politologică, precum și a metodelor sistemică, instituțională, comparativă, sinergetică, behavioristă și sociologică. Combinarea metodelor teoretice și empirice a contribuit la obținerea unor rezultate care reflectă starea actuală a problemei consolidării potențialului diasporal al comunităților de moldoveni în Uniunea Europeană.

4. O problemă importantă de cercetare pentru comunitatea științifică din Republica Moldova este adaptarea și integrarea migranților moldoveni în societatea gazdă, care depinde de mai mulți factori: specificul politicii de imigrare a țării de destinație, interacțiunea dintre stat și societatea civilă și toleranța populației locale față de migranți. După cum arată analiza literaturii științifice, migranții moldoveni sunt bine motivați să se integreze și să găsească un loc de muncă în țara gazdă, străduindu-se să devină parte integrantă a societății gazdă, țării Uniunii Europene. UE a acumulat o experiență considerabilă în integrarea migranților, sunt implementate politici specifice în acest domeniu, sunt dezvoltate abordări comune și este implementată o politică de aliniere a practicilor naționale la standardele comunitare comune. Dar succesul integrării cetățenilor moldoveni în țările UE depinde în mare măsură de politicile Republicii Moldova, de cooperarea acesteia atât cu țările de destinație, cât și cu structurile internaționale în asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor moldoveni, a protecției juridice și sociale a acestora în străinătate.

5. O analiză cuprinzătoare a surselor științifice internaționale și naționale a arătat că poate fi identificată o varietate de instrumente de transformare a comunităților de moldoveni în diaspora moldovenească: apariția și consolidarea instituțiilor (asociațiilor) diasporei; participarea politică și economică a migranților la procesele politice și economice din Republica Moldova; participarea migranților moldoveni la dezvoltarea economiei țării de origine, dezvoltarea "micii patrii" a migranților. Cercetătorii autohtoni sunt unanimi în opinia că o politică destul de eficientă a Republicii Moldova față de diasporă a fost posibilă în mare parte datorită sprijinului organizațiilor internaționale și al structurilor comunitare europene.

Având în vedere diversitatea fenomenului diasporei, există o nevoie din ce în ce mai mare de a o analiza în profunzime, de a o implica în practica reală, de a dezvolta politici de susținere și utilizare a diasporei atât în țara gazdă, cât și în țara de origine, în statul "titular".

În legătură cu aceasta, analiza politologică a comunităților de migranți moldoveni în Uniunea Europeană, consolidarea și dezvoltarea potențialului lor diasporal este un subiect de cercetare științifică important.

În acest sens, o sarcină importantă de cercetare este analiza politologică a comunităților de migranți moldoveni în Uniunea Europeană, consolidarea și dezvoltarea potențialului diasporei lor.

CAPITOLUL 2. FORMAREA COMUNITĂȚILE MOLDOVENEȘTI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ: REALITĂȚI ȘI PROBLEME

Migrația de muncă în masă a cetățenilor moldoveni în țările Uniunii Europene a dus la formarea comunităților moldovenești și la consolidarea diasporei moldovenești. Însă formarea și dezvoltarea diasporei moldovenești în diferite țări are loc neuniform. În legătură cu aceasta prezintă interes cercetarea acestor fenomene, deoarece astfel vom putea să prezentăm o imagine generală al comunităților și diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene, să identificăm principalele trenduri în dezvoltarea lor, și să diagnosticăm în mod obiectiv principalele probleme ce țin de procesul de formare al comunităților și diasporei peste hotare.

Acest capitol va fi dedicat cercetării subiectelor, care ne vor permite să identificăm problematica formării comunităților moldovenești în Uniunea Europeană: în primul rând, cauzele și direcțiile migrației cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană; în al doilea rând, analiza calitativă și cantitativă ale comunităților moldovenești în UE; în al treilea rând, evoluția și tendințele curente de adaptare și integrare ale migranților de muncă moldoveni în țările UE.

2.1. Migrația cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană: cauzele și direcțiile

Republica Moldova a început să se implice activ în procesele de migrație la începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea. În această perioadă, migrația moldovenească a fost influențată în primul rând de factori politici / etnopolitici și ideologici, condiționați de procesul de formare a statului independent moldovenesc și de consolidarea identității național-statale [255]. Migrația internațională a forței de muncă a devenit o tendință dominantă începând cu a doua jumătate a anilor 1990.

Pornind de la regiunile de migrație tradițional familiare – Rusia și Ucraina, migranții de muncă moldoveni au început treptat să exploreze țările Uniunii Europene, Israel, SUA și Canada, acordând prioritate țărilor europene mediteraneene (Italia, Spania, Grecia, Portugalia, Franța etc.). Criza financiară și economic regional de la sfârșitul anilor 1990 a cauzat deteriorarea situației sociale și economice în țările CSI, în primul rând în Rusia, ceea ce a stimulat reorientarea migranților de muncă moldoveni către Uniunea Europeană. Din 2016 conform sondajelor sociologice majoritatea migranților moldoveni pleacă la muncă în Uniunea Europeană 56% - UE, CSI – 44%) [224].

Pandemia COVID-19 și agresiunea militară a Rusiei împotriva Ucrainei au contribuit la o nouă scădere a numărului de migranți de muncă moldoveni în Rusia. Potrivit datelor oficiale, la începutul lunii mai 2022, în Federația Rusă se aflau 76.645 persoane (Anexa 2, Diagrama 1).

Numărul de cetățeni moldoveni în Rusia s-a redus aproape la jumătate pe parcursul anului și a scăzut de aproximativ 3,5 ori față de mai 2020. Comparativ cu luna mai 2019, numărul moldovenilor din Rusia a scăzut de peste patru ori, iar față de sfârșitul anului 2014, scăderea este de aproximativ 7,5 ori [245].

Începând cua doua jumătate al anilor 2000 și mai târziu, în anii 2010, la alegerea țării de destinație, migranții de muncă moldoveni au început să depășească / să meargă dincolo de „lumea latină", tendință de apropiere lingvistică a țării de destinație și au început să „exploreze" cu succes Irlanda, Marea Britanie, Germania și Polonia [14]. Migrația forței de muncă în țările Uniunii Europene a fost un fenomen nou pentru populația moldovenească. În țările UE nu existau comunități de moldoveni, rețele sociale, care ar fi ajutat migranții de muncă reali și potențiali să aleagă una sau alta dintre țările de migrație a forței de muncă [256].

În acest capitol cercetarea se va axa, în primul rând, pe cauzele migrației cetățenilor moldoveni în Uniunea Europeană și, în al doilea rând, pe identificarea principalelor direcții de migrație a cetățenilor moldoveni în Uniunea Europeană.

Înainte de a trece la analiza cauzelor de migrație a cetățenilor moldoveni în țările Uniunii Europene, trebuie să menționăm că în procesele de migrație se disting factorii de împingere și de atracție. Printre factorii de împingere se numără sărăcia, salariile și standardele de viață scăzute, șomajul, conflictele, războaiele etc. De la sfârșitul anilor 2000, instabilitatea politică tot mai mare din Republica Moldova acționează, de asemenea, ca un factor de împingere. Adesea ea este factorul principal care îi forțează pe cetățenii moldoveni să plece în străinătate în căutarea unei vieți mai bune, precum și care reține întoarcerea migranților de muncă în țara lor de origine.

Standardele ridicate de trai și salariile din țările UE, oportunitățile de angajare și condițiile bune de muncă, siguranța și securitatea sunt factorii de atracție. De-a lungul timpului, în țările UE s-au dezvoltat rețele de migranți ale cetățenilor moldoveni. Acest lucru, la rândul său, devine un factor de atracție.

În plus, am dori să menționăm factorul de concurență socială scăzută a Republicii Moldova în comparație cu țările de primire a migranților de muncă moldoveni. După ce au obținut statutul legal de ședere și de angajare în țările de destinație, cetățenii moldoveni au posibilitatea de a simți cu adevărat atractivitatea politicii de integrare a țărilor de destinație din Uniunea Europeană [186].

După cum arată practica și confirmă cercetările sociologice efectuate în 2016-2017 și 2022-2023, cauza principală și constantă al migrației cetățenilor moldoveni rămâne a fi factorul economic. Situația financiară dificilă a familiilor, lipsa locurilor de muncă, lipsa unor venituri suficiente pentru un trai decent, necesitatea de a rezolva diverse probleme sociale și de

gospodărie rămân importante și continuă să fie cauza dominantă. Emigrarea forței de muncă este văzută de oameni ca fiind unica soluție, o oportunitate de a-și schimba viața în bine. Dar, deși emigrarea forței de muncă se baza pe dorința de a rezolva problemele financiare și de a asigura bunăstarea materială, motivația economică actuală al migranților de muncă moldoveni este mai complicată.

În ultimii ani, numărul migranților moldoveni care au avut locuințe, locuri de muncă și salarii bune în țara lor de origine, a crescut. Oamenii au devenit migranți de muncă pentru că au avut dorința de a câștiga mai mult decât ar putea avea acasă pentru aceiași muncă, îmbunătățind astfel situația financiară a familiilor lor. Acest lucru arată că forța de muncă din Republica Moldova devine mai "capricioasă" și optează pentru o muncă mai profitabilă, condiții de muncă mai acceptabile și mai decente, o atitudine mai umană și mai civilizată față de persoană, angajat, cetățean din țara gazdă.

Printre migranții moldoveni există și un grup mic, format din tineri din familii înstărite, pentru care problemele materiale nu reprezintă principala preocupare. Factorul principal care îi împinge să migreze este dorința de a încerca să lucreze în străinătate, intenția de a-și schimba mediul, de a vedea lumea și de a câștiga bani în același timp [264].

Dacă să luăm în considerare structura motivelor în țările studiate din Uniunea Europeană, rezultatele sondajului din 2016-2017 arată că ponderea cauzelor economice în structura generală a cauzelor de emigrare este de aproximativ 75%. Trebuie remarcat faptul că în cauza "o astfel de decizie a fost luată de familie" (care reprezintă aproximativ 4%), aspectul economic este, de asemenea, foarte semnificativ (Anexa 2, Tabelul 1).

Sondajul din 2022-2023 a arătat că cauzele economice sunt în continuare principalul motiv pentru care cetățenii moldoveni pleacă în țările UE. Comparativ cu primul sondaj, ponderea acestora în structura cauzelor de migrație a crescut ușor și, în total, (s-a oferit un loc de muncă, dorința de a găsi un nou loc de muncă, familia a decis) s-a ridicat la 78%.

Cauzele economice au fost importante pentru persoanele care au migrat în Italia - 78%, Germania - 76% și Portugalia - 74%. În același timp, doar pentru jumătate dintre respondenții care au migrat în Regatul Unit, motivele economice au fost motivația directă a emigrării (aproximativ 55%). "Studiile" ca cauză de emigrare a reprezentat 12.5% în primul studiu și 13.6% în cel de-al doilea. Creșterea acestui indicator, deși mică, indică un interes tot mai mare al tinerilor din Republica Moldova de a beneficia de o educație europeană pentru implementarea cu succes a strategiilor de viață.

Cauzele umanitare ("reîntregirea familiei") au reprezentat 13% în primul sondaj și sunt cele mai frecvente cauze de emigrare în Regatul Unit (26%) și Portugalia (14%). În alte țări, această cauză se înregistrează într-o măsură mai mică. Sondajul din 2022-2023 a arătat o

scădere semnificativă a acestui indicator, ceea ce indică faptul că atât generațiile mai tinere (copii), cât și cele mai în vârstă (părinți) ale familiilor migranților de muncă moldoveni se mută cu traiul în țările de destinație.

O nouă tendință în migrația forței de muncă din Republica Moldova este reorientarea acesteia spre emigrarea forței de muncă. Timpul petrecut în străinătate a avut un impact semnificativ asupra planurilor inițiale ale migranților de muncă. La etapele inițiale migranții nu renunțau la ideea de a se întoarce acasă, chiar dacă într-o perspectivă incertă sau pe termen lung. De la sfârșitul anilor 2000, această reorientare către emigrarea forței de muncă a devenit o realitate. Acest lucru este evidențiat de procese precum reintegrarea familială, relocarea membrilor de familie neangajabili (copii și părinți ai migranților, pensionari) în țările de emigrare.

Începând cu a doua jumătate a anilor 2000, educația devine un nou scop de migrație a moldovenilor spre țările Uniunii Europene. Plecările în scopul studiilor în universitățile din UE au devenit masive începând cu a doua jumătate a anilor 2000. În același timp, trebuie luat în considerare faptul că țara inițială de migrație educațională a fost Franța. De la sfârșitul anilor 1990 absolvenții moldoveni tot mai des se înscriu la universitățile din Franța și la finalizarea studiilor își găsesc acolo un loc de muncă. Acest lucru a dus la apariția anumitor trăsături specifice ale Franței în comparație cu alte țări ale UE. După cum o definesc experții, Franța este o țară de elită a migrației forței de muncă moldovenești [34; 166].

România este, de asemenea, în mare măsură, o țară de migrație pentru studii. Cetățenii moldoveni studiază la liceele și universitățile din această țară, obțin o diplomă recunoscută la nivel internațional și sunt apoi incluși în migrația forței de muncă în țările UE. O parte mică dintre absolvenți rămân să lucreze în România.

Astăzi, geografia migrației educaționale s-a extins. Tinerii din Republica Moldova pleacă la studii nu doar în România și Franța, ci tot mai des aleg Marea Britanie, Germania și alte țări ca loc de studiu. Rezultatele sondajului sociologic din 2016-2017 arată că motivele educaționale sunt caracteristice pentru fiecare al cincilea migrant moldovean în Marea Britanie (peste 19%) și pentru fiecare al șaptelea în Germania (14%).

Deși recunoaștem importanța și valoarea incontestabilă a acestor fenomene și procese, în același timp nu trebuie să supraestimăm această dorință de a avea o educație universitară europeană. După cum arată practica, pentru mulți tineri și pentru părinții acestora, migrația pentru studii nu se referă atât la dorința de a obține o educație mai prestigioasă și de mai bună calitate, care deschide perspective largi pentru un loc de muncă mai bun în străinătate sau în țară, cât la stabilirea în țara de destinație, la găsirea unui loc de muncă, la o viață decentă. Dacă în perioada inițială de familiarizare cu țările UE alegerea țării de migrație a forței de muncă a

fost adesea aleatorie, ulterior această alegere este conștientă și condiționată de diverși factori [186, pp.157-159].

În primul rând, factorul românesc. Îl distingem ca factor separat, deoarece este un factor multidimensional, care implică în realitate acțiunea mai multor factori (limba, emigrarea familiei, rețelele sociale, disponibilitatea locurilor de muncă, migrația pentru studii etc.). După căderea regimului Ceaușescu în România și prăbușirea URSS, comunicarea dintre Republica Moldova și România s-a intensificat, iar volumul și intensitatea contactelor umane a crescut. Un număr semnificativ de cetățeni moldoveni s-au mutat în România pentru ședere permanentă. Devine popular pentru tinerii moldoveni să studieze în liceele și universitățile din România. După terminarea studiilor, mulți rămân să locuiască în România. Cetățenii români care au intrat în migrația internațională a forței de muncă la sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990 și-au inclus rudele din Republica Moldova în rețelele lor sociale. Aceștia au fost cei care au influențat alegerea țării de migrație a forței de muncă din Republica Moldova în UE, în special Italia.

În al doilea rând, factorul de disponibilitate a locurilor de muncă, venituri mari. Practica a demonstrat că disponibilitatea locurilor de muncă, a posturilor neocupate / vacante pe piața muncii din țările de destinație este benefică pentru politicile de primire și integrare a migranților. La sfârșitul anilor 1990 și începutul anilor 2000, un astfel de factor de atracție a fost Portugalia, care se pregătea pentru Campionatul European de Fotbal din 2004 și avea nevoie de muncitori în domeniul construcțiilor. La sfârșitul anilor 2000, un factor de atracție similar pentru migranții de forță de muncă a fost Germania, care se confrunta cu un boom al construcțiilor în orașe. În plus, migranții de muncă moldoveni sunt atrași de nivelul ridicat al salariilor, de piața muncii dezvoltată și de sistemul social al statului german.

În al treilea rând, factorul lingvistic. În alegerea țării de migrație a forței de muncă, moldovenii au fost adesea ghidați de preferințele lingvistice, de cunoașterea limbii. Deoarece populația moldovenească vorbește o limbă din grupul limbilor romanice, țările lumii latine (Portugalia, Italia, Spania, Franța, Elveția, Belgia, Luxemburg etc.) au fost alese ca țări de destinație pentru migrația forței de muncă. Cunoașterea limbii țării de destinație este un aspect important al adaptării și integrării sociale a migrantului. Practica a demonstrat că migranții de muncă moldoveni însușesc limbajul colocvial a limbii din grupul romanic în decurs de 2-3 luni, fără a urma cursuri speciale de limbi străine [186; 57].

În al patrulea rând, factorul migrației familiale. Procesul de reintegrare în masă a familiilor migranților de muncă a început în anii 2010. Acest proces afectează nu numai copiii, ci și părinții pensionari ai migranților de muncă. Cel mai bine și mai clar acest proces poate fi

observat în Italia. Reîntregirea familiei are un efect pozitiv asupra integrării migranților de muncă și asupra vieții profesionale a acestora.

În al cincilea rând, factorul rețelelor sociale. Existența unor rețele sociale bine stabilite în țara de destinație, numeroase rude și prieteni care oferă informații, asistență materială și psihologică în etapa de adaptare inițială a migrantului, îl ajută la angajarea sa în muncă. Cu ajutorul muncitorilor migranți români, cetățenii moldoveni au descoperit, așa cum am menționat deja, Italia, unde au început să se formeze rapid comunități moldovenești care, la rândul lor, au început să atragă noi muncitori migranți moldoveni prin intermediul rețelelor sociale [61].

De asemenea, trebuie menționați o serie de alți factori care țin de consolidarea valorilor democratice în societatea moldovenească și care influențează procesele de migrație spre Uniunea Europeană. Este vorba despre o mai mare deschidere a societății moldovenești către lume, extinderea posibilităților de liberă circulație în afara țării, mobilitatea crescândă a oamenilor, în primul rând a tinerilor, depășirea, mai ales de către tinerii și persoanele de vârstă mijlocie, a psihologiei dependenței sociale, înrădăcinarea a noilor trăsături și calități în conștiința și comportamentul migranților: disponibilitatea pentru risc, încrederea în sine și nu în paternalismul de stat, care în condițiile moldovenești moderne și-a demonstrat insolvența totală. Statul s-a dovedit incapabil să ofere soluții eficiente la problemele urgente ale oamenilor [70, p.35].

În procesul de migrație a forței de muncă, cetățenii moldoveni au utilizat diferite forme de intrare, ședere și angajare în UE. În anii ’90 - începutul anilor 2000, o formă obișnuită de intrare legală în UE era reprezentată de vizele turistice sau de invitațiile oficiale la diverse tipuri de evenimente culturale sau sportive, programe educaționale etc. Cu toate acestea, după cum a demonstrat practica, pseudo-turiștii moldoveni nu se întorceau acasă, ci rămâneau și lucrau ilegal în țările de destinație, fiind identificați și deportați. Acest lucru a dus la faptul că multe țări au impus sancțiuni agențiilor de turism și turiștilor moldoveni. Din acest motiv, Spania a închis porțile agențiilor de turism și a interzis intrarea turiștilor din Republica Moldova. În consecință, Spania spre deosebire de Italia nu a devenit una din țările de atracție pentru migranții de muncă moldoveni în UE [183].

La sfârșitul anilor ’90 și începutul anilor 2000, o altă formă de intrare a cetățenilor moldoveni pe teritoriul Uniunii Europene a fost trecerea ilegală a frontierei cu acte falsificate sau trecerea frontierei în "zona verde". Migranții de muncă ilegali erau mai concentrați în țările din sudul Europei (Portugalia, Italia, Spania, Grecia), precum și în Republica Cehă [210, p.144].

Conform cercetărilor empirice, în perioada anilor 1999 și 2011 au fost depistate aproximativ jumătate de milion de cazuri de încălcare a controlului la frontieră și a regimului de ședere în UE de către cetățenii moldoveni [131]. Iar deja acolo deveneau migranți ilegali, și munceau fără să aibă permis oficial. În 2001, autoritățile moldovenești au demonstrat reprezentanților structurilor europene că majoritatea covârșitoare a migranților moldoveni au intrat legal în UE. Dar în țările UE aceștia rămâneau ilegal și lucrau fără autorizație oficială.

Din a doua jumătate a anilor 1990 începe procesul de dobândire a cetățeniei străine de către cetățenii moldoveni. Acest proces a devenit deosebit de masiv în anii 2000. La aceasta au contribuit următoarele circumstanțe: pe de o parte, complicarea procesului de obținere a vizelor turistice în UE, care s-a explicat prin neîncrederea autorităților statelor membre ale UE față de aspirațiile turistice ale cetățenilor moldoveni. Pe de altă parte, politica României de acordare a cetățeniei cetățenilor Republicii Moldova, originari din Basarabia, care au fost cetățeni români în perioada 1918-1944 și moștenitorilor acestora. Potrivit estimărilor experților, între 500 de mii și 1 milion de cetățeni moldoveni au cetățenie română [210, p.144]. Aproximativ 70 mii de cetățeni moldoveni au cetățenie bulgară [70]. Trebuie remarcat faptul că, în prezent, cea mai mare parte a cetățenilor moldoveni locuiesc și lucrează în țările UE, în baza pașapoartelor românești. Acesta este principalul canal de intrare și ședere în țările UE. Cetățenii moldoveni dețin, de asemenea, pașapoarte ale țărilor baltice, Poloniei, Cehiei etc. Dar aceștia sunt considerabil mai puțini.

Liberalizarea politicii Republicii Moldova în domeniul cetățeniei, sub influența Uniunii Europene, la fel a fost un factor important. În 2002, autoritățile moldovenești au permis dubla cetățenie și, de asemenea, un cetățean avea dreptul de a deține două pașapoarte moldovenești în același timp.

Începând cu anii 2010, o serie de țări (Portugalia, Italia etc.) au început să acorde cetățenia UE migranților de muncă moldoveni care locuiesc și muncesc în mod legal în țara de destinație, conform perioadei de timp stabilite de lege.

Contractul oficial de muncă, datorită căruia cetățenii moldoveni aveau posibilitatea de intrare, ședere, și angajare legală în țările UE a fost un alt canal de migrație în Uniunea Europeană. Cu toate acestea, nu este foarte răspândit, având în vedere opțiunea menționată mai sus de dobândire a cetățeniei României și a altor state-membri UE [185; 71; 248; 182].

În 2014, Moldova a primit un regim fără vize pentru Uniunea Europeană, ceea ce a devenit un alt canal pentru migrația forței de muncă a populației moldovenești [181; 258]. Regimul fără vize oferă dreptul de ședere neîntreruptă și liberă în țările UE pe o perioadă de până la 90 zile, în decurs de 6 luni, dar nu acordă dreptul de a munci în această perioadă de timp. Dar regimul fără vize a deschis, de asemenea, ușa migrației și pentru moldovenii mai

săraci, care au văzut posibilitatea de a se angaja semilegal / ilegal pentru o perioadă de până la trei luni. Majoritatea cetățenilor moldoveni angajați ilegal tind să nu încalce regula celor 90 de zile de teama sancțiunilor pentru încălcarea regimului fără vize. Dar există o anumită parte, mai mică, de migranți de muncă care comit în mod deliberat încălcări. Aceștia sunt expulzați și li se interzice intrarea în UE în conformitate cu normele și procedurile stabilite.

Dacă ne uităm la geografia migrației forței de muncă moldovenești, cele mai atractive țări pentru cetățenii moldoveni sunt Italia (19%), Germania, Franța, Marea Britanie, Spania, Polonia, Grecia, Portugalia, Republica Cehă, Irlanda și România [176]. Atractivitatea acestor țări este legată de faptul că, în primul rând, acestea sunt, în principal, țări mari, unde s-a format o piață de muncă dezvoltată și, în al doilea rând, acestea sunt țările în care s-au format rețele de migrație moldovenești.

Datele obținute sunt confirmate și de sondajul sociologic efectuat de către autor în 2022-2023 prin intermediul anchetării (Anexa 1). Dacă inițial Italia era liderul absolut în atragerea migranților de muncă moldoveni. Și astăzi ea rămâne lider (20.9%). Însă crește valoarea Germaniei (16.4%) și Franței (15.9%). În același timp, sondajul a arătat că volumul migrației forței de muncă moldovenești în alte țări din UE și Comunitatea Economică Europeană - Bulgaria, Austria, Olanda, Elveția, Estonia etc. este de asemenea în creștere. Acest lucru indică, pe de o parte, o extindere a geografiei migrației și, pe de altă parte, faptul că comunitățile moldovenești din aceste țări devin vizibile.

Italia este atractorul de bază pentru migranții de muncă moldoveni în Uniunea Europeană. Alegerea Italiei în calitate de țară de migrație a forței de muncă este condiționată de următorii factori. În primul rând, standarde de viață și salarii mult mai ridicate decât în Republica Moldova. În plus, datorită dezvoltării turismului, agriculturii și serviciilor, Italia oferă oportunități excelente de angajare pentru migranții de muncă. Italia, alături de Portugalia, Spania și Grecia, este țară din grupul țărilor mediteraneene cu o pondere ridicată a sectorului informal în economie. În acest sector există o cerere mare de forță de muncă pentru îngrijirea și întreținerea copiilor, a bolnavilor și a persoanelor în vârstă. În al doilea rând, apropierea limbilor română și italiană a facilitat și încurajat integrarea cetățenilor moldoveni în societatea italiană. În al treilea rând, Italia s-a dovedit a fi una dintre cele mai apropiate țări ale Uniunii Europene din punct de vedere al distanței. În al patrulea rând, ca țară de emigrare tradițională, Italia are o lungă istorie de toleranță și deschidere față de imigranți. În al cincilea rând, existența unei rețele extinse de migrație de muncă a cetățenilor moldoveni care au ajutat la găsirea de locuri de muncă, a facilitat procesele de adaptare socială și integrarea în societatea italiană [257].

Spania de asemenea, prezintă interes pentru migranții de muncă moldoveni. O serie de factori care determină alegerea Spaniei ca țară de migrație a forței de muncă pentru cetățenii moldoveni sunt similari cu cei care determină alegerea Italiei: standarde de viață și salarii mai ridicate; oportunități bune de angajare; proximitatea limbilor; prezența unei rețele extinse de migrație. În plus, limba spaniolă a fost studiată în mod activ în Republica Moldova în perioada sovietică și post-sovietică. Acest fapt a contribuit la formarea unui anumit strat de cetățeni vorbitori de limbă spaniolă din Republica Moldova care au acționat ca "exploratori" ai Spaniei și ai pieței sale de muncă în a doua jumătate a anilor '90 ai secolului XX. Într-un context în care oamenii călătoreau în obscuritate totală, fără capital social, acesta a fost un factor important în atragerea migranților [261].

Pe de altă parte, îndepărtarea Spaniei și Portugaliei de Republica Moldova este cea care a stimulat interesul și planurile de migrație pentru aceste țări. În opinia experților, aceste două țări ar trebui să fie considerate o destinație unică sau cel puțin interconectată pentru migranții de muncă moldoveni. Pentru o lungă perioadă de timp, Portugalia a jucat rolul principal în această legătură.

Acest lucru s-a datorat faptului că, la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI, Portugalia a cunoscut un boom major în domeniul construcțiilor, datorat, așa cum am menționat mai sus, pregătirilor pentru Campionatul European de Fotbal (2004), crearea în legătură cu acesta a unei puternice infrastructuri sportive, hoteliere și de transport. După desfășurarea Campionatului, cererea de muncitori în construcții a scăzut, și mulți din ei au început să plece în Spania, unde piața muncii este mai dezvoltată și mai dinamică. În același timp migranții de muncă moldoveni, legalizați în Portugalia, adesea lucrau în Spania în „bază de rotație” [261].

Cu toate acestea, acest proces a fost complicat de criza economică și financiară din 2009, care a avut cel mai mare impact asupra economiei spaniole și, în consecință, asupra pieței forței de muncă, ceea ce a făcut foarte dificilă găsirea unui loc de muncă atât pentru populația spaniolă, cât și pentru lucrătorii migranți.

Un motiv important al atractivității Portugaliei pentru cetățenii moldoveni a fost apropierea lingvistică dintre limbile portugheză și română. În plus, trebuie subliniat faptul că, pentru a compensa dezavantajele legate de salariile mici și de depărtarea țării, autoritățile portugheze adoptă și pun în aplicare o politică de migrație tolerantă, orientată spre integrarea migranților în societatea portugheză. Acest lucru explică faptul că migranții de muncă moldoveni preferă să rămână în Portugalia cu salarii mici, decât să plece în alte țări unde politicile de migrație sunt mai restrictive [261, p.137].

Începutul celui de-al doilea mileniu se caracterizează prin intensificarea fluxurilor de migrație, diversificarea țărilor de emigrare, transformarea migrației temporare a forței de

muncă în emigrație a forței de muncă și formarea populației moldovenești permanente în țările de destinație. La începutul anilor 2000, numărul cetățenilor moldoveni în UE a ajuns la 100 de mii, aproximativ 70 de mii se aflau în țările din Europa de Sud. Acest lucru a fost facilitat de amnistiile privind migrația într-o serie de state din sudul Europei (Italia, Legea 189/2002, cunoscută sub numele de Legea Bossi-Fini, Portugalia, Decretul-Lege nr. 4/201, Spania, Decretul Regal nr. 2393/2004), care au inițiat legalizarea în masă a lucrătorilor migranți [210, p.145].

După anul 2011 se observă noi tendințe în comportamentul migraționist al cetățenilor moldoveni (Anexa 2, Tabelul 2). Emigrarea în țările din sudul Europei și în Republica Cehă este în scădere și devine mai puțin atractivă. Până în 2016, în comparație cu perioadele anterioare, fluxurile de migrație ale cetățenilor moldoveni către Italia și Spania au scăzut semnificativ, iar către Portugalia și Republica Cehă au scăzut aproape de zero. Pe de altă parte, s-a înregistrat o creștere a numărului de cetățeni moldoveni în țările din Europa de Vest, care s-a datorat ridicării restricțiilor de pe piața muncii pentru cetățenii români de la 1 ianuarie 2014. Prin urmare, un număr mare de cetățeni moldoveni cu cetățenie română au început să aleagă ca destinație țările din Europa de Vest. Această tendință este clar documentată în statisticile oficiale germane, care au arătat o creștere semnificativă a numărului de migranți.

Germania are un potențial economic puternic, o piață a muncii imensă și un sistem social dezvoltat. Această țară prezintă un interes deosebit datorită faptului că înregistrează de fapt două fluxuri de emigranți. Primul flux, care a început încă din perioada sovietică, a fost caracterizat de plecarea pentru reședință permanentă a rezidenților moldoveni de origine germană și evreiască și a membrilor familiilor acestora. Cel de-al doilea a fost migrația de muncă în masă a cetățenilor moldoveni [262; 179]. Spre deosebire de Italia, Spania, Portugalia, Germania ca țară de migrație a forței de muncă pentru cetățenii moldoveni a început să se deschidă abia de la începutul anilor 2010. Printre migranții moldoveni se numără mulți medici, programatori, persoane cu studii superioare și calificări înalte, care sunt angajați în funcție de calificările și specializarea lor.

În ultimii ani crește numărul studenților moldoveni la universitățile germane. Marea majoritate a acestora își găsesc un loc de muncă în Germania după absolvire și nu se mai întorc în Moldova. Experții remarcă faptul că adesea este dificil de spus ce scop urmăresc tinerii - să obțină o educație în Germania sau să găsească un loc de muncă în Germania, profitând de educația primită. În acest caz, este vorba de o combinație de obiective pe termen scurt și pe termen lung în strategiile cetățenilor moldoveni care vin să studieze în Germania. După cum subliniază experții, niciunul dintre ei nu vrea sau nu intenționează să se întoarcă în Republica Moldova [70, p.47; 273, p.18].

Regatul Unit este atractiv pentru migranții moldoveni care doresc să muncească, fiind caracterizat de o economie dezvoltată și o piață a muncii mare, prin urmare poate găzdui un număr considerabil de emigranți. Cea mai mare parte a cetățenilor moldoveni (90-95%) rămân în Marea Britanie în baza pașapoartelor din țările UE, România, Polonia și statele baltice. Există, de asemenea, mulți emigranți moldoveni care s-au mutat în Marea Britanie din Grecia, Portugalia, Spania, Cipru, Italia și alte țări, unde au dobândit cetățenia țărilor gazdă și au devenit cetățeni ai UE. O parte mai mică a migranților de muncă moldoveni dețin doar cetățenia Republicii Moldova, locuiesc și muncesc în Marea Britanie în baza unor contracte de muncă sau au o viză britanică (peste 1.800 de persoane). Aceste persoane au statut legal, permis de ședere și de muncă. În același timp, observăm că există numeroase cazuri când cetățenii moldoveni (atât cu pașaport moldovenesc, cât și cu pașaport UE) obțin cetățenia britanică / pașaportul britanic. Între 2000 și 2016, câteva mii de cetățeni moldoveni au primit cetățenia britanică [251, p.22]. În același timp, există o stare de incertitudine cauzată de BREXIT. Aceasta are un impact negativ asupra businessului, potențialilor investitori, precum și asupra stării psihologice, atitudinilor și planurilor cetățenilor moldoveni care se află în Marea Britanie și se confruntă cu anumite riscuri și temeri.

Trebuie menționat faptul că migrația către țările studiate se desfășoară în mod diferit, cu propriile sale particularități. Unele țări, după ce au pornit ca lideri în formarea comunităților moldovenești, își pierd pozițiile, cedând locul altor țări.

După cum s-a menționat mai sus, imigrarea în Italia și Portugalia a avut cel mai lung caracter de masă și a început să se manifeste în a doua jumătate a anilor 1990. În același timp, diaspora moldovenească modernă din Portugalia este mai veche în comparație cu cealaltă țară lider - Italia (Anexa 2, Tabelul 3). Primele două perioade de șase ani (1997-2002 și 2003-2008) sunt dominate de Portugalia. Cea de-a treia perioadă de șase ani este caracterizată de o scădere a atractivității țării, fiind depășită de Italia. În ultimii ani, Portugalia a pierdut din avânt în ceea ce privește formarea diasporei. Este singura țară studiată care prezintă indici de o singură cifră, în timp ce toate celelalte au indici de două cifre. În acest caz, rata de creștere a liderului - Germania - este de 4 ori mai mare decât cea a outsiderului Portugalia [262, pp.89-90].

Marea Britanie și Germania au devenit mai târziu atractive pentru migranții moldoveni. Marea Britanie în perioada 2003-2008 și Germania în perioada 2009-2014. În ceea ce privește formarea de comunități moldovenești în perioada 2003-2008, Marea Britanie se poziționează pe locul trei, după Portugalia (primul loc) și Italia (locul doi).

Cea de-a treia perioadă (2009-2014) și bienala 2015-2016 sunt caracterizate de o dominație indiscutabilă a Germaniei. În ceea ce privește comunitatea moldovenească, creșterea

este de 86%. În timp ce celelalte țări au cifre mult mai modeste: Marea Britanie - 73%; Italia - 63%; Portugalia - 50% [262, p.90].

Rezultatele sondajului în rândul migranților de muncă moldoveni din 2022-2023 au arătat că jumătate dintre respondenți au ajuns în țara de destinație între 2015 și 2020 (50%). Fiecare al cincilea respondent a plecat la muncă în străinătate în timpul pandemiei COVID-19 (20,6%). Acesta este un indicator foarte important, care arată că, chiar și în timpul stării de urgență, cetățenii moldoveni au căutat să plece în străinătate pentru a munci. Dar, în aceeași perioadă, a fost înregistrat și un contra-flux de migranți moldoveni de muncă, care și-au pierdut locurile de muncă în străinătate și s-au întors acasă, în Republica Moldova.

Marea majoritate a migranților moldoveni au ales ca țară de destinație dorită țara gazdă (Anexa 2, Tabelul 4). Acest lucru a fost indicat de peste 80% dintre respondenți. Migranții din Portugalia au desemnat fără ambiguitate (100%) această țară ca destinație de emigrare dorită. Urmează Germania (91%), Italia (88%), Marea Britanie (82%). Cifra absolută pentru Portugalia poate fi explicată prin faptul că această țară se află în partea opusă a Europei și să traversezi toată Europa presupune că faci o alegere foarte conștientă.

În același timp, fiecare al zecelea respondent nu consideră că țara de destinație este o țară dorită. Cel mai mare procent de respondenți care nu consideră că țara gazdă este o țară dorită din punct de vedere al imigrației se înregistrează în Regatul Unit (18%). Presupunem că acesta este rezultatul BREXIT-ului și al stării de incertitudine pe care o trăiesc migranții moldoveni ca urmare a rezultatelor acestuia, din cauza căreia migranții moldoveni își exprimă intenția de a migra în alte țări. Urmează în această categorie Italia - 11% și Germania – aproximativ 7%.

În pofida faptului că aproximativ un milion de cetățeni moldoveni se află peste hotare, Republica Moldova nu și-a epuizat încă potențialul de migrație, posibilitățile de creștere a migrației forței de muncă spre Uniunea Europeană. Mulți cetățeni moldoveni caută să plece la muncă în străinătate, iar printre țări de destinație dorite sunt preferate Germania, Italia, Franța, Marea Britanie, Spania, România [209]. Printre factorii care determină alegerea țării de migrație a forței de muncă de către potențialii migranți, rolul principal este jucat de nivelul salariilor, legalitatea angajării, condițiile de muncă și informația concretă despre angajator.

Migrația în UE și bunăstarea migranților moldoveni au fost puternic afectate de pandemia COVID-19. Un sondaj realizat de misiunea OIM în Moldova în aprilie-mai 2020 arătat că 83% dintre migranții intervievați au raportat o scădere a veniturilor, pierderea locului de muncă, a locuinței din cauza pandemiei. Aproape fiecare a doua persoană (47%) a menționat suspendarea activităților profesionale sau pierderea locului de muncă, 62% dintre persoanele intervievate au indicat reducerea venitului lunar. Aproape 55.000 de migranți s-au întors acasă

înainte de declararea stării de urgență la 15 martie 2020, iar alți 30% dintre migranții moldoveni (aproximativ 255.000 de persoane) au avut această intenție [37].

În același timp, sondajul a arătat că 28% dintre respondenți s-au declarat în favoarea reluării migrației forței de muncă după pandemie. Potrivit sondajului, aproape 71.000 de persoane vor avea nevoie de sprijin pentru a migra în siguranță și în mod legal [37].

Analiza cauzelor și direcțiilor de migrație a cetățenilor moldoveni în Uniunea Europeană ne permite să sintetizăm unele rezultate. Migrația forței de muncă din Republica Moldova în Uniunea Europeană devine un fenomen în masă de la sfârșitul anilor '90 - începutul anilor 2000. Principalele cauze ale migrației moldovenilor în Uniunea Europeană sunt de ordin economic și social, reîntregirea familiei și dorința de a obține studii universitare europene. În același timp, acestea au cunoscut o anumită evoluție, condiționată de maturizarea forței de muncă moldovenești în ceea ce privește migrația internațională a forței de muncă, conștientizarea posibilităților și valorii lor.

Cele mai atractive țări pentru migrația forței de muncă moldovenești sunt Italia, Germania, Franța, Marea Britanie, Spania, Irlanda. După cum arată studiile sociologice, există o anumită transformare a atractivității geografiei migrației migranților de muncă moldoveni prin stabilirea acestora și în alte țări ale Uniunii Europene. În procesul de migrație a forței de muncă, cetățenii moldoveni au folosit diferite forme de intrare, ședere și de angajare în UE, atât legale, cât și ilegale. Migrația circulară a forței de muncă a cetățenilor moldoveni în UE în regim fără vize permite o combinație de intrare legală și angajare ilegală pentru o perioadă de până la 90 de zile, cu scopul de a câștiga și, în același timp, de a înlocui și menține locul de muncă al unui migrant moldovean.

Pandemia COVID-19 a avut un impact semnificativ asupra migrației forței de muncă a cetățenilor moldoveni în țările UE: volumele, motivația și veniturile au scăzut, iar reemigrarea a crescut. După pandemie, aproximativ o treime dintre re-emigranți au planificat să reia migrația forței de muncă. Aceștia vor avea nevoie de sprijin și de organizarea unei migrații sigure și legale, iar statul, societatea civilă și diaspora moldovenească pot oferi asistență în acest sens.

2.2. Comunitățile moldovenești în Uniunea Europeană: analiza cantitativă și calitativă

Comunitățile etnice din străinătate reprezintă un fenomen care caracterizează formarea, cristalizarea și consolidarea diasporilor cu calitățile și parametrii necesari. În primul rând, ele caracterizează mai degrabă procesul propriei consolidări, decât consolidarea interacțiunii cu țara gazdă, cu structurile statului și cu societatea civilă.

Procesul de formare a comunităților moldovenești în Uniunea Europeană începe din a doua jumătate a anilor 1990, când migrația forței de muncă din Republica Moldova în țările UE a căpătat un caracter de masă. Potrivit cercetătorilor autohtoni V. Moșneaga și R. Rusu, acest proces este cauzat de un șir de factori atât pozitivi, cât și negative [72].

Următoarele aspecte pot fi evidențiate ca factori pozitivi. În primul rând, concentrarea demografică și geografică a cetățenilor moldoveni peste hotare. Cele mai atractive țări pentru cetățenii moldoveni sunt Italia, Portugalia, Germania, Franța, Franța, Marea Britanie, Spania, Polonia, Grecia, Cehia, Irlanda și România. După domeniile de activitate și preferințele de gen se poate face distincția între țările de destinație "masculine" (Spania, Portugalia, Germania - construcții) și țările de destinație "feminine" (Italia - sectorul serviciilor).

În al doilea rând, caracteristicile socio-culturale ale comunităților moldovenești de peste hotare: nivelul înalt de calificare și educație, creșterea productivității în funcție de vârsta de muncă, nivelul înalt de adaptare lingvistică; experiența bilingvismului între diferiți reprezentanți ai grupurilor entice moldovenești.

În al treilea rând, relațiile permanente și afective cu Republica Moldova, care stau la baza formării diasporei, existența unor relații permanente cu originarii din Republica Moldova în țările de reședință, migranții permanenți și sezonieri, migranții ilegali.

În al patrulea rând, inițiative individuale și colective, care se manifestă prin asistență în probleme sociale și juridice legate de cetățenie (înregistrare în țara de reședință), asistență pentru site-uri web, inițiative culturale, înființarea de fundații, centre și comunități culturale. Adesea aceste măsuri sunt facilitate de autoritățile din țara de reședință, cum ar fi alegerea în consiliile municipal a migranților de muncă străini care au legalizare și permis de muncă, care se bucură de încredere și cunosc problemele conaționalilor și colegilor lor de muncă (există consilieri din rândul migranților de muncă moldoveni în Italia, Portugalia, Spania).

În al cincilea rând, biserica. Se construiesc și se deschid biserici moldovenești ale Patriarhatului Moscovit peste hotare (Italia etc.), unde preoții moldoveni săvârșesc slujbe bilingve, facilitând comuniunea spirituală cu patria pentru credincioșii care vorbesc limba română sau rusă. Împreună cu ambasada, școala duminicală este un loc de socializare pentru concetățeni. În plus, biserica oferă adesea sprijin material și, uneori, ajutor în găsirea unui loc de muncă.

În al șaselea rând, remitențele migranților de muncă moldoveni către țara de origine. Cea mai mare parte a banilor este cheltuită pentru consumul curent și dezvoltarea gospodăriilor migranților. Acest lucru indică faptul că migranții de muncă rămân în strânsă legătură cu familiile rămase în Moldova.

Punctele slabe ale comunităților moldovenești de peste hotare includ, în primul rând, instabilitatea asociată cu natura ilegală preexistentă a migranților de muncă și lipsa de protecție juridică și socială a migranților.

În al doilea rând, experții remarcă o tendință slabă de a crea organizații. Aceasta este condiționată atât de statutul ilegal al migranților, cât și de oboseala provocată de munca grea și lipsită de prestigiu. În plus, migranții moldoveni nu au tendința de a stabili contacte cu alți migranți. Acest lucru se datorează în mare parte statutului, intereselor și motivației diferite ale cetățenilor din țara de destinație și ale migranților moldoveni cu statut legal și ilegal, ale lucrătorilor sezonieri [72, p.94].

În al treilea rând, percepțiile diferite ale identității moldovenești în rândul migranților din cauza proceselor de transformare din perioada post-sovietică în Republica Moldova. În conștiința de masă a cetățenilor moldoveni, atât în țară, cât și în străinătate, coexistă identitatea sovietică și post-sovietică; identitatea politică și etnică, identitatea moldovenească și românească. Dar identitatea etnoculturală și lingvistică determină aspirațiile oamenilor pentru un mediu românesc sau rusofil, ceea ce complică procesul de autodeterminare a comunităților moldovenești și a diasporei moldovenești. Important este și rolul identității locale, care se dovedește a fi dominantă, cu avantajele și dezavantajele sale.

În al patrulea rând, reprezentarea diplomației moldovenești (ambasadă, consulat, instituția consulului onorific) nu facilitează consolidarea acestor comunități. Sondajele sociologice privind migranții de muncă arată că aceste structuri sunt insuficient de transparente și deschise. Sondajul din 2016-2017 a arătat că doar 40% dintre migranți se adresează consulatelor moldovenești de peste hotare (conform sondajului din 2022-2023 – 31.6 %).

Conform informației sociologice (sondajul din 2016-2017) cei mai mulți migranți moldoveni au contactat consulatul din Portugalia - 58%. În Germania, doar fiecare al cincilea respondent a contactat consulatul Republicii Moldova (19%). În Marea Britanie și Italia, numărul cetățenilor moldoveni care au contactat consulatul a fost aproximativ același - 42% și, respectiv, 40%. Jumătate dintre respondenți nu au contactat nici o dată consulatul Republicii Moldova. Majoritatea absolută a migranților moldoveni intervievați nu au avut nici o dată contact cu un consul onorific (76%).

Bazându-ne pe lucrările științifice ale cercetătorilor autohtoni și străini, precum și pe rezultatele sondajelor sociologice ale migranților de muncă moldoveni efectuate în 2016-2017 și 2022-2023, vom evalua în continuare procesul de formare a comunităților moldovenești în Uniunea Europeană. În cadrul primului sondaj sociologic (2016-2017), am investigat patru țări ale UE în care migranții de muncă moldoveni au cea mai mare reprezentare (Italia, Germania, Regatul Unit și Portugalia). În cel de-al doilea sondaj sociologic (2022-2023), nu ne-am limitat

doar la aceste patru țări și am intervievat migranți de muncă moldoveni din alte țări ale UE, precum și din Regatul Unit, Norvegia, și Elveția.

După cum s-a menționat deja, dintre țările UE, Italia a devenit cea mai atractivă țară pentru migranții moldoveni din a doua jumătate a anilor 1990. Până în 2014, a existat o tendință clară de creștere a numărului de migranți moldoveni în Italia. Cu toate acestea, criza economică care a afectat țările UE la sfârșitul anilor 2000 și la mijlocul anilor 2010, precum și înăsprirea politicilor în domeniul migrației, au dus la o schimbare treptată a tendinței. Cu toate acestea, Italia are cel mai mare număr de migranți moldoveni dintre țările UE. În 2016, potrivit Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, în Italia se aflau 142,3 mii de cetățeni moldoveni care aveau permise de ședere [188]; până în 2020, acest număr a crescut la 194.500 de persoane [109].

În realitate, numărul acestora este considerabil mai mare, deoarece mulți cetățeni moldoveni se află în Italia fie ilegal, fie în baza pașapoartelor românești, bulgare sau a altor pașapoarte UE. În plus, de la jumătatea anului 2010, 15-17 mii de migranți moldoveni au obținut cetățenia italiană fie prin naturalizare, fie prin căsătorie cu cetățeni italieni. Ținând cont de acești factori, numărul migranților de muncă moldoveni în Italia (inclusiv cei cu pașapoarte UE), conform estimărilor experților, se apropie de 240 de mii de persoane [70, pp.47-48]. Mai mult, experții constată că, în condițiile regimului fără vize cu UE, mulți cetățeni moldoveni care au intrat în Italia în baza pașaportului biometric "uită" să plece în termenul stabilit, continuă să rămână și să muncească ilegal în Italia, înlocuindu-i pe conaționalii lor plecați în vacanță sau la tratament medical în Moldova.

Numărul cetățenilor moldoveni în Germania este mai mic decât în Italia, dar, în comparație cu Italia, crește rapid. Dacă în 2015 în Germania se aflau 14.815 cetățeni moldoveni [156, p.117], în 2020 numărul acestora a crescut la 25.733 [109]. Experții estimează că aceasta reprezintă 25-30% din numărul real de moldoveni din Germania, deoarece mulți cetățeni moldoveni dețin pașapoarte românești și trăiesc și lucrează în UE ca cetățeni ai UE.

Germania este caracterizată de o categorie specifică de emigranți din Republica Moldova, care nu este caracteristică altor țări din Uniunea Europeană: refugiații și solicitanții de azil. Acest grup de emigranți din Republica Moldova începe să fie înregistrat începând cu anii 2013-2014. Persoanele vin în Germania, solicită azil și recunoașterea statutului de refugiat. Cei mai mulți dintre ei sunt reprezentanți ai segmentelor vulnerabile ale populației moldovenești, reprezentanți ai minorităților etnice (cel mai adesea romi). Aproape nici unul dintre ei nu primește o decizie pozitivă în ceea ce privește azilul și statutul de refugiat. Interesul acestora constă în faptul că procesarea cererilor lor poate dura de la câteva luni până la câțiva ani. Iar în toată această perioadă ei locuiesc în Germania și beneficiază de asistență socială,

medicală și financiară. Dacă primesc un răspuns negativ, ei sunt obligați să părăsească statul german [70, p.49].

În Portugalia, numărul muncitorilor migranți moldoveni a atins un nivel maxim în 2008, când peste 21.000 de persoane se aflau oficial în această țară. În 2015, au fost înregistrați oficial 6.948 de cetățeni moldoveni [156, p.117]. În primul rând, acest lucru se datorează faptului că mulți cetățeni moldoveni au dobândit cetățenia portugheză. În al doilea rând, în perioada de înrăutățire a situației economice din 2008-2015, mulți migranți de muncă moldoveni (deja cetățeni portughezi) au migrat în alte țări (Belgia, Luxemburg, Germania, Regatul Unit etc.).

În Regatul Unit, majoritatea cetățenilor moldoveni (90-95%) au pașapoarte UE. O proporție mai mică de migranți de muncă moldoveni au doar cetățenie moldovenească, locuiesc și lucrează în Regatul Unit pe baza unor contracte de muncă sau au o viză britanică (peste 1.800 de persoane). Aceste persoane au statut legal, permis de ședere și de muncă. Potrivit estimărilor consulatului Republicii Moldova și statisticilor britanice, numărul cetățenilor moldoveni în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord se apropie de 30 de mii de persoane [70, p.56].

Potrivit experților, Marea Britanie are un context social diferit de cel al Italiei, Spaniei și Franței. Tradiția anglo-saxonă se bazează mai mult pe meritocrație, astfel încât este mai ușor pentru migranți să urce pe scara ierarhică, să facă o carieră bazată pe propriile abilități și pregătire profesională [70, p.56].

Atractivitatea țărilor menționate mai sus pentru migranții de muncă moldoveni este confirmată de un sondaj realizat de Organizația Internațională pentru Migrație în perioada 17 aprilie -17 mai 2020 cu migranții de muncă și reprezentanții diasporei din zece țări de destinație: Portugalia, Spania, Italia, Germania, Franța, Irlanda, Marea Britanie, Polonia, Federația Rusă și Israel. Deoarece scopul studiului nostru este formarea comunităților moldovenești în UE27+, ne-am concentrat pe această categorie de țări. La sondaj au participat 1.186 de respondenți care au indicat că se aflau în Irlanda (19%), Italia (15%), Regatul Unit (9%), Spania (7%), Franța (7%), Portugalia (5%), Germania (5%), Polonia (2%) la momentul realizării sondajului [37, p.10].

Analiza structurii pe vârste a migranților de muncă arată că ponderea persoanelor cu vârsta sub 40 de ani este de 71,6% din numărul total de respondenți (Anexa 2, Tabelul 5). Cu toate acestea, fiecare țară are propriile sale particularități. În Germania, numărul de respondenți sub 30 de ani este de 73% și este cel mai mare dintre țările analizate. Acest lucru sugerează că Germania este explorată în primul rând de segmentul tinerilor, pentru care universitățile germane sunt atractive.

Regatul Unit este lider la grupa de vârstă 30-40 de ani. În Portugalia, mai mult de jumătate (52.6%) dintre respondenți sunt tineri (sub 30 de ani). Italia are cel mai mare număr de migranți cu vârsta de peste 40 de ani, respectiv 42.9%, ceea ce este determinat în mare măsură de sectorul de angajare al migranților. În plus, în Italia, printre migranții moldoveni aproximativ 30 de mii sunt copii [186, p.164].

Rezultatele celui de-al doilea sondaj sociologic confirmă continuarea exodului populației moldovenești de vârstă aptă de muncă în străinătate. Dintre participanții la sondaj, 43,2% au vârsta cuprinsă între 18-30 de ani, fiecare al patrulea participant aparține categoriei de vârstă 31-40 de ani. 17,8% dintre respondenți au vârsta de 41-50 de ani și 12,5% au peste 51 de ani. În general, aceste date arată că populația aptă de muncă părăsește Republica Moldova și că migrația pe termen lung devine o strategie de viață în primul rând pentru generația tânără de cetățeni moldoveni.

În rândul migranților moldoveni există o reprezentare aproape egală a bărbaților și femeilor (cu o anumită predominanță a femeilor migrante), dar în profilul țării situația nu este atât de univocă. Predominanța bărbaților în rândul migranților se observă în Germania (de aproape 2 ori), în Marea Britanie (de 1,5 ori). Acest lucru se datorează faptului că în Germania există o cerere de lucrători în construcții și transporturi, iar în Regatul Unit, în primul rând în domeniul tehnologiilor informaționale, unde bărbații sunt majoritari.

Rezultatele sondajului din 2022-2023 ne confirmă că majoritatea migranților sunt bărbați (tendința globală). În rândul participanților la sondaj, ponderea bărbaților este mai mare (56.3%), iar ponderea femeilor este de 43.7%.

În Italia, două treimi din totalul migranților de muncă moldoveni sunt femei. Predominanța femeilor în structura de gen a migranților moldoveni în această țară este legată de cererea de forță de muncă feminină în sfera serviciilor casnice, de îngrijire a bolnavilor și de modelul existent de servicii sociale și medicale. În Germania, statul are grijă de bolnavi și bătrâni, astfel încât migranții de muncă moldoveni sunt angajați în sistemul de asistență socială, dar în pensiuni, cămine pentru bolnavi și bătrâni și centre de servicii sociale [136]. Femeile care au făcut studii în Germania și care cunosc limba germană lucrează în învățământ (școli și grădinițe) [186, p.166].

Portugalia are un raport de gen mai echilibrat în rândul migranților moldoveni. Femeile reprezintă mai mult de jumătate din totalul migranților moldoveni; acestea sunt angajate în sectorul serviciilor (hoteluri, menajere și îngrijirea locuințelor). În Germania și Portugalia, acei migranți care și-au nostrificat diplomele medicale lucrează în profesiile lor. În plus, cetățenii moldoveni pot fi găsiți în afaceri, finanțe, educație, IT și în sectorul hotelier. În afară de

Portugalia, Spania și Irlanda se caracterizează, de asemenea, prin proporții echilibrate în distribuția pe sexe a imigranților moldoveni între țările Uniunii Europene [131, pp.58-59].

O mică parte din migranții moldoveni este ocupată în sectorul de afaceri. Comunitatea moldovenească nu este implicată masiv în sectorul de afaceri. Cu toate acestea, după cum a arătat studiul din 2016-2017, întreprinderile moldovenești au avut cel mai mare succes în Italia. La sfârșitul anului 2015, în Italia erau înregistrați aproximativ 4.500 de proprietari de întreprinderi individuale, iar 8,5% dintre migranții moldoveni de muncă sunt lucrători pe cont propriu [220]. Cea mai mare parte a oamenilor de afaceri moldoveni sunt implicați în construcții (70,2%) și comerț (8,2%) [257, p.15]. În același timp, experții remarcă procesul de diversificare a afacerilor moldovenești în Italia, cu un număr tot mai mare de întreprinderi înființate de migranții moldoveni în sectorul serviciilor și transporturilor, precum și deschiderea de ateliere, restaurante, saloane de coafură și saloane de înfrumusețare [182, p.97].

În general, înființarea de afaceri în țările gazdă demonstrează că există persoane active și întreprinzătoare printre migranții moldoveni care, prin deschiderea de afaceri, creează noi locuri de muncă atât pentru migranți, cât și pentru populația locală. Acest lucru, la rândul său, contribuie la promovarea unei imagini pozitive a Republicii Moldova în țările gazdă ale migranților moldoveni.

Sondajele au arătat o extindere și o diversificare a domeniilor de ocupare a forței de muncă pentru migranții moldoveni. Sondajul OIM a arătat că cele mai populare domenii de ocupare a forței de muncă sunt: construcțiile (20%), menajul (16%), serviciile hoteliere și de restaurant (11%), comerțul (9%) și industria ușoară (6%). 21% dintre respondenți au indicat că lucrează în alte sectoare, majoritatea dintre acestea necesitând calificări înalte, cum ar fi administrația publică, educația, știința, cultura, managementul, tehnologiile informaționale, finanțe și justiția. Aproximativ 5% dintre respondenți au indicat că lucrează în saloane de înfrumusețare, în firme de curățenie și în agricultură. Cele mai populare sectoare pentru bărbați sunt: construcții (48%), transport și logistică (13%), servicii hoteliere, industrie ușoară și comerț (câte 7% fiecare), în timp ce femeile sunt angajate în special în sectorul îngrijirii la domiciliu (23%), servicii hoteliere și restaurante (14%) și comerț (11%) [232, pp.16-17].

Rezultatele cercetării noastre sociologice sunt similare cu cele ale sondajului OIM, ceea ce duce la următoarea concluzie: dacă anterior migranții de muncă moldoveni lucrau în sfere care utilizau forță de muncă slab calificată, astăzi crește numărul cetățenilor moldoveni angajați în sfere care necesită un nivel înalt de educație și calificare înaltă, cunoașterea limbii țării gazdă la nivel profesional.

Analiza statutului marital al migranților moldoveni arată că mai mult de jumătate din migranții moldoveni din țările studiate sunt căsătoriți oficial. În același timp, există o pondere

ridicată de migranți moldoveni necăsătoriți în Germania (aproape 60%) și Portugalia (peste 40%). Aceste date se corelează cu rezultatele sondajului din 2022-2023, potrivit căruia 51.9% dintre respondenți sunt căsătoriți oficial, iar persoanele necăsătorite reprezintă o treime dintre cei chestionați (34.6%).

Analiza statutului educațional al migranților moldoveni în țările studiate a arătat că nivelul de educație și calificare este destul de înalt (Anexa 2, Tabelul 6). Cel mai înalt indice este în Regatul Unit, peste 90% dintre migranți sunt persoane cu diplomă universitară sau care au absolvit o școală profesională. Fiecare al doilea migrant are o diplomă de master. Pentru alte țări, acest indicator este ușor diferit, dar, de asemenea, destul de ridicat. În Germania, Portugalia și Italia, proporția este mai mică și se situează în medie la 2/3. În Portugalia și Italia, fiecare al treilea migrant are o educație profesională secundară, iar în Germania fiecare al cincilea migrant are o educație profesională secundară. Proporția persoanelor fără studii profesionale superioare este de 1/4 din numărul total de migranți.

Nivelul înalt de educație al migranților de muncă moldoveni este confirmat și de sondajul 2022-2023. Mai mult de jumătate din respondenți sunt persoane cu studii superioare și medii profesionale. Fiecare al optălea are o diplomă de master. Dintre participanții la sondaj, 30.3% au absolvit școala secundară. Atrage atenția creșterea aproape de două ori a numărului de migranți cu o diplomă de licență. Acest lucru ar putea indica, pe de o parte, o plecare pentru continuarea studiilor la universități europene. Pe de altă parte, o diplomă de licență nu garantează un loc de muncă care să asigure un nivel de trai decent în țara de origine. Lipsa de perspective îi obligă pe tineri să plece din țară, în ciuda costurilor financiare considerabile pentru a obține o educație.

În același timp, numărul cetățenilor moldoveni care au studiat în țările de destinație este în creștere. În Italia, majoritatea studenților moldoveni studiază la universitățile din Padova și Roma (Universitatea „Sapienza"). Cele mai atractive pentru ei sunt facultățile de economie, medicină și chirurgie [186, p.103]. Mai mult, mulți cetățeni moldoveni (în contextul politicii de recunoaștere a calificărilor și diplomelor migranților de către autoritățile italiene) au reușit să-și nostrifice diplomele, să-și găsească un loc de muncă în conformitate cu calificările lor în diferite sfere ale societății italiene. Din păcate, o mare parte dintre migranții moldoveni care muncesc nu știu că Italia recunoaște calificările moldovenești și că nu este nevoie să le nostrifice. Procesul de recunoaștere se referă doar la diplomele din învățământul superior.

Numărul studenților moldoveni la universitățile germane a crescut în ultimii ani. Marea majoritate a acestora, după absolvirea universităților, își găsesc un loc de muncă în Germania și nu se mai întorc în Moldova. Experții remarcă faptul că este adesea dificil de spus ce scop urmăresc tinerii - să obțină o educație în Germania sau să găsească un loc de muncă în

Germania, profitând de educația pe care au primit-o. În acest caz, în strategiile cetățenilor moldoveni care vin să studieze în Germania este o combinație de obiective pe termen scurt și pe termen lung.

Potrivit Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, circa 67% dintre cetățenii moldoveni aflați peste hotare în 2022 proveneau din mediul rural [188]. Sondajul din 2016-2017 arată că în rândurile migranților moldoveni se găsesc originari din diferite tipuri de așezări (așezări rurale, orașe mici și mari). Locuitorii din zonele rurale reprezintă de la 1/3 (Germania) până la jumătate (Italia) dintre migranți. În Regatul Unit, ponderea locuitorilor din mediul rural în rândul migranților moldoveni este de doar 3% și există o predominanță absolută a populației din orașe mari din Republica Moldova (88%). În alte țări, indicatorul originarilor din marile orașe este mult mai mic și se constituie aproximativ 1/3. Un sfert dintre migranți provin din orașele mici din Moldova (25%). Regatul Unit este din nou o excepție; aici cota migranților moldoveni originari din orașe mici este de doar 1/10.

Potrivit sondajului din 2022-2023, 35.5% dintre migranții moldoveni provin din zonele rurale. 39.2% dintre migranții moldoveni în țările Uniunii Europene sunt rezidenți ai orașelor mari. Fiecare al zecelea migrant (9.2%) provine din orașele mici și 16.0% din migranți provin din orașele mijlocii din Moldova.

După cum arată practica, migranții moldoveni de diferite grupuri de vârstă prezintă tendințe diferite de a se stabili în țările de migrație: tinerii aleg orașele mari și megapolisurile, iar persoanele în vârstă aleg orașele mici și zonele rurale. Cu toate acestea, în ansamblu, orașele mari ca locuri de reședință rămân atractive pentru toate grupele de vârstă: majoritatea migranților care au locuit într-un oraș mare din Republica Moldova, locuiesc în orașele mari și în țările de migrație. Aceeași tendință este tipică pentru orașele de dimensiuni medii [148, p.124].

Orașele mari și mijlocii creează cele mai atractive condiții pentru realizarea obiectivelor de migrație: studii, muncă, divertisment etc. Dar atracția migranților pentru orașele mari nu este determinată doar de oportunitățile mai mari de angajare. Însăși natura migrantului este aceea că apare ca un străin în cadrul grupului; prin urmare, "străinul" are nevoie de un spațiu mare în care să nu iasă în evidență printre oamenii "săi". Un astfel de spațiu este orașul, iar orașul mare este cel mai bun spațiu de acest tip [224].

Dar, treptat, începe să apară o altă tendință - dispersarea migranților în întreaga țară și explorarea altor regiuni ale țării. Datele obținute în 2016-2017 arată că 37% dintre migranții moldoveni locuiesc în orașe mari, 41% în orașe medii, 16,7% în orașe mici, iar 5,3% dintre respondenți locuiesc în zonele rurale. Acest lucru indică faptul că diferența de venituri între

locuitorii din megalopolisuri / capitale și locuitorii din alte așezări din țară nu este atât de semnificativă, astfel încât migranții sunt distribuiți destul de uniform pe teritoriul țării.

Rezultatele sondajului din 2022-2023 au confirmat ideea că orașele mari sunt atractive pentru migranți. Comparativ cu sondajul din 2016-2017, numărul migranților moldoveni care locuiesc în orașele mari a crescut și a reprezentat puțin peste jumătate din respondenți. În același timp, numărul cetățenilor moldoveni care locuiesc în orașele mijlocii și mici și în zonele rurale a scăzut.

Sondajul efectuat în 2016-2017 a arătat că distribuția migranților moldoveni în orașele mari este tipică pentru Regatului Unit (51%) (Anexa 2, Tabelul 7). În alte țări, această cifră este mai mică: în Portugalia - 37%, în Germania - 30%, în Italia - 29%. Fiecare al doilea migrant moldovean trăiește în orașe de dimensiuni medii în Portugalia (50%) și Germania (45%). Fiecare al cincilea migrant în Italia locuiește într-un oraș mic (25%), în Germania - 17%, în Portugalia - 13% și în Regatului Unit -12%. O proporție foarte mică de migranți trăiesc în zonele rurale.

Sondajele efectuate arată că majoritatea absolută a migranților moldoveni în UE se află în țara gazdă în mod legal (91%, conform celui de-al doilea sondaj) sau în regim de scutire de vize (5,3%), au un permis de ședere (80% - primul sondaj și 90% - al doilea sondaj) și un permis de muncă (75%). În Regatul Unit, 64% dintre migranții moldoveni au un permis de ședere, adică aproape fiecare al treilea migrant se află în țară în mod ilegal. Sondajul din 2022-2023 a arătat o scădere generală a migrației ilegale, însă 4.7% din respondenți se află în țara de destinație în mod ilegal. După părerea nostra aceasta se explică prin utilizarea regimului fără vize. 86.1% au permis de ședere în țara de imigrație, permis de muncă - 82.8%.

Cel mai mare procent de persoane cu permis de muncă este concentrat în Portugalia (82%) și Italia (80%). În Germania, procentul este mai mic (78%). În Regatul Unit, doar 60% dintre respondenți au răspuns că au un permis de muncă. 37% dintre migranții moldoveni din această țară nu au putut sau nu au dorit să răspundă la această întrebare. Acest lucru ridică semne de întrebare cu privire la motivele pentru lipsa de răspuns [72, p.102].

Potrivit rezultatelor sondajului din 2016-2017, 87% dintre migranții moldoveni au indicat că au un loc de muncă. Cea mai mare cifră se înregistrează în Portugalia (95%), în Regatul Unit- 88% dintre respondenți au indicat disponibilitatea unui loc de muncă, în Italia - 87%, iar în Germania - 78%. Potrivit experților, acest lucru se explică, în primul rând, prin prezența unui număr semnificativ de studenți moldoveni care sunt mai puțin implicați în procesul de muncă; în al doilea rând, prin dorința unei anumite părți a tinerilor migranți de a găsi un loc de muncă în conformitate cu calificările și statutul lor; în al treilea rând, prin creșterea șomajului în condițiile de criză [182, p.68]. Diferența dintre numărul migranților cu

permis de muncă și cel al migranților care muncesc indică faptul că există un anumit segment angajat în activități ilegale.

Rata ridicată a migranților moldoveni care au un loc de muncă în Uniunea Europeană este confirmată și de rezultatele sondajului din 2022-2023 (87.8%). În același timp, fiecare al șaptelea migrant a indicat că nu lucrează în prezent.

Se știe că motivele economice îi forțează pe migranți să emigreze în căutarea unui venit mai mare și a mijloacelor de trai. Din acest motiv, este mai probabil ca un migrant să accepte un loc de muncă care nu corespunde nivelului său de educație și de calificare, deoarece este mai puțin "capricios" în această privință în comparație cu cetățenii țării de destinație. Sondajul din 2016-2017 a confirmat acest fapt. Aproape fiecare al doilea migrant moldovean intervievat este angajat într-un loc de muncă care nu corespunde sau este mai mic decât calificările sale. În Italia, ponderea acestor lucrători în rândul migranților moldoveni este estimată la 54%, în Germania la 49%, în Regatul Unit la 48% și în Portugalia la 47%. (Anexa 2, Tabelul 8).

Cu toate acestea, o proporție semnificativă (35.9%) dintre respondenți afirmă că munca pe care o fac corespunde calificărilor lor. Această proporție este cea mai ridicată în Regatul Unit (51.7%). În restul țărilor, procentul este mai mic: 32.7% în Italia, 31.4% în Germania și 27.8% în Portugalia. Doar 13.1% dintre migranți declară că munca pe care o fac este peste calificările lor. Indicii sunt peste medie în Portugalia (22.2%) și Germania (18.6%); în Italia – 11.5%. În Regatul Unit, sondajul nostru nu a înregistrat asemenea cazuri.

Sondajul din 2022-2023 a arătat o creștere a categoriei de migranți de muncă moldoveni care au locuri de muncă care corespund sau depășesc calificările lor existente (24.8%). Acest fapt indică că migranții moldoveni au devenit mai selectivi în ceea ce privește locul de muncă pe care îl ocupă; ei tind să finalizeze cursuri în țara gazdă, ceea ce le oferă posibilitatea de a găsi un loc de muncă ce să corespundă cu competențele și calificările lor.

Un criteriu important pentru rentabilitatea migrației, precum și o condiție pentru integrarea în societatea gazdă este venitul în țara de destinație. Majoritatea migranților (65,4%) se încadrează în intervalul cu un venit mediu de 500-1.501 EUR pe lună (Anexa 2, Tabelul 9).

10.6% dintre migranții moldoveni au un venit mai mic de 500 EUR pe lună. În același timp, 23.7% dintre migranții moldoveni au un venit lunar de peste 1.501 EUR. De menționat că un astfel de venit este asigurat nu doar de salariile mari, ci și de plata orelor suplimentare (prelungirea zilei de muncă, lucrul în două sau mai multe locuri, lucrul fără zile libere sau cu o singură zi liberă etc.).

Sondajul din 2022-2023 a arătat o creștere a numărului de migranți de muncă moldoveni care câștigă salarii de 1.500-2.000 de euro și o creștere mare a numărului de migranți care câștigă peste 2.000 de euro pe lună. Corelând aceste date cu datele privind nivelul

de educație și perioada de plecare din Moldova, se poate concluziona că deschiderea post-COVID a Europei a dus la un flux crescut de tineri cu diplomă de licență (în principal în domeniul IT), care părăsesc Republica Moldova pentru a găsi o utilizare mai bună a studiilor obținute.

Sondajul a înregistrat o scădere a numărului de respondenți care primesc salarii mici. Numărul migranților moldoveni care primesc mai puțin de 500 de euro pe lună a scăzut esențial (de 2 ori), aceasta tendința se observe și in grupui celor care primesc 500-700 de euro pe lună. Numărul migranților de muncă care câștigă 751-1000 de euro pe lună a scăzut cu aproape o de 2 ori, iar numărul celor care primesc 1001-1500 de euro pe lună s-a redus aproape cu o treime. Acest lucru indică faptul că migranții de muncă moldoveni din țara gazdă caută locuri de muncă bine plătite care să corespundă cunoștințelor, competențelor și calificărilor lor. Majoritatea migranților moldoveni (96.1%) au venit din salariu.

Sondajele din 2016-2017 și 2022-2023 au arătat că peste 94.8% dintre migranții moldoveni au un pașaport moldovenesc valabil. Cu toate acestea, mulți cetățeni moldoveni au cetățenia (pașaport) altor țări (71.2%). Dubla cetățenie este permisă de legislația moldovenească. Potrivit sondajului, cea mai înaltă rată de a avea o a doua cetățenie / pașaport este în Regatul Unit (97%). În alte țări această rată este mai mică. Acest lucru se datorează faptului că pașaportul moldovenesc permite intrarea în țările UE fără viză și șederea neîntreruptă în aceste țări pentru o perioadă de până la 90 de zile, dar nu oferă dreptul de a se angaja în UE. Cetățenii moldoveni rezolvă această problemă prin "restabilirea" cetățeniei române sau bulgare, ceea ce le permite, în calitate de cetățeni UE, să lucreze în țările UE.

În ciuda faptului că peste 70% dintre respondenți au cetățenia altor țări, doar fiecare al cincilea migrant moldovean intervievat are pașaportul țării gazdă. Migranții moldoveni dețin adesea un pașaport al unei alte țări pentru a beneficia de anumite avantaje în țara de destinație, pentru a rezolva probleme legate de șederea și angajarea lor în câmpul muncii [258, p.180].

În același timp, acest proces este cel mai frecvent în rândul respondenților moldoveni din Portugalia – 36.8%; în Regatul Unit – 21.2%; în Italia – 15.4%; și în Germania – 10.1%. Sondajul din 2022-2023 a demonstrate ca in condițiile BREXIT-ului, Pandemiei COVID-19 mai bine să ai pașaport tarilor din EU, Regatul Unit, etc. 26.9% de migranți moldoveni au cetățenia Statelor UE, Regatului Unit, etc. (Anexa 2, Tabelul 10).

Sondajul din 2016-2017 a arătat că mulți migranți moldoveni ar dori să dețină cetățenia țării gazdă. Dintre cei care nu o dețin (doar 79% din eșantionul de migranți moldoveni) cetățenia țării gazdă / destinație, 2/3 - 67% ar dori să o aibă. Pe țări, situația este următoarea: în Italia - 63%; în Portugalia - 85%; în Germania - 58%; în Regatul Unit - 63%. Cetățenia țării gazdă oferă oportunități mai mari pentru individ în diferite domenii ale vieții. În plus, cetățenia

țării gazdă creează condiții mai favorabile pentru integrarea migranților în societatea din țările de destinație. Sondajul din 2022-2023 a demonstrate că 2/3 din migranți chestionați vor să aibă cetățenia țarii –gazdă.

De remarcat că legăturile de rudenie joacă un rol important în formarea comunităților moldovenești de peste hotare. Rudele acționează ca stimulatori ai migrației, ajută la plecarea din Moldova și sprijină migrantul în țara de destinație; constituie comunitățile moldovenești de peste hotare. Potrivit sondajului 2022-2023, 61.3 % dintre migranții moldoveni au rude (părinți, copii, soț / soție, frate / soră, mătușă / unchi) care se aflau deja în această țară înainte de a ajunge în țara de destinație.

Majoritatea migranților (69.6 % (sondajul din 2016-2017) și 63.1 % (sondajul din 2022-2023)) ajung în țara de destinație pe cont propriu. În același timp, 24.6 % (2016-2017) și 27,1 % (2022-2023) dintre respondenți au indicat că au venit în țara de destinație cu familia sau rudele.

Prezența rudelor în țara gazdă, pe de o parte, contribuie la o integrare mai reușită a migranților și, pe de altă parte, reține întoarcerea lor în țara de origine, Republica Moldova. În sondajul din 2016-2017, 59.3% dintre migranții moldoveni au indicat prezența rudelor în țara gazdă; în 2022-2023, acest număr a crescut la ⅔ (Anexa 2, Tabelul 11). În general, situația unui migrant de muncă care locuiește în străinătate împreună cu familia sa este tipică pentru țările Uniunii Europene. Această situație este confirmată de rezultatele sondajului OIM, conform căruia se pot identifica rate ridicate de familii reîntregite în Irlanda (74%), Portugalia (72%), Spania (69%). Excepție face Polonia, unde 67% dintre respondenți au indicat că se află singuri în străinătate. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că Polonia este una dintre ultimele țări de destinație pentru migranții de muncă moldoveni, iar procesul de reîntregire a familiilor nu este încă răspândit pe scară largă [232, p.11].

Concretizând cine din rude se afla împreună cu migrantul în țara de reședință, am obținut următoarele rezultate (Anexa 2, Tabelul 12).

Sondajul din 2016-2017 a arătat că cea mai mare pondere a migranților care rămân în țara de destinație cu familia și copiii este în Regatul Unit, urmat de Portugalia și Italia. Sondajul din 2022-2023 a arătat o ușoară scădere, în comparație cu 2016-2017, a numărului de migranți moldoveni cu soț / soție și copii în țara de destinație. Numărul migranților cu părinți în țara de destinație a scăzut mai mult de jumătate. În același timp, numărul migranților moldoveni cu bunici în țara gazdă a crescut de peste 20 de ori. Creșterea acestei categorii de rude poate fi explicată, în primul rând, prin sărăcirea semnificativă a populației moldovenești ca urmare a pandemiei COVID-19 și a acțiunilor militare rusești din Ucraina și, în al doilea rând, tradiția

existentă conform căreia generația mai în vârstă ajută să-și crească nepoții în timp ce părinții câștigă bani.

Datele obținute indică faptul că migranții moldoveni își aduc în țara de destinație nu doar copii, ci și persoane din generația mai în vârstă - părinții. Acest lucru indică natura familială a migrației moldovenești și arată că comunitățile moldovenești din Uniunea Europeană sunt caracterizate de legături puternice de rudenie.

Analiza literaturii științifice și a rezultatelor sondajelor sociologice ne permite să tragem unele concluzii cu privire la caracteristicile geografice și structural-funcționale ale comunităților moldovenești din Uniunea Europeană. Datele obținute în cadrul sondajelor sociologice 2022-2023 sunt corelate cu studiul de cartografiere a diasporei din 2016-2017. O analiză comparativă a indicatorilor demografici de bază ai sondajelor efectuate arată că rezultatele sunt destul de similare în ceea ce privește sexul, vârsta și statutul familial al migranților.

Evoluția migrației temporare a forței de muncă în emigrație de muncă a contribuit la formarea comunităților moldovenești în Uniunea Europeană. După cum au arătat studiile, majoritatea absolută a migranților sunt persoane cu studii, de vârstă aptă de muncă. Cu toate acestea, ei sunt adesea angajați în muncă necalificată sau care necesită calificări și educație mai mici decât cele pe care le-au primit. Femeile sunt participante active la procesele de migrație. Deși un număr semnificativ de migranți moldoveni dețin pașapoarte românești sau bulgărești, există o tendință clară de dobândire a cetățeniei țării de reședință.

Analiza principalelor tendințe ale migrației forței de muncă moldovenești în Uniunea Europeană arată că migranții moldoveni demonstrează dorința de a se integra în societatea gazdă, după cum arată procesele de reîntregire a familiilor care au început în anii 2010. Din migranți de muncă, ei devin emigranți de muncă, schimbându-și planurile și strategiile de viitor, care îi leagă de țara gazdă.

2.3. Integrarea moldovenilor în țările UE-27+: evoluția și tendințele contemporane

Procesul de formare a comunităților moldovenești / diasporei moldovenești de peste hotare presupune integrarea migranților în societatea gazdă, adică procesul de transformare a acestora în parte integrantă a societății unei anumite țări din Uniunea Europeană [130; 261, p.118].

Integrarea migranților moldoveni în țările de destinație din UE este un proces bidirecțional care implică diferite aspecte. Pentru migranți, acest proces constă în familiarizarea cu o nouă cultură, acceptarea de noi drepturi și responsabilități, obținerea unui anumit statut

social, stabilirea unor relații personale cu membrii societății gazdă și identificarea semnificativă cu aceasta. Pentru societatea gazdă, integrarea presupune acordarea de șanse egale pentru migranți și crearea de condiții pentru incluziune socială [239]. Mai mult, acest proces este influențat și de țara de origine a migrantului – Republica Moldova.

Interesul științific al acestui paragraf se axează pe procesul de integrare a cetățenilor moldoveni în țările de destinație ale Uniunii Europene și pe problemele cu care se confruntă aceștia pe parcurs. Procesul de integrare a imigranților moldoveni va fi examinat în contextul metodologiei MIPEX. Indicele politicilor de integrare a migranților (MIPEX) este un instrument unic care măsoară politicile de integrare a migranților în statele membre ale UE (inclusiv Regatul Unit), în alte țări europene, precum și în Asia, America de Nord și de Sud, Australia și Noua Zeelandă.

Indicele de integrare a politicilor naționale ale țărilor UE se bazează pe peste 150 de parametri grupați în șapte grupe principale: mobilitatea forței de muncă, reîntregirea familiei, educația, participarea politică, rezidența permanentă, cetățenia, nediscriminarea [208, p.7]. Pe baza practicilor de integrare a migranților, țările sunt împărțite în patru grupe: integrare totală / deplină; integrare temporară; egalitate formală (pe hârtie); imigrație fără integrare [208; pp.9-11].

1. Integrarea totală / deplină (100-75 puncte) arată că o abordare cuprinzătoare a integrării garantează drepturi egale, oportunități și securitate pentru imigranți. Politicile din aceste țări tind să încurajeze publicul să îi perceapă pe imigranți ca fiind egali, vecini și potențiali cetățeni (Suedia; Finlanda; Portugalia, Belgia, Irlanda).

Un alt grup de țări adoptă, de asemenea, o abordare cuprinzătoare a integrării, dar, potrivit experților MIPEX, politicile din aceste țări sunt mai puțin cuprinzătoare (75-60 de puncte). Politicile nu încurajează întotdeauna publicul să privească imigranții ca pe niște egali, vecini și potențiali cetățeni (Norvegia, Luxemburg, Spania, Islanda).

2. ***Integrarea temporară*** (60-48 de puncte) înseamnă că aceste țări oferă imigranților drepturi de bază și oportunități egale, dar nu le asigură un viitor sigur în țară. Politicile din aceste țări încurajează populația să îi considere pe imigranți ca fiind egali și vecini, dar și ca fiind mai degrabă străini decât potențiali cetățeni (Austria, Danemarca, Germania, Italia, Țările de Jos, Franța, Elveția, Regatul Unit).

3. Egalitate formală (50-39 puncte). Imigranții se bucură de drepturi egale și de securitate pe termen lung, dar nu și de oportunități egale. Politicile tind să încurajeze populația să îi privească pe imigranți ca pe niște egali, ca pe niște potențiali cetățeni, dar și ca pe niște străini și nu ca pe niște vecini. Aceste țări întreprind acțiuni minime pe toate cele trei dimensiuni, iar politicile lor oferă imigranților drepturi egale, oportunități și un viitor sigur într-

o măsură incompletă (Slovenia, România, Grecia, Ungaria, Bulgaria, Slovacia, Croația, Letonia, Lituania).

4. Imigrație fără integrare (scor mediu sub 31 puncte). Imigranților le sunt refuzate drepturile de bază și egalitatea de șanse, chiar dacă reușesc să se stabilească în țară pentru o perioadă lungă de timp. Aceste țări oferă posibilități egale doar parțial. Politicile pot motiva populația să îi perceapă pe imigranți ca pe niște subalterni și ca pe niște străini. Dintre țările Uniunii Europene, Cipru face parte din acest grup.

Fiecare țară din UE își elaborează și pune în aplicare propria politică de integrare a cetățenilor străini care locuiesc și lucrează în țara respectivă. Uniunea Europeană ajustează și ghidează procesul național de integrare a imigranților prin intermediul recomandărilor și directivelor relevante ale structurilor comunitare (UE). De la începutul anului 2010, Uniunea Europeană a pus în aplicare o politică de integrare a imigranților, cetățeni ai țărilor "terțe", care nu sunt membri UE [201].

Ar trebui remarcat faptul că, în timp ce în 2010 exista o variație destul de semnificativă între țările UE atractive pentru migranții moldoveni de muncă în ceea ce privește indicatorul general al politicii de integrare [234], în deceniul următor s-a înregistrat o convergență și o stabilizare a ratelor de integrare a migranților între aceste țări. În 2020 Portugalia (81), Irlanda (64), Spania (60), Germania (58), Italia (58), Franța (56), Regatul Unit (56), și Republica Cehă (50) au avut un indice peste media UE [225, p.11]. În 2020 indexul mediu MIPEX pe UE-28 era de 49 puncte]. Politicile lor de integrare pot fi evaluate ca fiind în mare măsură favorabile [208, pp.15-16].

Pe baza metodologiei MIPEX, vom analiza principalii parametri ai politicilor de integrare a migranților de muncă moldoveni în UE și Regatul Unit (Anexa 2, Tabelul 13).

Integrarea pe piața muncii. Integrarea pe piața forței de muncă are loc în timp și depinde de politicile generale, de context, de competențele imigranților și de motivele migrației. Unele strategii eficiente de ocupare a forței de muncă nu pot ajunge la numeroșii imigranți din afara UE aflați în nevoie, care rareori au acces la educație sau la beneficii.

Integrarea migranților începe cu cunoașterea limbii țării gazdă, care este principalul instrument de comunicare între migrant și societatea gazdă. Cunoașterea limbii e necesară pentru reîntregirea familiei, obținerea cetățeniei și a permisului de ședere permanentă, în timp ce cunoașterea limbajului profesional este o condiție prealabilă pentru promovarea pe piața muncii.

În majoritatea țărilor europene, integrarea lingvistică a cetățenilor moldoveni este, în general, destul de reușită. Am subliniat deja apropierea limbii române de grupul de limbi vorbite în multe țări europene. De asemenea, calitatea predării limbilor străine în instituțiile de

învățământ din Republica Moldova s-a îmbunătățit semnificativ. În plus, în pregătirea pentru migrația de muncă, mulți cetățeni moldoveni urmează cursuri de limbi străine [[71, p.101; 257, p.21; 261, p.142; 262, pp.114-116].

Cu toate acestea, în unele țări ale Uniunii Europene, migranții de muncă moldoveni se confruntă cu anumite probleme lingvistice. În special, migranții subliniază specificul Spaniei, care predetermină necesitatea de a cunoaște dialectul regiunii spaniole respective. În opinia experților, una dintre probleme este legată de faptul că majoritatea migranților de muncă moldoveni vorbesc în cea mai mare parte nu o limbă literară, ci una colocvială, ceea ce, la rândul său, reduce oportunitățile de angajare mai bună și de creștere profesională. În plus, migranții remarcă faptul că abilitățile lor lingvistice sunt limitate de mediul lingvistic în care trăiesc sau lucrează.

O altă problemă se referă la introducerea unui examen de cunoașterea a limbii pentru obținerea statutului de rezident permanent. În timp ce în 1999 un astfel de examen era cerut doar în Germania, în prezent această practică a fost legalizată și este utilizată și în alte țări (Portugalia, Republica Cehă, Italia) [262, pp.116-117].

Integrarea cu succes a unui migrant de muncă în țara gazdă este puternic influențată de existența unui loc de muncă și de posibilitatea de a se întreține pe sine și familia sa. Obținerea unui loc de muncă depinde de deținerea unor acte legale și corect întocmite, de statutul legal de ședere, de competențele lingvistice și de profesionalismul migrantului de muncă. Un rol important în găsirea unui loc de muncă este jucat de rețelele sociale, care ajută cu informații despre disponibilitatea locurilor de muncă. Pe lângă factorii menționați mai sus, salariile migranților de muncă sunt influențate și de durata zilei de lucru, de respectarea cadrului legal de către angajator și de dorința acestuia de a respecta legile țării în raport cu migrantul de muncă etc. Trebuie remarcat faptul că țările UE au depus eforturi semnificative pentru a crea oportunități reale pentru migranții de muncă de a intra în mod legal pe piața forței de muncă [61, p.131; 257, p.39; 221, p.150].

De asemenea, menționăm că statele Uniunii Europene, în general, și țările atractive pentru migranții de muncă moldoveni, în special, nu sunt omogene din punct de vedere al integrării pe piața muncii. În acest context pot fi distinse mai multe grupuri: cu indice favorabil de integrare (Portugalia - 94, Finlanda, Suedia - 91); cu indice preponderent favorabil (Germania - 81, Estonia - 69, Spania, Italia - 67, Olanda, Danemarca - 65, Grecia - 61). În aceste țări, un migrant cu drepturi de ședere și de muncă are aceleași șanse pe piața muncii, precum și securitatea juridică și socială ca și cetățenii acestor state.

Următorul grup este format din țări cu un indice neutru (Austria - 59, Belgia - 56, Republica Cehă - 54, Franța - 52). În aceste țări, majoritatea imigranților pot utiliza serviciile

publice pentru angajare, dar nu toți imigranții cu drept de muncă au acces egal la piața muncii și la sistemul educațional. Un dezavantaj este lipsa sprijinului social axat pe nevoile specifice ale unor grupuri de migranți, cum ar fi femeile sau tinerii.

Irlanda (22) și Slovacia (17) se situează în categoria cu indice nefavorabil. În aceste țări, migranții nu pot participa pe deplin la viața economică a țării și sunt adesea nevoiți să accepte locuri de muncă sub nivelul lor de educație și competențele deținute.

Cercetările sociologice arată că majoritatea absolută a migranților de muncă moldoveni lucrează în țările gazdă (Anexa 2, Tabelul 14). Conform rezultatelor sondajului din 2016-2017, cele mai mari cifre se înregistrează în Portugalia (95%). În Marea Britanie lucrează 88% dintre migranții de muncă moldoveni, în Italia 87%, iar în Germania - cel mai mic indicator (78%). Potrivit experților, numărul mai mic de migranți care lucrează în aceste țări se datorează, în primul rând, numărului mare de studenți, care sunt mai puțin implicați în procesul de muncă, iar în al doilea rând, faptului că în rândul celei de-a doua generații de migranți există persoane care nu se grăbesc să accepte orice loc de muncă, ci caută un loc în funcție de calificările și statutul lor existent [182, p.69].

Pot fi identificate o serie de probleme principale cu care se confruntă migranții de muncă moldoveni în procesul de integrare pe piața muncii din țările UE. În primul rând, nivelul salariilor, când migranții primesc salarii mai mici decât localnicii pentru aceeași muncă. În al doilea rând, disponibilitatea asigurării medicale. După cum arată sondajele efectuate în rândul migranților de muncă moldoveni, cei mai mulți dintre ei nu au asigurare medicală, iar asistența medicală contra plată este foarte costisitoare. În al treilea rând, protecția juridică și posibilitatea de a-și apăra drepturile în instanțele de judecată. Potrivit mărturiilor migranților, este foarte dificil să-ți aperi drepturile dacă ești străin, nu cunoști legile și limba țării de ședere [262, p.153].

La rândul lor, autoritățile moldovenești depun anumite eforturi pentru a crea condiții mai favorabile pentru integrarea migranților de muncă moldoveni în țările UE. În acest sens, menționăm semnarea acordurilor privind migrația forței de muncă și protecția socială cu Italia (2003). În perioada 2008-2010, Republica Moldova a semnat acorduri bilaterale în domeniul protecției sociale a migranților de muncă cu o serie de țări ale Uniunii Europene: Bulgaria (semnat la 5 decembrie 2008, intrat în vigoare la 1 septembrie 2009); Portugalia (semnat la 11 februarie 2009, intrat în vigoare la 1 decembrie 2010); România (semnat la 27 aprilie 2010, intrat în vigoare la 24 septembrie 2010); Luxemburg (semnat la 14 iunie 2010); Republica Cehă (29 noiembrie 2011); Austria (5 septembrie 2011), Estonia (19 octombrie 2011) etc. [38]. Acordurile bilaterale cu Italia, Spania, Grecia și Estonia în domeniul asigurării protecției sociale pentru cetățenii moldoveni peste hotare sunt în curs de negociere [214].

Reîntregirea familiei. Conform acestui parametru, în Uniunea Europeană, țara cu un indice favorabil este Portugalia (indice - 87), care se află cu mult înaintea celorlalte țări. Grupul cu un indice (în mare parte) favorabil cuprinde țările nordice (Estonia - 76; Suedia - 71; Finlanda - 67); țările atractive pentru migranții de muncă moldoveni (Spania - 69; Italia - 64), precum și Slovenia (indice - 72) și România (indice - 67). Majoritatea țărilor UE aparțin grupului cu un indice neutru, care se situează sub media la nivelul UE. Din grupul cu un indice (în mare parte) nefavorabil fac parte Regatul Unit, atractiv pentru migranții de muncă moldoveni, (indice - 29) și Danemarca (indice - 25).

Situația este mai favorabilă în țările în care familiile au fost reîntregite cu succes și au stabilitatea socio-culturală necesară pentru a se integra în societatea gazdă. În majoritatea țărilor, familiile reîntregite din afara UE se bucură de un statut garantat și de drepturi de bază egale cu cele ale cetățenilor UE. Statul le ajută în ceea ce privește accesul la școlarizare, la locuri de muncă și la programe sociale.

Una dintre problemele cu care se confruntă migranții, inclusiv cei din Republica Moldova, este dezacordul existent cu privire la definițiile familiei și condițiile de reîntregire. Pe de o parte, definițiile incluzive reduc cerințele la un minim (de exemplu, venituri la nivelul sau sub nivelul de asistență socială). Pe de altă parte, multe țări din Uniunea Europeană limitează eligibilitatea pentru familia nucleară și impun cerințe de venituri ridicate, locuri de muncă stabile, necesitatea de a trece un examen de limbă, fără beneficii sociale (Austria, Danemarca, Franța, Germania, Țările de Jos, Elveția, Regatul Unit) [225, pp.23-24]. Mai mult, procedurile de obținere a documentelor necesare sunt îndelungate, costisitoare și depind de sponsorul de reintegrare a familiei.

Prezența rudelor în țara gazdă este o condiție importantă pentru integrarea cu succes a migranților. Numărul familiilor reîntregite este în creștere; copii, părinți, frați și surori se mută la lucrătorii migranți pentru ședere permanentă. Acest lucru este confirmat de sondaje; 59% dintre respondenți în 2016-2017. 61.3% în 2022-2023 au indicat că au rude în țara gazdă.

Experiența Spaniei și a Irlandei a arătat că politicile Uniunii Europene de reîntregire a familiei conduc la o structură demografică și de gen mai echilibrată a comunităților de migranți moldoveni în Uniunea Europeană. Numărul copiilor care provin din Republica Moldova în contextul politicii de reîntregire a familiei este în creștere, la fel ca și numărul copiilor născuți în țările gazdă din familii reîntregite [248].

Educație. Educația este unul dintre punctele slabe ale majorității politicilor de integrare ale Uniunii Europene. Ca și în cazul criteriilor anterioare, țările UE sunt eterogene și în ceea ce privește criteriul educației. Aici putem distinge 5 grupuri de țări: țări cu indice favorabil (Suedia - 93 și Finlanda - 88), țări cu indice (în mare parte) favorabil (Belgia - 74, Portugalia -

69, Estonia - 69, Republica Cehă - 60), grup cu indice neutru (Germania - 55, Austria - 52, Olanda - 57). Danemarca și Irlanda, cu un indice de 45 de puncte, sunt foarte apropiate de indicele mediu al Uniunii Europene (46 de puncte). Indicele este ceva mai scăzut în două țări care în mod tradițional sunt atractive pentru migranții moldoveni - Spania și Italia (indice - 43). Grupul cu indici sub media Uniunii Europene include majoritatea țărilor: grupul cu indice (în mare parte) nefavorabil (România - 41, Marea Britanie, Cipru - 40; Grecia, Franța - 36; Polonia, Slovenia, Croația - 33), grupul cu indice nefavorabil (Bulgaria - 21, Slovacia - 7, Ungaria - 0).

Politicile favorabile de integrare în domeniul educației se caracterizează prin faptul că orice copil care locuiește într-o țară din Uniunea Europeană este inclus în sistemul de învățământ și poate obține rezultate bune. În cazul în care un copil imigrant are nevoi speciale, statul îi va oferi sprijin suplimentar. Școala are o abordare interculturală a învățării. Copiii și părinții imigranților, împreună cu profesorii și colegii de clasă, învață să trăiască într-o societate multiculturală, în timp ce autoritățile statului caută termeni neutri care să excludă orice urmă de discriminare sau etichetare [51, p.79].

În același timp, cea mai frecventă problemă este că școlile nu acționează ca un motor de integrare a copiilor migranți. Trebuie remarcat faptul că un număr limitat de școli abordează ideea de integrare. Majoritatea elevilor imigranți nu beneficiază de sprijin pentru a găsi o școală adecvată sau pentru a "recupera decalajul" față de colegii lor. Adesea, profesorii nu reușesc să stabilească un contact cu părinții din cauza necunoașterii de către aceștia a limbii imigranților care provin dintr-un mediu social diferit. Trebuie remarcat faptul că pentru copiii moldoveni această situație este mai puțin tipică. Cercetările arată că copiii moldoveni manifestă dorința de a învăța, iar profesorii le apreciază cunoștințele și abilitățile [61, pp.75-76; 262, p.148]. În același timp, unii migranți moldoveni atrag atenția asupra atitudinii neprietenoase a colegilor de clasă față de copiii lor, asupra dificultăților cu care se confruntă copiii în procesul de adaptare și integrare în țara gazdă [261, p.123].

O analiză a dinamicii numărului de copii moldoveni în instituțiile de învățământ italiene, în primul rând, indică stabilitatea migrației cetățenilor moldoveni în Peninsula Apeninică și, în al doilea rând, este unul dintre indicatorii formării celei de-a doua generații de migranți sau a creșterii generațiilor post-migrație [51, p.86]. Astfel, la sfârșitul anilor '90, în instituțiile de învățământ italiene erau foarte puțini elevi cu cetățenia Republicii Moldova, majoritatea dintre ei urmând cursuri primare sau grădinițe. În 1999-2000 numărul acestora a crescut brusc (de 3 ori), în special în școlile primare. Aceleași tendințe au fost observate între 2000 și 2002, cu o creștere semnificativă în toate categoriile de vârstă (de două ori în școlile primare, de 4 ori în școlile secundare și de 5 ori în licee).

În anul școlar 2003-2004, după ce peste 30 de mii de cetățeni moldoveni și-au legalizat ședерea în Italia, numărul elevilor moldoveni în școli și grădinițe a crescut semnificativ. În perioada 2005-2015, numărul copiilor moldoveni în grădinițele din Italia a crescut de 7 ori, în licee de 4 ori, iar în școlile primare și secundare de 2 ori. Dar dacă între 1998 și 2008 creșterea numărului de copii în grădinițe s-a datorat în mare parte reîntregirii familiilor emigranților moldoveni, mai târziu au avut o pondere decisivă copiii cetățenilor moldoveni, născuți în Italia [51, pp.84-85].

În anul școlar 2018-2019 au fost înmatriculați în instituțiile școlare 25.722 de elevi moldoveni (din 2010, numărul acestora a depășit în mod constant 20.000.) sau 3% din numărul total de elevi străini. Republica Moldova se află pe locul 8 în topul studenților străini din Italia. În anul de studii 2019-2020, numărul acestora a crescut ușor, ajungând la 26.014. Din numărul total de studenți moldoveni, 13.072 (51,7%) s-au născut în Italia. Privind pe cicluri școlare, în anul școlar 2018-2019, 4.689 de copii au fost înscriși la grădiniță, 8.651 în învățământul primar, 5.040 în învățământul gimnazial și 7.342 în învățământul liceal. [51, p.80].

Aceste date indică faptul că migranții de muncă moldoveni se integrează cu succes în societatea gazdă, legând viitorul lor și al copiilor lor de țara gazdă și nu intenționează să se întoarcă acasă.

Sănătatea. Includerea migranților în sistemul de sănătate din țările de destinație începe abia acum să fie considerată o componentă esențială a integrării lor. Există diferențe majore între țări în ceea ce privește acoperirea serviciilor de sănătate de către imigranți și capacitatea acestora de a avea acces la aceste servicii. În acest sens, se pot distinge cinci grupuri de țări: țări cu indice favorabil (Irlanda - 85, Austria, Spania - 81); țări cu indice (în mare parte) favorabil (Italia - 79, Marea Britanie - 75, Belgia - 73); grup cu indice neutru (Finlanda - 67, Țările de Jos, Franța, Portugalia - 65, Germania - 63, Republica Cehă - 61). Din grupul cu indice sub media pe UE (54 de puncte) fac parte: grupul cu indice (în mare parte) nefavorabil (Grecia - 48, România - 46), grupul cu indice nefavorabil (Bulgaria, Estonia, Ungaria - 29; Croația, Polonia - 27).

Politicile în domeniul sănătății migranților sunt legate de experiența țărilor în materie de imigrație și de resursele financiare. Politicile de sănătate pentru migranți tind să fie mai bine dezvoltate în țările cu un număr mare de migranți internaționali. Bogăția unei țări, măsurată în PIB pe cap de locuitor, are, de asemenea, un impact major asupra rezultatelor în materie de sănătate.

În contextul integrării migranților de muncă moldoveni în societatea gazdă, principala problemă este accesul limitat la asistență medicală din cauza lipsei de asigurare medicală, a

costului ridicat la serviciile medicale cu plată și a amânării soluționării problemelor de sănătate până la întoarcerea acasă.

Pandemia COVID-19 a provocat noi vulnerabilități în materie de sănătate pentru migranți. Migranții moldoveni au fost cei mai vulnerabili în Italia, care, la începutul pandemiei COVID-19, a fost prima țară din UE care s-a confruntat cu o criză în domeniul sănătății. Majoritatea migranților moldoveni din această țară lucrează în sectoarele de prestare a serviciilor cele mai afectate de COVID-19 (îngrijirea persoanelor în vârstă, industria hotelieră și asistența medicală) [190, p.50].

Migranții moldoveni cu statut ilegal care s-au îmbolnăvit de COVID-19 s-au autotratat și nu au solicitat asistență medicală de teama de a nu fi expulzați din țară. Migranții care au fost spitalizați au fugit din spitale din cauza lipsei unei polițe de asigurare de sănătate, de teamă să nu plătească taxe mari pentru asistență medicală. Migranții legali moldoveni, din cauza slabei integrări lingvistice și a conștientizării scăzute a drepturilor lor în timpul crizei, au avut dificultăți în accesarea sprijinului statului în timpul pandemiei [190, p.51].

Participarea politică. Deși participarea la viața politică este un element important pentru integrarea cu succes a migranților în societatea gazdă, aceasta este cel mai slab domeniu al politicilor de integrare ale statelor membre ale Uniunii Europene. Dreptul de vot, în special la nivel local și regional, este un punct de plecare natural pentru integrarea reușită pe termen lung a migranților, deoarece votul încurajează participarea activă a acestora în comunitate, unde politica locală are un impact direct asupra vieții lor. Deciziile politice luate la nivel local tind să aibă un impact mai direct și imediat asupra vieții de zi cu zi a migranților decât cele luate la nivel național [51, pp.13, 35].

Majoritatea imigranților au o voce limitată chiar și la nivel local, li se oferă puține oportunități de a obține informații de interes social sau politic și rareori se pot baza pe structuri consultative puternice sau pe organizații de imigranți.

Oportunitățile de participare politică a migranților din afara Uniunii Europene variază foarte mult de la o țară la alta. Printre țările cu un indice favorabil se numără Finlanda (indice 95), Luxemburg și Irlanda (indice - 85), Suedia și Portugalia (indice - 80). Grupul de țări cu un indice (în mare parte) favorabil este format din Danemarca (indice - 70), Belgia (indice - 65), Germania (indice - 60). Grupul de țări cu un indice neutru include Spania (indice - 55), Țările de Jos (indice - 50), Regatul Unit și Franța (indice - 45). Din grupul cu indice sub media pe UE (38 de puncte) fac parte: grupul cu indice (în mare parte) nefavorabil (Italia, Cipru - 25, Austria, Grecia, Estonia - 20), grupul cu indice nefavorabil (Croația, Cehia - 10, România - 5, Slovacia, Lituania - 5, Bulgaria - 0).

Cel mai extins drept de vot pentru cetățenii din afara Uniunii Europene este acordat de țările nordice. Totuși, și aici este necesară o anumită perioadă de ședere înainte de alegeri. Finlanda acordă dreptul de a vota și de a candida la alegerile locale tuturor străinilor, dar cetățenii din afara UE trebuie să aibă o ședere continuă de doi ani în țară înainte de alegeri. În Danemarca și Suedia, cetățenii străini din țări din afara UE pot vota și candida la alegerile municipale și regionale după trei ani de ședere legală continuă în țara respectivă [51, pp.54-55]. În Europa de Vest, migranții se bucură de o voce puternică, de structuri consultative puternice, de mult sprijin și finanțare din partea organizațiilor de migranți.

În Portugalia, dreptul de vot este acordat cetățenilor anumitor state în temeiul regulii generale de reciprocitate. Perioada de rezidență necesară pentru exercitarea dreptului de vot și pentru a candida la alegeri depinde de condițiile din tratatul bilateral corespunzător [51, p.55].

Există o tendință din ce în ce mai mare de a acorda dreptul de vot lucrătorilor migranți pe termen lung, cel puțin la alegerile locale. Cetățenii din afara Uniunii Europene pot candida și vota la alegerile locale în șapte țări din UE (Danemarca, Finlanda, Irlanda, Luxemburg, Olanda, Norvegia și Suedia). Dreptul de vot a fost acordat migranților în Republica Cehă (2001), Estonia, Lituania și Slovenia (2002), Luxemburg și Slovacia (2003) și Belgia (2004). Dar, în ciuda normelor europene și a practicilor regionale promițătoare, participarea politică este încă absentă (sau aproape absentă) din strategiile de integrare în Bulgaria, Lituania, România și Slovacia [225, pp.33-34].

Unele state membre ale Uniunii Europene acordă resortisanților din afara UE dreptul de a vota și de a candida la alegerile locale fără o perioadă minimă de rezidență. În Irlanda, toți străinii rezidenți au dreptul de a vota și de a fi aleși în alegerile locale după ce se înregistrează la o adresă din Irlanda cu o anumită perioadă înainte de ziua alegerilor stabilită pentru înregistrarea alegătorilor. În Slovenia, străinii rezidenți permanenți au dreptul de a vota și de a candida la alegerile locale, indiferent de durata șederii lor în Slovenia [51, pp.52-53].

Trebuie remarcat faptul că migranții legali, inclusiv cetățenii moldoveni care locuiesc în țările Uniunii Europene, își exercită drepturile civile. Cu toate acestea, nu dispunem de informații cu privire la participarea migranților moldoveni la alegerile locale, regionale sau naționale din țările gazdă [261, p.133].

Pe lângă participarea la alegerile locale și, în unele țări, la cele regionale, un imigrant poate face parte din conducerea unei structuri consultative pentru imigranți la nivel local, regional sau chiar național. Structuri consultative există la nivel local în 15 țări și la nivel național în 11 țări ale Uniunii Europene. Participarea în activitatea structurilor consultative pentru imigranți este foarte populară în țările atractive pentru migranții de muncă moldoveni, cum ar fi Italia, Portugalia și Spania. Cu toate acestea, problema este că, în majoritatea țărilor,

structurile consultative nu oferă oportunități ample pentru participarea politică activă a migranților. O problemă importantă cu care se confruntă migranții moldoveni este finanțarea slabă a organizațiilor de migranți, deoarece doar aproximativ jumătate din țările UE finanțează activitățile politice ale migranților. Informarea migranților cu privire la posibilitatea participării lor la viața politică a țărilor gazdă reprezintă o problemă acută. În acest sens, indicatorul este și mai mic - migranții sunt informați despre drepturile lor politice în ⅓ din țările Uniunii Europene [261, p.134].

Reședința permanentă este o parte firească a procesului de integrare. În unele țări, majoritatea migranților (dar nu toți) pot solicita statutul de rezident pe termen lung după 5 ani, dar numai după ce dovedesc că sunt autosuficienți. Acei migranți care nu pot îndeplini condițiile restrictive și costisitoare sunt lăsați cu un statut temporar, fără sprijinul necesar sau posibilități de integrare ulterioară (Austria, Croația, Republica Cehă, Cipru, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Letonia, Malta, Norvegia, Polonia, Regatul Unit) [225, p.36].

În funcție de acest parametru, țările cercetate sunt împărțite în trei grupuri: grupul cu indice favorabil (Finlanda - 96, Suedia - 90); grupul cu indice (în mare parte) favorabil (Ungaria - 81, Slovenia - 77, Belgia, Spania, Estonia - 75, Portugalia - 71, Bulgaria - 69, Italia - 67). Cu indice sub media UE (61 de puncte): grupul cu indice neutru (Marea Britanie, Franța, Luxemburg - 58, România - 56, Germania - 54, Lituania, Olanda, Croația - 52).

O situație favorabilă înseamnă că solicitarea unui permis de ședere permanentă se caracterizează prin simplitate. În cazul unei decizii pozitive, imigrantul dobândește aceleași drepturi ca și cetățenii țării gazdă. În cazul în care decizia este respinsă, imigrantul are dreptul de a face recurs împotriva deciziei. Situația favorabilă medie se caracterizează prin faptul că titularii unui permis de ședere permanentă pot lucra, studia și se pot pensiona la fel ca cetățenii țării gazdă, dar în anumite condiții. În situația nefavorabilă imigrantul este văzut ca având un statut legal temporar, care este legat de venit și de angajare. Din cauza complexității și a costurilor ridicate, promovarea testului de competență lingvistică nu este ușor de finalizat. Chiar dacă examenul lingvistic este susținut, statutul imigrantului rămâne instabil, fără posibilități reale de integrare.

După cum arată cercetările, numărul migranților moldoveni cu statut legal în țările Uniunii Europene este în creștere. În prezent, majoritatea migranților moldoveni se află în țara de destinație în mod legal (Anexa 2, Tabelul 15). În același timp, fiecare al zecelea migrant moldovean se află în Uniunea Europeană în mod ilegal, ceea ce complică foarte mult viața migranților. Un migrant ilegal are mai multe riscuri de a fi înșelat, reținut de poliție, deportat, precum și mai multe pericole de a încălca legea. După cum au observat migranții de muncă care au reușit să își transforme statutul ilegal într-unul legal, migranții ilegali au mult mai

puține drepturi și sunt tratați mai rău de către angajatori și localnici [261, p.136]. Existența unui statut legal facilitează rezolvarea majorității problemelor cu care se confruntă migranții, simplifică procesul de angajare, îi face pe aceștia să se simtă mai siguri și mai integrați în sistemul social al societății gazdă.

Cetățenia. Accesul la cetățenie poate îmbunătăți în mod semnificativ rezultatele integrării migranților în societatea gazdă. O situație favorabilă se caracterizează prin faptul că toți rezidenții care își au reședința într-o țară din Uniunea Europeană beneficiază de suport pentru a obține cetățenie și pot deține dublă cetățenie. Un copil născut în țară din părinți imigranți devine cetățean la naștere (principiul solului). Cetățenia poate fi obținută după 3 ani de ședere legală în țara de destinație. Testul de limbă și cursul de cetățenie sunt gratuite pentru imigranți.

O situație favorabilă constă în faptul că dubla cetățenie și principiul solului devin o normă. În același timp, complexitatea procedurii îi descurajează pe oameni să dobândească cetățenia țării gazdă. În medie, oamenii trebuie să aștepte cel puțin 7 ani pentru obținerea cetățeniei, ceea ce este asociat cu cerințele privind statutul de reședință permanentă; venituri și impozite ridicate; cunoașterea limbii la un nivel ridicat etc.

Situația cea mai nefavorabilă este caracterizată de faptul că statul nu oferă niciun stimulent pentru obținerea cetățeniei. Pentru a dobândi cetățenia, un imigrant trebuie să fi trăit în țară cel puțin 12 ani. Noul cetățean (fostul imigrant) nu poate deține dublă cetățenie, deși acest lucru este permis pentru cetățeni. Există și alte condiții care complică procesul de naturalizare: venituri mari, taxe mari, examene de limbă costisitoare și dificile.

În funcție de acest parametru putem distinge grupul cu indice favorabil (Portugalia - 86, Suedia - 83, Irlanda, Luxemburg - 79, Finlanda - 74); grupul cu indice (în mare parte) favorabil (Franța - 70, Belgia - 65, Malta - 63, Marea Britanie - 61); grupul cu indice neutru (Cipru - 53, Olanda - 55, Polonia - 50). Cu indicele sub media pe UE (45 de puncte): grupul cu indice (în mare parte) nefavorabil (Germania - 42, Danemarca - 41, Grecia, Italia - 40, România - 38, Cehia - 36, Spania - 30), grupul cu indice nefavorabil (Croația - 19, Estonia - 16, Austria, Bulgaria - 13).

A crescut numărul cetățenilor moldoveni care au dobândit cetățenia unei țări din Uniunea Europeană. În primul rând, acest lucru este valabil pentru România și Bulgaria, care "restituie" cetățenia pe motive istorice sau etnice. Având cetățenia acestor țări, cetățenii moldoveni sunt angajați liber în țările Uniunii Europene. În plus, numărul cetățenilor moldoveni care au dobândit cetățenia altor țări ale UE, precum și a Regatului Unit, este în creștere.

Cercetările sociologice confirmă că, în pofida faptului că au pașapoarte românești / bulgare (81.4% dintre respondenți), 2/3 dintre migranții moldoveni aspiră să dobândească cetățenia țărilor gazdă (Anexa 2, Tabelul 16). Obținerea cetățeniei țării gazdă extinde semnificativ oportunitățile migranților din punct de vedere economic, politic și social și contribuie la o integrare mai reușită în societatea gazdă.

În același timp, rezultatele cercetărilor sociologice indică faptul că a crescut numărul migranților moldoveni care nu doresc să obțină cetățenia țării gazdă. În opinia noastră, acest lucru se datorează în mare parte problemelor care îngreunează obținerea cetățeniei în țara gazdă: durata procesului, taxele ridicate și numeroasele condiții: necesitatea unor venituri ridicate, examene de limbă dificile etc. Prin urmare, migranții de muncă moldoveni se limitează la a deține pașapoarte românești / bulgare, care le dau dreptul de a sta și de a munci liber în țările UE.

Nediscriminarea. Țările Uniunii Europene au cele mai mari rate la acest parametru. Un scor absolut (indice - 100) este caracteristic Belgiei, Bulgariei, Portugaliei, Finlandei și Suediei. România și Ungaria (indice - 96), precum și Regatul Unit și Irlanda (indice - 94) se apropie de scorul absolut. Acest lucru arată că aceste țări au cea mai favorabilă situație în care migranții de muncă moldoveni nu se confruntă cu discriminarea pe motive rasiale, politice sau religioase. Pe de o parte, acest lucru se datorează politicilor de integrare și antidiscriminare aplicate atât în cadrul UE, cât și în fiecare țară în parte. Pe de altă parte, acest lucru poate fi explicat prin disponibilitatea și capacitatea ridicată a cetățenilor moldoveni de a se integra în societatea gazdă; aceștia respectă legile, normele de comportament, nu se disting prin aspect fizic etc. [261, p.134].

Un rol important în adaptarea și integrarea migranților de muncă îl joacă instituțiile societății civile, în special biserica catolică sau protestantă. Respondenții remarcă, de asemenea, rolul pozitiv al ONG-urilor, serviciilor sociale, comunităților moldovenești / diasporei moldovenești care ajută migranții în procesul de integrare în țara gazdă [262, pp.148, 185, 186; 62, pp.55, 58, 60; 61, p.158].

Dar, după cum au arătat sondajele sociologice, chiar și migranții moldoveni care locuiesc legal în țările Uniunii Europene se confruntă cu o anumită discriminare. Acest lucru este legat de stereotipurile consacrate ale populației din țările UE, de comportamentul unei anumite părți a migranților care comit infracțiuni și nu respectă cultura și obiceiurile populației locale [62, p.189]. Statutul ilegal al migranților la fel contribuie la discriminarea acestora în ceea ce privește salarizarea și protecția socială și legală.

Analiza procesului de adaptare și integrare a migranților moldoveni în țările Uniunii Europene ne permite să tragem câteva concluzii. Adaptarea și integrarea migranților în țările de

destinație ale UE este o problemă complexă și ambiguă. Este un proces cu multiple fațete care include aspecte economice, politice, sociale și culturale. Acest proces depinde de mai mulți factori: de aspirația migrantului de a se integra în societatea gazdă, de particularitățile politicii de imigrare ale Uniunii Europene sau ale fiecărei țări gazdă în parte, de interacțiunea dintre stat și societatea civilă și de toleranța populației locale față de migranți.

Analiza integrării migranților moldoveni în contextul metodologiei MIPEX a arătat că cetățenii moldoveni demonstrează un nivel ridicat de adaptare și integrare în țările UE și aspiră să se integreze în societatea gazdă. Trebuie subliniat faptul că succesul integrării lor în țările UE depinde nu numai de dorința migrantului de a se integra în societatea gazdă și de politicile Uniunii Europene, ci și de politicile Republicii Moldova, de activitățile sale în domeniul protecției juridice și sociale a migranților moldoveni peste hotare.

Indicele de integrare MIPEX evaluează politicile de integrare a migranților în țările Uniunii Europene în funcție de următoarele dimensiuni: mobilitatea pe piața muncii, reîntregirea familiei, educația, sănătatea, participarea politică, rezidența pe termen lung, accesul la cetățenie, combaterea discriminării. Atât din punct de vedere social, cât și din punct de vedere civic, integrarea se bazează pe conceptul de șanse egale pentru toți. Din punct de vedere socio-economic, migranții ar trebui să aibă șanse egale de a duce o viață demnă, independentă și activă, la fel ca restul populației. Din punct de vedere civic, toți rezidenții se pot angaja la drepturi și responsabilități reciproce pe baza egalității. Acordarea de drepturi civile și politice migranților este un indicator al credibilității țării gazdă.

Deși Uniunea Europeană are o experiență considerabilă în ceea ce privește integrarea migranților, țările UE diferă foarte mult între ele în ceea ce privește indicele politicii de integrare. Pentru a crea condiții mai favorabile pentru integrarea migranților în Uniunea Europeană, se dezvoltă abordări comune și practicile naționale sunt aliniate la standardele comunitare comune. Pe de altă parte, țările Uniunii Europene se așteaptă ca imigranții să fie pregătiți să se integreze în societatea gazdă. În acest sens, migranții moldoveni din Uniunea Europeană demonstrează un nivel ridicat de adaptare și integrare, aspiră să devină cetățeni cu drepturi depline ai țărilor gazdă și nu doresc (o parte buna) se întoarcă în țara lor de origine, Republica Moldova.

Concluzii la capitolul 2.

Migrația masivă de muncă a cetățenilor moldoveni în țările Uniunii Europene a condiționat formarea comunităților de moldoveni de peste hotare, caracterizând formarea, cristalizarea și consolidarea diasporei moldovenești cu calitățile și parametrii necesari. Analiza efectuată a motivelor și direcțiilor de migrație a cetățenilor moldoveni în Uniunea Europeană,

analiza cantitativă și calitativă a comunităților de moldoveni din punct de vedere al dinamicii geografice și structural-funcționale, adaptării și integrării muncitorilor moldoveni migranți în țările UE a permis prezentarea unui tablou general al comunităților de moldoveni din țările Uniunii Europene, identificarea principalelor probleme legate de procesul de formare a comunităților și diasporei moldovenești de peste hotare.

Analiza procesului de formare a comunităților de moldoveni în țările Uniunii Europene, prezentată în acest capitol, ne-a permis să formulăm următoarele concluzii.

1. Migrația forței de muncă din Republica Moldova către Uniunea Europeană a avut o amploare masivă de la sfârșitul anilor '90 și începutul anilor 2000. Principalele motive ale migrației cetățenilor moldoveni către UE sunt de ordin economic, dar în ultimii ani au fost observate și alte tendințe: migrația educațională a crescut; reîntregirea familiei a devenit un motiv mai important.

În contextul regimului fără vize al Republicii Moldova cu UE, importanța și volumul migrației circulare a forței de muncă este în creștere. Cu toate acestea, șederea temporară și încadrarea în câmpul muncii în țara de destinație, de regulă, nu schimbă atitudinea migranților pe termen scurt de a se întoarce acasă.

Pandemia COVID-19 a dus la o scădere a volumului de migrație a forței de muncă a cetățenilor moldoveni în țările UE, la o scădere a veniturilor acestora și la întoarcerea unei anumite părți a migranților în țara de origine. Războiul de pe teritoriul Ucrainei și închiderea coridoarelor de transport cu Rusia au dus la reorientarea unor migranți moldoveni către țările UE.

2. Cele mai atractive țări pentru migrația forței de muncă din Republica Moldova sunt Italia, Germania, Franța, Marea Britanie, Spania, Portugalia și Polonia. În același timp, rezultatele cercetărilor sociologice indică faptul că există o anumită transformare a atractivității geografiei migrației al migranților de muncă moldoveni prin stabilizarea acestora în alte țări ale Uniunii Europene.

În procesul de migrație a forței de muncă, cetățenii moldoveni au folosit diferite forme de intrare, ședere și activitate profesională în UE, atât legale, cât și ilegale. Migrația circulară a forței de muncă a cetățenilor moldoveni în UE în regim fără vize permite combinarea intrării legale și a angajării ilegale pentru o perioadă de până la 90 de zile pentru a câștiga bani și, în același timp, pentru a înlocui și a păstra locul de muncă al unui migrant moldovean.

3. Transformarea migrației temporare a forței de muncă în emigrație a forței de muncă a contribuit la formarea comunităților de moldoveni în țările Uniunii Europene începând cu a doua jumătate a anilor 1990. Analiza surselor bibliografice și rezultatele studiilor empirice din anii 2016-2017 și 2022-2023 ne-au permis să creionăm un tablou general al comunităților

de moldoveni din țările UE. Analiza comparativă a indicatorilor de bază arată că caracteristicile comunităților de moldoveni pe parcursul perioadei de cinci ani rămân destul de stabile și similare în ceea ce privește sexul, vârsta și starea civilă a migranților.

După cum au arătat cercetările, femeile sunt participante active în procesele de migrație. Majoritatea absolută a migranților sunt persoane cu studii, în vârstă de muncă, dar adesea nivelul lor de educație și de calificare este mai ridicat decât munca pe care o prestează. În ciuda faptului că, în etapa inițială, exista o orientare de gen clar definită a migrației forței de muncă în diferite țări ale UE, treptat se produce o lărgirea intervalului de vârstă și o uniformizare a structurii pe sexe a comunităților de moldoveni.

Majoritatea migranților de muncă moldoveni solicită cetățenia țării gazdă, pentru a deveni cetățeni ai UE cu drepturi și libertăți depline. Această tendință este valabilă și pentru cetățenii moldoveni care dețin pașapoarte românești sau bulgare, care, de asemenea, solicită cetățenia țării gazdă.

4. Analiza principalelor tendințe ale migrației forței de muncă din Republica Moldova în Uniunea Europeană arată că migranții moldoveni urmăresc să se integreze în societatea gazdă, după cum o demonstrează procesele de reîntregire a familiilor, care au început în anii 2010. Integrarea migranților este un proces multifațetat, care include aspecte politico-economice și socio-culturale. Examinând integrarea ca un proces bilateral complex, care implică societatea gazdă, pe de o parte, și imigrantul, pe de altă parte, observăm că aceasta depinde de mai mulți factori: de dorința migrantului, de particularitățile politicii de imigrare a țării de primire, de interacțiunea dintre stat și societatea civilă, de toleranța populației locale față de migranți.

5. Indicele de integrare MIPEX evaluează politicile de integrare a migranților în țările UE în următoarele domenii: mobilitatea pe piața muncii, reîntregirea familiei, educația, sănătatea, participarea la viața politică, șederea pe termen lung, accesul la cetățenie și combaterea discriminării. Atât din punct de vedere social, cât și civic, integrarea se bazează pe conceptul de egalitate de șanse pentru toți. Din perspectiva socio-economică, migranții ar trebui să aibă șanse egale de a duce o viață demnă, independentă și activă ca și restul populației. Din punct de vedere civic, toți rezidenții se pot angaja să respecte drepturile și responsabilitățile reciproce pe bază de egalitate. Un indicator al încrederii țării de primire este acordarea de drepturi civile și politice migranților.

6. În pofida faptului că Uniunea Europeană a acumulat o experiență considerabilă în ceea ce privește integrarea migranților, țările UE diferă semnificativ unele de altele în ceea ce privește indicele politicii de integrare. Pentru a crea condiții mai favorabile pentru integrarea migranților în UE, se elaborează abordări comune și se armonizează practicile naționale cu

standardele comunitare comune. Pe de altă parte, țările UE se așteaptă ca imigranții să fie dispuși să se integreze în societatea gazdă. În acest sens, migranții moldoveni din Uniunea Europeană demonstrează un nivel înalt de adaptare și integrare, aspiră să devină cetățeni cu drepturi depline ai țărilor gazdă și nu doresc să se întoarcă în țara lor de origine, Republica Moldova.

CAPITOLUL 3. TRANSFORMAREA COMUNITĂȚILOR MIGRATIONALE MOLDOVENEȘTI ÎN DIASPORA MOLDOVENEASCĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ: DIRECȚII ȘI MECANISME PRINCIPALE

Analiza politologică a transformării comunităților de migranți moldoveni în diasporă moldovenească în Uniunea Europeană presupune identificarea principalelor direcții și mecanisme care determină cadrul structural și funcțional al acestui proces. Identificându-se ca o parte a poporului care trăiește într-un alt stat, diaspora își dezvoltă propria strategie de interacțiune atât cu țara de destinație, cât și cu patria istorică. În acest capitol vom examina participarea politică și socio-economică a migranților moldoveni la procesul electoral și politic, la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova și a comunităților locale, precum și formarea și dezvoltarea capacității instituționale a comunităților / diasporei moldovenești din țările UE 27+.

Consolidarea diasporei depinde, de asemenea, de politica aplicată de autoritățile Republicii Moldova în această direcție. O componentă importantă a procesului de formare și consolidare a diasporei moldovenești în UE este rolul instituțiilor internaționale, precum și al structurilor de stat și publice din țările de destinație ale migranților moldoveni, care va fi, de asemenea, subiectul acestui capitol.

3.1. Participarea politică și social-economică a migranților moldoveni în procesul politic și dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova

Indicatorul dominant al apartenenței la diasporă este dorința conștientă a migranților de a menține legăturile cu țara de origine și de a contribui la dezvoltarea durabilă a acesteia. În acest sens, putem vorbi atât despre participarea migranților moldoveni la procesele politice și electorale, cât și despre contribuția lor socio-economică la dezvoltarea Republicii Moldova, în general, și a comunităților locale, în special.

Tendința globală este că diaspora devine un actor din ce în ce mai important din punct de vedere politic, atât în țările gazdă, cât și în cele de origine, din mai multe motive. În primul rând, noile tehnologii de comunicare fac posibilă mobilizarea unui număr semnificativ de persoane; în al doilea rând, creșterea dimensiunii comunităților de migranți a dus la o creștere a resurselor economice; în al treilea rând, au avut loc schimbări profunde în însuși sistemul politic global [147, p.16].

Relația dintre migrație și dezvoltare a fost în centrul atenției Uniunii Europene încă de la începutul anilor 2000. A fost elaborat un pachet de documente privind migrația și dezvoltarea, care subliniază rolul tot mai important al diasporilor ca noi "agenți ai schimbării". Comunicatul Comisiei Europene privind migrația și dezvoltarea din 2005 recunoaște

potențialul organizațiilor diasporei și le încurajează să se implice mai mult în dezvoltarea țărilor de origine [147].

Formele de activitate ale diasporei în procesele politice și socio-economice din țara de origine sunt foarte diverse. În literatura științifică de specialitate, cercetătorii identifică diverse forme de participare a diasporei la viața țării de origine: votare; reprezentare politică; investiții directe; remitențe; finanțare; sprijin sau acțiune directă [165].

Pe această bază, cercetătorii au remarcat o serie de factori care facilitează participarea diasporei la dezvoltarea țării de origine: disponibilitatea resurselor materiale, culturale și organizaționale; "structura de oportunități" disponibilă în țările gazdă; și "tendința sau motivația de a-și menține solidaritatea și de a exercita influență de grup" [149, p.336]. Resursele economice sunt deosebit de importante pentru remitențe și, uneori, pentru procesul de repatriere. Resursele organizaționale depind de mărimea și diversitatea comunităților și influențează capacitatea de a se mobiliza pentru acțiuni politice și activități independente de dezvoltare. Factorul cel mai frecvent identificat ca fiind necesar pentru o mobilizare eficientă este crearea unui sentiment de solidaritate și identitate comunitară [96].

Trecând la analiza participării politice a migranților moldoveni la procesele politice și electorale, observăm că cea mai frecventă formă de activitate politică a comunităților de moldoveni este participarea la alegeri, ceea ce le oferă migranților dreptul și oportunitatea de a-și exprima opiniile politice și de a influența agenda politică a țării lor de origine. Prin urmare, multe state încearcă să ajungă la cetățenii lor care se află în străinătate și să le ceară sprijinul pentru dezvoltarea țării lor de origine.

În prezent, trei sferturi dintre statele lumii permit, sub o formă sau alta, participarea la alegeri a cetățenilor care locuiesc în afara țării lor de origine [152]. În conformitate cu legislația țării de origine, cetățenii, care locuiesc în străinătate, pot vota la alegerile parlamentare și prezidențiale și la referendumurile naționale. În același timp, diaspora nu are dreptul de a participa la alegerile din țara de origine în 53 de țări, inclusiv în patru țări europene [221].

O serie de state (Franța, Italia, Portugalia, Croația, Moldova, Republica Capului Verde, Ecuador, Liban, Tunisia etc.) prevăd o reprezentare specială a cetățenilor care trăiesc în străinătate în parlamentul țării de origine [153]. În Franța, diaspora are dreptul de să aleagă 12 senatori, iar din 2012, diaspora franceză este reprezentată și la nivelul Adunării Naționale. În Italia, membrii diasporei pot alege prin corespondență (votul prin poștă) 12 deputați și 6 senatori, care le reprezintă interesele [73]. În Parlamentul Republicii Moldova diaspora moldovenească este reprezentată de 3 deputați.

Participarea politică a diasporei depinde de o serie de factori, care pot încuraja sau bloca activismul diasporei. Printre aceștia se numără legislația electorală ale unei țări și drepturile

politice; structura oportunităților politice legate de accesibilitatea sistemului electoral atât în țara de origine, cât și în țara gazdă.

Trebuie subliniat faptul că, anterior, comunitățile moldovenești de peste hotare erau considerate în primul rând ca obiect de influență politică. În prezent, are loc o transformare treptată, iar comunitățile moldovenești devin din ce în ce mai mult un subiect al vieții politice din Republica Moldova. Numărul cetățenilor moldoveni de peste hotare, care participă la alegerile parlamentare și prezidențiale din țara de origine, este în continuă creștere (Anexa 2, Tabelul 17). Acest lucru permite diasporei să influențeze procesul de luare a deciziilor politice și de stat din Republica Moldova.

Votul diasporei a fost subiectul unei monitorizări atente din partea autorităților moldovenești în ultimele două decenii. Sistemul electoral existent limitează posibilitatea votului extern, singura opțiune fiind votul personal la o misiune diplomatică sau la secțiile de votare deschise suplimentar. Alte opțiuni disponibile pentru cetățenii moldoveni aflați peste hotare nu există în prezent, în timp ce alte țări au introdus practica votului electronic, votul prin poștă, fax, e-mail etc.

Până în 2010, au existat 34 de secții de votare în afara Republicii Moldova, ceea ce a permis ca aproximativ 16.000 de alegători (1,09% din numărul total de alegători) să participe la alegeri. La alegerile parlamentare extraordinare din 2010, pentru prima dată, numărul secțiilor de votare din străinătate a fost majorat la 84. Peste 64.000 de cetățeni moldoveni au votat în afara țării (3,7% din numărul total de alegători), de aproximativ trei ori mai mult decât la alegerile anterioare. Numărul neașteptat de mare de alegători moldoveni din străinătate a dus la lipsa buletinelor de vot în unele secții de votare, iar alegătorii au fost nevoiți să-și exercite dreptul la vot pe coli de hârtie A4 [90, p.139].

Acest lucru a necesitat o revizuire a procesului de constituire a secțiilor de votare în străinătate, stabilind modalități mai flexibile de informare a alegătorilor moldoveni. La alegerile parlamentare din 2014, a fost introdusă înregistrarea online prealabilă pentru votul în misiunile diplomatice, în primul rând pentru a afla câte secții de votare suplimentare ar trebui deschise în afara secțiilor de votare deja existente în misiunile diplomatice și oficiile consulare.

Evenimentele politice interne din Republica Moldova (furtul miliardului de dolari, instabilitatea politică, nivelul înalt de corupție) s-au reflectat în interesul scăzut al diasporei pentru alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016. Ținând cont de experiența alegerilor parlamentare din 2010 și 2014, au fost deschise 100 de secții de votare în 33 de țări, dintre care 40 la misiunile diplomatice și 60 în locații prestabilite. În cadrul Uniunii Europene, cele mai multe secții de votare au fost deschise în Italia (25), România (11), Franța (6), Portugalia (4) și Spania (4) [36].

În primul tur, 67.205 persoane au participat la vot. În cel de-al doilea tur, activitatea diasporei a crescut semnificativ, iar numărul de votanți s-a dublat. În pofida faptului că I. Dodon a câștigat alegerile prezidențiale, diaspora moldovenească i-a acordat o preferință fără echivoc lui M. Sandu, care a obținut 86% din voturile diasporei, față de 13,8% pentru I. Dodon.

M. Sandu a obținut cea mai convingătoare victorie la secția de votare deschisă la Consulatul Republicii Moldova la București, unde a obținut 98,19% din voturi. Victoria M. Sandu a fost absolută și în Regatul Unit, unde a fost votată de 97,88% dintre cetățenii moldoveni. În țările Uniunii Europene, pentru M. Sandu au votat 94,83% dintre alegătorii din Franța, 94,5% în Germania, 91,33% în Spania, 90,89% în Italia, 86,08% în Portugalia, 78,84% în Grecia [151, p.71].

Pentru a veni în sprijinul cetățenilor moldoveni de peste hotare care locuiau departe de secțiile de votare și nu puteau ajunge singuri acolo, diaspora a lansat în rețelele de socializare campania "Adoptă un vot", care s-a bucurat de o mare susținere și a adunat peste 25 de mii de membri ai diasporei moldovenești, care au împărțit oportunități de deplasare și cazare.

Înaintea celui de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale, reprezentanții diasporei au adresat o petiție guvernului Republicii Moldova prin care solicitau deschiderea mai multor secții de votare, însă autoritățile moldovenești au refuzat să ajusteze numărul secțiilor de votare [151, p.72]. Acest lucru a dus la faptul că peste patru mii de cetățeni moldoveni, care se aflau în afara țării, în ziua celui de-al doilea tur de scrutin au depus cereri la autoritățile electorale de peste hotare pentru restricționarea libertății de exercitare a dreptului de vot. Exprimându-și nemulțumirea față de organizarea și rezultatele celui de-al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidențiale (2016), diaspora moldovenească a organizat proteste la Bologna, Barcelona, Amsterdam, Paris, Berlin, Sydney, Cleveland și în alte orașe [91, p.141].

În opinia dnei N. Putină, motivele pentru nivelul scăzut de participare a diasporei la alegeri ar putea fi lipsa de informare sau lipsa de interes față de evenimentele de acasă, din Moldova. În opinia sa, cetățenii moldoveni care s-au integrat în societatea gazdă și nu-și leagă planurile de viitor de Republica Moldova, precum și cei care nu cred în posibilitatea autorităților moldovenești de a schimba în bine situația din Republic Moldova, de asemenea, nu sunt interesați de alegeri [91, p.141].

Cercetarea din 2016-2017 a arătat că numărul migranților, care urmăresc situația economică, politică, și socială din Moldova este aproape de o pătrime din numărul anchetat. Cercetarea din 2022-2023 a demonstrat creșterea numărului migranților moldoveni, care urmăresc evenimentele din patrie, și, respectiv, a diminuat numărul celor, pe cine situația din Moldova nu-i interesează.

Studiul din 2016-2017 a arătat că numărul migranților care nu urmăresc situația economică, politică și socială din Republica Moldova este de aproape un sfert din respondenți. Studiul din 2022-2023 a arătat o creștere a numărului de migranți moldoveni care urmăresc evenimentele din țara lor de origine și, respectiv, o scădere a numărului celor care nu sunt interesați de situația din Republica Moldova (Anexa 2, Tabelul 18).

La alegerile prezidențiale din 2020, diaspora moldovenească a demonstrat un grad înalt de mobilizare. Peste 263.000 de reprezentanți ai diasporei moldovenești au participat la cel de-al doilea tur de scrutin, iar aproape 93% au votat pentru M. Sandu. În istoria alegerilor prezidențiale din Republica Moldova, nici un candidat nu a beneficiat vreodată de un sprijin electoral atât de puternic din partea diasporei moldovenești. Diaspora nu numai că a participat activ la alegeri, dar a și determinat câștigătorul.

Pentru alegerile parlamentare din 2021, ținând cont de activitatea electorală în creștere a diasporei moldovenești, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene a propus deschiderea a 191 de secții de votare peste hotare în 38 de țări. CEC a insistat asupra deschiderii unui număr mai mic de secții de votare, dar după hotărârea Curții Supreme de Justiție, au fost deschise 150 de secții de votare în 36 de țări, cu 11 mai multe decât pentru alegerile prezidențiale din 2020. În mod excepțional, alegătorii moldoveni din străinătate au putut vota cu un pașaport moldovenesc expirat [266].

Diaspora moldovenească de peste hotare a votat fără echivoc în favoarea PAS, care a obținut 86,23% din voturile din străinătate. Cu toate acestea, ar fi o greșeală să credem că Partidul „Acțiune și Solidaritate" a câștigat datorită diasporei. Acesta a câștigat și pe plan intern, iar diaspora nu a făcut decât să consolideze rezultatul final al alegerilor în favoarea partidului câștigător. Reprezentanții diasporei participă activ la viața politică din Republica Moldova, ocupă posturi în instituțiile de stat (N. Popescu, M. Spătaru, C. Gherasimov, D. Alaiba).

Migrația continuă a cetățenilor moldoveni din țară și, în același timp, dorința acestora de a menține legăturile cu patria lor, inclusiv prin participarea la alegeri, ridică problema diversității formelor de vot. În practica electorală mondială sunt utilizate diferite forme: votul personal; votul prin corespondență (prin poștă); votul prin procură și votul electronic. În opinia noastră, votul personal este preferabil pentru migranții moldoveni care au acces la secțiile de votare, în timp ce votul electronic și prin corespondență va permite reprezentanților diasporei care locuiesc departe de secțiile de votare să-și exercite dreptul la vot. Acest lucru necesită modificări ale legislației Republicii Moldova, dar trebuie să ținem cont de faptul că acestea conțin atât mari perspective, cât și mari riscuri.

Spre deosebire de activitatea politică a migranților moldoveni, proiectele economice, care contribuie la dezvoltarea socio-economică a țării, nu au obținut încă atenția cuvenită din partea diasporei moldovenești. Între timp, problema contribuției diasporei moldovenești la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova a devenit un subiect al politicii de stat și a atras atenția comunității științifice.

Literatura științifică autohtonă și străină elucidează în mod cuprinzător impactul transferurilor bănești ale migranților de muncă (remitențe) asupra dezvoltării economice a țării de origine. Remitențele acționează ca unul dintre elementele ecuației dezvoltării, alături de investițiile străine directe, liberalizarea comerțului, o mai bună guvernanță [270], și reprezintă un câștig net pentru țările beneficiare [122]. În plus, potrivit lui D. Drbohlav cu colegii, transferurile financiare sunt strâns legate de transferurile sociale, care implică valori, comportament, identitate și capital social care circulă transnațional din țara gazdă în țara de origine. Prin împărtășirea acestor noi valori, reguli, idei, comportamente, practici, migranții pot îmbogăți societatea din țara de origine și pot contribui la dezvoltarea relațiilor sociale [34, p.528].

Republica Moldova se află de mult timp printre primii zece cei mai mari beneficiari de remitențe din lume (Anexa 2, Tabelul 19). Analiza efectuată se bazează pe datele oficiale privind remitențele migranților moldoveni prin intermediul băncilor, precum și pe estimările Băncii Naționale a Moldovei. Remitențele au crescut în mod constant între 2005 și 2008, ajungând la o medie de 31% din PIB-ul țării. Vârful a fost atins în 2006, când remitențele au reprezentat 34.67% din PIB [56, p.5]. În 2009, s-a înregistrat o scădere semnificativă a intrărilor de valută străină, care s-a datorat impactului crizei economice mondiale asupra pieței muncii și a veniturilor migranților de muncă. În 2010, afluxul de valută străină a înregistrat din nou o tendință de creștere, volumul remitențelor prin intermediul băncilor a crescut cu 5.3 % față de 2009 [83, p.127].

În 2018 și 2019, remitențele de la migranții de muncă moldoveni au reprezentat 16.05% din PIB [84, p.7; 110]; în anii următori, ponderea remitențelor în structura PIB a continuat să scadă, rămânând totuși o sursă importantă de venit pentru multe familii din Republica Moldova.

Remitențele joacă un rol important în reducerea deficitului balanței de plăți a țării, contribuie la dezvoltarea sectorului serviciilor și asigură un nivel de trai minim pentru mii de gospodării din Republica Moldova [39]. Afluxul de resurse financiare de la cetățenii moldoveni care muncesc peste hotare, pe de o parte, contribuie la reducerea sărăciei absolute, în special în zonele rurale, dar, pe de altă parte, duce la creșterea inegalității între gospodăriile care primesc remitențe și cele care nu le primesc [85, pp.47-48].

Potrivit Băncii Naționale a Moldovei, în al doilea trimestru al anului 2020 în structura transferurilor din țările Uniunii Europene, cea mai mare pondere au avut-o remitențele din Italia – 31.6%, urmată de transferurile din Germania (24.0%), Franța (12.5%), Irlanda (5.4%), România (3.7%), Cehia (3.4%), Spania (3.1%), Belgia (2.8%), Portugalia (2.5%), Polonia (2.2%), Grecia (1.0%) și Cipru (0.9%) [265], ceea ce confirmă geografia migrației forței de muncă moldovenești în țările UE.

J. Hagen-Zanker și M. Siegel (2009) [168], precum și A. Blouchoutzi și C. Nikas (2014) [121], care analizând practicile remiterii de bani în Albania și Moldova, concluzionează că decizia de a remite bani depinde de o combinație de caracteristici ale migranților și gospodăriilor lor, cum ar fi vârsta, sexul, starea civilă, bunăstarea, șomajul și distanța dintre țara de origine și cea de destinație. Conform datelor OIM, în 2009, în Moldova, una din cinci gospodării era complet dependentă de remitențele de la migranții care muncesc, iar pentru 44.5% dintre acestea, remitențele reprezentau principala sursă de venit [279, p.18].

În rândul cercetătorilor au apărut două puncte de vedere opuse: punctul de vedere optimist subliniază efectele pozitive ale investirii banilor migranților în proiecte de dezvoltare durabilă în țara de origine. Cercetătorii R. Adams, J. Page, H. Haas, N. Catrinescu observă că o parte semnificativă din remitențele migranților este utilizată pentru economii și investiții [116; 168; 129]. Potrivit experților, chiar dacă remitențele sunt canalizate pentru consum și nu sunt investite în sfera productivă, o parte din fonduri vor fi cheltuite pe bunuri și servicii produse autohtone [39]. Remitențele migranților pot fi investite în proiecte de dezvoltare a infrastructurii (construcția de drumuri, biserici, edificiilor culturale, etc.), ceea ce pe termen lung sporește efectul pozitiv asupra dezvoltării economice a comunităților locale [106].

Experiența internațională arată că un domeniu important de investiție a banilor primiți din remitențele migranților este inițierea de afaceri și antreprenoriat în țara de origine a migranților. Lucrând în străinătate, migranții de muncă dobândesc competențe antreprenoriale care pot fi folosite acasă. Însă, climatul nefavorabil pentru investiții și afaceri din Republica Moldova nu încurajează migranții și membrii familiilor acestora să inițieze afaceri sau să investească în proiecte de investiții. Cercetările arată că doar o mică parte din remitențe sunt utilizate pentru a finanța activități antreprenoriale sau de investiții, migranții înșiși fiind mai întreprinzători decât membrii familiilor lor care primesc remitențe [39, pp.64-65].

În procesul de realizare a activității antreprenoriale, migranții și membrii familiilor lor se confruntă cu dificultăți obiective și subiective. Printre dificultățile obiective se numără situația socio-economică dificilă din Republica Moldova. Dificultățile subiective includ corupția, managementul ineficient, accesul la serviciile bancare și încrederea în instituțiile financiare, lipsa forței de muncă calificate [122, p.105]. Finanțarea activității antreprenoriale

este, de asemenea, afectată în mod negativ de problemele legate de riscul moral și de marjele de profit inițial scăzute, ceea ce duce la prăbușirea multor întreprinderi ale migranților moldoveni la scurt timp după înființarea lor [279, p.20].

Dintr-o perspectivă pesimistă, remitențele au un impact negativ asupra comunității locale. Acest lucru se reflectă în reducerea motivației de a munci în rândul beneficiarilor de remitențe; transmiterea schimbărilor nefavorabile din economia țării gazdă în țara de origine a migrantului; aprecierea monedei naționale. În plus, în țările sărace, majoritatea remitențelor din străinătate sunt utilizate în principal pentru consum. Pe de o parte, acest lucru duce la o creștere a nivelului de trai al gospodăriilor, dar, pe de altă parte, nu se realizează prin activitatea economică, ci prin afluxul de resurse financiare din străinătate [163; 203; 212; 106].

După cum am menționat mai sus, remitențele de la migranții de muncă moldoveni reprezintă în continuare o sursă importantă de venit pentru multe familii din Republica Moldova și, în același timp, acționează ca un instrument de legătură cu țara de origine. În perioada de dinaintea COVID-19, remitențele de la membrii de familie care muncesc în străinătate au fost primite de un sfert din gospodăriile moldovenești (237 mii), unde au reprezentat 52.4% din venitul disponibil în 2018. În zonele rurale, ponderea remitențelor în venitul disponibil este deosebit de mare, reprezentând 59.7% în 2018, în timp ce în zonele urbane cifra este cu 7.9% mai mică. Ponderea gospodăriilor care s-ar afla sub pragul sărăciei dacă nu ar primi remitențe a fost de 23.4%, iar în zonele rurale de 30.5% [162, p.7].

Importanța remitențelor pentru gospodăriile moldovenești este confirmată și de datele cercetărilor empirice. Potrivit rezultatelor sondajului din 2016-2017, peste 70% dintre migranții de muncă moldoveni trimit (des sau ocazional) bani în Republica Moldova (Anexa 2, Tabelul 20). Fiecare al cincilea respondent trimite frecvent bani acasă. Cel mai mare număr de astfel de respondenți se află în Italia (28%), dar aproape același număr de respondenți au indicat că nu trimit deloc bani în Republica Moldova. Acest lucru sugerează că, pe de o parte, migranții moldoveni din Italia au venituri suficient de mari care le permit să-și întrețină familia și rudele din Moldova. Pe de altă parte, procesul de reîntregire a familiei în Italia avansează rapid, iar migranții îi aduc acolo nu doar pe copiii, ci și pe părinți. Aproximativ jumătate dintre respondenți trimit din când în când bani în Republica Moldova. Cel mai mare indicator în rândul acestei categorii de respondenți este în Portugalia (60.5%).

30.8% dintre respondenți nu trimit deloc bani în Republica Moldova. În Germania și Regatul Unit, acest indicator este mai mare decât media, ceea ce poate fi explicat prin proporția mare de studenți din aceste țări care trăiesc din burse și sprijin financiar din partea părinților.

Sondajul din 2016-2017 a arătat că aproximativ același număr de respondenți au trimis acasă sume de peste 1.000 euro (37.2%) și între 100 și 500 euro (36.9%). Italia (55%) și

Germania (48%) au avut cel mai mare număr de respondenți care au trimis mai mult de 1.000 de euro în Republica Moldova. Aproape o treime dintre migranții moldoveni din Regatul Unit (32%) au trimis în Republica Moldova o sumă cuprinsă între 500 și 1000 euro. Aceasta este cea mai mare cifră pe țări. Remitențe de 100-500 de euro au fost trimise acasă de jumătate dintre respondenții din Regatul Unit, 45% în Portugalia, 31% în Germania și 22% în Italia (Anexa 2, Tabelul 21).

Cu toate acestea, migrația în UE și bunăstarea migranților moldoveni au fost afectate de pandemia COVID-19. Sondajul OIM a arătat că una dintre consecințele imediate ale COVID-19 a fost suspendarea activității profesionale sau pierderea locului de muncă, după cum au indicat 47% dintre respondenți. 57 la sută dintre respondenți au indicat că nu au primit nicio compensație din partea angajatorului sau a statului gazdă pentru situația în care s-au aflat. Suspendarea activității profesionale a dus în mod inevitabil la o scădere bruscă a veniturilor - 62 la sută dintre respondenți au avut o scădere a veniturilor lunare, 31 la sută au avut o scădere a veniturilor între 31-70%, iar 26 la sută nu au mai avut niciun venit. Cel mai mare număr de migranți moldoveni care au indicat o scădere a veniturilor se află în Portugalia (73%), Irlanda (68%), Italia (63%). Pentru a face față scăderii și/sau pierderii surselor de venit, 12 la sută din numărul total de respondenți au fost nevoiți să-și schimbe domeniul de activitate, în special cei care au fost angajați în sectorul casnic (26%) și în construcții (13%) [162, pp.20, 22].

Majoritatea celor care au fost lipsiți de o sursă de venit și nu au primit compensații sunt migranți fără contracte de muncă care lucrează fără autorizație oficială. 43% dintre respondenții din această categorie nu mai au niciun venit. În comparație, doar 10% dintre respondenții cu contracte de muncă pe durată nedeterminată au indicat aceeași problemă; 33% dintre respondenții cu contracte pe termen scurt și 27% dintre respondenții cu patente / contracte de prestare a serviciilor [270, p.162].

O scădere semnificativă a veniturilor migranților de muncă moldoveni a dus la o scădere a remitențelor. Înainte de pandemie, mai mult de jumătate dintre respondenți trimiteau bani acasă (56% dintre bărbați față de 47% dintre femei). Acest fapt a fost indicat de majoritatea respondenților din Portugalia (67%), Franța (59%) și Regatul Unit (57%), mai puțin de jumătate dintre respondenții din Irlanda (46%), Spania (39%), Germania (33%) și Polonia (29%) [163, p.23].

Ca urmare a crizei, 80% dintre respondenții care obișnuiau să trimită bani în Republica Moldova au redus suma remitențelor, iar 41% dintre ei au încetat să le mai trimită. Pentru 24% dintre respondenți, suma remitențelor a scăzut cu 31% - 70%, iar pentru 19% dintre migranți cu 71% - 90%. În același timp, 18% dintre respondenți au indicat că vor înceta să mai trimită bani în viitorul apropiat. O treime dintre respondenți au indicat că vor trimite mai puțini bani. Acest

lucru va afecta în mod direct viața a 37.500 de gospodării moldovenești (aproape 109 mii de persoane), ale căror venituri vor fi sub nivelul sărăciei [270, p.163].

În același timp, în luna mai 2020, Banca Națională a Moldovei a înregistrat o creștere a remitențelor, a căror valoare s-a ridicat la peste 120 de milioane de dolari. În lunile ianuarie și februarie 2021, volumul remitențelor de la migranții de muncă a constituit un record pentru Republica Moldova și a ajuns la 219 milioane de dolari. Expertul V. Ioniță a recunoscut că această cifră este un record absolut pentru Republica Moldova. Potrivit lui, recordul precedent a fost stabilit în 2013, când remitențele în primele două luni au ajuns la 203 milioane de dolari, iar în 2008 au fost de 194 milioane de dolari [193].

Potrivit expertului, maximum 80% din toți banii migranților de muncă sunt transferați în Republica Moldova prin intermediul băncilor moldovenești. Restul de 20% din bani sunt trimiși de către migranții de muncă prin intermediul transportului auto, cardurilor bancare emise în străinătate sau cu rude și prieteni care pleacă acasă. Astfel, suma de bani trimisă acasă de moldoveni crește cu încă 55 de milioane de dolari. La această sumă se adaugă cel puțin o sumă similară de 55 de milioane de dolari, care, potrivit estimărilor experților, este adusă personal de către cetățenii noștri la întoarcerea în Republica Moldova. Suma totală a banilor care au intrat în țară de la cetățenii moldoveni prin toate canalele posibile în primele două luni ale anului 2021 a fost de cel puțin 330 de milioane de dolari [193].

Cu toate acestea, sondajul din 2022-2023, realizat atunci când pandemia COVID-19 era în declin, a arătat că numărul migranților moldoveni care nu trimit remitențe în țara de origine a scăzut ușor în comparație cu sondajul din 2016-2017. Majoritatea respondenților continuă să trimită bani familiilor lor din Republica Moldova. Trebuie remarcat faptul că numărul migranților moldoveni care au început să trimită frecvent remitențe a crescut cu peste 10%. Numărul respondenților care trimit remitențe ocazional a scăzut ușor de la 49% în 2016-2017 la 43% în 2022-2023.

În ceea ce privește mărimea remitențelor, se conturează următorul tablou. Numărul respondenților care trimit remitențe în valoare de 500-1000 de euro a crescut de la 19% la 22%, iar numărul celor de peste 1000 de euro de la 37% la 47%. În același timp, numărul respondenților care trimit remitențe în valoare de 100-500 de euro a scăzut de la 37% la 27%. În opinia noastră, acest lucru se datorează faptului că, în timpul pandemiei, a fost dificil de transferat bani prin mijloace informale (prin intermediul șoferilor de microbuz, rudelor, prietenilor etc.), astfel încât transferurile bancare au devenit principalul canal de trimitere a banilor în Republica Moldova. În plus, acest lucru a contribuit la acumularea de economii de către migranții moldoveni, ceea ce a influențat creșterea sumei remitențelor pe care aceștia le-au trimis acasă.

Interesant este punctul de vedere al lui I. Groza, expert al Institutului pentru Inițiativă Strategică, care consideră că, deși astăzi remitențele rămân o sursă importantă, care alimentează creșterea economică a Republicii Moldova, reîntregirea familiilor migranților moldoveni de peste hotare ar putea reduce ponderea remitențelor în PIB-ul țării. Pornind de la ipoteza unei tendințe descrescătoare a remitențelor în următorii ani, el consideră că autoritățile ar trebui să se concentreze mai mult pe atragerea economiilor cetățenilor moldoveni, păstrate peste hotare. În baza unei analize bazate pe surse ONU, expertul menționează că în 2019, economiile acumulate de diaspora moldovenească în cele mai populate 13 țări din lume au totalizat circa 1.8 miliarde de dolari. Din această sumă, 1.06 miliarde au fost trimise în Republica Moldova, în timp ce aproximativ 800 de milioane de dolari pe an, au fost puse deoparte ca economii [230]. Dintre țările Uniunii Europene, cel mai mare volum de economii ale migranților moldoveni se află în Franța, Italia și Germania.

Potrivit expertului, aceste fonduri ar trebui să fie atrase în economia moldovenească, ceea ce ar putea contribui la întoarcerea migranților în țara lor de origine. Unul dintre programele naționale de atragere a economiilor migranților a fost programul PARE 1+1, pe parcursul implementării căruia, în perioada 2011-2020, au fost semnate 1.757 de acorduri de finanțare, granturile au însumat 367,63 milioane de lei, iar investițiile în economie - 1,08 miliarde de lei.

"Migrație și dezvoltare locală" a fost un alt program care a folosit economiile migranților pentru dezvoltarea comunităților locale [10]. În prima fază, au fost înființate peste 40 de asociații a băștinașilor locali, care au atras investiții de 1.35 milioane de dolari în perioada 2015-2020. La acestea s-au adăugat 3 milioane de dolari din partea partenerilor de dezvoltare și 3.95 milioane de dolari din partea autorităților locale [230]. În baza acestui program, sub egida Biroului Relații cu Diaspora a fost lansat programul Diaspora Acasă Reușește (DAR) 1+3, pentru perioada 2019-2025, cu scopul de a utiliza potențialul uman și financiar al diasporei în dezvoltarea socio-economică a Republicii Moldova și de a stimula dezvoltarea localităților [10, p.30].

În pofida implementării diverselor programe guvernamentale cu privire la diasporă, sondajele sociologice pe care le-am efectuat arată că migranții moldoveni nu sunt bine informați despre inițiativele guvernului Republicii Moldova privind cetățenii moldoveni de peste hotare (Anexa 2, Tabelul 22). Doar 11% dintre respondenții din țările Uniunii Europene au răspuns că sunt la curent cu acestea, cifră care nu s-a schimbat pe parcursul perioadei de cinci ani.

Cu toate acestea, răspunsurile la întrebarea “despre ce inițiative ale Guvernului Republicii Moldova cunosc migranții moldoveni” arată că chiar și cei care au răspuns afirmativ

nu pot numi inițiative concrete. Potrivit lui V. Moșneaga, acest lucru se datorează mai multor factori. În primul rând, obiectivul principal al migranților de muncă este de a câștiga bani, astfel încât aceștia sunt interesați în primul rând de situația din țara de destinație. În al doilea rând, informațiile insuficiente și adesea inaccesibile despre activitatea autorităților moldovenești. În al treilea rând, așezarea teritorială a migranților în țara gazdă și limitarea conștientă a comunicării cu conaționalii [70, p.142].

Faptul că migranții de muncă moldoveni și membrii familiilor lor care rămân în Republica Moldova nu sunt gata să investească în dezvoltarea afacerilor în țara de origine este evidențiat și de structura de distribuire a banilor trimiși de migranți (Anexa 2, Tabelul 23).

Rezultatele sondajelor sociologice indică faptul că banii primiți de la migranți sunt cheltuiți pentru hrană (66,6% în 2016-2017 și 62.3% în 2022-2023), sănătate (61% și, respectiv, 60.9%), repararea și construcția locuinței (51% și 55.2%), achiziționarea bunurilor de consum (36,7% și 33.9%) și educația copiilor (26,9% și 31.8%).

Prezența investițiilor în țara de origine indică menținerea legăturilor cu patria și, în același timp, acționează ca un stimulent pentru a reveni în Republica Moldova. Spre deosebire de remitențe, investițiile antreprenoriale oferă membrilor diasporei un control direct asupra utilizării fondurilor lor. Având în vedere legăturile lor cu țara de origine, membrii diasporei sunt adesea mai înclinați decât investitorii străini să participe la activități economice cu risc mai ridicat sau pe piețele în curs de dezvoltare. În plus, cunoștințele lor despre mediul politic, economic și cultural local, precum și legăturile personale și competențele lingvistice, pot oferi membrilor diasporei un avantaj competitiv față de ceilalți atunci când investesc resurse sau încep o afacere în țara lor de origine [87, p.115].

Sondajul din 2016-2017 a arătat că doar 14% din reprezentanții diasporei moldovenești au investiții în Republica Moldova. Cel mai mare număr de investitori locuiește în Portugalia și Regatul Unit (câte 18%), iar cel mai mic - în Germania (8%). Majoritatea covârșitoare a migranților moldoveni nu au investiții în Republica Moldova.

În același timp, sondajul 2022-2023 a înregistrat o creștere a numărului de cetățeni moldoveni rezidenți în țările UE care au investiții în Republica Moldova – 18.2 au răspuns afirmativ la întrebarea despre faptul că are investiții în țara sa de origine (Anexa 2, Tabelul 24).

Sondajele noastre indică faptul că există o categorie de migranți moldoveni care ar dori să investească în afaceri în țara lor de origine. În 2016-2017, acest indicator era de 44%; cinci ani mai târziu, numărul celor care doresc să investească în economia moldovenească a scăzut la 42.3%. Această scădere poate fi explicată prin instabilitatea situației politice și economice din Republica Moldova, neîncrederea în autorități, nivelul ridicat de corupție, taxele mari, lipsa de

perspective. Motivații similare explică numărul mare al celor care nu doresc să investească în afaceri în țara lor de origine.

În cadrul sondajelor am încercat să aflăm ce explică dorința migranților de muncă moldoveni de a investi în afaceri în Republica Moldova. Răspunsurile pot fi împărțite în trei grupe: în primul rând, disponibilitatea propriei afaceri, care reprezintă o sursă de venit; în al doilea rând, posibilitatea de a trăi acasă cu familiile lor; în al treilea rând, dezvoltarea țării. Creșterea economică, precum și securitatea politică și juridică din Republica Moldova ar putea contribui la investiții. În general, se poate observa că disponibilitatea propriei afaceri în Republica Moldova este unul dintre stimulentele pentru migranții moldoveni de a se întoarce acasă.

Experții remarcă faptul că majoritatea programelor elaborate de Guvernul Republicii Moldova în ultimii ani reflectă promovarea tranziției de la un model de dezvoltare bazat pe consum la o nouă paradigmă de dezvoltare axată pe inovare și investiții. În acest context, migrația a fost integrată în strategiile de dezvoltare a țării prin mecanisme instituționale și legale, modele și activități cu participarea și implicarea migranților în dezvoltarea durabilă atât la nivel național, cât și local. Cu toate acestea, până în prezent, majoritatea acțiunilor politice s-au desfășurat mai mult la nivel național decât la nivel local, ceea ce indică un decalaj în activitățile de sprijinire a migrației pentru dezvoltarea Republicii Moldova pe segmentul local [51, p.41].

Deși Republica Moldova dispune de un cadru instituțional în domeniul gestionării migrației, este necesară consolidarea capacității instituțiilor publice nu doar la nivel central, ci și la nivel local. În contextul actual al politicii moldovenești în domeniul migrației, autoritățile locale joacă un rol mai important în calitate de coordonatori și executori, prin urmare, instruirea cadrelor devine un subiect important. Acest lucru necesită resurse materiale sporite, seminare de instruire, eliminarea barierelor birocratice și, foarte important, competențe și expertiză la nivelul administrației locale. Acest lucru ridică necesitatea de a integra politicile migraționale în strategii eficiente de dezvoltare locală, care să ofere instrumente adecvate pentru a sprijini întoarcerea migranților în comunitățile locale, în special în ceea ce privește oportunitățile de investiții și spiritul antreprenorial. În acest sens, merită menționată inițiativa NEXUS, care, începând din 2013, a dezvoltat o rețea de sprijin pentru migrație care include autoritățile locale și părțile interesate în consolidarea capacităților pentru dezvoltarea durabilă a comunităților locale [87, p.123].

Analiza participării politice și socio-economice a migranților moldoveni la procesele politice și electorale, la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova arată că diaspora moldovenească joacă un rol important în viața economică și politică a țării de origine. De la an

la an, numărul cetățenilor moldoveni de peste hotare care participă la alegerile parlamentare și prezidențiale din Republica Moldova este în creștere. Această implicare activă a diasporei moldovenești în viața politică a țării atestă susținerea vectorului european de dezvoltare a țării, disponibilitatea diasporei de a deveni un subiect activ al procesului de democratizare a Republicii Moldova.

Participarea economică a diasporei moldovenești la dezvoltarea țării de origine se limitează în principal la transferuri de bani, care au avut și au în continuare un impact semnificativ asupra economiei țării. Un nivel mai ridicat de participare a migranților moldoveni la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova ar putea fi investițiile și proiectele de dezvoltare, dar acestea nu au primit încă atenția cuvenită din partea diasporei moldovenești. Ținând cont de faptul că o bună parte dintre migranții moldoveni (53.7%) sunt gata (dacă vor avia resurse financiare) să investească în economia moldovenească, autoritățile statului trebuie să creeze un climat investițional favorabil și să dezvolte instrumente financiare pentru a atrage investiții. În același timp 59.1% din respondenți nu vor sa inițieze afacere in Moldova. Fiindcă ei nu cred în Moldova, autoritățile moldovenești.

Participarea diasporei la procesele politice și economice din țara de origine la nivel național și local ar trebui să însemne mult mai mult decât capital financiar. Migranții dețin o bogată experiență, cunoștințe, competențe, valori și practici din străinătate care pot contribui la dezvoltarea țărilor de origine. Măsurile luate de stat și de societatea civilă ar trebui să devină instrumente importante pentru a atrage și a maximiza utilizarea resurselor diasporei moldovenești pentru dezvoltarea sustenabilă a Republicii Moldova.

3.2. Formarea și dezvoltarea potențialului instituțional al comunităților / diasporei moldovenești în țările UE27+

Problema transformării comunităților moldovenești de peste hotare în diaspora moldovenească este importantă și relevantă pentru Republica Moldova, care astăzi se confruntă cu procesul de consolidare a diasporei moldovenești în multe țări ale lumii. În procesul de consolidare a diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene, un rol important îl au structurile diasporei constituite în multe țări ale UE. În general, diaspora moldovenească este structurată în 250 de asociații în peste 30 de țări [55].

Distingem două niveluri de funcționare al organizațiilor diasporei. Primul nivel include aspecte legate de viața comunității și de relațiile acesteia cu structurile de stat și cu instituțiile societății civile din țara gazdă. Al doilea nivel (extern) se referă la funcțiile prin care diaspora stabilește contacte cu patria istorică. În acest context, sunt deosebit de importante eforturile de instituționalizare a diasporei moldovenești, care are un potențial mare de a contribui

semnificativ la consolidarea relațiilor bilaterale dintre țara de origine și țările gazdă în diverse domenii și de a găsi oportunități de a-și ajuta patria prin aplicarea cunoștințelor și experienței acumulate peste hotare.

Organizațiile obștești, fondate de cetățenii moldoveni de peste hotare, au drept scop creșterea gradului de organizare a diasporei, pentru a-i ajuta pe membrii nou-veniți ai diasporei, precum și pe cei stabiliți de mai mult timp în țara gazdă, să se integreze în societate la un nivel calitativ diferit. Aceste organizații încearcă, de asemenea, să consolideze relațiile dintre membrii comunității prin dezvoltarea sprijinului reciproc, organizarea de evenimente și menținerea unei legături spirituale cu țara de origine [282, p.238]. Pe lângă faptul că servesc drept mecanism de creare de rețele sociale și de sprijin pentru migranții din țările gazdă, asociațiile din diasporă pot contribui la dezvoltarea durabilă în țările de origine prin investiții financiare și sociale în sectoare precum turismul, agricultura și dezvoltarea capitalului uman [59, p.16].

Asociațiile diasporei sunt destul de variate și diferă în funcție de statutul lor juridic, modelul de management și sfera de activitate, dar problema tipologiei lor nu este practic abordată în literatura științifică de specialitate. D. Dijkzeul și M. Fauser fac distincția între asociațiile din orașul natal, ONG-urile de dezvoltare a migranților și organizații cu structură de tip umbrelă (organizații umbrelă). Activitățile acestora sunt diversificate, orientate spre furnizarea de servicii sociale, au un potențial de impact larg și, prin natura lor, sunt relativ inclusive [138, p.14].

Organizațiile diasporei moldovenești sunt, în mare parte, de al doilea tip, dar au în comun faptul că "joacă un rol important în implementarea acțiunilor și obiectivelor strategice în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării. Factorul integrator pentru toate structurile diasporei este naționalitatea și cetățenia" [42; 43]. Asociațiile din diasporă reprezintă instituția socială prin intermediul căreia comunitățile moldovenești de peste hotare se consolidează într-o diasporă, iar diaspora constituită influențează dezvoltarea culturii, economiei și valorilor democratice din țara de origine a migranților [63; 65].

Procesul de formare a asociațiilor din diasporă este un proces spontan, care ține de dorința cetățenilor moldoveni de peste hotare de a se uni, de a crea structuri de promovare și păstrare a limbii, culturii și tradițiilor, de a oferi migranților informații și suport juridic [52; 249; 250]. Treptat, au început să apară asociații, care s-au îndepărtat de obiectivele de păstrare a identității moldovenești și de întreaga gamă de activități în această direcție și s-au orientat spre realizarea altor interese socio-culturale. Acest fapt denotă integrarea lor crescândă în societatea țării gazdă, precum și transformarea treptată al asociațiilor moldovenești din străinătate în organizații ale societății civile din țara gazdă [180].

Activitățile organizațiilor diasporei moldovenești cuprind o serie întreagă de domenii: înființarea de centre culturale pentru promovarea culturii, tradițiilor și obiceiurilor naționale; crearea de centre lingvistice pentru învățarea limbii țărilor gazdă pentru adulți și a limbii române pentru copii; furnizarea de servicii de informare și consiliere juridică, inclusiv online; servicii de consultanță în domeniul antreprenoriatului (inițierea și gestionarea unei afaceri în Republica Moldova sau în străinătate); acordarea de asistență psihologică migranților, membrilor familiilor acestora etc. [14, p.37].

Așa cum arată studiul realizat, instituțiile diasporei moldovenești au propriile puncte forte și puncte slabe. Punctele forte ale asociațiilor diasporei moldovenești pot fi calitățile de mediator cultural și social cu comunitatea locală, precum și capacitatea de a organiza și mobiliza oamenii. În plus, ca punct forte, putem menționa faptul, că activitățile asociațiilor moldovenești de peste hotare se bazează, în principal, pe voluntariatul persoanelor interesate, care mențin relații cu serviciile de migrație din regiune și interacționează cu diverși actori sociali.

Punctele slabe sunt, în primul rând, interesul scăzut al migranților moldoveni față de activitățile organizațiilor. Acest lucru a fost confirmat de cercetarea noastră: peste 90% dintre migranții moldoveni nu participă la activitățile asociațiilor diasporei moldovenești din țările de destinație. În studiul din 2016-2017, în contextul țărilor, se remarcă favorabil Marea Britanie, unde numărul participanților în organizațiile diasporei moldovenești este de aproape două ori mai mare decât media (Anexa 2, Tabelul 25).

Rezultatele sondajului din 2016-2017 au arătat că doar 12,5% dintre respondenți se considerau membri activi ai asociațiilor diasporei moldovenești, iar niciun migrant moldovean din Italia și Germania nu s-a identificat ca aparținând acestui grup. Sondajul din 2022-2023 a arătat o scădere mai mult de trei ori (3.8%) a acestei categorii de migranți.

Aproximativ o treime dintre respondenți au indicat că participă uneori la activitățile organizațiilor diasporei, iar cel mai mare număr de astfel de migranți moldoveni se află în Germania (43%). După cinci ani a avut loc o scădere semnificativă în acest grup de respondenți - doar fiecare al zecelea migrant moldovean indică faptul că participă uneori la activitățile unei organizații din diaspora moldovenească.

Mai mult de jumătate dintre respondenți au menționat că urmăresc doar evenimentele și știrile organizației, dar nu se implică activ în activitatea acesteia. Pe țări, cel mai mare număr de astfel de migranți se află în Italia, ceea ce este legat de specificul sferei de angajare a migranților moldoveni în această țară. În 2022-2023, numărul celor care urmăresc doar evenimentele și știrile organizației a crescut de aproape 1,5 ori (Anexa 2, Tabelul 26).

Principalele motive de neparticiparea migranților moldoveni la activitățile asociațiilor din diasporă sunt: lipsa de interes (34%); necunoașterea organizațiilor moldovenești din zona în care locuiesc (42%); convingerea că "nu este important" (10%); altele (13%). Marea Britanie diferă de alte țări în două privințe: în primul rând, rata scăzută a celor care au menționat lipsa de interes față de organizațiile diasporei ca motiv pentru a nu participa la activitățile diasporei; în al doilea rând, cea mai mare rată în rândul respondenților care au menționat volumul de muncă, oboseala după muncă etc.

Sondajul din 2022-2023 a arătat o creștere a două grupuri de respondenți: cei care nu sunt interesați să participe la activitățile organizațiilor diasporei moldovenești și cei care nu cred că este important (Anexa 2, Tabelul 27). Se poate presupune că acest lucru se datorează faptului că, migranții moldoveni se așteptau ca autoritățile moldovenești să sprijine aceste organizații, dar acest lucru nu s-a întâmplat, ceea ce le-a provocat o anumită dezamăgire. În același timp, s-a înregistrat o scădere a numărului de migranți moldoveni care au invocat ca motive lipsa de cunoaștere a organizațiilor moldovenești din zona în care locuiesc, precum și volumul de muncă, lipsa de timp etc.

În al doilea rând, problema personalului și a pregătirii profesionale a liderilor de asociații [250, pp.257-258], care dau naștere unor probleme legate de leadership, simpatii / antipatii, ambiții personale ale liderilor, prietenia cu "ai săi", care se află într-o luptă explicită sau implicită pentru finanțe și resurse informaționale, apropierea de structurile statului moldovenesc, proiectele Biroului Relații cu Diaspora etc.

În al treilea rând, lipsa de resurse financiare. Dispunând de resurse financiare limitate, liderii diasporei folosesc diverse modalități de a obține finanțare pentru proiectele lor: căutarea de sponsori în rândul reprezentanților mediului de afaceri din țările de destinație, nominalizarea / depunerea / aplicarea proiectelor la structurile de stat din Republica Moldova (Biroul Relații cu Diaspora), căutarea de finanțare din partea structurilor europene. Cu toate acestea, după cum remarcă reprezentanții diasporei, cooperarea a progresat până acum cu mare dificultate [70, pp.122-123].

În al patrulea rând, un punct slab al diasporei moldovenești este dezbinarea sa pe criterii politice, geopolitice și ecleziastice. Diviziunea politică dintre asociațiile diasporei moldovenești se datorează faptului că asociațiile diasporei sunt adesea orientate spre diferite forțe politice din Republica Moldova [239] și caută anumite dividende politice din acest lucru. Cu toate acestea, implicarea în procesul politic pentru organizațiile neguvernamentale, care pretind că exprimă obiectivele socio-culturale și apără drepturile omului ale migranților, creează riscul dea pierde autoritatea și autonomia, motiv pentru care mulți lideri ai asociațiilor din diasporă preferă să se distanțeze de activitatea politică.

Divizarea politică a diasporei se suprapune peste vectorul geopolitic, ceea ce afectează, de asemenea, coeziunea și unitatea diasporei și cooperarea între organizațiile sale.

Diviziunea se face și pe linie ecleziastică. Aceasta nu se referă doar de sprijin spiritual pentru credincioși, de asistență în găsirea locurilor de muncă, de coeziune între reprezentanții comunităților moldovenești etc. Nu trebuie să pierdem din vedere faptul că biserica își urmărește adesea și propriile interese. Împărțirea credincioșilor în Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Ortodoxă Română, ai căror preoți concurează între ei, este în detrimentul întregii comunități din străinătate [250, pp.260-261]. Acest lucru este cu atât mai trist, cu cât asociațiile diasporei moldovenești își au adesea originea în parohiile bisericilor. În plus, clerul este adesea el însuși liderul / reprezentantul unor organizații neguvernamentale, care pot fi în opoziție cu asociațiile diasporei. Biserica trebuie să fie tolerantă, trebuie să unească comunitatea și să asigure unitatea acesteia.

O altă problemă cheie a funcționării diasporei este legată de comunicare, de incapacitatea de a utiliza cu succes canalele de comunicare disponibile: internetul, rețelele de socializare, telefonul, ziarele editate de diasporă. Comunicarea este în mare măsură legată de acțiunea atât a factorilor externi (situația de pe piața muncii, rasismul, xenofobia din partea populației locale), cât și a factorilor interni de formare și funcționare a acestei comunități (probleme lingvistice, nivelul de educație și pregătire profesională a migranților, angajarea lor pe piața muncii, dificultățile de adaptare și integrare în noua societate) [267, p.241].

Comunicarea ar trebui să aibă loc în mai multe direcții: în primul rând, între asociațiile diasporei și migranții moldoveni din țară; în al doilea rând, între asociațiile propriu-zise; în al treilea rând, între asociațiile diasporei și instituțiile de stat și neguvernamentale din Republica Moldova; în al patrulea rând, între asociațiile diasporei moldovenești și structurile de stat și non-guvernamentale din țara gazdă [70, p.129].

Majoritatea asociațiilor diasporei moldovenești colaborează cu structurile de stat din Republica Moldova, în primul rând cu Biroul Relații cu Diaspora, participă la activitățile misiunilor diplomatice moldovenești de peste hotare și deleagă reprezentanți la Congresele diasporei. În același timp, reprezentanții diasporei menționează că "ar fi bine dacă ar exista resurse specializate destinate activității comunităților moldovenești din străinătate" [250, p.263]. Acest lucru va contribui la informarea / sensibilizarea atât a migranților, cât și a structurilor de stat din țara gazdă și din țara de origine. Unirea eforturilor diferitelor organizații ale diasporei va contribui la un efect mai mare al inițiativelor propuse, înaintarea proiectelor comune, ceea ce va duce, în cele din urmă, la consolidarea cooperării tuturor părților interesate.

Pornind de la scopul și obiectivele declarate ale tezei, să ne oprim mai detaliat asupra asociațiilor diasporei moldovenești, care activează în țările Uniunii Europene. Apelând la

pagina web a Biroului Relații cu Diaspora (BRD) https://emoldovata.gov.md/lista-asociatiilor-diasporei, am stabilit numărul organizațiilor diasporei moldovenești din țările UE27+. În total, în țările UE, precum și în Norvegia, Elveția și Regatul Unit, activează 139 de organizații ale diasporei moldovenești, care variază în funcție de număr, de domeniul de activitate și de intensitatea activităților [55]. Dintre țările menționate, cele mai multe organizații sunt înregistrate în Italia (51), Franța (12), Marea Britanie (10), Spania (10), România (9), Portugalia (7). În Germania sunt înregistrate 6 asociații ale diasporei moldovenești, în Irlanda și Belgia câte 4 organizații ale diasporei, în Austria, Olanda și Grecia câte 3 asociații, în Cehia, Estonia, Danemarca, Suedia și Elveția câte 2 organizații ale migranților moldoveni, iar în Polonia, Bulgaria, Finlanda, Ungaria, Norvegia, Lituania și Cipru câte o organizație (Anexa 2, Tabelul 28).

După cum se poate observa din tabelul prezentat, cele mai multe organizații ale diasporei moldovenești sunt înregistrate în Italia, dar multe dintre ele nu au un sediu propriu, deoarece nu sunt înregistrate la organele de stat din Italia, nu sunt incluse în registrul organizațiilor publice și nu colaborează cu autoritățile locale [282, p.240]. Alte organizații s-au înregistrat, au primit un cod fiscal, dar în realitate nici nu dispun de buget minim și există doar pe hârtie.

Pe site-ul BRD sunt înregistrate 51 de asociații ale diasporei moldovenești, printre care "AssoMoldave", Associazione degli Imprenditori Moldavi in Italia, Centrul Diaspora Moldova – Italia," Asociația Moldo-Italiană pentru Colaborare şi Integrare A.M.I.C.I", "Integrazione in Italia", Asociația MOLDINIT, Comunitatea Moldovenilor din Italia, Asociația moldo-italiana "Plai", etc., care își desfășoară activitatea în diferite provincii și orașe din Italia.

O trăsătură distinctivă a asociațiilor diasporei moldovenești din Italia este numărul mare de centre educaționale organizate, inclusiv, în parohiile bisericilor: Centrul Educațional al Asociației „Busuioc", Centrul Educațional „Inima Moldovei", Centrul Educațional de pe lângă Biserica ortodoxă moldovenească „Nașterea Maicii Domnului" al Asociației „Moldavi nel Veneto per la solidarieta sociale ONLUS", Centrul Educațional al Asociației Amici de pe lângă biserica ortodoxa Sfântul Nicolae din Vicenza, Centrul Educațional de pe lângă biserica ortodoxă "Sfântul Gheorghe", Centrului Educațional „Alunelul" al Asociației „Centro Internazionale di Cultura e Socialita".

Obiectivele generale urmărite de organizațiile diasporei din Italia includ mai multe domenii: 1) informarea migranților moldoveni în scopul adaptării / integrării în societatea italiană, inclusiv prin mass-media (de exemplu, "MoldBrihia", care este publicată de migranți din diferite țări); 2) dezvoltarea culturii și tradițiilor moldovenești peste hotare; 3) promovarea

unui stil de viață sănătos în rândul migranților; 4) sprijinirea migranților moldoveni pentru conștientizarea necesității participării la alegeri; 5) informarea autorităților moldovenești despre problemele migranților din Italia [14, pp.62-63].

Primele asociații ale diasporei care au apărut în Italia s-au axat pe promovarea culturii moldovenești, a tradițiilor moldovenești, organizarea diverselor evenimente culturale. Ulterior, au început să apară organizații cu orientare social, care promovau și apărau drepturile omului. Acest lucru indică o transformare calitativă treptată a organizațiilor, care încep să se structureze și să creeze rețele, deși există încă o problemă de comunicare între ele. Dar există și anumite progrese în această direcție. De exemplu, la Florența, migranții, cu forțele proprii, au organizat o conferință a diasporei moldovenești, la care au participat reprezentanți ai diasporei din Germania, Norvegia, Franța și alte țări. Asociațiile diasporei din Roma și din alte orașe promovează produsele moldovenești, turismul în Moldova, ceea ce contribuie la formarea unei imagini pozitive a Republicii Moldova în rândul cetățenilor italieni [70, p.120].

Asociațiile diasporei din Italia colaborează cu instituțiile de stat din Republica Moldova și cu organizațiile internaționale. Prin intermediul proiectelor Biroului Relații cu Diaspora, sunt organizate evenimente culturale și educaționale, tabere de vară pentru copii. În colaborare cu Organizația Internațională pentru Migrație a fost editată o revistă pentru copii "Pro-diaspora kids".

După cum a demonstrat practica de funcționare a asociațiilor diasporei moldovenești din Italia, succesul activității asociației depinde de mai mulți factori, printre care un rol important îl joacă cooperarea atât în interiorul, cât și în afara țării, care în timp poate contribui la obținerea unor rezultate mai semnificative.

Potrivit BRD, în Portugalia sunt înregistrate 7 asociații ale diasporei moldovenești, printre care: Centrul Educațional al Asociației Culturale a Imigranților Moldoveni "Miorița", Centrul Educațional al Asociației Lus ortodoxia, Școala Parohială, MOLDMED Asociația Portugheza a medicilor din Moldova, Asociația Culturala a Imigranților Moldoveni "MIORITA" din Portugalia, Kalina, Asociația Lus ortodoxia, Asociația Tezaur. Cu toate acestea, experții menționează și alte organizații ale diasporei moldovenești care activează în Portugalia, dar care nu sunt incluse în lista BRD.

Experții remarcă rolul important al Asociației Culturale a Imigranților Moldoveni "MIORITA" din Portugalia, care îi ajută pe migranți să se legalizarea, să se integreze social și să învețe limba portugheză. Organizațiile diasporei moldovenești activează în diferite orașe din Portugalia. Asociațiile "Kalina" (Porto) și "Capela" (Portimão) se ocupă de legalizarea și integrarea migranților moldoveni. "Liga femeilor" și "Trei Culori" (Almada) promovează cultura moldovenească în Portugalia. Asociațiile "Tezaur" (Faro) și "Miorița" se ocupă de

copii. Cu sprijinul financiar al UE, asociația mediatică Pro-Diaspora a realizat un "Ghid pentru migrația legală a moldovenilor în Portugalia" [26]. Aceste organizații tind să consolideze relațiile dintre membrii comunității prin informarea migranților moldoveni, dezvoltarea asistenței reciproce, menținerea unei legături spirituale cu patria și dezvoltarea culturii și tradițiilor moldovenești peste hotare.

În Portugalia, este în creștere interesul pentru crearea asociațiilor sectoriale. Asociația MOLDMED, care a reunit medicii moldoveni din Portugalia, funcționează cu succes, iar asociațiile profesionale ale profesorilor sunt în curs de înființare.

Trebuie remarcat faptul că autoritățile portugheze sprijină organizațiile diasporei ce își desfășoară activitatea în țară. Înaltul Comisar pentru Integrare și Dialog al Portugaliei oferă anual sprijin financiar celor mai active organizații, iar asociațiile moldovenești s-au numărat întotdeauna printre câștigători [26].

Asociațiile moldovenești din Portugalia au demonstrat capacitatea de a fi unite și solidare. În ultimul deceniu, au fost organizate congrese ale diasporei moldovenești, în care Centrul Cultural Moldovenesc a jucat un rol cheie, care a reușit să unească asociațiile din diasporă, ceea ce a dus la formarea unui consiliu consultativ comun al diasporei moldovenești din Portugalia, stabilind o cooperare între asociații. Alături de Italia, Portugalia face parte din lista țărilor UE cu cele mai dezvoltate diaspore moldovenești [282, p.240].

Există discrepanțe în ceea ce privește numărul de asociații ale diasporei moldovenești din Germania: pe site-ul Ambasadei Republicii Moldova în Germania sunt enumerate trei organizații (Societatea Moldovenilor în Germania; Institutul Moldova Leipzig; Asociația culturală Moldova Wächtersbach) [6] pe site-ul BRD – șase: Comunitate moldovenilor din Frankfurt "Moldova Noastră"**,** Asociația de prietenie moldo-germana, "Adoptă un bătrân", "Rădăcini Basarabene" Nürnberg, Comunitatea Moldovenilor din Osnabrück, Asociația "Plai" **[**55]**.** Prezența unor informații neactualizate pe site-ul ambasadei atestă lipsa de cooperare între structurile de stat ale Republicii Moldova, care reprezintă țara peste hotare, și organizațiile obștești, care exprimă interesele migranților moldoveni.

În ceea ce privește "Societatea Moldovenilor în Germania", liderul asociației menționează că aceasta a fost denumirea inițială a organizației, însă, deoarece nu era în concordanță cu obiectivele și strategiile de lucru ale organizației, în 2013 a fost schimbată în Asociația de prietenie moldo-germană, întrucât membrii organizației nu sunt doar cetățeni moldoveni, ci și germane [70, p.119]. O astfel de decizie atestă nu doar extinderea intereselor cetățenilor moldoveni, ci și dorința acestora de a se integra în spațiul socio-cultural al țării gazdă.

Scopul Institutului Moldova Leipzig, înființat în 2005, este de a dezvolta relațiile și cooperarea dintre Republica Moldova și țările din Europa de Est și Sud-Est, precum și dintre Germania și țările din Europa Centrală și de Vest, în special în domeniile științei, educației, mass-media, cooperării pentru dezvoltare, sănătății și problemelor sociale, culturii, drepturilor omului. În plus, asociația promovează transferul de cunoștințe, celor mai bune practici (prin formarea avansată a studenților și cercetătorilor, schimbul de experiență și cooperarea educațională), precum și stabilirea și menținerea relațiilor publice [236].

Potrivit experților, asociațiile diasporei din Germania sunt practic necunoscute migranților moldoveni, activitatea lor este nesemnificativă, ceea ce denotă caracterul tardiv de formare a comunităților moldovenești în această țară [70, p.114]. O caracteristică specifică a Germaniei este că cetățenii moldoveni preferă să comunice în rețelele de socializare, care înlocuiesc comunicarea directă cu conaționalii. Acest lucru poate fi explicat prin prezența în rândul migranților moldoveni a unui număr mare de studenți, care studiază la universitățile din întreaga țară, iar pentru aceștia este mai familiar și mai confortabil să comunice online.

Printre activitățile desfășurate de organizațiile diasporei moldovenești se numără organizarea de schimburi culturale între Republica Moldova și Germania, prezentarea imaginii Republicii Moldova prin diverse evenimente culturale (Festivalul Mărțișor, alte concerte și festivaluri, la care participă diferite colective artistice atât din Moldova, cât și din Germania) [246]. Astfel de evenimente sunt foarte importante, deoarece permit promovarea imaginii Republicii Moldovei, familiarizarea cu alte tradiții și culturi, schimbul de experiență cu străinii care locuiesc în Germania.

Printre organizațiile diasporei active în Franța se numără Centrul Educațional „Pro-diaspora France", Association des Etudiants Moldaves à Strasbourg – AEMS, MOLDAVITA, Association Alsace-Moldavie, AMOL**,** PRO MOLDAVIE, SMarketoo - primâtes platforma digitală dedicată Diasporei Moldovenești, care susține pe cei dragi acasă în Moldova, Alianța pentru Justiție și Drepturile Omului (AJDO), Asociația pentru Integrarea Migranților – AIM etc. [55]. Cele mai multe organizații ale diasporei sunt concentrate în Paris și Strasbourg, dar există și în alte orașe - Lyon, Bordeaux.

Potrivit estimărilor Ambasadei Republicii Moldova în Franța, în țară se află între 25.000 și 40.000 de cetățeni moldoveni. După România, Franța are al doilea cel mai mare număr de studenți moldoveni. Medicii moldoveni reprezintă, de asemenea, un grup numeros, aproximativ 500 de persoane [21, p.419]. Dintre țările Uniunii Europene, Franța are un procent destul de mare de cetățeni moldoveni care și-au deschis propria afacere (9%).

Organizațiile diasporei din Franța desfășoară activități în diverse domenii - promovarea imaginii Republicii Moldova în Europa, păstrarea culturii, tradițiilor, obiceiurilor, etc. La Paris, există centre comunitare deschise de organizații ale diasporei în colaborare cu reprezentanți ai bisericii, care oferă o gamă largă de servicii: informații pentru migranți, cursuri de limba română pentru copii, cursuri de limba franceză pentru adulți, o bibliotecă, evenimente culturale și istorice (Mărțișorul, Crăciunul, Ziua Independenței Republicii Moldova). Printre cele mai importante inițiative ale organizațiilor diasporei din Franța se numără crearea unui Consiliu de Coordonare, care facilitează dialogulul dintre organizațiile diasporei moldovenești și autoritățile franceze, accesul la fondurile europene, precum și denumirea unei mici stradele din Paris în memoria lui M. Eminescu [25].

În 2016, la Lyon a fost creată organizația migranților moldoveni AMOL, care și-a stabilit obiective ambițioase: să reunească întreaga diasporă moldovenească (fără restricții etnice și religioase) în regiunea Lyon și Rhône-Alpes-Overgne, pentru a dezvolta schimburi culturale, economice și sociale; să dezvolte și să apere interesele diasporei moldovenești în diferite instituții administrative, juridice, publice; să participe la dezvoltarea diasporei, contribuind la integrarea acesteia în viața socială a regiunilor; să asiste cetățenii moldoveni nou-veniți prin informarea și consilierea acestora cu privire la procedurile administrative, ajutându-i să se integreze în societatea franceză [236].

Datele cercetărilor arată că 19,8% dintre migranții moldoveni din Franța cunosc organizațiile diasporei și permanent țin legătura cu acestea, 18,9% le cunosc și au contacte periodice cu ele. În același timp, 23,6% dintre respondenți nu țin legătură cu organizațiile diasporei, iar 37,7% nu știu nimic despre ele. Majoritatea dintre cei care sunt în contact cu organizațiile din diasporă au solicitat invitații la evenimente culturale și artistice (84,3%), servicii de consultanță (53,7%) și cursuri de limba franceză (43,9%) [14, p.38].

În activitățile lor, reprezentanții organizațiilor diasporei din Franța se confruntă cu aceleași dificultăți ca și membrii unor astfel de organizații din alte țări, care se datorează în mare parte dorinței scăzute a migranților moldoveni de a participa la diverse activități. În cadrul organizațiilor există un mic nucleu de persoane care își dedică timpul activităților din cadrul acestor structuri. Cu toate acestea, majoritatea asociațiilor sunt o sursă importantă de informare pentru migranții moldoveni, promovează cultura, tradițiile și obiceiurile moldovenești peste hotare, mențin relații cu serviciile de migrație din țările de destinație, cooperează cu diferiți actori sociali [21, p.420].

Cercetătorul autohton V. Cotilevici evidențiază punctele forte și punctele slabe ale asociațiilor diasporei moldovenești din Franța. Punctele forte includ: comunicarea și menținerea relațiilor migranților moldoveni cu membrii comunităților de origine; organizații de

diasporă active, care colaborează cu organizațiile similar din alte țări, inclusiv prezența unor organizații de diasporă ale studenților moldoveni în Franța; prezența unor Centre Comunitare – spații de întâlnire la organizațiile de diasporă; exercitarea datoriei de cetățean și participarea la alegeri de către 43% din migranții moldoveni din Franța; Biserica moldovenească din suburbia Parisului a deschis un Centru comunitar și oferă diverse servicii migranților, inclusive pune la dispoziție biblioteca cu cărți în limba română, organizează cursuri de limbă română pentru copii, limbă franceză etc.; colaborarea organizațiilor din diasporă cu Ambasada Republicii Moldova din Franța în organizarea unor activități culturale, științifice etc.

În calitate de puncte slabe în funcționarea asociațiilor din diasporă, cercetătorul identifică: implicarea redusă a migranților moldoveni în activitățile organizațiilor din diasporă; lipsa unei asociații a medicilor moldoveni din Franța; nivelul scăzut al migranților care solicită ajutor din partea organizațiilor din diasporă în situații dificile; concurența neloială între organizațiile din diasporă; lipsa de cunoștințe ale liderilor din diasporă în domeniul managementului proiectelor, planificării operaționale și strategice etc.; lipsa cooperării între organizațiile diasporei moldovenești și autoritățile locale din Franța [21, p.421].

Potrivit datelor publicate de „Pro Diaspora", o revistă pentru emigranții moldoveni, cetățenii moldoveni care locuiesc legal în Spania reprezintă 0,05% din numărul total de persoane care au venit aici în căutarea unui loc de muncă. Prima asociație ale cetățenilor moldoveni din Spania "Rumano-Moldavo-Hispano Trajano-Madrid" a fost fondată în 2001. Potrivit BRD, în prezent, în Spania există 10 asociații ale diasporei moldovenești: Moldova de peste hotare, Asociația Moldovenilor din Girona "DOR", Asociația "Eşti Moldova", FUNDACION FUNICOOP, Asociația social-culturală a moldovenilor **"**Noroc**"**, Asociația Moldovenilor în Cantabria**,** Asociația Moldo-Spaniolă "TRICOLOR"**,** Asociația **"**Salvados para salvar**"**, Asociația „Din Inima Diasporei Unite, etc. [55].

Potrivit lui N. Popescu, ex-ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, diaspora moldovenească din Spania a demonstrat că **„**este o punte de prietenie, o legătură puternică din punct de vedere economic, social și cultural, ce contribuie la dezvoltarea Republicii Moldova prin investiții și transfer de experiență**" [**78].

România este una dintre principalele destinații ale migrației educaționale, astfel încât comunitatea moldovenească este reprezentată sub forma unor asociații studențești de tineret: Asociația Tinerilor Români din Afara Granițelor, Asociația Studenților și Elevilor Basarabeni, Organizația Studenților Basarabeni din Timișoara, Federația Tinerilor Români de Pretutindeni [55]**,** Organitaţia Studenţilor Basarabeni din Braşov, Organizația Studenților Basarabeni din Bucureşti, Organizația Studenților Basarabeni din Constanţa, Asociația Studenților Basarabeni Craiova, Liga Studenților din Galaţi, etc. [7].

Obiectivele principale ale acestor asociații sunt de a promova valorile naționale, culturale și civice în rândul tinerilor, de a facilita procesul de integrare a tinerilor în societatea gazdă și de a coopera cu diverse organizații.

Există asociații ale diasporei moldovenești și în alte țări ale Uniunii Europene, dar, în primul rând, numărul lor este redus și, în al doilea rând, acestea sunt mici ca componență. De cele mai multe ori, activitățile lor au ca scop menținerea culturii și tradițiilor moldovenești, informarea și facilitarea integrării migranților moldoveni în țara de destinație.

Dintre țările din afara UE, care prezintă interes pentru studiul nostru, cel mai mare număr de organizații ale diasporei moldovenești activează în Regatul Unit – 10: Școala românească Nicolae Iorga Birmingham, Asociația Moldovenilor din Marea Britanie, Asociația Moldo-Britanica „Vatra", Moldova AID, Asociația PROPATRIA etc., care sunt concentrate în Londra, Birmingham și Manchester. Experții notează că, de fapt, există mai multe asociații moldovenești în țară, deoarece multe dintre ele sunt create și funcționează în mediul online [14, p.127; 70, p.113].

Asociațiile diasporei moldovenești desfășoară diverse activități de consolidare a cetățenilor moldoveni, reuniuni tematice, evenimente culturale ("Mărțișor", festivaluri pentru copii, festivalul "La Vatra Neamului"), meciuri de fotbal, colaborează cu instituțiile de stat din Republica Moldova și cu organizațiile diasporei din alte țări, în primul rând în domeniul caritabil.

Studenții moldoveni din Marea Britanie au lansat programul "Mentor me", care, potrivit experților, ar trebui să fie extins și pentru alte categorii de migranți moldoveni. Activismul tinerilor reprezentanți ai diasporei este foarte valoros, deoarece tinerii nu au o legătură la fel de puternică cu patria lor ca generația mai în vârstă de migranți. Este foarte important ca tânăra generație să nu-și piardă interesul pentru participarea la viața țării lor de origine. Aceștia ar putea evita aderarea tradițională la organizațiile diasporei, dar vor fi interesați în soluționarea problemelor care sunt importante pentru ei. Unii dintre tinerii membri ai diasporei și-au înființat deja propriile organizații, iar în viitor pot apărea noi tipuri de organizații care să reflecte nevoile, interesele și preferințele tinerilor din diaspora din a doua generație.

Spre deosebire de alte țări, reprezentanții organizațiilor diasporei sunt implicați în oferirea de consultanță juridică în materie de legalizare a ședерii, obținerea permiselor de muncă pentru migranții moldoveni, deoarece în Marea Britanie este o procedură destul de complicată etc. O altă particularitate a asociațiilor moldovenești din această țară este abilitatea de a căuta în mod independent finanțare pentru proiectele lor, fără a solicita sprijin financiar din partea Republicii Moldova. În acest sens, un rol important îl joacă sprijinul mediului de afaceri

moldovenesc din Marea Britanie, care provine dintr-o mentalitate britanică bazată pe responsabilitate socială.

Organizațiile diasporei moldovenești din Marea Britanie se caracterizează printr-o activitate socială ridicată. Migranții moldoveni adoptă o orientare filantropică, caracteristică societății britanice, ceea ce creează o bază reală pentru consolidarea diasporei și formarea ei ca actor activ în procesele sociale.

În cadrul cercetărilor sociologice, respondenții au fost rugați să evalueze cât de importante sau neimportante sunt sarcinile pe care le au asociațiile diasporei moldovenești în țările gazdă (Anexa 2, Tabelul 29). Aceștia urmau să-și exprime opinia cu privire la direcțiile de activitate a organizațiilor diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene. De menționat, de la bun început, că în sondajul din 2022-2023 numărul opțiunilor de răspuns la această întrebare a fost redus, însă, în baza rezultatelor obținute, este posibil să se traseze anumite tendințe în atitudinea migranților față de anumite domenii de activitate ale asociațiilor diasporei moldovenești.

Sondajele au arătat că majoritatea migranților moldoveni din țările UE au o atitudine pozitivă față de activitățile diverse ale organizațiilor diasporei moldovenești. Cel mai mare sprijin a fost acordat direcțiilor care îi privesc pe migranții înșiși în țările de ședere. În primul rând, este vorba de familiarizarea copiilor migranților cu cultura națională / moldovenească. Numărul de migranți care sprijină dezvoltarea acestei direcții a crescut în 2022-2023 față de 2016-2017. Această direcție deschide un câmp larg de activitate pentru organizațiile diasporei, care, în colaborare cu reprezentanțele Republicii Moldova în țările de ședere a migranților, pot deschide școli duminicale, diverse cercuri de studiere a limbii, istoriei, literaturii și tradițiilor Republicii Moldova [282, p.241].

De asemenea, migranții moldoveni din țările UE remarcă importanța unei astfel de direcții, cum ar fi "sprijinirea moldovenilor pentru a-și organiza viața în țara de ședere". Numărul celor care consideră că acest lucru este important a crescut ușor în 2022-2023, în comparație cu primul sondaj.

Rezultatele sondajului din 2022-2023 au arătat că s-a înregistrat o scădere a numărului de migranți moldoveni, care consideră susținerea legăturilor moldovenilor cu Republica Moldova și participarea la dezvoltarea ei drept domenii importante de activitate a organizațiilor diasporei. Acest lucru demonstrează, în primul rând, transformarea acțiunilor nu în funcție de țara de origine a migranților, ci în funcție de țara de ședere, de dorința lor de a se integra în societatea gazdă, iar, în al doilea rând, a fost o confirmare indirectă a rezultatelor din 2016-2017 că promovarea consolidării comunității moldovenești nu este una dintre activitățile importante ale organizațiilor diasporei moldovenești în viziunea migranților.

În acest sens, este important să abordăm problema cooperării reciproc avantajoase între asociațiile diasporei și Guvernul Republicii Moldova. Asociațiile diasporei sunt principalul vector al schimbărilor democratice în Republica Moldova, viitorului ei european. Ele sunt capabile să promoveze imaginea Republicii Moldova peste hotare, produsele, cultura, tradițiile sale, să contribuie la păstrarea identității etnoculturale a reprezentanților comunităților moldovenești de peste hotare. Un alt domeniu de cooperare ar putea fi asistența la dezvoltarea de noi programe de atragere a remitențelor în economie și a migrației de întoarcere a forței de muncă. Utilizarea capitalului financiar și social al diasporei pentru a ajuta țara de origine va contribui, de asemenea, la dezvoltarea socio-economică durabilă a acesteia. La fel de importantă este îndeplinirea funcției politice a diasporei, care se realizează prin intermediul partidelor politice, al reprezentării în autoritățile naționale sau municipale.

La rândul său, guvernul moldovean ar trebui să ofere asistența necesară asociațiilor diasporei din străinătate. În primul rând, este vorba de asistență financiară și informațională. În al doilea rând, structurile de stat ar trebui să ajute la extinderea sferelor de activitate ale organizațiilor din diasporă, la instruirea cadrelor, a liderilor organizațiilor, inclusiv în rândul reprezentanților celei de-a doua generații de migranți moldoveni. Aceste măsuri vor contribui la implicarea migranților moldoveni în activitatea instituțiilor diasporei, la consolidarea comunităților moldovenești din țările Uniunii Europene.

Analiza formării și dezvoltării potențialului instituțional al comunităților / diasporei moldovenești din țările UE27+ ne permite să tragem următoarele concluzii. Asociațiile diasporei moldovenești activează în majoritatea țărilor Uniunii Europene. Activitățile acestora vizează, în principal, creșterea gradului de organizare a diasporei, păstrarea identității etnoculturale a comunităților de moldoveni de peste hotare, precum și oferirea de informații și asistență juridică migranților moldoveni.

Sondajele sociologice din 2016-2017 și 2022-2023 au arătat că marea majoritate a cetățenilor moldoveni fie nu cunosc despre existența organizațiilor diasporei, fie au auzit ceva despre ele. Această situație se datorează atât unor factori cantitativi (numărul mic de organizații), cât și calitativi (organizare slabă, localizarea doar în capitală și în orașele mari, sprijinul redus). Pe de altă parte, migranții moldoveni înșiși nu sunt interesați și nu tind să participe la activitățile acestor organizații.

Astfel, organizațiile din diasporă pot juca un rol cheie în viața comunităților din diasporă. Realizarea acestui scop depinde de asociațiile în sine, de implicarea migranților în procesul de consolidare și funcționare a instituțiilor diasporei moldovenești, precum și de activitatea instituțiilor de stat din Republica Moldova în implementarea politicilor în domeniul diasporei.

3.3. Politicile Republicii Moldova în consolidarea Diasporei moldovenești

În consolidarea comunităților / diasporei moldovenești peste hotare un rol important îl joacă politicile structurilor de stat ale Republicii Moldova în domeniul migrației și diasporei. Politicile în domeniul diasporei reprezintă "o totalitate de acțiuni ale guvernelor realizate prin intermediul unei rețele de instituții, ambasade, consulate, agenții specializate, rețele transnaționale etc., în parteneriat cu actori participativi și parteneri activi pentru diasporă și care sunt implementate în baza unei relații mutual-avantajoase, anterior stabilite dintre stat și cetățenii emigranți, conform căreia implicarea migranților este menținută cu ajutorul unor oferte politice, civile sau sociale atractive și funcționale, prin asigurarea cu resurse sociale și morale a membrilor din diasporă, întărind puterea și capacitatea acestora, iar contribuția celor din urmă la dezvoltarea țării de origine se realizează prin remitențe și investiții" [32, p.435].

În procesul de interacțiune dintre statul de origine și diasporă, cercetătorul autohton R. Rusu distinge trei direcții: consolidarea capacității, stabilirea responsabilităților și extinderea drepturilor. Aplicarea acestei tipologii la experiența diferitelor state ne permite să constatăm că prima direcție se exprimă în consolidarea capacităților prin întărirea simbolică a națiunii și consolidarea instituțională (rețele consulare, ministere, care se ocupă de relațiile cu diaspora, instrumente de monitorizare pentru studierea opiniei diasporei). Cea de-a doua direcție se concentrează pe stabilirea obligațiilor statului de origine față de diasporă, cum ar fi atragerea de remitențe prin proiecte de investiții, programe de transfer a cunoștințelor, competențelor și experienței acumulate de migranți [95, p.198].

Politicile care vizează implicarea diasporei în procesele sociale din țara de origine prin extinderea drepturilor includ dubla cetățenie, reprezentarea în parlament, dreptul de vot, protecția socială etc. [194, pp.73-74]. În timp ce primele două tipuri de politici sunt aplicate pe scară largă în Republica Moldova, extinderea drepturilor diasporei a fost mult timp considerată un subiect sensibil din motive politice. Abia în ultimul deceniu, structurile de stat din Republica Moldova și-au intensificat activitățile în această direcție.

Cercetătorul american J. Brinkerhoff a identificat cinci roluri în care se manifestă statul în relația cu diaspora și în cadrul cărora se definesc măsurile și instrumentele politicii statului privind cooperarea cu diaspora: rolul de reprezentant, rolul de intermediar, rolul de donator (finanțare), rolul de partener și rolul de sprijin (susținător) [124].

Rolul de reprezentant presupune existența unui cadru juridic pentru diasporă, care reglementează aspecte precum cetățenia, dreptul de a înființa organizații neguvernamentale sau activități comerciale. În plus, accesul la informații publice, transparența în procesul decizional permite reprezentanților diasporei să se familiarizeze cu programele guvernamentale pentru a

obține informații de interes și pentru a participa la procesul de comunicare cu instituțiile statului [282].

În calitate de intermediar, statul de origine își sprijină cetățenii din străinătate. Acest lucru poate lua forma unor negocieri cu reprezentanții țărilor gazdă ale cetățenilor moldoveni în vederea extinderii drepturilor acestora (dreptul de ședere, dreptul la muncă, protecție socială, înființarea organizațiilor ale diasporei etc.).

În rolul de donator, statul nu numai că finanțează direct activitățile antreprenoriale ale membrilor diasporei, pe lângă contribuții și investiții lor, dar introduce și stimulente financiare, menite să ajusteze politicile fiscale și să încurajeze contribuțiile diasporei.

Parteneriatele dintre stat și organizațiile diasporei se bazează pe interes și beneficii reciproce. Guvernul inițiază mecanisme și proceduri, care permit structurilor de stat să intre în parteneriate deschise cu organizațiile din diasporă, iar membrii comunităților de migranți sunt direct implicați în elaborarea politicilor publice din țara de origine.

Rolul de susținător implică faptul că statul acționează ca un avocat pentru cetățenii care trăiesc în străinătate și încurajează acțiuni ale indivizilor sau ale organizațiilor diasporei, care promovează valorile culturale și o imagine pozitivă a diasporei în țara gazdă [282, pp.237-238].

Sintetizând aceste două abordări de analiză a activității structurilor de stat moldovenești în contextul consolidării comunităților moldovenești / diasporei de peste hotare, vom analiza politicile Republicii Moldova în acest domeniu.

Experții identifică mai multe etape în politica moldovenească în domeniul migrației, caracterizate prin diferite obiective, obiecte și subiecți de influență [70].

Prima etapă (1990-1994), a cărei esență poate fi caracterizată drept "Migrație și securitate". Migrația este luată în considerare și reglementată în contextul securității, al protecției populației locale împotriva imigrației în masă necontrolate în Republica Moldova din alte regiuni ale spațiului post-sovietic. Începe să apară un cadru legislativ și instituțional în domeniul migrației. În 1990 a fost adoptată "Legea cu privire la migrație". În 1994, Constituția Republicii Moldova a stabilit dreptul cetățenilor de a părăsi și de a intra liber în Republica Moldova (art. 27), care a fost concretizat în legile "Cu privire la intrarea și ieșirea din Republica Moldova" (1994), "Cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și apatrizilor în Republica Moldova" (1994). Departamentul Migrație al Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei a devenit structura de reglementare a fluxurilor de migrație.

A doua etapă (1995-2000). Migrația este în continuare privită prin prisma securității, dar conținutul, într-o oarecare măsură, se schimbă. Statul urmărește să protejeze nu întreaga populație al Republicii Moldova, ci migranții moldoveni, care muncesc legal în străinătate. Cu toate acestea, în această perioadă, majoritatea migranților moldoveni se aflau în afara câmpului

legal, iar în cooperarea cu partenerii europeni Republica Moldova nu a reușit să găsească un numitor comun, astfel că obiectivele acestei etape nu au fost atinse.

Se elaborează un cadru normativ pentru reglementarea migrației forței de muncă (Hotărârea Guvernului "Cu privire la angajarea temporară a lucrătorilor migranți" (1997)). În cadrul cooperării internaționale, au fost semnate acorduri de readmisie cu Polonia și Lituania (1997), care stabileau proceduri de returnare reciprocă a străinilor, aflați în situație de ședere ilegală, în țara de origine sau de tranzit.

Structura care reglementează migrația continuă să fie Departamentul de Migrație al Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

A treia etapă (2001-2006). Deși migrația continuă să fie interpretată prin prisma securității, obiectivul principal devine protecția migranților de muncă moldoveni, atât a celor legali, cât și a celor ilegali.

Cadrul legislativ în domeniul migrației se îmbunătățește: au fost adoptate Concepția politicii de migrație (2002), Legile "Cu privire la migrație" (2002), "Cu privire la prevenirea și combaterea traficului de ființe umane" (2005), etc. Sunt semnate acorduri bilaterale de cooperare în domeniul migrației forței de muncă cu Italia (2003), Azerbaidjan (2005), acorduri multilaterale în cadrul CSI (2005-2006), acorduri de angajare organizată cu Italia, Israel, Cehia, Kuweit etc. și sunt ratificate documente internaționale privind protecția drepturilor migranților de muncă și a refugiaților. Acordurile bilaterale sunt un instrument important pentru ca țările de origine și de destinație să se concentreze asupra anumitor grupuri de migranți, să se adapteze la fluctuațiile de pe piața muncii și să împartă responsabilitățile de monitorizare și gestionare [83, p.64].

Există, de asemenea, schimbări în cadrul instituțional în domeniul migrației. În 2001, în locul unui departament din cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei a fost creat Serviciul de Stat pentru Migrație. În 2002, a fost ridicat statutul structurii de stat în domeniul migrațieișia fost înființat Departamentul de Migrație al Republicii Moldova, iar în 2005 a fost creat Biroul Național de Migrație.

Această perioadă a fost marcată de începutul cooperării cu asociațiile de moldoveni din străinătate. Din 2004, Biroul Relații Interetnice organizează la Chișinău Congrese ale diasporei moldovenești.

A patra etapă (2006-2012). Esența acesteia poate fi definită ca "Migrație și dezvoltare", deoarece pentru prima dată obiectivul politicii migraționiste al Republicii Moldova devine includerea migrației în dezvoltarea durabilă a țării. Politica de migrație începe să fie privită ca o parte integrantă a politicilor sociale, subordonată priorităților naționale și perspectivelor de dezvoltare durabilă a țării.

Cadrul juridic legislativ și normativ de reglementare a migrației continuă să se dezvolte: sunt adoptate "Legea privind azilul în Republica Moldova" (2008), "Legea privind regimul cetățenilor străini" (2010), "Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011-2020)", planurile de implementare a actelor legislative adoptate, etc. "Legea cu privire la migrația forței de muncă" (2008), elaborată în conformitate cu principalele convenții internaționale ale Organizației Internaționale a Muncii (OIM), reglementează activitatea agențiilor private de ocupare a forței de muncă în străinătate, introduce anumite restricții privind angajarea cetățenilor moldoveni, atât în ceea ce privește obligațiile de familie, cât și de proprietate, custodia copiilor lucrătorilor migranți, etc. [249, p.22].

În cadrul cooperării internaționale, sunt semnate un acord bilateral în domeniul migrației forței de muncă cu Italia (2011), acorduri bilaterale în domeniul protecției sociale cu Bulgaria (2008), România, Luxemburg (2010), Austria, Estonia, Republica Cehă (2011), Belgia (2012) etc., cu scopul de a defini drepturile cetățenilor de a circula între state și de a beneficia de protecție socială completă.

În perioada 2009-2011, au fost semnate acorduri de readmisie cu 14 țări din UE și 5 țări din afara UE. A fost adoptat Planul de acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană privind liberalizarea regimului fără vize (2011) etc. În contextul inițiativelor UE, sunt lansate programe privind migrația și diaspora.

Din a doua jumătate a anului 2006, principala structură de stat care se ocupă de problemele legate de migrație a devenit Biroul de Migrație și Azil din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. În această perioadă, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova a avut, de asemenea, un mandat în domeniul diasporei [222, pp.204-108].

În 2012, în cadrul Cancelariei de Stat, a fost creată o structură specializată Biroul Relații cu Diaspora.

În ceea ce privește interacțiunea cu diaspora, putem menționa înființarea Consiliului de Coordonare a Diasporei pe lângă Prim-ministrul Republicii Moldova, care a devenit primul organ reprezentativ al diasporei.

A cincea etapă (din 2013 până în prezent). Esența acestei etape este "Migrație și dezvoltare", dar, spre deosebire de cea de-a patra etapă, obiectivul principal este de a sprijini diaspora, implicând-o în dezvoltarea țării. Din 2013, diaspora a devenit obiectul principal al politicii de migrație a Republicii Moldova. Consolidarea diasporei a contribuit la apariția acesteia ca actor independent în politica de migrație a Republicii Moldova.

În această perioadă au fost adoptate Strategia Națională "Diaspora 2025" [104] și Planul de Acțiuni pentru implementarea acesteia, care constituie documente de bază ale politicii Republicii Moldova în domeniul migrației, dezvoltării și diasporei.

Obținerea unui regim fără vize cu Uniunea Europeană în 2014 a creat noi oportunități pentru migrația forței de muncă moldovenești în UE. A fost semnat un acord în domeniul migrației forței de muncă cu Italia (2012), acorduri în domeniul protecției sociale cu Polonia, Ungaria (2013), Lituania (2015), Germania (2017), Grecia (2021), etc.

Trebuie remarcat faptul că tranziția către politicile privind diaspora a fost determinată atât de factorul internațional, cât și de contextual național. Acest lucru este legat de schimbările în abordarea globală a migrației - tranziția de la ”migration policy” cantitativă la o abordare calitativă ”diaspora policy”. Contextul național este legat de formarea și dezvoltarea diasporei moldovenești, de necesitatea unor politici adecvate. Acești factori au avut un impact asupra reformei instituționale și asupra necesității de a delimita funcțiile între instituțiile specializate ale statului care implementează politicile privind migrația și diaspora [249, p.94].

În domeniul elaborării și implementării politicilor privind migrația și diaspora, Republica Moldova dispune de un cadru instituțional solid, cu un număr mare de părți interesate. Principala structură de stat este Biroul Relații cu Diaspora, creat la cererea diasporei, care coordonează activitățile guvernului în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării, contribuie la păstrarea și afirmarea identității etnice, cultural și lingvistice a cetățenilor moldoveni de peste hotare, precum și la utilizarea potențialului uman și material al diasporei.

Crearea unei structure specializate, care să implementeze politicile în domeniul diasporei, a avut un impact pozitiv asupra consolidării diasporei moldovenești. Biroul Relații cu Diaspora a elaborate și implementează diverse programe: Diaspora Engagement Hub, "DOR", Forumul de afaceri al diasporei, Congrese ale diasporei, Zilele diasporei, Stagii guvernamentale, Grupurile de Excelență, Programe culturale ale diasporei, "Dor de Moldova".

Este important de menționat că, la nivel național, politicile publice privind diaspora, migrația și dezvoltarea sunt formulate și promovate printr-o abordare integrată, precum și prin îndeplinirea responsabilităților funcționale de către ministerele de resort, autoritățile și instituțiile central [104]. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Economiei, Ministerul Educației și Cercetării și o serie de alte instituții de stat sunt implicate în acest proces.

Consilierul Președintelui Republicii Moldova pentru relații cu diaspora consiliază Președintele în legătură cu evenimentele și problemele legate de diasporă și migrație, inclusive în ceea ce privește suportul organizatoric și pregătirea materialelor informative privind relațiile cu diaspora [10, p.22].

La nivel local, reprezentanții administrației publice locale sunt responsabili de punerea în aplicare a mecanismului de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării.

Complexitatea instituțională a sectorului migrației și diasporei a determinat Guvernul să realizeze o mai bună coordonare între diferite părți interesate, prin crearea unor mecanisme naționale de coordonare: Comitetul interministerial pentru diasporă, migrație și dezvoltare (DMD); Comisia pentru coordonarea activităților de migrație; Grupul de lucru etnic privind migrația, Mecanismul interinstituțional de referire pentru (re) integrarea cetățenilor Republicii Moldova [10, p.23], care asigură realizarea programelor și inițiativelor în domeniul diasporei, migrației și al dezvoltării.

Analiza rolului statului Republica Moldova în domeniul politicii migraționale și a diasporei din perspective funcției de reprezentarea arătat că, inițial, acesta nu a avut o abordare eficientă și comprehensivă a fenomenului migrației, inclusiv a componentei de susținere a relațiilor cu diaspora. O perioadă îndelungată în Republica Moldova nu a existat un document, care să conțină un plan strategic în domeniul diasporei, dar exista un cadru normativ, ce includea un decret al Președintelui țării [22; 50], o ordonanță și șapte hotărâri de guvern. Începând cu anul 2002, conducerea țării a inițiat două programe de stat ("Moldova în lume" și "Diaspora Moldovei"), menite să consolideze potențialul politic, economic și spiritual al țării și să-i sporească autoritatea pe arena internațională [62, p.38].

Sub influența structurilor internaționale și a conștientizării necesității cooperării cu diaspora, autoritățile moldovenești încep să dezvolte intensiv politica de stat față de diasporă. În acest context, putem menționa Hotărârea Guvernului nr. 780 din 19.10.2012 cu privire la crearea Biroului Relații cu Diaspora [46]; Hotărârea Guvernului nr. 200 din 26.02.2016 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale "Diaspora-2025" și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia pentru anii 2016-2018 [45], care reflectă o "nouă abordare" a politicii în domeniul diasporei.

Strategia Națională "Diaspora-2025" formulează principalele priorități ale politicii moldovenești în domeniul diasporei:

- elaborarea și dezvoltarea unui cadru strategic și organizațional privind diaspora, migrația și dezvoltarea;
- asigurarea drepturilor diasporei și consolidarea încrederii;
- mobilizarea, valorificarea și recunoașterea potențialului uman al diasporei;
- implicarea direct și indirectă a diasporei în dezvoltarea economic durabilă a Republicii Moldova [44].

Experții evidențiază mai multe aspecte în implementarea noii abordări a politicilor privind migrația, diaspora și dezvoltarea. În primul rând, schimbarea abordării de la una cantitativă la una calitativă. Aceasta înseamnă că diaspora este văzută nu ca un actor, care are nevoie de sprijin și nu ca un beneficiar al politicilor de stat, ci ca un partener al politicilor de

dezvoltare. În al doilea rând, accentul pus pe mobilizarea spiritului civic al diasporei în implementarea unor activități semnificative din punct de vedere social. În al treilea rând, dezvoltarea și realizarea potențialului uman al diasporei [70, p.182]. În noua abordare, reîntoarcerea migranților nu înseamnă întoarcerea fizică a acestora, important este ca ei să păstreze legătura cu țara de origine, să-și transfere cunoștințele și competențele acumulate în străinătate, ceea ce va contribui la dezvoltarea Republicii Moldova. Implementarea acestei abordări necesită cooperarea activă a Biroului Relații cu Diaspora cu alte instituții de stat ale Republicii Moldova, organizații neguvernamentale, organizații internaționale, toate părțile interesate care lucrează cu migranții, comunitățile moldovenești, diaspora de peste hotare.

Luând în vedere rolul de mediator al statului, menționăm că acesta poate fi exprimat în negocieri cu reprezentanții țărilor în care se află cetățenii moldoveni privind extinderea drepturilor acestora în țara gazdă, crearea unor instituții specializate pentru a asigura cooperarea cu organizațiile din diasporă, organizarea de întâlniri cu membrii diasporei etc.

La sfârșitul anului 2008, la inițiativa Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, a fost implementat proiectul "Ambasada vine mai aproape de tine", care prevedea ca personalul misiunilor diplomatice moldovenești să se deplaseze periodic în localitățile cu cel mai mare număr de cetățeni moldoveni și să ofere servicii consulare la fața locului. Experții menționau că tocmai aceste structuri sunt în contact permanent cu reprezentanții comunităților moldovenești, care solicită asistență și pot fi un mecanism real de dialog reciproc și avantajos între Republica Moldova și diaspora ei, comunitățile de peste hotare [70, pp.184-185].

Este important de menționat că, în timpul pandemiei COVID-19, reprezentanții diasporei și migranții de muncă au apreciat sprijinul informațional și logistic al ambasadelor și consulatelor moldovenești în cea ce privește organizarea de zboruri charter pentru repatrierea migranților moldoveni aflați în dificultate. În plus, în pofida faptului că sunt copleșite de numărul mare de solicitări din partea migranților moldoveni și având în vedere resursele umane limitate pe care le au la dispoziție, acestea au găsit o soluție prin intensificarea comunicării online cu migranții în mod direct, inclusive prin cooptarea liderilor diasporei în calitate de persoane-cheie pentru a disemina mesajele formulate de autoritățile Republicii Moldova [37, p.27].

Autoritățile moldovenești încearcă să activeze consulatele pentru a lucra cu cetățenii moldoveni de peste hotare. Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023 prevede consolidarea mecanismelor de protecție a drepturilor și intereselor cetățenilor și agenților economici ai Republicii Moldova în străinătate, extinderea ariei geografice a reprezentanțelor diplomatice și consulare permanente prin deschiderea de noi misiuni diplomatice și oficii

consulare peste hotare, îmbunătățirea bazei material și tehnice a acestora prin dotarea cu tehnică modernă de procesare a actelor de identitate ale cetățenilor [40].

În 2016 Biroul Relații cu Diaspora a lansat programul "Guvernul mai aproape de tine", pentru a organiza vizite de lucru în țările cu cea mai mare comunitate de cetățeni moldoveni. Prin intermediul acestui program, BRD a permis ministerelor cu competențe în domeniul migrației să informeze cetățenii moldoveni de peste hotare despre activitățile lor, să promoveze noi proiecte și servicii dedicate diasporei, să stabilească parteneriate cu cetățenii de peste hotare și să devină mai vizibile în diasporă [54].

În anul 2022, din fondurile bugetare alocate pentru programul "Susținerea diasporei", Guvernul Republicii Moldova a finanțat 5 proiecte: Subprogramul Reîntoarcerea profesională a diasporei (1 proiect); Subprogramul Proiecte inovative ale diasporei (2 proiecte); Subprogramul destinat tinerilor din diaspora (2 proiecte) [39, pp.91-92]. În 2023, în cadrul Programului, toate granturile pentru reprezentanții diasporei moldovenești au fost acordate din bugetul de stat. Astfel, pentru subprogramul "Reîntoarcerea profesională a diasporei" au fost allocate câte 40 de mii de lei pentru fiecare proiect (2 proiecte), câte 50 de mii de lei pentru "Proiecte inovative ale diasporei" (3 proiecte) și "Subprogramul destinat tinerilor din diasporă" (3 proiecte), iar pentru Programul de susținere a activităților cultural și educaționale în diasporă – câte 100 de mii de lei pentru fiecare proiect (8 proiecte) [81].

Un instrument important pentru implementarea politicilor de migrație, diasporă și dezvoltare îl constituie diversele programe implementate de structurile de stat ale Republicii Moldova. În 2010, a fost lansat programul "PARE 1+1" de atragere a remitențelor în economie, destinat lucrătorilor migranți sau rudelor de gradul întâi ale acestora, care doresc să investească în inițierea sau extinderea unei afaceri în Republica Moldova.

Programul funcționează în algoritmul 1+1, în care fiecare leu moldovenesc investit din remitențele migranților este suplimentat cu 1 leu sub formă de grant. Suma grantului ajunge până la 250.000 de lei. În acest sens, statul acționează, pe de o parte, în calitate de donator, iar pe de altă parte, în calitate de partener al reprezentanților diasporei.

Programul a sprijinit 739 de întreprinderi și a cofinanțat 1.815 inițiative de afaceri; 2.649 de persoane au fost instruite; s-au oferit fonduri în valoare de 367,67 mln. lei. Au fost investite în economie 1.080,15 mil. lei, 564 de migranți de muncă au fost asistați să se întoarcă acasă [10, p.30].

Remarcăm faptul că mai mult de jumătate dintre beneficiarii programelor PARE 1+1 sunt întreprinderi conduse de rude ale migranților. Acest lucru, pe de o parte, poate fi un indiciu că migranții de muncă s-ar putea întoarce acasă. Pe de altă parte, întreprinderile în ființate reprezintă un fel de investiție în țara de origine a migranților pentru a genera venituri

suplimentare [110]. Aproape jumătate dintre antreprenorii (49%) programului PARE 1+1 au vârsta sub 35 de ani, 84% dintre beneficiari locuiesc în afara Chișinăului, 32% dintre participanții la program sunt femei (571 de întreprinderi au fost create și / sau sunt gestionate de femei), 61% lucrează în țările Uniunii Europene [93].

După cum se poate observa din tabel, numărul de participanți la program în 2020 a scăzut în comparație cu 2017 (Anexa 2, Tabelul 30). Este posibil ca motivele să fie atât obiective (COVID-19), cât și subiective (așteptări nejustificate și dezamăgirea participanților la program). În 2020, Italia (23%) are cel mai mare număr de lucrător imigranți care participă la program, urmată de Regatul Unit (13%), Germania (10%), Franța (8%), România (7.5%).

Guvernul Republicii Moldova încearcă să includă diferite segmente ale diasporei, de aceea a dezvoltat o serie de programe în domeniul egalității de gen și al tineretului. În 2016, Ministerul Economiei a lansat Programul "Femeile în afaceri", care are drept scop reducerea inegalității de gen și dezvoltarea antreprenoriatului feminin, în special în zonele rurale. În cadrul implementării Programului au fost finanțate 614 contracte, au fost aprobate granturi în valoare de 89,47 milioane de lei, au fost investite în economie 138,83 milioane de lei și au fost create peste 2000 de noi locuri de muncă [10, p.30].

Pentru a reține tinerii în Republica Moldova, în special în zonele rurale, a-i integra în economie prin sprijinirea dezvoltării competențelor antreprenoriale, Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) a lansat în 2009 un program special pentru tinerii cu vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani "Start pentru Tineri: o afacere durabilă acasă". În cadrul Programului, 400 de tineri au avut acces la finanțare nerambursabilă de până la 180 mii lei, iar peste 1.700 de tineri au beneficiat de instruire antreprenorială și servicii de consultanță în procesul de elaborare a proiectelor investiționale [107].

În 2018, programul a fost prelungit. Astfel programul oferă două forme de sprijin financiar: mărimea grantului se majorează până la 200 mii lei, conform formulei 7+3 (70 la sută din costul proiectului de investiții va fi acoperit de stat și 30 la sută din contribuția proprie a solicitantului). În același timp, tinerilor li se oferă posibilitatea de a accesa credite cu o parte nerambursabilă de 15%, combinând finanțarea nerambursabilă cu resurse creditare avantajoase cu dobândă fixă [102]. De la extinderea sa, Programul a sprijinit 340 de acorduri de finanțare nerambursabilă, a oferit 55,74 milioane de lei sub formă de granturi, a canalizat 93,66 milioane de lei în economie și a contribuit la lansarea a 234 de întreprinderi în zonele rurale [10, p.30].

În scopul valorificării potențialului tinerilor din diasporă, încurajării revenirii lor în Republica Moldova, facilitării schimbului de experiență și implementării competențelor, practicilor și cunoștințelor dobândite peste hotare în instituțiile publice sau private, în anul

2022 Guvernul Republicii Moldova a elaborate Conceptul Programului guvernamental de stagii pentru studenții sau absolvenții instituțiilor universitare de peste hotare- Implicat@casă [39, p.91].

Un alt program al Guvernului Republicii Moldova destinat tinerei generații a diasporei moldovenești de peste hotare a fost programul DOR (Diaspora*Origini*Reveniri), menit să sensibilizeze a doua generație de migranți cu privire la identitatea culturală, tradițiile și valorile naționale, precum și să creeze legături emoționale între Republica Moldova și tinerii reprezentanți ai diasporei.

Anual, începând cu 2013, Biroul Relații cu Diaspora organizează sub egida Guvernului Republicii Moldova și sub patronajul Prim-ministrului Republicii Moldova Programul guvernamental DOR. În perioada 2013-2021, peste 900 de copii și tineri cu vârste cuprinse între 12 și 16 ani din peste 25 de țări, inclusiv din Republica Moldova, au participat la Programul DOR. În perioada 2020-2021, programul s-a desfășurat în format online, din cauza restricțiilor cauzate de pandemia COVID-19, iar sloganul evenimentului a devenit „Un altfel de DOR: la distanță, dar totuși împreună". Și ediția a X-a a Programului DOR (2022) s-a desfășurat în format on-line (cu participarea direct a 84 de persoane; 25.508 urmăritori pe platformele de promovare), fapt determinat de restricțiile provocate de problemele de securitate din regiune (război în Ucraina) [94]. În 2023, 100 de copii și tineri au participat la program - 80 din diasporă și 20 din Republica Moldova.

În pofida eforturilor instituțiilor de stat ale Republicii Moldova de a promova cultura, valorile și tradițiile naționale în rândul celei de-a doua generații de migranți moldoveni, numărul de participanți la programul DOR indică un interes scăzut din partea cetățenilor moldoveni de peste hotare față de acest program. Acest lucru se datorează în mare parte faptului că majoritatea migranților moldoveni sunt orientați spre integrarea deplină în societatea gazdă, astfel încât își depun principalele eforturi în această direcție.

Cu sprijinul financiar al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare, Biroul Relații cu Diaspora și Organizația Internațională pentru Migrație au lansat, la începutul anului 2016, programul de granturi tematice «Diaspora Engagement Hub» pentru cetățenii moldoveni aflați peste hotare. Din 2020, pe lângă asistența externă, programul atrage resurse financiare din bugetul de stat al Republicii Moldova. Scopul programului este de a încuraja și susține reprezentanții diasporei moldovenești să-și implementeze ideile în Republica Moldova, utilizând astfel capitalul uman și profesional al diasporei.

Pentru a susține mediul asociativ din diasporă în dezvoltarea legăturilor lingvistice, cultural și emoționale cu Republica Moldova, programul a deschis 10 centre educaționale ale diasporei în 7 țări, inclusive în cinci țări ale Uniunii Europene (Belgia, Franța, Irlanda, Italia, Portugalia), precum și în Marea Britanie. Crearea centrelor educaționale în diasporă presupune

studierea limbii române, a culturii, tradițiilor și obiceiurilor moldovenești pentru a doua generație de migranți moldoveni. De asemenea, în cadrul "Diaspora Engagement Hub" au fost instruiți 25 de profesori ai centrelor educaționale din diasporă.

Parteneriatul dintre stat și diasporă se realizează prin intermediul mecanismelor de participare a diasporei, cum ar fi Grupurile de Excelență a Diasporei și Congresul Diasporei. În mai 2017, a fost lansat programul guvernamental Grupuri de Excelență a Diasporei, în cadrul căruia experți de înaltă calificare din diasporă și reprezentanți ai structurilor de stat au elaborat în comun strategii și politici pentru dezvoltarea țării.

Începând cu anul 2004, la fiecare doi ani au loc Congresele diasporei, al căror scop principal este de a realiza un dialog direct între diasporă și reprezentanții autorităților publice din Republica Moldova (Anexa 2, Tabelul 31). Astfel de evenimente oferă reprezentanților diasporei posibilitatea de a interacționa cu reprezentanții guvernării, precum și de a lansa noi inițiative și proiecte pentru cei care lucrează atât în țară, cât și în străinătate.

Printre alte evenimente de amploare legate de diasporă se numără Forumurile investiționale ale diasporei, care au loc din 2014. În 2023, Forumul Investițional a avut loc în Italia, unde cetățenii moldoveni au putut să se familiarizeze cu măsurile de sprijinire a afacerilor implementate de Republica Moldova și cu instrumentele financiare disponibile pentru antreprenori. Strâns legate de Forumurile investiționale sunt Business Forumurile, care sunt organizate în Moldova o dată la 2 ani, începând cu 2014, în cadrul Zilelor Diasporei. La Business Forumul -2023 au participat 170 de persoane din 27 de țări.

Fără îndoială, astfel de evenimente contribuie la schimbul de informații între reprezentanții structurilor de stat din Republica Moldova, care au legătură cu diaspora și diaspora însăși. Cu toate acestea, într-o perioadă scurtă de timp este practice imposibil de a discuta și, cu atât mai mult, de a rezolva problemele stringente. În acest sens, este important să apropiem, din aspect al conținutului și teritorial, activitatea structurilor, responsabile de menținerea relațiilor cu diaspora mai aproape de diaspora propriu-zisă. Guvernul Republicii Moldova a întreprins anumiți pași în această direcție și a creat 3 platforme de cooperare pe dimensiunile Diasporă– Guvern / Guvern– Diasporă: Platforma de colaborare MEC (Ministerul Educației și Cercetării) – BRD – diaspora; Grupul de lucru BRD - studenți din diaspora și Grupul de lucru Diaspora – BRD – Centrul Național al Cinematografiei [39, p.91].

Trebuie remarcat faptul că, în pofida încrederii în forțele proprii, migranții moldoveni de peste hotare așteaptă sprijin din partea autorităților Republicii Moldova. Potrivit sondajelor efectuate, mai mult de jumătate dintre respondenți au răspuns afirmativ la această întrebare, iar pe parcursul celor cinci ani, acest indicator ușor, dar a crescut (Anexa 2, Tabelul 32).

Cu toate acestea, în cazul concret al pandemiei COVID-19, marea majoritate a migranților moldoveni au indicat o lipsă de asistență din partea autorităților moldovenești. Un sondaj realizat de OIM în 2019 în rândul migranților moldoveni a constatat că 83% dintre respondenți au indicat o lipsă de asistență din partea Republicii Moldova. Cel mai mare procent de respondenți care au declarat că autoritățile moldovenești nu i-au ajutat a fost în Spania (100 %) și Portugalia (89%) [37, p.27].

Revenind la sondajele noastre sociologice efectuate în 2016-2017 și 2022-2023, am dori să subliniem că, în primul rând, migranții moldoveni așteaptă sprijin informațional din partea statului (Anexa 2, Tabelul 33).

Cea mai importantă măsură de asistență din partea statului este considerată de respondenți "informarea despre locurile de muncă în Republica Moldova". În primul sondaj, importanța acestei măsuri a fost indicată de 2/3 din respondenți, în cel de-al doilea sondaj acest indicator a scăzut semnificativ și a fost mai puțin de jumătate. În perioada 2022-2023, a crescut numărul respondenților care consideră "informarea despre oportunitățile de a reveni în Republica Moldova" și "informarea despre schimbările în domeniul protecției sociale în Republica Moldova" drept măsuri importante. Creșterea numărului de respondenți care consider că este important să fie informați despre schimbările în domeniul protecției sociale se datorează în mare parte faptului că se apropie vârsta de pensionare pentru prima generație de migranți moldoveni. Acest lucru indică în direct starea de spirit a migranților moldoveni în ceea ce privește revenirea lor în țara de origine, astfel încât una dintre prioritățile importante ale politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării ar trebui să fie crearea condițiilor pentru implementarea mecanismului migrației de revenire.

După cum arată cercetările noastre, mai mult de jumătate dintre respondenți își exprimă dorința de a se întoarce în Republica Moldova (Anexa 2, Tabelul 34), acest indicator fiind peste medie în Marea Britanie și Italia, și sub medie în Portugalia și Germania. Răspunsurile cu privire la motivele revenirii pot fi împărțite în patru grupe: familiale, psihologice, patriotice, economice. Motivele familiale (familie, sănătate, căsătorie, casa părintească, bătrânețe) au fost indicate de 43,4% dintre respondenți în 2016-2017 și 52% în 2022-2023. Motivele psihologice (prieteni, confort psihologic, limba maternă) pot sta la baza întoarcerii a 4,5% dintre migranți în 2016-2017 și 30,8% în 2022-2023. Motivele de orientare patriotică (patrie, țara mea) au fost menționate de 24,4% în primul sondaj și 8,9% în cel de-al doilea sondaj. În sondajul din 2022-2023, grupul de migranți care evidențiază motive economice pentru întoarcerea acasă (locul de muncă preferat și câștiguri bune, propria afacere) devine semnificativ - 8,3% dintre respondenți. Acest indicator este comparabil cu indicatorul motivației patriotice de a reveni în Republica Moldova.

Dar motivele personale pentru întoarcere sunt completate de nevoia de schimbare în Republica Moldova. Acestea includ salarii mai mari și creștere economică, stabilitate politică și protecție juridică a cetățenilor, lupta împotriva corupției și un climat investițional favorabil.

În același timp, aproximativ jumătate dintre migranții intervievați, nu doresc să se întoarcă în țara de origine. Motivele nereturnării sunt instabilitatea socio-economică și politică din Republica Moldova, nivelul ridicat de corupție și incertitudinea cu privire la viitor. Acest lucru a fost menționat de 61% dintre respondenți în primul sondaj și de 47,7% în cel de-al doilea sondaj. Pe locul al doilea se situează motivele legate de un viitor stabil în țara gazdă - 13,4% în 2016-2017 și 27% în 2022-2023. Creșterea de două ori a acestui indicator atestă integrarea eficientă a cetățenilor moldoveni în țările gazdă. Pe locul trei - motive familiale (familia mea este aici; copiii mei învață; nu a rămas nimeni în Moldova) - 8,9% din respondenți în ambele sondaje.

În sondajul din 2022-2023, putem identifica un grup de respondenți (8,8%) care, ca motiv pentru care nu se întorc în Republica Moldova, au menționat lipsa banilor pentru întoarcere, precum și lipsa unei pensii decente. De fapt, această categorie de migranți nu s-a putut integra în societatea gazdă și nu se poate întoarce acasă din cauza dificultăților financiare.

În prezent, Republica Moldova nu poate asigura o dezvoltare socio-economică durabilă. Cu toate acestea, autoritățile statului pot asigura stabilitatea politică și un curs constant de modernizare a țării, ceea ce va reduce rata migrației. Statul ar trebui să utilizeze diverse forme pentru a încuraja migranții să investească în țara de origine. În plus, ar trebui dezvoltate industriile bazate pe știință, în special industria tehnologiilor informaționale. Diaspora poate fi implicată pentru a stimuli exporturile din Republica Moldova.

Schimbările politice, economice și sociale care au avut loc la nivel regional și internațional, precum și necesitatea actualizării obiectivelor și acțiunilor prevăzute în Strategia Națională "Diaspora-2025", ținând cont de provocările și realizările înregistrate, au condus la elaborarea Programului pentru anii 2024-2027 de implementare a Strategiei [16].

Ținând cont de experiența națională acumulată în interacțiunea cu diaspora, de standardele internaționale și de cele mai bune practici în acest domeniu, scopul Programului este de a implica diaspora în dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova, în primul rând, prin diversificarea canalelor și nivelurilor de implicare a diasporei în procesele de dezvoltare la nivel central și local, iar în al doilea rând, prin acordarea de sprijin și asistență asociațiilor diasporei moldovenești de peste hotare.

Programul va avea următoarele 4 obiective specifice:

1. Diversificarea instrumentelor de acces pentru implicarea diasporei în elaborarea, implementarea și evaluarea politicilor publice și programelor tematice la nivel de guvern;

2. Îmbunătățirea capacităților instituționale pentru gestionarea mai eficientă a informațiilor și comunicării adaptate la necesitățile diasporei;

3. Reconceptualizarea cadrului programatic pentru a facilita transferul de cunoștințe, competențe și expertiză din partea diasporei în diverse sectoare-cheie;

4. Reconceptualizarea instrumentelor de antrenare a diasporei în dezvoltarea economică la nivel central și local [16].

Realizarea acestor obiective va contribui la consolidarea interacțiunii dintre stat, autoritățile centrale și locale, societatea civilă și diaspora pentru dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova.

Analiza politicii Republicii Moldova orientate spre consolidarea diasporei moldovenești de peste hotare ne permite să tragem următoarele concluzii.

Politica Republicii Moldova în domeniul migrației și diasporei începe să se dezvolte de la începutul anilor 1990. Cooperarea cu asociațiile moldovenești de peste hotare / diaspora începe în prima jumătatea anilor 2000, dar abia din 2013 aceasta devine obiectul principal al politicii migraționale moldovenești. În calitate de direcție separată a politicii migraționale a Republicii Moldova, se evidențiază politica în domeniul diasporei, implicarea acesteia în dezvoltarea durabilă a țării.

Crearea Biroului Relații cu Diaspora a avut un impact pozitiv asupra consolidării diasporei moldovenești, au fost elaborate și implementate numeroase programe de lucru cu diaspora. Diaspora începe să devină un actor independent în politica de migrație, solicitând mai multă atenție și instituționalizându-și rolul în viața țării. Strategia Națională "Diaspora 2025" și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia a contribuit în mod semnificativ la asigurarea drepturilor diasporei și la consolidarea încrederii în autoritățile publice din Republica Moldova, la mobilizarea, utilizarea și recunoașterea potențialului uman al diasporei. Schimbarea realității, acumularea experienței proprii, cooperarea cu structurile internaționale și provocările în procesul de implementare a Strategiei "Diaspora-2025" au condiționat trecerea la un nou instrument de implementare - de la Planul de acțiuni la Programul pentru 2024-2027 pentru implementarea Strategiei.

Republica Moldova s-a alăturat tendinței internaționale de integrare a diasporei în strategiile de dezvoltare a țării, înregistrând rezultate positive atât la nivel central, cât și la nivel local. Acesta este începutul unui proces pe termen lung, care permite dezvoltarea unor modele de politici, programe și parteneriate de interacțiune între Republica Moldova și diaspora moldovenească de peste hotare.

3.4. Rolul instituțiilor internaționale și țărilor de destinație în formarea diasporei moldovenești în Uniunea Europeană

Un rol important în formarea diasporei moldovenești din Uniunea Europeană îl au instituțiile internaționale și autoritățile / societății civile din țările de destinație. Tocmai sub influența structurilor internaționale și a Uniunii Europene s-a format atitudinea actuală a autorităților moldovenești față de problema migrației. În efortul de a minimiza consecințele negative ale emigrării în masă, Republica Moldova a luat și continuă să ia anumite măsuri în acest sens. Cu sprijinul financiar al partenerilor externi, BRD implementează programe de interes pentru reprezentanții diasporei, care vizează stabilirea relațiilor de dezvoltare și cooperare cu conaționalii de peste hotare, asigurarea dialogului dintre reprezentanții diasporei și autoritățile publice din Republica Moldova, consolidarea structurilor instituționale ale diasporei, promovarea intereselor naționale, dezvoltarea și promovarea dialogului cultural-artistic tradițional [31, p.49].

În implementarea proiectelor și programelor în domeniul migrației și diasporei, partenerii internaționali importanți ai Guvernului Republicii Moldova sunt: ONU (PNUD, Fondul ONU pentru Populație - Moldova, etc.), OIM – Misiunea în Moldova, Organizația Internațională a Muncii, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Fondul European de Investiții și Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor Migraționiste (ICMPD).

Un rol important îl are Grupul de lucru pentru migrație al Echipei de țară ONU, activitatea căruia are ca scop asigurarea unei abordări cuprinzătoare în gestionarea migrației și evitarea dublării eforturilor și activităților finanțate de către părțile interesate internaționale [10, p.24]. În 2015, în domeniul diasporei-migrației-dezvoltării, cu sprijinul financiar al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare PNUD a lansat proiectul MiDL, care vizează implicarea migranților în dezvoltarea durabilă a comunităților locale [80].

De menționat că Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) este un partener internațional activ al Republicii Moldova în diverse domenii. În cooperare cu Guvernul Republicii Moldova, în 2014 a fost lansat programul "Valorificarea potențialului migrației în Republica Moldova", care vizează utilizarea capitalului uman și financiar al diasporei moldovenești pentru dezvoltarea țării de origine. Cea de-a treia fază a Programului SDC a început în 2023 și se va desfășura până în decembrie 2026. Obiectivul general al Programului este de a îmbunătăți standardele de viață ale cetățenilor moldoveni printr-o guvernare mai inclusivă, mai responsabilă, mai receptivă și bazată pe dovezi, precum și de a spori participarea migranților / diasporei la dezvoltarea durabilă a țării lor de origine [1].

O asistență semnificativă în gestionarea migrației la nivel național este oferită de Organizația Internațională pentru Migrație – Misiunea în Moldova, care a fost deschisă în 2001. În 2003, Republica Moldova a devenit oficial stat membru al OIM. Obiectivul principal al OIM este de a asigura respectarea principiului migrației umane și ordonate în beneficiul migranților și al societății. Misiunea OIM în Moldova lucrează în parteneriat cu Guvernul Republicii Moldova, cu organizațiile internaționale și cu ONG-urile locale în patru domenii principale: migrație și dezvoltare; prevenire și protecție (combaterea traficului de ființe umane); managementul migrației; migrația facilitată.

Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor de Migrație (ICMPD) își desfășoară activitatea în peste 90 de țări din întreaga lume, aplicând o abordare regională, pentru a crea o cooperare și parteneriate eficiente de-a lungul rutelor de migrație. ICMPD este activă în Republica Moldova de mai mulți ani, implementând diverse proiecte în domeniul migrației și dezvoltării. În ultimii ani, ICMPD a implementat două proiecte de amploare: "Dezvoltarea unui sistem de monitorizare a reîntoarcerilor forțate în Republica Moldova" și "Capacitate pentru un sistem de primire bazat pe drepturi pentru Moldova". Din 2019, ICMPD colaborează cu BRD și cu reprezentanții diasporei moldovenești pentru a consolida eforturile legate de implicarea diasporei în dezvoltarea Republicii Moldova în cadrul proiectului-pilot EUDiF - Instrumentul Global al Facilității UE pentru Diasporă [77].

Împreună cu organizațiile internaționale, Republica Moldova implementează o serie de proiecte majore în domeniul migrației, diasporei și dezvoltării:

- „Consolidarea capacităților Guvernului Republicii Moldova de gestionare a relațiilor cu diaspora”, finanțat din Fondul de Dezvoltare al OIM, implementat de OIM Moldova;

- „Fortificarea capacității Moldovei de a gestiona migrația de muncă şi de reîntoarcere”, finanțat de UE și implementat de Serviciul Suedez pentru ocuparea forței de muncă;

- „Susținerea implementării componentei migrație și dezvoltarea Parteneriatului de Mobilitate UE – Moldova”, finanțat de UE și pus în aplicare de OIM;

- „Dezvoltarea sistemului de educație și formare profesională”, implementat de Fondația Europeană pentru Formare, etc. [222, pp.225-226];

- „Consolidarea Managementului Migrației şi a Cooperării în domeniul Readmisiei în Europa de Est”, finanțat de UE, cofinanțat de Departamentul de Stat al SUA, cofinanțat și implementat de OIM în cooperare cu Guvernul Republicii Moldova [85, p.77].

Ținând cont de volumul ajutorului extern acordat Republicii Moldova și pentru a asigura o mai bună coordonare a utilizării acestuia, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr. 561 din 19 august 2015, care reglementează cadrul instituțional și mecanismul de coordonare a asistenței externe acordate de organizațiile internaționale și țările donatoare. În

conformitate cu această Hotărâre, Cancelaria de Stat acționează în calitate de Autoritate națională de coordonarea a asistenței externe, responsabilă de procesul de planificare, monitorizare și evaluare a asistenței externe acordate Republicii Moldova de către partenerii de dezvoltare. Prim-ministrul îndeplinește funcția de coordonator național în domeniul asistenței externe, precum și sarcina de a maximiza impactul acesteia a supradezvoltării economice a țării, de a asigura transparența asistenței externe și de a implementa strategii de comunicare cu comunitatea donatorilor și cu societatea civilă [45].

Fără îndoială, Republica Moldova este ajutată în mare măsură în elaborarea și implementarea politicilor de migrație, diasporă și dezvoltare de către Uniunea Europeană, care dispune de un cadru politic și juridic bine dezvoltat în domeniul politicilor supranaționale de imigrare care acoperă diverse sfere ale vieții migranților [17; 18; 19; 20; 11, 159; 160].

Uniunea Europeană acordă o mare importanță procesului de integrare a migranților în țările de primire. În 2004, UE a formulat "Principiile de bază comune pentru politica de integrare a migranților în UE" ca un proces bilateral de acomodare reciprocă a migranților și a populației din țările de reședință în UE, bazat pe valorile Uniunii Europene [79]. În 2005, a fost adoptată "Agenda comună pentru integrare: un cadru pentru integrarea resortisanților țărilor terțe în Uniunea Europeană" [112], în 2008 principiile europene comune ale politicii de imigrare au fost formulate în documentul Comisiei Europene "Politica comună de imigrare a Uniunii Europene: principii, direcții, instrumente"[113], care a contribuit la revizuirea de către statele membre ale UE a legislației lor privind integrarea.

Cu toate acestea, în ciuda numărului mare de documente adoptate, rolul diasporilor în politica europeană de migrație și integrare a fost abordat doar recent de către Uniunea Europeană. Până în anii 2010 nu a existat nicio mențiune despre diasporă în documentele oficiale ale Comisiei Europene. Termenul "diasporă" apare pentru prima dată în "Agenda comună pentru integrarea resortisanților țărilor terțe" din 2011 [158] și în "Planul de acțiune pentru integrarea resortisanților țărilor terțe" din 2016 [114], adoptate de Comisia Europeană, unde diaspora este menționată ca fiind una dintre principalele instituții de integrare. Agenda europeană pentru integrare conținea specificația "integrarea resortisanților țărilor terțe", subliniind integrarea ca modalitate de "valorificare a potențialului migrației", precum și responsabilitatea comună a statelor membre ale UE în ceea ce privește integrarea. Astfel, conștientizarea importanței implicării organizațiilor diasporei ca agenți ai politicii supranaționale de integrare a UE a crescut treptat în țările Uniunii Europene.

În plus, diasporele acționează ca "agenți ai schimbării". "Agenda comună pentru integrare are sortisanților țărilor terțe" din 2011 solicită sprijinirea cooperării între comunitățile din diasporă și țările de origine pentru a promova antreprenoriatul transnațional și relațiile

comerciale externe. Planul de acțiune al UE privind integrarea și incluziunea migranților 2021-2027 [192] notează că diaspora poate juca un rol crucial în sprijinirea incluziunii în societățile gazdă, promovând investițiile, inovarea și dezvoltarea, menținând în același timp relațiile cu țările de origine.

După cum arată practica, cea mai reușită integrare a imigranților are loc prin intermediul diasporei, care se integrează la maximum în societatea gazdă și, în același timp, contribuie la dezvoltarea țării de origine. În țările Uniunii Europene, asistența diasporei este oferită în diverse direcții: informare și consiliere pe diverse teme, sprijinirea antreprenoriatului în diasporă, transfer de cunoștințe și transfer tehnologic, încurajarea asociațiilor locale, finanțarea inițiativelor de migrație și dezvoltare [171]. În acest scop, sunt create diverse fonduri, centre, platforme pentru a sprijini activitățile organizațiilor de migranți sau pentru interacțiunea dintre organizațiile din diasporă și organizațiile societății civile din țările gazdă (Fondul federal de sprijinire a politicii de migrație în Belgia; Programul de sprijinire a activităților de dezvoltare a organizațiilor de migranți în Germania și în țările de origine ale migranților din Germania; "Rețeaua Diasporei" în Norvegia; organizația nonguvernamentală Int Ent înȚările de Jos, etc). [247, p.72].

Principala povară a integrării migranților este suportată de autoritățile locale și regionale, care dispun de instrumentele politice, legislative și bugetare pentru a pune în aplicare politicile de integrare. Planul de acțiune al UE privind integrarea și incluziunea migranților 2021-2027 subliniază că integrarea are loc în fiecare sat, oraș și regiune în care migranții locuiesc, lucrează, merg la școală sau frecventează un club sportiv. Nivelul local joacă un rol esențial în primirea și însoțirea migranților atunci când aceștia sosesc pentru prima dată într-o țară nouă. Organizațiile societății civile, instituțiile de învățământ, angajatorii, biserica, organizațiile de tineret și studențești, organizațiile diasporei, precum și migranții înșiși ar trebui să contribuie la realizarea unor politici de integrare eficiente și cuprinzătoare.

Republica Moldova cooperează activ și eficient cu Uniunea Europeană în domeniul migrației și dezvoltării. La 5 iunie 2008 a fost semnată Declarația privind parteneriatul pentru mobilitate între Republica Moldova și țările UE participante la parteneriat. Parteneriatul de Mobilitate Republica Moldova - UE (PM) oferă cadrul politic pentru cooperarea cu UE (Serviciul European de Acțiune Externă, Comisia Europeană, Fundația Europeană pentru Formare și FRONTEX) în domeniul migrației în toate sferele de cooperare în cadrul Abordării Globale a Migrației și Mobilității [85, p.76]. Această inițiativă reunește mai multe proiecte în domeniul migrației și are drept scop consolidarea capacității instituționale în domeniul managementului migrației, dezvoltarea modalităților legale de migrație, protejarea drepturilor migranților și consolidarea relațiilor cu diaspora, încurajarea întoarcerii și reintegrării

migranților moldoveni, investirea eficientă a remitențelor, asigurarea protecției sociale, controlul frontierelor și securitatea documentelor, precum și cooperarea în combaterea migrației ilegale și a traficului de ființe umane [86, p.65].

În perioada 2008-2014 au fost implementate peste 110 proiecte în cadrul Parteneriatului de Mobilitate Moldova-UE în domeniul migrației legale, securității documentelor, politicii de migrație, combaterii migrației ilegale, migrației circulare etc. Cele mai multe proiecte au fost implementate în domeniul "Consolidarea sistemului național de gestionare a migrației" (29%). Urmează proiectele legate de protecția socială a migranților și a membrilor familiilor acestora (18,3%), "Consolidarea și co-dezvoltarea diasporei" (10,75%), "Schemele de migrație legală", "Dezvoltarea pieței muncii din Republica Moldova", "Cooperarea în domeniul gestionării frontierelor, cetățeniei și documentelor de călătorie, combaterea migrației ilegale și a traficului de ființe umane" (9,68% pentru fiecare direcție) [182, p.58].

Jumătate dintre aceste proiecte au o componentă MISMES ("Măsuri de sprijinire a migranților din perspective ocupării forței de muncă și competențelor") [182, p.58], care include măsuri politice specific în țările de origine ale migranților, cum ar fi furnizarea de informații, instruirea sau servicii pentru potențialii migranți sau pentru migranții care se întorc la diferite etape: pre-migrație, migrație, post-migrație.

La inițiativa Republicii Moldova, în 2012 a fost efectuată prima evaluare a Parteneriatului pentru mobilitate, care a arătat că Moldova este, în general, un exemplu de succes în ceea ce privește implementarea PM. Parteneriatul pentru mobilitate a permis extinderea cadrului de cooperare în mai multe sectoare din domeniul Justiției și Afacerilor Interne. Cea de-a doua evaluare a programului a fost realizată în 2018. Ca recomandare a fost propusă implicarea resurselor umane din instituțiile naționale în procesul de implementare a PM [74].

Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, semnat în iunie 2014, declară unul dintre angajamentele asumate de către părți de a aprofunda dialogul și cooperarea în domeniul mobilității, migrației, azilului și controlului la frontieră, în conformitate cu politica UE în domeniul migrației, cooperarea în domeniul migrației legale și asigurarea implementării efective a acordului de readmisie.

În acest context, Planurile naționale de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere pentru anii 2014-2016 și 2017-2019 prevăd un șir de acțiuni, care vizează cooperarea comună în gestionarea fluxurilor migraționale între UE și Republica Moldova, a frontierelor comune, precum și în alte domenii ce țin de protecția internațională, integrarea străinilor, prevenirea și combaterea migrației ilegale, a traficului de ființe umane, facilitarea migrației

pendulare pentru dezvoltarea Republicii Moldova și asigurarea circulației legale a cetățenilor moldoveni [84, p.73].

În baza Acordului de Asociere UE-Moldova, în 2022, Consiliul European a recunoscut perspective europeană a Republicii Moldova și i-a acordat statutul de țară candidată la UE, lansând o nouă etapă strategică a relațiilor UE-Moldova. La 22 august 2022, a fost adoptată o Agendă de asociere UE-Moldova actualizată pentru perioada 2021-2027.

Republica Moldova a încheiat acorduri de readmisie cu majoritatea țărilor UE, precum și cu Elveția (2004) și Norvegia (2006). Acest lucru a contribuit la consolidarea încrederii între Moldova și UE în ceea ce privește reglementarea proceselor de migrației legală, precum și la simplificarea procedurii de încheiere a acordurilor privind migrația forței de muncă și de reglementare a aspectelor legate de protecția socială a migranților [70, p.180].

Având în vedere impactul fluxurilor de migrație asupra societății și economiei moldovenești, guvernul a adoptat o serie de programe și proiecte menite atât să creeze condiții pentru angajarea legală a cetățenilor moldoveni în străinătate, cât și să încurajeze cetățenii moldoveni să se întoarcă acasă. Multe dintre acestea țin de domeniul educație și formare profesională și au fost implementate cu ajutorul unor proiecte finanțate în cadrul Parteneriatului pentru mobilitate UE-Moldova. În 2020, Fundația Europeană pentru Formare a evaluat politicile Republicii Moldova în domeniul dezvoltării capitalului uman, cu accent pe migrație și, în special, pe măsurile de sprijinire a migranților în ceea ce privește ocuparea forței de muncă și competențele [207].

În mare parte obiectivul general al măsurilor întreprinse de autoritățile moldovenești este de a mobiliza resursele umane și financiare ale diasporei pentru a atrage repatriații și investițiile, precum și pentru a crea noi locuri de muncă. Din cele 64 de proiecte și activități MISMES de sprijinire a migranților, doar 9 proiecte s-au concentrat pe faza premergătoare migrației, 30 pe faza post-migrație, 25 de proiecte acoperă mai multe faze și nici un proiect nu vizează sprijinirea migranților în timpul perioadei de migrație [182, p.60].

Acest lucru explică în mare parte faptul că Republica Moldova a obținut cele mai puține rezultate în faza pre-migratorie. Majoritatea măsurilor aplicate se limitează la facilitarea unei tranziții ușoare către țările gazdă, prin informare cu privire la pericolele migrației ilegale și prin instruire, pentru a sprijini integrarea cultural și lingvistică în țara gazdă [182, p.12].

În mare parte datorită sprijinului semnificativ acordat în faza de post-migrație, cele mai bune rezultate ale Republicii Moldovei au fost obținute în ceea ce privește reintegrarea migranților reveniți în țară prin inițiative de afaceri și formare antreprenorială. Instrumentele operaționale în acest sens au fost programele PARE 1+1, care au inclus o componentă de

formare în domeniul antreprenoriatului și al dezvoltării afacerilor, și MiDL, care vizează realizarea potențialului migranților în dezvoltarea țării de origine.

În același timp, recunoașterea competențelor informale, dobândite de către migranții de muncă moldoveni în străinătate, devine relevantă la această etapă. ETF a elaborat recomandări pentru Republica Moldova, care vizează includerea dezvoltării capitalului uman ca prioritate la toate etapele migrației. Pentru programele de migrație axate pe educație și instruire, se recomandă o mai bună utilizare a rețelei existente de furnizori publici de educație și formare profesională. A doua recomandare are ca scop consolidarea procesului de creare a condițiilor pentru migrația circulară, în special prin deschiderea oportunităților de educație internațională și prin recunoașterea reciprocă a calificărilor profesionale și a documentelor educaționale. În acest scop, Republica Moldova a încheiat deja acorduri bilaterale cu o serie de țări gazdă, iar ETF recomandă ca aceste acorduri să fie extinse și să se confere prioritate educației și învățării ca elemente-cheie [182, p.13].

O direcție importantă în formarea diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene este existența acordurilor bilaterale între guvernele țărilor de destinație și țările de origine ale diasporei în diverse domenii, care contribuie la reglementarea și protecția drepturilor migranților moldoveni. Acestea constituie baza pe care se construiește cooperarea dintre Republica Moldova și țările de primire a migranților de muncă moldoveni.

Republica Moldova a încheiat acorduri bilaterale cu o serie de țări ale UE în domeniul migrației forței de muncă și protecției sociale a migranților moldoveni. În 2011 a fost semnat Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Italiene în domeniul migrației forței de muncă. [4]. Părțile au convenit să coopereze în ceea ce privește reglementarea fluxurilor de migrație a forței de muncă și să facă schimb de informații cu privire la situația de pe piețele forței de muncă din ambele țări. În conformitate cu acest acord, partea italiană se angajează să ofere formare profesională și cursuri de limbă italiană pentru cetățenii moldoveni care doresc să lucreze în Italia.

Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Bulgaria privind reglementarea migrației de muncă [3], semnat în 2018, prevede o serie de beneficii pentru migranții de muncă moldoveni: aceștia pot rămâne pe teritoriul Bulgariei pentru o perioadă de până la trei ani; nu vor fi obligați să dețină un permis de muncă. Acordul prevede recrutarea și angajarea legală a cetățenilor ambelor state pe teritoriul țărilor semnatare. Acordul prevede mecanisme de protecție a drepturilor de muncă ale migranților, printre care se numără: stabilirea Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă ca unic intermediar pentru recrutarea forței de muncă, cu aprobarea selecției finale de către angajator; obligativitatea semnării contractului de muncă înainte de a părăsi țara în limbile română și bulgară.

O întreagă secțiune a acordului este dedicată protecției drepturilor sociale și de muncă ale migranților de muncă. Legea prevede examinarea încălcărilor de către autoritățile gazdă și acțiuni de protecție, dar această dispoziție nu include un mecanism clar de implementare. Acest acord are aceeași problema caracteristică altor acorduri semnate de Republica Moldova, și anume, lipsa ori căror obligații ale țării gazdă de a implementa acordul [12, p.78].

Republica Moldova a semnat acorduri bilaterale în domeniul securității sociale cu multe țări Uniunii Europene: Austria, Belgia, Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Germania, Grecia, Italia, Lituania, Luxemburg, România, Polonia, Portugalia, Spania, și Ungaria.

Menționam că sistemele de securitate socială din Uniunea Europeană variază foarte mult de la o țară la alta, iar reglementările UE nu urmăresc să le armonizeze [111, p.242]. Literatura științifică de specialitate menționează patru regimuri de securitate socială: portabilitate; exportabilitate; excluderea accesului; informalitate, în funcție de care lucrătorii migranți au anumite beneficii și drepturi. În UE, s-a dezvoltat regimul de portabilitate, care include toți migranții legali care au acces la servicii sociale în țara gazdă, iar țara de origine și țara gazdă au încheiat acorduri bilaterale sau multilateral privind securitatea socială [169, pp.4-5].

Cu toate acestea, Italia permite transferabilitatea pensiilor chiar și în absența unui acord cu țara de origine a migrantului. Angajatorii plătesc contribuțiile de asigurări sociale în numele lucrătorilor migranți prin intermediul Institutului Național de Asigurări Sociale, care transfer apoi aceste contribuții către autoritățile de asigurări socială din țările de origine ale migranților. Legea prevede pensii de urmaș sau pensii transferabile, care pot fi transferate dincolo de frontierele naționale și pot fi solicitate la împlinirea vârstei de pensionare în Italia (65 de ani pentru bărbați, 60 de ani pentru femei), indiferent de legislația națională [196, p.137]. Începând cu luna mai 2019, aproximativ 800 de cetățeni moldoveni, cu ajutorul organizației italiene "Patronato Acli", primesc pensii de la statul Italian [12, p.89].

Dintre acordurile de securitate socială existente în ceea ce privește aplicarea aspectul material, cel mai liberal este acordul cu Portugalia, care acoperă toate cele 5 tipuri principale de securitate socială: indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă, inclusiv pentru maternitate; plăți către o persoană asigurată ca urmare a unui accident de muncă sau a unei boli profesionale; pensii de muncă pentru limită de vârstă, invaliditate, de urmaș; indemnizații de șomaj; asistență familială. Acordurile Republicii Moldova cu Bulgaria și România au, de asemenea, un domeniu de aplicare destul de larg. Majoritatea acordurilor acoperă doar două tipuri principale de securitate socială: plăți pentru accidente de muncă și pensiile de muncă [281, p.22].

Datele CNAS pentru anii 2018-2022, care indică numărul beneficiarilor de pensii și indemnizații sociale cărora le-au fost transferate peste hotare în conformitate cu acordurile bilaterale dintre Republica Moldova și țările de destinație ale migranților moldoveni, sunt prezentate în tabelul de mai jos (Anexa 2, Tabelul 35). După cum se poate observa din tabel, numărul beneficiarilor de pensii și indemnizații sociale în baza acordurilor bilaterale este în creștere. Însă suma medie a pensiilor transferate migranților moldoveni peste hotare este foarte mică și la 01.07.2023 este de 2.606 lei. Ținând cont de mărimea pensiei și de numărul de documente care trebuie depuse la CNAS, considerăm că o anumită parte din migranții de muncă moldoveni de peste hotare nu-și înregistrează pensiile în Republica Moldova.

De asemenea, putem identifica acorduri bilaterale sectoriale care vizează lucrătorii dintr-un singur sector. În acest context, putem evidenția Acordul de cooperare în domeniul sănătății și științelor medicale, încheiat în 2009 între Republica Moldova și Germania. În august 2014, în baza acestui acord, a fost semnată o declarație de intenție privind cooperarea în domeniul migrației lucrătorilor din domeniul sănătății între cele două țări [244].

Mecanismele de securitate socială au un impact deosebit asupra intențiilor lucrătorilor migranți de a se întoarce în țările de origine. În acest context, trebuie menționat acordul-cadru de parteneriat între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova și Oficiul pentru Imigrație și Integrare al Republicii Franceze [41], în cadrul căruia autoritățile franceze au oferit asistență material și financiară cetățenilor moldoveni care doresc să se întoarcă acasă pentru dezvoltarea afacerilor, angajare și integrarea socială. Împărtășim punctul de vedere al cercetătorului M. Cebotari, care consider că, pentru a asigura un nivel înalt de protecție a drepturilor sociale ale migranților de muncă și pentru a încuraja întoarcerea acestora acasă, negocierea și semnarea acordurilor bilaterale în domeniul migrației de muncă și protecției sociale ar trebui să devină o prioritate pentru instituțiile puterii de stat din Republica Moldova.

Cu toate acestea, în opinia noastră, pe lângă aspectele sociale, în cadrul relațiilor bilaterale cu statele membre ale UE este necesară dezvoltarea și implementarea pe bază de paritate a unui mecanism de asistență juridică pentru străinii din această țară în țara noastră și pentru cetățenii noștri în țara de destinație.

În formarea diasporei moldovenești în Uniunea Europeană, rolul autorităților / societății civile din țările gazdă este foarte important. Foaia de parcurs elaborată în cadrul Forumului internațional privind migrația și dezvoltarea determină politicile guvernelor țărilor gazdă de a interacționa cu comunitățile diasporei, de a le implica în dialog și dezvoltare durabilă. Politicile promovate de țara gazdă depend în mare măsură de legăturile istorice cu țara de origine a diasporei, precum și de modul în care diaspora este integrată în societatea gazdă [266, p.274].

Potrivit cercetătorului român C.-A. Moarcăș Costea, la nivelul UE nu există o politică comună privind migrația în general, ci doar o politică comună privind anumite aspecte ale migrației [58, p.3]. Legislația UE se concentrează pe două domenii principale: garantarea deplină a drepturilor migranților legali și sancționarea migrației ilegale [30; 27; 28].

În ceea ce privește drepturile de muncă ale lucrătorilor migranți în situație neregulamentară, legislația statelor UE se concentrează pe aplicarea de sancțiuni pentru angajatorii care folosesc forța de muncă a migranților ilegali. Chiar și încazul expulzării ulterioare, unui migrant ilegal se garantează plata tuturor salariilor pentru munca prestată [29].

În țările de destinație, protecția drepturilor pe piața muncii este importantă pentru migranții moldoveni. În țările Uniunii Europene, piața forței de muncă este, de obicei, gestionată de agenții naționale de ocupare a forței de muncă sau de organisme cu funcții similar, care pot oferi asistență migranților (de exemplu, în Franța - Direcția franceză pentru imigrație și integrare, în Regatul Unit - Serviciu național de carieră) [191].

Țările UE dispun de diverse mecanisme menite să protejeze drepturile migranților pe piața forței de muncă. Se poate de menționat contractile individuale de muncă și contractile colective de muncă, care stipulează salariile, condițiile de muncă și, în unele țări UE, beneficiile colective, în special acordurile privind formarea profesională [140, p.6]. Majoritatea țărilor europene au legiferat salariul minim. În unele țări (Austria, Danemarca, Finlanda, Italia), salariile minime sunt stabilite prin convenții collective sectoriale, dar acestea sunt aplicate în mod diferit în statele membre ale UE.

În ceea ce privește contractile individuale de muncă, acestea sunt, adesea, caracterizate de un conținut juridic neclar, oferă lucrătorilor puține drepturi și puține informații despre condițiile de muncă și salariile din străinătate. Lucrătorii sunt forțați să muncească în condiții pe care nu le cunoșteau sau pe care nu le-ar fi acceptat. De fapt, contractile individuale de muncă sunt încheiate în afara țării de origine; sunt adesea oferite lucrătorului într-o limbă pe care acesta nu o cunoaște. În plus, nu există posibilitatea de a verifica angajatorii în țările de destinație, astfel încât aceștia încalcă destul de des drepturile lucrătorilor migranți [12, p.104].

În acest sens, este necesar să se încheie acorduri cu țările UE nu doar în domeniul protecției sociale, ci și în ceea ce privește acordarea de asistență juridică în materie penală sau civilă (moștenire, cetățenie, adopție, drepturile copilului; cetățeni moldoveni urmăriți penal, privați de libertate etc.) [70, p.180].

Integrarea cu succes a migranților pe piața forței de muncă din țările gazdă nu este doar cheia succesului pentru cei care sosesc în țările UE, ci are și beneficii pe termen lung pentru țările gazdă. Constatând disponibilitatea unei varietăți de politici pentru migranți, autoritățile UE fac apel la solidaritate între toate părțile interesate și afectate de contextual integrării:

societatea civilă, instituțiile de învățământ, angajatorii, comunitățile religioase, organizațiile din diasporă și migranții [192].

După cum arată practica, autoritățile și societatea civilă din statele membre ale UE iau măsuri pentru includerea migranților și a organizațiilor din diasporă în viața țărilor de destinație. Având în vedere că educația și formarea profesională sunt instrumente fundamentale de integrare și de egalitate de șanse, un pas important este promovarea recunoașterii calificărilor obținute în țările terțe, îmbunătățirea comparabilității acestora cu calificările din UE. În același timp, ar trebui oferite cursuri tranzitorii (de tranziție) migranților pentru a complete educația pe care au primit-o în străinătate. Acestea vor fi esențiale pentru o incluziune mai rapidă și echitabilă a migranților pe piața muncii și le vor permite acestora să-și folosească pe deplin cunoștințele și competențele. De asemenea, pot ajuta migranții să-și continue studiile în țara gazdă, sporind astfel participarea lor la învățământul superior și la învățarea pe tot parcursul vieții [192].

Asistența în timpul pandemiei COVID-19 a fost un indicator specific al atitudinii autorităților din țara gazdă față de comunitățile de migranți. Potrivit sondajului OIM efectuat în rândul migranților moldoveni în timpul pandemiei, 37% dintre respondenți au indicat că autoritățile țării gazdă i-au ajutat în diferită măsură în timpul pandemiei: 12% dintre respondenți au indicat că i-au ajutat mult și foarte mult, 17% - parțial, 8% - într-o măsură nesemnificativă. Irlanda (37%) și Regatul Unit (28%) au avut cei mai mulți respondenți care au declarat că au fost ajutați foarte mult. 34% dintre respondenți au declarat că țara gazdă nu i-a ajutat deloc. Respondenții din Spania (42%) și Germania (36%) au fost nemulțumiți de sprijinul acordat de autoritățile din țara de destinație.

În același timp, potrivit respondenților, cea mai valoroasă asistență oferită de țara gazdă este reprezentată de ajutorul de șomaj (care variază între 30% și 90% din salariul de bază sau până la 100% în cazul părinților cu copii), prelungirea creditelor ipotecare și amânarea plății chiriei și a pensiei de întreținere după încheierea carantinei, reînnoirea automată a tuturor documentelor expirate în timpul carantinei, asistență medical și psihologică gratuită, remedii gratuite, scutiri de taxe, facilități de credit preferențiale, tichete alimentare gratuite pentru nevoiași, alocații pentru copii, etc. [37, pp.26-27].

Pentru a valorifica potențialul diasporei, guvernele țărilor gazdă elaborează și pun în aplicare decizii, programe și planuri de acțiune pentru cooperarea cu diaspora, implică diaspora în diferite domenii de activitate, oferă finanțare pentru proiecte de dezvoltare conduse de diasporă, consolidarea potențialului și sprijin pentru antreprenorii din diasporă. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că, în ceea ce privește comunitățile moldovenești / diaspora

moldovenească, autoritățile și societatea civilă din țările de destinație fac primii pași în această direcție.

În pofida interesului sporit al Uniunii Europene pentru integrarea migranților și formarea comunităților diasporei în ultimele decenii, analiza surselor științifice a demonstrat că atât autorii străini, cât și cei autohtoni nu abordează activ problema participării instituțiilor internaționale și a autorităților / societății civile din țările de destinație la formarea diasporei moldovenești [201; 21; 32; 12; 237].

Cercetătorul R. Schwartz constată că există oportunități de dezvoltare a cooperării cu diaspora atât la nivel central, cât și la nivel local (municipal și regional), autoritățile locale acționând într-un mod mai coerent, mai rațional și mai sensibil decât cele centrale [201, p.19]. În Italia, în special, autoritățile locale încearcă să se implice active în satisfacerea nevoilor migranților. De exemplu, municipalitatea din Roma a adoptat o politică de dialog inclusiv cu toate comunitățile etnice de migranți din Roma încă de la începutul anilor 2000. O modalitate de aplicarea acestui dialog este prin intermediul "mediatorilor culturali", care sunt reprezentanți ai minorităților etnice / naționale înregistrați și instruiți de către municipalitate pentru a evalua și a satisface nevoile migranților [201, p.19].

Municipalitatea din Bologna promovează valorile culturale ale diferitelor grupuri de migranți care trăiesc pe teritoriul său. În fiecare an, la Bologna este organizat un festival de muzică moldovenească și schimb de informații. Padova are un mecanism oficial care le permite migranților să-și exprime preferințele politice. Un migrant moldovean a lucrat ca funcționar public în biroul guvernamental al orașului și a reprezentat migranții în alegerile oficiale în calitate de candidat din Europa Centrală și de Est [201, p.20].

Pentru a fi mai eficiente, municipalitățile ar trebui să coopereze cu organizațiile societății civile, implicate în protecția drepturilor omului, inclusiv a drepturilor migranților. Este necesar să se creeze o infrastructură de comunicare formal și informală, astfel încât migranții moldoveni să poată contacta reprezentanții organizațiilor și instituțiilor din țara gazdă cu privire la problemele care îi interesează.

Un indicator important al integrării migranților în țările de destinație este posibilitatea de a participa la procesele politice și electorale. Cu toate acestea, practica arată că majoritatea imigranților au puține oportunități de a participa la procesele politicile care le afectează interesele.

În acest context, Comitetul Economic și Social European consideră, că autoritățile gazdă ar trebui să aplice politici de integrare în cadrul unei abordări bidirecționale, axată pe societatea gazdă și pe imigrant, utilizând potențialul unei societăți civile active în țările UE [9].

Convenția Consiliului Europei privind participarea străinilor la viața publică la nivel local din 1992 [135] prevede că participarea activă a străinilor stimulează dezvoltarea și prosperitatea comunității locale, astfel încât acestora ar trebui să li se garanteze libertatea de exprimare, de întrunire și de asociere, să se promoveze înființarea de consilii consultative, care să reprezinte rezidenții străini la nivel local șisă se promoveze dreptul de vot la alegerile locale. Cu toate acestea, puține state membre ale Uniunii Europene au semnat acest document.

În prezent, un număr semnificativ de state membre ale UE garantează dreptul de vot al cetățenilor străini. În funcție de legislația țării gazdă, resortisanții țărilor terțe pot vota la alegerile municipale, regionale și naționale, iar în 13 țări pot candida la alegerile municipale. Cu toate acestea, în realitate, cetățenii străini nu participă suficient de activ la procesul electoral, astfel încât societatea civilă din țările gazdă trebuie să încurajeze această participare.

Deși reprezentanții comunităților de migranți moldoveni din țările Uniunii Europene nu sunt foarte active în activitățile organizațiilor diasporei moldovenești, aceștia pot participa la activitățile organizațiilor societății civile din țările gazdă. De o importanță deosebită sunt sindicatele ai căror membri sunt migranți, care reprezintă o mare diversitate etnică și cultural și acționează ca mediatori sociali [9]. În plus, organizațiile diasporei și societatea civilă își pot uni forțele pentru a aborda probleme sociale comune (educație, locuri de muncă, locuințe, planificare și dezvoltare urbană) care afectează atât populația gazdă, cât și migranții.

Diaspora se poate manifesta ca un subiect de pe agenda politică a țării de destinație și / sau de origine. Funcția politică a diasporei se realizează prin intermediul partidelor politice, al reprezentanților etnici în instituțiile parlamentare sau municipale; membrii diasporei, care dețin funcții politice, economice, cultural importante în țara de reședință și care își exprimă voința de a promova interesele naționale ale țării de origine [195].

Analiza rolului instituțiilor internaționale și al autorităților / societăților din țările de destinație în formarea diasporei moldovenești în Uniunea Europeană ne permite să tragem următoarele concluzii. Atitudinea actuală a autorităților moldovenești față de problema migrației, diasporei și dezvoltării se formează sub influența structurilor internaționale, printre care Uniunea Europeană joacă un rol semnificativ. Cu sprijinul financiar al partenerilor externi, autoritățile moldovenești implementează proiecte și programe, care vizează atât cooperarea cu diaspora moldovenească de peste hotare, cât și atragerea capitalului financiar, social și uman al diasporei pentru dezvoltarea durabilă a țării de origine.

Pentru formarea diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene, un rol important îl au acordurile bilaterale dintre guvernele țărilor de destinație și Republica Moldova în diverse domenii, care contribuie la reglementarea și protecția drepturilor migranților moldoveni. Acordurile bilaterale cu țările UE vizează, în primul rând, protecția socială a migranților

moldoveni, dar practica arată că este necesară încheierea unor acorduri de asistență juridică în domeniul dreptului penal sau civil.

Guvernele / societățile din țările de destinație ale diasporei moldovenești din Uniunea Europeană sunt interesate să utilizeze potențialul diasporei, implicând-o în diverse sfere de activitate. Politica țării gazdă depinde în mare măsură de legăturile istorice stabilite cu țara de origine a diasporei, precum și de gradul de integrare a diasporei în societatea gazdă. În ceea ce privește comunitățile moldovenești / diaspora moldovenească, autoritățile și societatea civilă din țările de destinație fac primii pași în această direcție. Este foarte important ca toate nivelurile de guvernare - global, european, național, regional și local - să fie implicate în elaborarea și implementarea strategiilor de integrare, pentru a maximiza eficiența acțiunilor tuturor părților interesate în acest proces.

Concluzii la capitolul 3

Transformarea comunităților de migranți moldoveni în diaspora moldovenească în Uniunea Europeană este un proces cuprinzător, care implică mai multe direcții și mecanisme: în primul rând, participarea politică și socio-economică a migranților moldoveni la procesul electoral și politic, la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova și a comunităților locale; în al doilea rând, formarea și dezvoltarea capacității instituționale a comunităților / diasporei moldovenești în țările UE 27+; în al treilea rând, politicile Republicii Moldova destinate consolidării diasporei; în al patrulea rând, activitatea instituțiilor internaționale, precum și ale structurilor de stat și neguvernamentale din țările de destinație a migranților moldoveni.

O analiză comprehensivă a principalelor direcții și mecanisme de transformare a comunităților de migranți moldoveni în diaspora moldovenească în Uniunea Europeană ne permite să ajungem la următoarele concluzii.

1. Reprezentanții diasporei joacă un rol important în viața politică și economică a Republicii Moldova. Acest lucru se reflect în numărul tot mai mare de cetățeni moldoveni care participă la alegerile parlamentare și prezidențiale la secțiile de votare deschise în străinătate. O astfel de activitate atestă susținerea vectorului european de dezvoltare a țării, dorința diasporei de a deveni un subiect activ al procesului de democratizare a Republicii Moldova, de a contribui la dezvoltarea durabilă a țării de origine.

2. Spre deosebire de activitatea electorală a migranților moldoveni, proiectele economice, care contribuie la dezvoltarea socio-economică a Republicii Moldova, nu au primit încă atenția cuvenită din partea diasporei moldovenești. Participarea economică a diasporei se limitează în principal la remitențe, care au avut și continuă să aibă un impact semnificativ asupra economiei țării. Cu toate că, investițiile în dezvoltarea afacerilor și antreprenoriatului,

precum și proiectele de dezvoltare nu au primit încă atenția cuvenită din partea diasporei moldovenești, în același timp, după cum au arătat studiile sociologice, există în rândul diasporei persoane care sunt dispuse să investească în dezvoltarea țării de origine. Prezența investițiilor indică menținerea legăturilor cu țara de origine și, în același timp, acționează ca un stimulant pentru migranți să se întoarcă în Republica Moldova.

3. Asociațiile diasporei moldovenești activează în majoritatea țărilor din Uniunea Europeană și acționează ca un instrument de transformare a comunităților de moldoveni în diasporă. Activitățile organizațiilor diasporei moldovenești vizează în principal păstrarea identității etnoculturale a comunităților de moldoveni de peste hotare, furnizarea de informații și sprijin juridic pentru migranții moldoveni. Punctele slabe ale asociațiilor de moldoveni includ un nivel scăzut de solidaritate, lipsa sprijinului financiar, lipsă de experiență a liderilor etc.

După cum au arătat studiile sociologice, majoritatea covârșitoare a migranților moldoveni fie nu știu deloc despre existența organizațiilor diasporei, fie au auzit ceva despre ele. Pe de o parte, acest lucru se datorează vizibilității scăzute ale asociațiilor și, pe de altă parte, lipsei de interes din partea migranților înșiși de a participa la activitățile acestor organizații. Între timp, organizațiile diasporei acționează ca o legătură între principalii actori ai procesului de integrare - migranții înșiși, țările de destinație și de origine.

4. În ultimele două decenii, politica migrațională a Republicii Moldova a fost caracterizată de o anumită consecvență, acumulare a propriei experiențe și utilizarea experienței practicilor internaționale. Politica de stat în domeniul diasporei, implicarea acesteia în dezvoltarea durabilă a țării se caracterizează printr-o evoluție ascendentă, iar astăzi este una dintre principalele direcții ale politicii în domeniul migrației. Existența unui cadru legal și instituțional dezvoltat, crearea Biroului Relații cu Diaspora a avut un impact pozitiv asupra consolidării diasporei moldovenești, au fost elaborate și implementate numeroase programe și proiecte de cooperare cu diaspora. Cu toate acestea, din cauza componentei slabe de informare în activitatea structurilor guvernamentale, majoritatea covârșitoare a migranților nu sunt familiarizați cu politica Republicii Moldova în domeniul migrației și diasporei, cu activitățile pentru întoarcerea și reintegrarea migranților în Republica Moldova.

Recunoscând realizările Republicii Moldova în ceea ce privește implementarea politicilor în domeniul migrației, diasporei și dezvoltării, observăm că principalele priorități ar trebui să rămână: reducerea fluxurilor de migrație; protecția juridică și socială a migranților în țările de destinație; crearea condițiilor pentru întoarcerea și reintegrarea migranților acasă / în patrie.

5. Implementarea eficientă a politicilor Republicii Moldova în domeniul diasporei a fost posibilă, în mare parte, datorită asistenței și sprijinului organizațiilor internaționale și structurilor europene. În acest context, putem evidenția principalele direcții de activitate. În primul rând, susținerea financiară a partenerilor externi în implementarea programelor, care vizează atât cooperarea cu diaspora, cât și atragerea capitalului diasporei pentru dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova. În al doilea rând, acorduri bilaterale între guvernele țărilor de destinație și Republica Moldova în diverse domenii care contribuie la reglementarea și protecția drepturilor migranților moldoveni. În al treilea rând, activitățile guvernelor / societăților din țările gazdă în formarea diasporei moldovenești. În acest sens, se iau măsuri pentru apropiere amigrației de dezvoltarea locală prin implicarea migranților în implementarea programelor de dezvoltare comunitară.

Astfel, se recunoaște din ce în ce mai mult faptul că diaspora joacă un rol important în cooperarea economic și politică între țările de destinație și cele de origine. Autoritățile din țările de destinație și de origine, în cooperare cu entitățile internaționale și organizațiile neguvernamentale, încearcă să canalizeze capitalul financiar, social și uman al diasporei către dezvoltarea durabilă a țărilor respective. În acest sens, diaspora moldovenească emergentă poate fi văzută ca un instrument important pentru dezvoltarea relațiilor reciproc avantajoase cu alte țări.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul unui studiu cuprinzător și complex al comunităților moldovenești din Uniunea Europeană, consolidarea potențialului diasporei acestora, pot fi trase următoarele concluzii:

1. Migrația cetățenilor moldoveni în țările Uniunii Europene a dus la formarea comunităților de moldoveni și transformarea lor ulterioară într-o diasporă prin diverse mecanisme politice, economice, culturale. Având în vedere complexitatea și diversitatea diasporei, este nevoie de o analiză multilaterală și integral a acestui fenomen, care să contribuie la formularea și punerea în aplicare a politicilor privind diaspora atât în țările gazdă, cât și în țara de origine. În acest sens, o sarcină importantă de cercetare este analiza politologică a comunităților de migranți moldoveni în Uniunea Europeană, consolidarea și dezvoltarea potențialului lor diasporal din punct de vedere teoretic și practic.

2. Rolul cheie în conceptualizarea diasporei îl dețin conceptele "comunitate de migranți" și "diasporă". Studiul surselor științifice străine și autohtone arată că comunitățile de migranți reprezintă baza pentru dezvoltarea diasporei. Diaspora persistă, se consolidează și se dezvoltă prin integrarea și incluziunea membrilor comunităților de migranți; ea se caracterizează prin identități multiple. Instituționalizarea diasporei are loc prin activitatea colectivă de păstrare a legăturilor cu țara de origine, de consolidare a comunității lor etnice de migranți în țara gazdă, care se manifestă prin participarea la activitățile instituțiilor diasporei (organizații, asociații).

3. Pe baza analizei cantitative și calitative ale comunităților moldovenești, autorul a arătat, că motivele economice sunt dominante pentru cetățenii moldoveni, deși în ultimii ani se intensifică și alte tendințe: migrația educațională este în creștere, procesul de reîntregire a familiei se desfășoară rapid. Regimul fără vize al Republicii Moldova cu UE a dus la o creștere a migrației circulare a forței de muncă, în să migranții pe termen scurt urmăresc să se întoarcă acasă. Războiul de pe teritoriul Ucrainei și închiderea coridoarelor de transport cu Rusia au dus la reorientarea unor migranți moldoveni din Federația Rusă spre țările Uniunii Europene.

Cele mai atractive țări pentru migrația forței de muncă din Republica Moldova sunt, în primul rând, țările mari, cu o piață de muncă dezvoltată (Italia, Germania, Franța, Marea Britanie, Spania, Polonia). În același timp, rezultatele studiilor sociologice realizate de autor indică faptul că migranții moldoveni explorează activ și alte țări ale UE, integrându-se cu succes în societatea gazdă (Capitolul 2, paragrafele 2.1 și 2.2).

4. Pe baza metodologiei MIPEX și a propriilor cercetări sociologice în 2022-2023, autorul conchide că integrarea migranților moldoveni în societatea gazdă depinde de mai mulți factori: de propria dorință a migrantului, de specificul politicii de imigrare a țării de destinație,

de interacțiunea dintre stat și societatea civilă, precum și de toleranța populației locale față de migranți. După cum au arătat cercetările, migranții moldoveni sunt bine motivați pentru integrare, angajare în țara gazdă din UE. Cei mai mulți dintre ei tind să obțină cetățenia țării gazdă, iar această tendință este valabilă și pentru cetățenii moldoveni care dețin pașapoarte românești sau bulgare. (Capitolul 2, paragraful 2.3).

Uniunea Europeană a acumulat o experiență considerabilă în materie de integrare a migranților, a implementat politici specific în acest domeniu, a dezvoltat abordări comune și a pus în aplicare o politică de aliniere a practicilor naționale la standardele comunitare comune. În același timp, succesul integrării cetățenilor moldoveni în țările UE depinde în mare măsură de politica Republicii Moldova, de cooperarea acesteia atât cu autoritățile din țările gazdă, cât și cu structurile internaționale în asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor moldoveni, a protecției juridice și sociale a acestora în străinătate. Adoptarea Strategiei naționale "Diaspora-2025" și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, precum și elaborarea Programului pentru anii 2024-2027 contribuie la extinderea unei abordări transversale a politicii privind diaspora, migrația și dezvoltarea, asigurând implicarea capitalului uman, social și financiar al diasporei în dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova (Capitolul 3, paragraful 3.3).

5. Transformarea comunităților de moldoveni în diaspora moldovenească din Uniunea Europeană este un proces complex, care acoperă mai multe direcții și mecanisme: apariția și consolidarea instituțiilor (asociațiilor) diasporei; participarea migranților la procesele politice și socio-economice din Republica Moldova; participarea migranților moldoveni la dezvoltarea economică a țării de origine, dezvoltarea "micii patrii" a migranților.

Autorul a ajuns la concluzia că reprezentanții comunităților de moldoveni / diaspora participă activ la alegerile parlamentare și prezidențiale din Republica Moldova la secțiile de votare deschise peste hotare. Cu toate acestea, participarea economică a diasporei se limitează în principal la remitențe, care continuă să aibă un impact semnificativ asupra economiei țării. În același timp, migranții moldoveni nu se grăbesc să investească în dezvoltarea afacerilor și antreprenoriatului în țara de origine. În pofida faptului că programele și proiectele implementate de Guvernul Republicii Moldova în vederea atragerii capitalului financiar, social și educațional al diasporei pentru dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova aduc anumite rezultate, migranții moldoveni nu se grăbesc să investească în dezvoltarea afacerilor și antreprenoriatului în țara de origine (Capitolul 3, paragraful 3.1).

Programele și proiectele implementate de Guvernul Republicii Moldova în vedere a atragerii capitalului financiar, social și educațional al diasporei pentru dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova au rezultate certe. Prezența investițiilor în economia țării de origine atestă

menținerea legăturilor cu patria și, în același timp, acționează ca un stimulant pentru migranți de a reveni în Republica Moldova.

6. Asociațiile diasporei moldovenești acționează ca unul dintre instrumentele de transformare a comunităților de moldoveni în diasporă și acționează ca un liant între migranți, țările de destinație și țara de origine. În țările Uniunii Europene, organizațiile diasporei moldovenești sunt reprezentate inegal. Cel mai mare număr de asociații ale diasporei se află în Italia, Franța, România, precum și în Marea Britanie. Punctele forte ale organizațiilor diasporei moldovenești include aspirația de a păstra identitatea etnoculturală, promovarea valorilor și tradițiilor naționale, oferirea de informații și asistență juridică pentru migranții moldoveni. Cu toate acestea, majoritatea covârșitoare a migranților moldoveni nu sunt implicați în activitățile organizațiilor diasporei, iar mulți dintre ei nu știu de existența acestora. Printre punctele slabe ale asociațiilor moldovenești se numără nivelul scăzut de solidaritate, lipsa de sprijin financiar, lipsa de experiență a liderilor etc. (Capitolul 3, paragraful 3.2).

Ținând cont de experiența națională acumulată din interacțiunea cu diaspora, de standardele internaționale și de cele mai bune practici, Republica Moldova ar trebui să diversifice canalele și nivelurile de implicare a diasporei în procesele de dezvoltare durabilă la nivel central și local din Republica Moldova și să creeze condiții pentru întoarcerea și reintegrarea migranților moldoveni în țara de origine.

Problema științifică importantă soluționată în teză este elaborarea unui cadru conceptual pentru cercetarea problemei consolidării potențialului diasporal al comunităților de moldoveni din Uniunea Europeană și aspectului aplicativ al acestuia, ceea ce a permis identificarea particularităților de transformare a comunităților de moldoveni în diasporă. Acest fapt a contribuit la elaborarea unor ***recomandări*** practice pentru structurile de stat, societatea civilă, organizațiile diasporei, structurile internaționale, guvernele naționale ale țărilor de destinație privind consolidarea diasporei moldovenești în Uniunea Europeană, în vederea utilizării lor ulterioare de către toate părțile interesate și implicate în procesul de elaborare și implementare a politicii în domeniul migrației, diasporei și dezvoltării.

Autorităților publice din Republica Moldova:

- să elaboreze și să adopte acte legislative menite să stimuleze interesul **personal** al migranților de muncă pentru investirea mijloacelor la nivel național și local în Republica Moldova;

- să contribuie la acordarea asistenței juridice în probleme legate de drepturile de proprietate, moștenire, bunuri etc., în cazul procedurilor penale împotriva migranților moldoveni, să prevadă asigurarea de către stat a unuit avocat din partea Republicii Moldova;

- să propună proiecte pentru a atrage diaspora să investească în dezvoltarea Republicii Moldova, utilizând noile tehnologii informaționale și oportunități financiar-economice, în special, cashback (de exemplu, investind în economia moldovenească, un migrant primește 3% din investiție pe contul său personal);

- segmentarea diasporei moldovenești în statele membre ale UE, în sens că fiecare organizație din diasporă ar trebui să aibă un domeniu de activitate pentru care este responsabilă din punct de vedere organizațional. Iar statul să stimuleze material această activitate. Fiecare migrant moldovean din UE poate deveni un agent real și eficient de coeziune și activizare a diasporei moldovenești.

Acest lucru poate facilita formarea unei diaspore multistratificate (pe criteriul teritorial, de rudenie, comunitar, profesional, de vârstă și de gen etc.), folosind cele mai puternice mecanisme de comunicare socială (în special legăturile de rudenie și comunitare) în diferite regiuni ale țării gazdă). Acest lucru contribuie la creșterea potențialului diasporei și al organizațiilor acesteia;

- consolidarea suportului informațional al organizațiilor din diasporă cu membrii obișnuiți ai diasporei moldovenești; acordarea unei game variate de asistență în crearea site-urilor web ale organizațiilor, dezvoltarea utilizării noilor tehnologii informaționale, diversificarea formelor și metodelor de implicare în activitățile organizațiilor din diasporă.

Societății civile:

- în cooperare cu structurile de stat, să promoveze stabilirea unor contacte fructuoase și eficiente cu diaspora moldovenească din Uniunea Europeană;

- să contribuie la consolidarea diasporei moldovenești prin intermediul comunicării cu rudele membrilor obișnuiți ai diasporei care locuiesc în Republica Moldova, utilizând tehnologiile informaționale moderne;

- să utilizeze mecanisme cunoscute și consecvente de comunicare și integrare socială pentru a promova segmentarea și multistratificarea diasporei moldovenești în țările Uniunii Europene. Influența crescândă a țării de origine, a "patriei mici", va contribui, de asemenea, la consolidarea diasporei moldovenești, sporind rolul acesteia atât în UE, cât și în Republica Moldova.

- să promoveze stabilirea și consolidarea legăturilor dintre organizațiile societății civile din Republica Moldova și asociațiile ale diasporei moldovenești similare ca domeniu de activitate, întreprinderile moldovenești și întreprinderile locale din țările UE.

Structurilor / entităților internaționale:

- să intensifice și să promoveze metode moderne de comunicare cu diaspora moldovenească din țările Uniunii Europene;

- creșterea numărului de proiecte axate pe Republica Moldova, menite să stimuleze activitatea diasporei moldovenești pentru dezvoltarea durabilă a țării de origine. O atenție deosebită să se acorde proiectelor și inițiativelor cu orientare socială.

Guvernelor naționale ale țărilor de destinație:

- stimularea formelor de atragere a migranților de muncă moldoveni stabiliți în țările UE în calitate de reprezentanți ai întreprinderilor străine (italiene, franceze, germane etc.) în Republica Moldova și promovarea politicilor de dezvoltare a afacerilor finanțate de țările de destinație.

Procesul de transformare a comunităților de moldoveni într-o diasporă în Uniunea Europeană indică o tendință pozitivă. În același timp, o parte semnificativă a cetățenilor moldoveni nu este încă implicată în acest proces. Structurile de stat și societatea civilă din Republica Moldova ar trebui să diversifice cooperarea, să extindă formele și metodele de lucru cu comunitățile de moldoveni / diaspora de peste hotare, să-i atragă să investească fonduri / mijloace bănești, tehnologii și competențe în dezvoltarea durabilă a țării de origine, să încurajeze întoarcerea lor acasă. Dar pentru aceasta în Republica Moldova sunt esențiale stabilitatea politică, dezvoltarea economic și protecție juridică a cetățenilor.

BIBLIOGRAFIA

1. A fost semnat Memorandumul de înțelegere privind lansarea oficială a Programului „Valorificarea potențialului migrației în Republica Moldova”, faza a III-a, https://www.moldpres.md/news/2023/06/29/23005191
2. Acord de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a energiei atomice și statele member ale acestora, http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf
3. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Bulgaria privind reglementarea migrației de muncă. http://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/acord-Bulgaria_RM_migratie.pdf.
4. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Italiei în domeniu migrației de muncă. http://www.mmpsf.gov.md/.
5. ANGI, D., MARIAN, C., RADU, B., RIGMAN, C. Reprezentarea politică şi votul românilor din străinătate. In: Reprezentarea diasporei și votul românilor din străinătate, Fundația Soros Romania, 2009, http://www.polito.ubbcluj.ro/old/polito0911/content/files/trei-studii-votul-migrantilor.pdf;
6. Ambasada Republicii Moldova în Republica Federală Germania, https://germania.mfa.gov.md/ro/content/asocia%C5%A3iile-moldovenilor-%C5%9Fi-organiza%C5%A3ii-na%C5%A3ional-culturale.
7. Asociaţiile moldovenilor şi organizaţii naţional-culturale, https://romania.mfa.gov.md/ro/content/activitatea-diasporei
8. Asociațiile diasporei moldovenești în Regatul Spaniei, https://spania.mfa.gov.md/content/asocia%C5%A3iile-moldovenilor-%C5%9Fi-organiza%C5%A3ii-na%C5%A3ional-culturale
9. Avizul Comitetului Economic și Social European privind cooperarea dintre organizațiile societății civile și autoritățile locale și regionale pentru integrarea imigranților (aviz suplimentar), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52011IE1174
10. BALTAG, D., BURDELNII, E. Raport de evaluare la jumătate de termen a Strategiei Naționale Diaspora-2025, Republica Moldova, International Centre for Migration Policy Development, Chișinău, 86 p.
11. Carta Socială Europeană (revizuită), www.coe.int/socialcharter
12. CEBOTARI, M. Protecția juridică a drepturilor sociale ale cetățenilor Republicii Moldova cu statut de lucrători migranți: tz. de doct. În drept. Chişinău, 2022. 201 p.
13. CEBOTARI, M. Rolul asociațiilor diasporei în protecția drepturilor migranților. In: Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. – Chișinău, OIM, 2018, pp.197-203
14. CHEIANU-ANDREI, D. Cartografierea diasporei moldovenesti in Italia, Portugalia, Franta si Regatul Unit al Marii Britanii. Chisinau, OIM, 2013, 142 p.
15. Comisia Europeană, O abordare globală a migrației și mobilității, 2011, 6th Global Policy Forum on Development, March 2018. https://ec.europa.eu/europeaid/news-and-events/6th-global-policy-forum-development_en
16. CONCEPT al Programului pentru anii 2024-2027 privind implementarea Strategiei Naționale “Diaspora-2025”, concept-program-sectorial-dias...%20647ebf4d5b488%20(2).pdf
17. Conventia Europeana referitoare la statutul juridic al lucratorului migrant, https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Documentation/Legal_texts/093_Convention_Legal_Status_Migrant_Workers_ro.pdf

18. Convenţia europeană a drepturilor omului, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron
19. Convenţia europeană cu privire la cetățenie, https://rm.coe.int/16802ed91d
20. Conventia Europeana cu privire la recunoașterea atestatelor obținute în învățământul superior în statele din regiunea Europei, https://www.usch.md/wp-content/uploads/2023/04/Conventia-de-la-Lisabona-ETS-165-11.04.1997.pdf
21. COTILEVICI, V. Diaspora moldovenească în contextul politicii migraționiste a Repubicii Franceze. În: Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltarea durabilă a țărilor de origine. - Chișinău, IOM, 2018, pp.418-427.
22. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind susținerea persoanelor originare din Republica Moldova domiciliate peste hotare și colaborarea cu acestea, nr. 1638-II din 30 august 2000, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 5 septembrie 2000, nr.115
23. DELEU, E. Generații secunde ale cetățenilor moldoveni din Italia: aspecte socio-politice: tz. de doct. în șt. politice. - Chișinău, 2022. 160 p.
24. DELEU, E. Rolul instituţiilor politice în procesul de colaborare cu cetăţenii moldoveni şi descendenţii lor din diaspora. În: Teoria şi practica administrării publice / Materialele conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale. Chişinău: Academia de Administrare Publică, 17 mai 2018, pp. 205-209.
25. Diaspora moldovenească în Franța, https://www.viza.md/content/diaspora-moldoveneasc%C4%83-%C3%AEn-fran%C5%A3a
26. Diaspora moldovenească din Portugalia a organizat o serie de evenimente culturale, https://www.viza.md/content/diaspora-moldoveneasc%C4%83-din-portugalia-organizat-o-serie-de-evenimente-culturale
27. Directiva (UE) 2021/1883 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2021, privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe pentru ocuparea unor locuri de muncă înalt calificate și de abrogare a Directivei 2009/50/CE a Consiliului Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021L1883&from=EN
28. Directiva 2011/98/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind o procedură unică de solicitare a unui permis unic pentru resortisanții țărilor terțe în vederea șederii și ocupării unui loc de muncă pe teritoriul statelor membre și un set comun de drepturi pentru lucrătorii din țările terțe cu ședere legală pe teritoriul unui stat membru. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0098
29. Directiva 2009/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 18 iunie 2009 de stabilire a standardelor minime privind sancțiunile și măsurile la adresa angajatorilor de resortisanți din țări terțe aflați în situație de ședere ilegală. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0052
30. Directiva 2003/109/CE a Consiliului privind statutul resortisanților țărilor terțe care sunt rezidenți pe termen lung. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02003L0109-20110520&from=DE
31. DONU, V. Politica Republicii Moldova în domeniul relațiilor cu diaspora orientată spre consolidarea încrederii și rolul Biroului relații cu diaspora în acest proces. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Nr.4 (LXXXVII), 2019, p.35-55.
32. DONU, V. Strategii de consolidare a dialogului cu organizațiile din diaspora. În: Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltarea durabilă a țărilor de origine. - Chișinău, IOM, 2018, pp.432-442
33. DRĂCEA-CHELSOI, M. Identităţi dilematice în romanul diasporic italian şi românesc din Canada multiculturală. Rezumatul tezei de doctorat, [online] www.unibuc.ro

34. DUSCIAC, D., GUZUN, D., DOBRIN, M., REVINEALA, S., SINTOV, R. Centrul Satelit NEXUS-Paris: Un nou model de sustinere a migratiei circulare de succes si de integrare a migrantilor in societatea tarii-gazda. In: Moraru, V. (coord.) Migratia, diaspora, dezvoltare: noi provocari si perspective. – Chisinau, Sirius, 2016, p.193-204
35. EJOVA C., VORONEANU C. Impactul fluxului de migrație din Orientul Mijlociu asupra dimensiunii sociale și politice a Uniunii Europe și a Republicii Moldova În: Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale „Teoria şi practica Administrării Publice„ 19 mai 2017, pp. 181-186.
36. ENACHI, A. Diaspora ca actor internațional în procesul de europenizare: cazul Republicii Moldova: rezumat tz. de doct. în șt. politice. - Chișinău, 2023. 39 p.
37. Evaluarea rapidă a OIM privind impactul COVID-19 asupra bunăstării migranţilor moldoveni: date empirice privind strategiile şi contribuţiile migranţilor. - Chisinau, OIM, 2020, 30 p. file:///C:/Users/User/Downloads/IOM+Diaspora+Survey+Report-RO_FINAL.pdf
38. GRECU L. Protecția socială a cetățenilor moldoveni care muncesc în alte țări – situația actuală și perspectivele pe viitor. În: Populație și dezvoltare (Buletin de informație și analiză în demografie), martie, 2011 (5), 16 p. http://unfpa.md/images/stories/Popul_dezv/Populatie_Dezvoltare_Nr_5.pdf
39. Guvernul Republicii Moldova. Raport cu privire la activitatea Guvernului 2022-2023, https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_gov_2022-2023_0.pdf
40. Hotărîre Guvernului Republicii Moldova nr. 636 din 11 decembrie 2019 Cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pag_2020-2023_ro.pdf
41. Hotărâre Acord-cadru de parteneriat între Ministerul Sănătăţii, Muncii şi Protecţiei Sociale al Republicii Moldova şi Oficiul Francez pentru Imigrare şi Integrare al Republicii Franceze pentru punerea în aplicare a programului OFII de ajutor pentru reintegrare în Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, din 24.11.2017, Nr. 411-420
42. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării №725 din 08.09.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova №335-339 din 15-09-2017
43. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 200 din 26.02.2016 privind aprobarea Strategiei Naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018 pentru implementarea acesteia. In: Monitorul Oficial din 4.03.2016, Nr.49-54, art.230
44. Hotărîrea de Guvern Strategia națională „Diaspora-2025”, Nr. 200 din 26.02.2016. In: Monitorul Oficial din 4.03.2016, Nr. 49-54, art.230
45. Hotărâre de guvern Nr. 561 din 19.08.2015 cu privire la reglementarea cadrului instituțional și mecanismului de coordonare a asistenței externe acordate Republicii Moldova de organizațiile internaționale și țările donatoare. În: Monitorul Oficial Nr. 224-233
46. Hotărârea de guvern nr. 780 din 19.10.2012 cu privire la modificarea şi completarea unor hotărîri ale Guvernului. În: Monitorul Oficial Nr.221 art Nr: 844
47. Hotărîre de Guvern Nr. 1521 din 29.12.2007 cu privire la aprobarea Regulamentului privind susţinerea financiară a activităţilor de păstrare a identităţii naţional-culturale a persoanelor originare din Republica Moldova domiciliate peste hotare (diasporei moldoveneşti). În: Monitorul Oficial Nr. 11-12, art Nr: 63
48. Hotărîrea de Guvern Nr 809 din 10.07.2006 cu privire la aprobarea Programului de acţiuni pentru susţinerea persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste

hotare (diaspora moldovenească), pe anii 2006-2009. În: Monitorul Oficial Nr. 31-133, art Nr: 963
49. Hotărîrea de Guvern Nr 511 din 01.06.2005 cu privire la aprobarea Regulamentului Consiliului coordinator al persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare. În: Monitorul Oficial Nr. 83-85, art Nr: 593
50. Hotărîrea de Guvern Nr. 1322 din 29.12.2000 "Cu privire la unele măsuri de susținere a persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare". In: Monitorul Oficial din 11.01.2001, nr.001.
51. IAȚCO, M. Fenomenul migrației în Republica Moldova prin prisma dezvoltării și mobilității sociale. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2016, Nr.3 (LXXIV), pp.33-43
52. IAȚCO, M. Componenta social-culturală a consolidării diasporei moldovenești. In: Procese migraționale contemporane: situația curentă și formele de bază. – Tiraspol, OIM, 2016, p.194-199;
53. Informații privind beneficiarii de pensii și alocații sociale de stat http://cnas.md/lib.php?l=ro&idc=244&t=/Statistica/
54. În premieră, „Guvernul mai aproape de tine" - un nou program lansat de Biroul pentru Relații cu Diaspora. http://brd.gov.md/ro/content/premiera-guvernul-mai-aproape-de-tine-un-nou-program-lansat-de-biroul-pentru-relatii-cu
55. Lista asociațiilor diasporei, https://emoldovata.gov.md/lista-asociatiilor-diasporei
56. MARDARI V. Diaspora: concept și teoria rețelelor de cunoștințe. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.2 (LXXVII), 2017, pp.22-36
57. MARQUES, J.C., GOIS, P. Imigrantii din Europa de Est in Portugalia: asemanari si deosebiri intre ucraineni, rusi si moldoveni. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). nr.4 (XLIII), 2008. - Chisinau, 2008, pp.81-103
58. MOARCĂȘ COSTEA, C-A. Drepturile Sociale ale lucrătorilor migranți. - București. Ed. C.H.Beck, 2011, 298 p. ISBN 978-973-115-971
59. MORARU, V. (coord.) Migrație, diaspora, dezvoltare: noi provocari și perspective. – Chisinau, Tipografia-Sirius, 2016, 306 p., ISBN 978-9975-57-218-7
60. MORARU, V., CHEIANU-ANDREI, D., DELEU, E. Copiii migranților moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. In: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2017, nr.1 (173), pp.62-74
61. MORARU, V., MOSNEAGA, V., TURCAN, V., RUSNAC, Gh. Fetetele unui process: migratia fortei de munca din Republica Moldova in Italia. - Chisinau, Editerra Prim, 2011, p.
62. MOROZAN, A., MARGARINT, A. Formarea diasporei moldovenești în raport cu migrația forței de muncă: prezent și perspective. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2006, Nr 4 (XXXV), pp.29-41.
63. **MOȘNEAGA, Gh.** Conceptualizarea termenului de diasporă: aspecte teoretico-metodologice. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2021, nr.3 (94), pp.37-52
64. **MOȘNEAGA Gh.** Migrația cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană: cauzele și direcțiile. In: Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației. Prospects and problems of research and education integration into the european area. Coordonator: S. Cornea. Volumul X, Partea I. - Cahul, 2023, pp. 65-76
65. **MOȘNEAGA Gh.** Politicile Republica Moldova in domeniul diasporei: esența, evoluția, direcțiile și programele de bază, In: USPEM, 2024 (In procesul de publicare)
66. **MOȘNEAGA Gh.** Rolul instituțiilor internaționale și țărilor de destinație in formarea diasporei moldovenești în Uniunea Europeană. MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2024, nr.1 (In procesul de publicare)

67. **MOȘNEAGA Gh.** Adaptarea și integrarea moldovenilor in țările UE-27+: evoluția și tendințele contemporane. În: Știința politică și societatea în schimbare (ediția a II-a), 2024. ISBN 978-9975-62-736-8 (pdf). USM, FRISPA, 2024, pp. 225-244 czu: 339.922-054.7(-135.1) (4-672)
68. **MOȘNEAGA Gh.** Comunitățile moldovenești în Uniunea Europeană**:** analiza cantitativă și calitativă. În: Strengthening security and stability in the new national, regional, and global realities. Chisinau, 2024. ISBN: 978-995-62-740-5 (pdf); CZU: 327(082)=135.1=111; CZU: 323.113(478):061.1 UE; DOI: https://doi.org/10.528/zenodo12759229 USM, FRISPA, 2024 (In procesul de publicare)
69. **MOSNEAGA Gh.,** MOSNEAGA V., ȚURCAN V. Business-ul moldovenesc în Italia: componentele succesului. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Nr.3 (LXXVIII), 2017. – Chisinau, USM, USPEE, AMSP, 2017, pp.128-140.
70. MOSNEAGA, V. Cartografierea diasporei moldovenești din Germania, Marea Britanie, Israel, Italia, Portugalia si Rusia. Chisinau, OIM, 2017, 220 p. ISBN 978-9975-4469-9-0.
71. MOSNEAGA, V., MORARU, V., RUSNAC, Gh., TURCAN, V. Faţetele unui proces: migraţia forţei de muncă din Republica Moldova în Italia. – Chișinău, "Editerra Prim" SRL, 2011, 263 p.
72. MOȘNEAGA V., RUSU, R. Formarea diasporei moldovenești peste hotare: esența și specificul. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2008, nr.1 (XL), pp.91-103.
73. Sută de secții de votare vor fi deschise peste hotare pentru alegerile Președintelui Republicii Moldova din 30 octombrie 2016. Comunicat de presă, http://brd.gov.md/ro/content/100- de sectii-de-votare-vor-fi-deschise-peste-hotare-pentru-alegerile-presedintelui
74. Parteneriatul de Mobilitate, https://mfa.gov.md/ro/content/parteneriatul-de-mobilitate
75. PERCIUN V. Migratia de munca in Israel. In: Populaţia Republicii Moldova în contextul migraţiilor internaţionale. Vol.II. - Iaşi, Pan-Europe, 2006, pp.99-109
76. PIRTAC, Gr., **MOSNEAGA, Gh.** Provocari la adresa securitatii nationale a Republicii Moldova in contectul crizei regionale. / The challenges to national security of the Republic of Moldova in the context of regional crisis Acta Universitatis George Bacovia. Juridica - Volume 12. Issue 2/2023. http://juridica.ugb.ro/ The challenges to national security of the Republic of Moldova in the context of regional crisis „Acta Universitatis Gheorghe Bacovia Juridica". volumul 12, issue 2 / 2023 , pp. 505-524, = ISSN 2285-0171 ISSN-L=2285-017
77. Planul de acţiuni pentru integrare şi incluziune, 2020. https://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/default/files/pdf/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf
78. Popescu s-a întîlnit cu diaspora moldovenească din Spania, https://moldovenii.md/md/news/view/section/412/id/81990
79. Principiile comune de bază cu privire la politicile de integrare a imigranţilor, 2004, https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/common-basic-principles_en.pdf
80. Proiectele PNUD în Moldova, https://www.undp.org/ro/moldova/projects/
81. Proiectele câștigătoare în cadrul Programului guvernamental de granturi tematice Diaspora Engagement Hub, ediția 2023, https://brd.gov.md/ro/content/proiectele-castigatoare-cadrul-programului-guvernamental-de-granturi-tematice-diaspora-0
82. Profilul Migraţional Extins al Republicii Moldova 2005-2010. - Chișinău, OIM, 2013, 324 p.
83. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2007-2012. - Chișinău, OIM, 2013, 68 p.

84. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2008–2013. - Chișinău, OIM, 2014, 142 p.
85. Profilul Migraţional Extins al Republicii Moldova 2009–2014, - Chișinău, OIM, 2016, 148 p.
86. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2014–2018. - Chișinău, OIM, 2019, 100 p.
87. PORCESCU, S., DONU, V. Dezvoltarea capacităților de antreprenoriat socialale diasporei ca dimenisune a politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2018, Nr 4 (LXXXIII), pp.114-125.
88. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova "Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare" (2013-2014), http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_guvern-ro.pdf
89. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru perioada 2015-2018, https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program-guvernare-strelet-2015-2018.pdf
90. PUTINĂ, N. Participarea diasporelor la procesul politic din statul de origine: abordare electorală. În: Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. Chisinau, OIM, 2018, pp.132-143.
91. PUTINĂ, N. Diaspora între fenomen istoric și categoria științifice (abordare teoretico-metodologică). În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2015, nr.3 (LXX), pp.27-40.
92. PUTINĂ, N. Impactul comunităților diasporale asupra procesului politic în statele de origine. În: Politici și practici ale reglementării migraţiei în contextul provocărilor moderne. Chisinau, OIM, 2017, pp.229-233.
93. Raportul de activitate al Organizației pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii pentru anul 2020, ODIMM - Chișinău, 2021. http://odimm.md/files/ro/pdf/rapoarte/Raport%20privind%20realizarea%20Planului%20de%20activitate%20al%20ODIMM%202021.pdf
94. Raport de monitorizare și evaluare a Programului DOR Diaspora*Origini*Reveniri, 2022. https://brd.gov.md/raport_dor_2022.pdf
95. RUSU, R. Aspecte teoretice privind implicarea diasporei în țara de origine. In: Teoria şi practica administrării publice, 17 mai 2018, - Chișinău. 2018, pp. 197-200
96. RUSU, R. Diaspora – subiect sau obiect politic? În: Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. - Chisinau, OIM, 2017, pp.297-306.
97. RUSU, R., TODOROVA, L. Rolul diasporei în cadrul relaţiilor internaţionale. În: Administrarea Publică, nr.1, 2012, pp.117-121.
98. SANDU, D. Comunitățile de romi din România. În: O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI, 2005, https://www.researchgate.net/publication/303037294_Comunitatile_de_Romi_din_Romania_O_harta_a_saraciei_comunitare_prin_sondajul_PROROMI
99. SANDU, D. Două Românii și o diasporă? În: Contributors.ro, 2014, Vol. 9, https://www.academia.edu/14424527/Două_Românii_și_o_diasporă_2014
100. ȘERBAN-OPRESCU, A. Dincolo de stat-națiune din perspective românească. În: Analele Universităţii “Constantin Brâncuşi” din Târgu Jiu. Seria Litere şi Ştiinţe Sociale. Nr.1, 2010, pp.275-286
101. SPÎNU, S. Impactul migraţiei asupra satului moldovenesc, În: Teoria şi practica administrării publice: Materialeale Conferinţei ştiinţifico-practice cu participare

internaţională, 20 mai 2016, Chişinău / col. red.: Oleg Balan [etal.]. - Chişinău: AAP, 2016, pp.193-198. ISBN 978-9975-3019-6-1
102. Start pentru Tineri: o afacere durabilă acasă. https://www.odimm.md/ro/starttineri
103. STĂNICĂ S. Diaspora și fenomenul de Brain-drain. În: Revista română de sociologie. Anul XXIV, nr.5–6. - Bucureşti, 2013, pp.387-401
104. Strategia națională "Diaspora-2025", https://brd.gov.md/sites/default/files/sn_diaspora_2025_web.pdf
105. Strategia Națională în domeniul Migrației și Azilului pentru anii 2011-2020, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=56020&lang=ro
106. TĂRÎŢĂ, O., IAŢCO, M. Percepţiile migranţilor moldoveni despre incluziune şi migrare în spaţiul European. În: Teoria şi practica administrării publice: Materiale ale Conferinţei ştiinţifico-practice cu participare internaţională, 20 mai 2016, Chişinău / col. red.: Oleg Balan [et al.]. - Chişinău: AAP, 2016, p.140-144. ISBN 978-9975-3019-6-1.
107. Tinerii sunt viitorul Republicii Moldova, un nou program lansat de ODIMM https://trm.md/ro/social/tinerii-sunt-viitorul-republicii-moldova-un-nou-program-lansat-de-odimm
108. TOARTA, V. Implementarea cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul Diasporei Migrației și Dezvoltării și a abordării integrate în acest sens. - Chisinau: Cancelaria de Stat, Biroul Relații cu Diaspora. 2020. 85 p. https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_m_e_dmd_29.07.2020_def.pdf
109. UNDESA, Stocul Internațional de Migranți 2020, www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock
110. VICOL, D., PISTRINCIUC, V. Diaspora nu este „paralelă! Notă Analitică. Iulie 2021. http://ipre.md/2021/07/06/video-diaspora-nu-este-paralela/
111. VIERIU, E. Dreptul securității sociale: curs universitar. - București: Ed. Pro Universitaria, 2016, p.242 (304 p.). ISBN: 978-606-26-0520

Literatura în limba engleză

112. A Common Agenda for Integration — Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union: Communication From The Commission To The Council, The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions COM (2005). https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0389:FIN:en:PDF
113. A Common Immigration Policy for Europe: Principles, actions and tools: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions COM (2008) https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/a-common-immigration-policy-for-europe.html
114. Action Plan on the integration of third country nationals: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2016). https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/what-we-do/policies/european-agendamigration/proposal-implementationpackage/docs/20160607/communication_action_plan_integration_third country_nationals_en.pdf
115. ABDILE, M., PIRKKAINEN, P. Homeland Perception and Recognition of the Diaspora Engagement: The Case of the Somali Diaspora Nordic. In: Journal of African Studies. Vol. 20 (1), 2011, p.48-70

116. ADAMS, R., PAGE, J. International Migration, Remittances and Poverty in Developing Countries. In: World Bank Policy Research Working Paper No.3179, 2003
117. ADAMSON, F., DEMETRIOU, M. Remapping the Boundaries of "State" and "National Identity". In: European Journal of International Relations, nr.13 (4), 2007, pp.489-526
118. ANDERSON, B. Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of nationalism. - London, New York, 2006. 256 p. ISBN 10- 9781784786755
119. ANDONI, A., OIRZABAL, P.J. (coords.). Diasporas in the New Media Age: identity, Politics, and Community. - University of Nevada Press, Rena, 2010, 384 p. ISBN 978-0-87417-815-9
120. ARMSTRONG, J.A. Mobilized and proletarian diasporas. In: American political science review. - Washington, 1976. Vol. 70, issue 2, pp.393-408.
121. BLOUCHOUTZI, A., NIKAS, C. Emigrants' remittances and economic growth in small transition economies: The cases of Moldova and Albania. În: Journal of Economics and Business 2014, Vol. XVII, No 2, pp.97-117
122. BOURGUIGNON, F., LEVIN, V., ROSENBLATT, D. International redistribution of income. In: World Development, 2009, 37 (1): pp.1-10.
123. BRINKERHOFF, J. M. Diasporas, skills transfer, and remittances: evolving perceptions and potential. In: C. Wescott, J.M. Brinkerhoff (eds.), Converting Migration Drains into Gains: Harnessing the Resources of Overseas Professionals. - Manila: Asian Development Bank, 2006. p.1-32. https://www.unitar.org/ny/sites/unitar.org.ny/files/Brinkerhoff%20DD%20EE%20IM%202006.pdf
124. BRINKERHOFF, J. M. Creating and Enabling Environment for Diaspora's Participation in Homeland Development, In: International Migration, vol. 50, nr.1, 2012, pp.75-95
125. BRUBAKER, R. Accidental Diasporas and external «homelands» in Central and Eastern Europe: Past and present. Wien, 2000, 17 p.
126. BRUBAKER R. The "Diaspora" diaspora. In: Ethnic and Racial Studies. Vol.28, no.1, January 2005, [online] http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publications/29_Diaspora_diaspora_ERS.pdf
127. BRUNEAU, M. Diasporas. - Montpellier: GIP Reclus, 1995, 190 p.
128. BASCH, L., GLICK SCHILLER, N., SZANTON, C. Nations unbound: transnational pro-jects, postcolonial predicaments, and deteritorialized nation-states. - New York, Routledge, 1994, 344 p.
129. CATRINESCU, N., LEON-LEDESMA, M., PIRACHA, M., QUILLIN, B. Remittances, Institutions, and Economic Growth. În: World Development, 2009, vol. 37 (1), pp.81-92
130. CHOENNI C. Integration policy in the Netherlands. In: Labour migration. Management issues and migrant workers rights' protection in Russia: Scientific Series "International Migration of Population: Russia and the Contemporary World" / Iontsev V. (Ed.) - Moscow: TEIS, 2005. — Vol.14, 2005, pp.137-147
131. CIRLIG, V., MOSNEAGA, V. Migration Movements between Moldova and the EU: Policies and Numbers. In: ICMPD. Research Papers drafted within the framework of the "Building Training and Analytical Capacities on Migration in Moldova and Georgia (GOVAC)" project. Internship to ICMPD, September 2011. - Vienna, OstWest Media, 2012, pp.42-75.
132. COHEN, R. Global Diasporas: An Introduction. Seatle, WA: University of Washington Press, 1997, 240 p.
133. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: European

Agenda on the Integration of Third-country Nationals, SEC (2011) 957 final, http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/immigration/ docs/agenda/1_EN_ACT_part1_v10.pdf
134. CONNOR, W. The impact of homeland upon Diasporas. In: Modern Diasporas in international politics / Ed. by Sheffer G. – London: Groom Helm. 1986. pp.16-38.
135. Convention on the Participation of Foreigners in Public Life at Local Level. - Strasbourg, 5 februarie 1992, https://rm.coe.int/168007bd26
136. DAVYDOVA-MINGUET, O., MOSNEAGA, V., POZNIAK, O. Gendered Migration from Moldova and Ukraine to the EU: Who Cares? In: Liikanen I., Scott J.W., Sotkasiira T. (eds.) Borders, Migration and Regional Stability in the EU's Eastern Neighbourhood. - Joensuu, Karelian Institute of the University of Eastern Finland, 2014, pp. 225-240
137. DELEU, E. I migranti moldavi in Italia. In: Observatorio romano sulle migrazioni. V raporto. Roma, Idos, 2009, pp.199-208, 431 p.
138. DIJKZEUL, D., FAUSER, M. Studying Diaspora Organizations in International Affairs. Routledge, 2020, 222 p. ISBN 9781032254531
139. Diaspora Groups in the Eastern Caribbean: Opportunities, challenges and needs for collaboration. IOM, Regional Office for Central America, North America and the Caribbean, 2021, 36 p., https://reliefweb.int/report/antigua-and-barbuda/diaspora-groups-eastern-caribbean-opportunities-challenges-and-needs-collaboration
140. DRIBBUSCH, H., BISPINCK, R. Exploring collective bargaining coverage in eight EU member states. - Düsseldorf: Wirtschafts-und Sozialwissenschaftliches Institut (WSI), 27 p.
141. DRBOHLAV, D., et al. Diversification trends in Moldovan international migration: evidence from Czechia and Italy. In: AUC Geographica, 52, No.2, 2017. Published online 24 November, pp.237-248.
142. DRBOHLAV, D., BAILEY, A., LUPTAK, M., CERMAKOVA, D. Migrant values and social remittances across the contemporary migration-development nexus: the case of Moldovans in Czechia. In: Geografie, 2017, No 122/4, pp.527-553.
143. DUSZCZYK, M., MATUSZCZYK, K. The Employment of Foreigners in Poland and the Labour Market Situation. In: Central and Eastern European Migration Review. 2018. Published online: 20 July, pp.1-16.
144. EJOVA C., VORONEANU C. The European Union's strategy for migration management from developing countries and conflict zones. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2019, nr. 3 (86), pp.37-42.
145. ESMAN, M. J. Diasporas and international relations. In: Modern diasporas in international politics. / Ed. by Sheffer G. – New York, 1986, 218 p.
146. ESMAN, M. J. Ethnic pluralism and international relations In: Canadian review of studies in nationalism. Toronto. 1990. Vol. XVII, № 1-2. pp. 83-93.
147. ESMAN, M. J. Diasporas in the contemporary world. Cambridge: Polity Press. 1986, 207 p.
148. GIGAURI, G. Diaspora as vehicles of Development: Learning from International Experience. - Chisinau, OIM, 2006, pp.14-26
149. GOLDBERG, A.C., LANG, S. Living Abroad, Voting as if at Home? Electoral Motivation of Expatriates. In: Migration Studies. 2021, No 9 (2). https://doi.org/10.1093/migration/mnz018
150. ENACHI, A. Diaspora Lobbing European Future for the Republic of Moldova. Case Study: Participation of Moldovan Diaspora in the Last Președințial Elections. În: Diaspora în lumea modernă: contextual regional și potențialul pentru o dezvoltare

durabilă a țărilor de origine. - Chișinău, 21 decembrie 2017. OIM, Misiunea în Moldova, 2018, pp.67-74
151. ENEMO International Election Observation Mission Early Parliamentary Elections, 11 July - Moldova 2021, p.11, 12 VII 2021, http://enemo.eu/uploads/file-manager/ENEMOStatementofPreliminaryFindingsand ConclusionsMoldovaEarlyParliamentaryElectionsJuly2021.pdf, 9 VIII 2021.
152. International IDEA Institute for Democracy and Electoral Assistance. Voting from Abroad Database. https://www.idea.int/data-tools/world-view/52
153. Democratic participation for migrant Diasporas. Report1 Committee on Migration, Refugees and Displaced Persons Rapporteur: Mr Andrea Rigoni, Italy, ALDE, http://website-pace.net/ documents/19863/168397/20141127-Rigoni- Diaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6
154. National Bank of Moldova Database. https://www.bnm.md/bdi;
155. The World Bank Data. https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?end=2021&locations=MD&start=1995&view=chart
156. Extended Migration Profile of the Republic of Moldova 2010–2015. - Chișinău, IOM, 2017, 156 p. ISBN 978-92-9068-754-2
157. EUDiF. European Union Global Diaspora Facilities, https://diasporafordevelopment.eu/actions/
158. European Agenda for the Integration of Third-Country Nationals: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions COM, 2011. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN
159. European Code of Social Security (Revised), https://rm.coe.int/168007b3d6
160. European Convention on Social and Medical Assistance and its Protocol, https://rm.coe.int/16800637c2
161. European Convention on Social Security, https://rm.coe.int/1680074611
162. GIULIANO, P., RUIZ-ARRANZ, M. Remittances, Financial Development, and Growth. In: Journal of Development Economics, 2009, Vol. 90, Issue 1, pp.144-152
163. GHENCEA, B., GUDUMAC, I. Labor Migration and Remittances in the Republic in Moldova, International Labour Organization, Alliance on microfinancing of Moldova. - Chisinau: AMF-SOROS, 2004, 83 p.
164. GOTTSCHLICH, P. Diasporas and Diasporic Communities as New Sources of Power in 81. International Relations. In: Goga S. Current Issues of the international Politics through the Eyes of Young Europeans. - Prague: Jan Masaryk Centre of International Studies, 2006. pp.103-136
165. GSIR, S. Civic Participation and Integration: A country of origin perspective. Research Report Position Paper INTERACTRR2014/03 http://docplayer.net/13690255-Civic-participation-and-integration-a-country-of-origin-perspective.html;
166. GUZUN, D., DUŞCIAC, D., MINDICANU, A., AYAD, S., BOISARD, F. Role of the elites in the fight against vulnerable situations. Case study: the Moldovan community in France. In: Moraru, V. (coord.) Migratia, diaspora, dezvoltare: noi provocari si perspective. – Chisinau, Sirius, 2016, pp.204-213
167. HAAS, H. Migration, Remittances and Regional Development in Southern Morocco. În: Geoforum vol. 37 (4), pp.565–580
168. HAGEN-ZANKER, J., SIEGEL, M., DE NEUBOURG, C. Strings attached: the impediments to migration in Albania and Moldova, Southeast European and Black Sea Studies, 2009, 9 (4), pp.459-479

169. HOLZMANN, R., KOETTL, J. Portability of pension, health, and other social benefits: facts, concepts, issues. În: Discussion Paper N. 5715. - Bonn, 2011, 58 p.
170. HUDDLESTON, Th., NIESSEN, J., CHAOIMH, E.N., WHITE, E. Migrant Integration Policy Index III Romania, 2011, 36 p. (http://www.mipex.eu)
171. KEUSCH, M., SCHUSTER, N. European Good Practice Examples of Migration and Development Initiatives, with a Particular Focus on Diaspora Engagement, - Vienna, 2012 http://www.mirovni-institut.si/data/tinymce/Projekti/comide_lana/CoMiDe_European%20Good%20Practice%20Study-screen.pdf
172. KOINOVA, M. Four Types of Diaspora Mobilization: Albanian Diaspora Activism For Kosovo Independence in the US and the UK. In: Foreign Policy Analysis (2013) #9, pp.433–453, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1743-8594.2012.00194.x/epdf
173. KOOPMANS, R., STATHAM, P. Challenging immigration and ethnic relations politics: Comparative European perspectives. - Oxford University Press, 2000. 456 p. ISBN: 9780198295617
174. KRIEKEN, van, P. The EU Integration Agenda – Pros and Cons. Presentation. In: 61th International Study Congress WAR "Integration and identity" - Leiden, Netherlands, 21-24 September 2011
175. KRING, T. Moldovan Migrants in Italy: Remittances and the Role of the ILO's Social Partners. November 2007. - Chisinau, IOM, 2008, 23 p., ISBN 978-92-2-121087-0
176. LUECKE, M., MAHMOUD, T.O., STEINMAYR, A. Labour migration and remittances in Moldova: Is the boom over? - Chisinau, OIM, 2009, 44 p. ISBN: 978-92-9068-522-7
177. MARTINIELLO, M. Political participation, mobilization and representation of immigrants and their offspring in Europe. Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, School of International Migration and Ethnic Relations. - Malmö, Malmö University, 2005, pp.83-105.
178. MEDAM, A. Diaspora / Diasporas. Archétype et typologie. In: Revue Européenne des Migrations Internationales. Vol.9 (1), 1993, [online] http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/remi_0765-0752_1993_num_9_1_1049
179. **MOŞNEAGA Gh.,** MOSNEAGA V., TURCO T. Moldovan labor migrants in EU countries: status and perspectives (based on sociological research in Germany, Italy, Portugal, UK). In: Mihalik J., Bardovic J. (Eds.) Migration. The challenge of European States. – Verlag, Germania, 2019, ISBN-13:978-3-8382-1344-6
180. **MOSNEAGA Gh.,** TURCO T., SVETLICINAI R. The Transformation of Moldovan Migrant Communities into the Moldovan Diaspora in the European Union: The Main Directions and Mechanisms. În: Global Journal of HUMAN-SOCIAL SCIENCE: F Political Science Volume 23 Issue 6 Version 1.0, 2023, pp. 39-52.
181. MOSNEAGA, V. (coord.) Visa-free regime: international and Moldovan experience. - Chişinău: CEP USM, 2019, 190 p.
182. MOSNEAGA, V. MISMES Projects in the Republic of Moldova in the context of the Mobility Partnership. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2015, nr.1 (LXVIII), pp.57-94
183. MOSNEAGA, V., IATCO, M. Caminos de emigration de la Europa Del Este a Espana. Un analisis comparada: Romania, Bulgaria, Moldavia y Ucraina. In: Revista de Estudios Europeos, #62, 2013, pp.13-35.
184. MOSNEAGA, V., LUPTAK, M. Česko v plánech a strategiích moldavských pracovních migrantů. In: Drbohlav D. (ed.) Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu). Praha, Karolinum, 2008, pp.203-210.

185. MOSNEAGA, V., MORARU, V. Moldovan Labour Migration in Italy and Spain. In: Montanari, A. (ed.) BraiNet-Working: Migration Flows Feeding into Business Internationalisation. - Rome, Rubbettino, 2010, pp.199-238.
186. MOSNEAGA, V., **MOSNEAGA, Gh.** Moldovan labor migration into the European Union. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.1 (LXXXIV), 2019. pp.154-187
187. MOSNEAGA, V., TURCO, T., **MOSNEAGA, G.** Moldovan Labor Migrants in EU Countries: Status and Prospects (Based on Sociological Research in Germany, Italy, Portugal, UK). În: Migration – The Challenge of European States. J. Mihalik, J. Bardovic (eds.) Ibidem-Verlag, Stuttgart, 2019, pp.97-116. ISBN-13: 978-3-8382-1344-6
188. OESD International Migration Database, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG#
189. OLESEN, H. Migration, return and development: An institutional perspective. In: International Migration, 2002, 40 (5), pp.125-150
190. OSTERGAARD N. The Politics of Migrants' Transnational Political Practices. In: International Migration Review, Vol.37, No.3, 2013. pp.760-786
191. Pay and work rights helpline and complaints. https://www.gov.uk/pay-and-work-rights.
192. Plan on the integration and inclusion 2021-2027. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2020. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM%3A2020%3A758%3AFIN
193. ROȘCA, L. Migrants' social integration through understanding and communication. Holistic approach. In: Relaţii internaţionale. Plus. 2017, nr.2 (12), p.225-241.
194. RUSU, R. Diaspora Political Engagement. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Chișinău, nr. 2 (LXIX), 2015, pp.73-84
195. RUSU, R. The impact of Diaspora on political processes in Republic of Moldova. În: Administrarea Publică. Nr.4 (76), octombrie-decembrie. AAP, Chişinău, 2012, pp.103–110.
196. SABATES-WHEELER, R., KOETTL, J. Social protection for migrants: The challenges of delivery in the context of changing migration flows. În: International Social Security Review, 2010, Vol. 63, 3-4, pp.115-144. ISSN 1468-246X.
197. SAFRAN, W. Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. In: Diaspora: A Journal of Transnational Study, Volume 1, Number 1, Spring 1991, pp.83-99.
198. SANDU, D. Romanian communities in Spain. - Bucharest: Soros Foundation Romania, 2009, https://www.researchgate.net/publication/275097163_Romanian_Communities_in_Spain ;
199. SANDU, D. Remittances as home orientation roots in the lifeworlds of immigrants. In: Central and Eastern European Migration Review, 2016, Vol.5, Issue 2, pp.81-98
200. Secretary-General of the European Commission, Commission Staff Working Document, The consolidation of the EU framework on integration, Report to the 2010 Ministerial Conference on Integration Brussels, 9.3.2010, SEC(2010) 357
201. SCHWARTZ, R. Exploring the Link between Moldovan Communities abroad (MCA) and Moldova. May 2007. - Chisinau, IOM, 2007), 41 p.
202. SHELBURNE, R., PALACIN, J. Remittances in the CIS: Their Economic Implications and a New Estimation Procedure, UNECE Discussion Papers Series No. 2007.5
203. SHEFFER, G. A New Field of Study: Modern Diasporas in International Politics. In: Modern Diasporas in International Politics. - London, 1986. pp.1-15.

204. SHEFFER, G. Modern Diasporas in International Politics. New York: Saint Martin Press, 1986, 349 p. 0-312-53790-5
205. SHEFFER, G. Integration Impacts on Diaspora-Homeland Relations. In: MMG Working Paper 10-08. – Göttingen: Max Planck Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity, 2010, [online] http://www.mmg.mpg.de/fileadmin/user_upload/documents/wp/WP_10-08_Sheffer_Integration-Impacts.pdf
206. SHEPPERSON G. The African diaspora – or the African abroad. In: African Forum. Vol.1 (2), 1966, pp.76-96
207. Skills and Migration Country Fiche Moldova. September 2021, www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/
208. SOLANO, G., HUDDLESTON, T. Migrant Integration Policy Index 2020. - Barcelona / Brussels: CIDOB and MPG, 2020, 188 p. ISBN: 978-84-92511-83-9
209. Survey on migration and human trafficking in Ukraine, Moldova, Belarus and Georgia, 2019. - Kyiv, IOM, 2019, file:///C:/Users/User/Documents/projects/projects2020/portugal2020/materials/trafic/iom_regional_ct_survey_2019_eng_print.pdf
210. TABAC, T., GAGAUZ, O. Migration from Moldova: Trajectories and Implications for the country of Origin. In: Societies and Political Orders in Transition. Springer Nature Switzerland, 2020, pp.143-168.
211. TAYLOR, E. Remittances and Inequality Reconsidered: Direct, Indirect and Intertemporal Effects. In: Journal of Policy Modelling 1992, 14, pp.187-208
212. TAYLOR, E. et al. International Migration and Community Development. In: Population Index, 1996. Vol. 62, No. 3, pp.397-418.
213. The socioeconomic impact of economic crisis on migration and remittances in Moldova. - Chisinau, IOM, 2009, 6 p.
214. TÖLÖLYAN, K. Rethinking diaspora(s): stateless power in the transnational moment. In: Diaspora: a Journal of Transnational Studies, 1996, nr.5 (1), pp.3-36. http://muse.jhu.edu/article/411228/pdf
215. TURCO, T., MOSNEAGA, V. Geopolitical Choice of the Republic of Moldova on the Example of Snap Parliamentary Elections (2021). In: Eastern partnership The Role and Significance in the Process of Transformation of the Countries of Eastern Europe and the South Caucasus. - Krakow, 2021, p.109-124.ISBN 978-83-8138-641-8.
216. ȚURCAN V., MOSNEAGA V., **MOSNEAGA Gh.,** TURCO E. Visa-free regime between the Republic of Moldova and the European Union in the context of the migration mobility of the Moldovan population. In: Mosneaga V. (coord.). Visa-free regime: international and Moldovan experience. - Chişinău: CEP USM, 2019. pp. 144-164, CZU 351.756: [327(4+478):061.1EU] (082) V-67
217. VACULOVSCHI D., DOGARU R. Analysis of the situation regarding returned migrants. challenges and solutions. În: Eastern European Journal for Regional Studies (EEJRS). 2023, Vol. 9, Issue 1, pp. 86-99. ISSN 2537-6179
218. VACULOVSCHI D. The Impact of Migration Processes on Development. În: Eastern European Journal for Regional Studies (EEJRS). 2021, Vol. 7, Issue 2, pp. 27-40. ISSN 2537-6179
219. VERTOVEC, S. The Political Importance of Diasporas. In: The online journal of the migration policy institute. June 1 2005, http://www.migrationpolicy.org/article/political-importance-diasporas

220. VITALI G., FILIPPI M., MIRON D. Imprenditori esteri in Italia: caso della Moldavia. In: Moraru V. (coord.) Migrație, diaspora, dezvoltare: noi provocari și perspectve. – Chisinau, Tipografia-Sirius, 2016, pp.143-160
221. Voting Matters: Diaspora Parliamentary Representation. https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/buploads/2021/06/Voting-matters-diaspora-parliamentary-representation-EN.pdf
222. VREMIS, M., CRAIEVSCHI-TOARTA, V., BURDENII, E., HERM, A., POULEN, M. Extended migration profile of the Republic of Moldova. - Chisinau, IOM, 2012, 312 p.
223. ZAPATA-BARRERO, R., GABRIELLI, L., SÁNCHEZ-MONTIJANO, E., et. all. The political participation of immigrants in host countries: an interpretative framework from the perspective of origin countries and societies. INTERACT Research Report 2013/07 http://interact-project.eu/docs/publications/Research%20Report/INTERACT-RR-2013-07.pdf;
224. ZWAGER, de, N., SINTOV, R. Driving innovation in circular migration. Migration and Development in Moldova – 2015. Chisinau, Moldova, Nexus, IASCI, 2016, 122 p.
225. АБДУЛАТИПОВ Р.Г. Государственное регулирование национальной политики. Москва, 2001.

Literatura în limba rusă

226. АРУТЮНОВ, С.А. Диаспора — это процесс. In: Этнографическое обозрение. 2000. № 2, pp.74-78.
227. АРУТЮНЯН, Ю.В., ДРОБИЖЕВА, Л.М., СУСОКОЛОВ, А.А. Этносоциология. Москва, 1998, 271 p.
228. БРОМЛЕЙ, Ю.В. К типологии этнических общностей. Проблемы типологии в этнографии. - Москва, 1979, 271 p.
229. БРОМЛЕЙ, Ю.В. Очерки теории этноса. - Москва, 1983, 418 p.
230. Диаспора способна внести вклад в устойчивое развитие Республики Молдова, https://www.ipn.md/ru/diaspora-sposobna-vnesti-vklad-v-ustoychivoe-razvitie-respubliki-moldova-komment-7978_1082887.html#ixzz85EU7P3N2
231. ДИКУН, Н.А. Социальное взаимодействие принимающего и мигрантского сообществ. In: Актуальные проблемы современности: наука и общество, 2014, №2, с.52-56
232. ГАДЖИЕВ, К.С., СОЛОВЬЕВА, Э.Г. Диаспоры и разделенные народы на постсоветском пространстве. Москва, 2006. 141 с.
233. ГУМИЛЕВ, Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. Ленинград, 1989, 495 p.
234. Избирательные права на местном уровне как элемент интеграции мигрантов и ВПЛ. Совет Европы, июль 2021, 83 p. 1680a35820 (coe.int)
235. КАБАЧЕНКО, П. К вопросу о молдавской диаспоре: содействие развитию транснациональных мигрантских сетей посредством интернета. In: Populaţia Republicii Moldova în contextul migraţiilor internaţionale. Vol. I. Iaşi: Pan-Europe, 2006, с.19-34
236. Картирование вовлечения диаспоры, https://diasporafordevelopment.eu/wp-content/uploads/2021/10/CF_Moldova_RUS-v.4.pdf
237. КОЖУХАРЬ, И. Пути преодоления антиинтеграционного потенциала диаспоральных сообществ в процессе государственного строительства принимающих стран. În: Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. Chișinău, IOM, 2018, pp.405-417.
238. КОНДРАТЬЕВА, Т.С. Диаспоры в современном мире: эволюция явления и понятия.

//http://www.perspektivy.info/book/diaspory_v_sovremennom_mire_evolucija_javlenija_i_ponatija_2010-02-27.htm
239. КОРОБКОВ, А. Диаспоры и политика: сравнительный аспект. In: Diaspora în lumea modernă: contextual regional și potenţialul pentru o dezvoltare durabilă a ţărilor de origine. - Chișinău, 2018, pp.466-473.
240. ЛАЛЛУКА, С. Диаспора. Теоретический и прикладной аспекты. In: Социс. 2000. №7. с.91-98.
241. ЛЕВИН З. Менталитет диаспоры (системный и социокультурный анализ). - Москва, 2001, 300 p. ISBN: 5-89282-175-7, 5-93675-019-1
242. МАРМУЛЯК, Е.И., ЛЕВШЕНКОВ, В.Б. Молдавская диаспора – «непараллельный электорат»? In: Постсоветский материк, 2020, № 4 (28), pp. 4-14.
243. МИЛИТАРЕВ, А. О содержании термина «диаспора» (К разработке дефиниции). In: Диаспора. №1, 1999, с.24-33
244. Министерство Здравоохранения, «Отчет по результатам исполнения плана действий по внедрению стратегии по развитию системы здравоохранения на 2008–2017, на 2014 год» (2015). www.ms.gov.md/sites/ default/files/sdss_2014.pdf
245. Молдавские гастарбайтеры массово покидают Россию: Деньги родственникам перевести невозможно, дорога домой дорогая, с насиженных мест вытесняют мигранты из Азии. “Комсомольская правда”, 15 августа 2022, https://www.kp.md/daily/27431/4632624/
246. Молдавское сообщество в Германии: интервью с Анжелой Мутрук, http://www.moldovenii.md/ru/ news/view/section/16/id/3712
247. МОЛОДИКОВА, И.Н., ЕМЕЛЬЯНОВА, Л.Л., ЛЯЛИНА, А.В. Взаимодействие с диаспорами и диаспоральными организациями как ключ к успешной политике интеграции мигрантов в ЕС. In: Балтийский регион, 2018, Т. 10, №3, с.58-79
248. МОРАРУ, В., МОШНЯГА, В., РУСНАК, Г. Маятник миграции. – Кишинэу, Sirius, 2012, 200 с.
249. МОШНЯГА, В. Политика молдавского государства в области миграции и диаспоры: специфика современного этапа (по результатам социологического опроса). In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2018, nr.2 (LXXXI), pp.86-105.
250. МОШНЯГА, В. Ассоциации молдавской диаспоры: общее и особенное в формировании и функционировании (по результатам социологического исследования в 6 странах). In: Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. Chișinău, OIM, 2018, pp.250-268.
251. МОШНЯГА, В. Молдавская трудовая миграция в Европейский Союз. Аналитический отчет. Август, 2018
252. МОШНЯГА, В. Становление молдавской диаспоры и миграционная политика Республики Молдова. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2013, №4 (LXIII), pp.18-35
253. МОШНЯГА, В. Молдавские трудовые мигранты в Европейском Союзе: Проблемы интеграции, CARIM-EastRR 2012/40, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute, 2012
254. МОШНЯГА, В. Миграции в Республике Молдова в трансформационном контексте. In: Постсоветские трансформации: отражение в миграциях. Под. ред. Ж.А.Зайончковской, Г.С.Витковской. - Москва, ИТ «Адамантъ», 2009, с.187-225
255. МОШНЯГА, В. Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. Кишинэу: CAPTES, 2000. 200 p.

256. МОШНЯГА, В., БУРДЕЛЬНЫЙ, Е., ВАСИЛЬЕВА, Л., МАЛИНОВСКАЯ, Е. Проблемы реинтеграции и возвращения трудовых мигрантов из ЕС в страны пограничья. Вильнюс, ЕГУ, 2012, 342 p.
257. МОШНЯГА, В., МОРАРУ, В., РУСНАК, Г. Италия глазами молдавских трудовых мигрантов. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2009, Nr. 3 (XLVI), pp.90-133.
258. МОШНЯГА, В., **МОШНЯГА, Г.** Безвизовый режим стран Восточного Партнерства с ЕС: эффекты и политики. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). – nr.2 (LXXXI), 2018. - Chişinău, pp.106-133.
259. МОШНЯГА, В., **МОШНЯГА, Г.,** ТУРКО, Т. Парламентские (2021) выборы в Республике Молдова: специфика и основные результаты. In: Роль гражданского общества в обеспечении демократических стандартов организации и проведения выборов: Материалы первой международной научно-практической конференции (14-15 сентября 2021 г.) Москва, 2021, с.60-72
260. МОШНЯГА, В., ЦУРКАН, В. Миграция и интеграция: молдавские трудовые мигранты в Европейском Союзе. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica), 2012, nr.4 (LIX), pp.111-149.
261. МОШНЯГА, В., ЦУРКАН, В., СЛОБОДЕНЮК, Г. Испания глазами молдавских трудовых мигрантов. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XLVI). 2009, pp.134-172
262. МОШНЯГА, В., ЦУРКАН, В., **МОШНЯГА, Г.** Современная миграция молдавского населения: основные причины и мотивы (по результатам социологических исследований в Великобритании, Германии, Израиле, Италии, России и Португалии). În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.1 (LXXX), 2018, pp.84-99
263. МОШНЯГА, В. Молдавские трудовые мигранты в Европейском Союзе: Проблемы интеграции, CARIM-EastRR 2012/40, Robert Schuman Centre for Advanced Studies - San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute, 2012), 22 p.
264. МОШНЯГА В., ЦУРКАН В., **МОШНЯГА Г.** Европа и современный миграционный кризис. In: Современные миграционные процессы: состояние и современные формы. – Кишинэу, МОМ, 2016, pp. 33-51
265. **МОШНЯГА, Г.** Молдавская трудовая миграция в Европейский Союз: основные черты и специфика. In: Ştiinţa politică şi administrativă: provocări globale, soluţii locale. - Chișinău, 2021, pp.153-166
266. **МОШНЯГА, Г.** Исследование проблемы молдавской диаспоры в Европейском Союзе: историографические аспекты. In: Studia Universitatis Moldaviae, 2023, nr. 3 (163), pp.266-277
267. **МОШНЯГА, Г.** Ассоциации молдавской диаспоры: сильные и слабые стороны деятельности. In: Conferinţa ştiinţifico-practică internaţională "Ştiinţă, educaţie, cultură" = Международная научно-практическая конференция "Наука, образование, культура": Посвященная 30-й годовщине Комратского государственного университета, [11 februarie 2021]: Сборник статей. - Комрат: КГУ, 2021, Т. 2. ISBN 978-9975-3496-1-1
268. **МОШНЯГА, Г.** Типология современных диаспор: критерии и характеристика In: Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration, International Conference "Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration", December 3-4, 2021, Chişinău: Univ. of European Studies of Moldova, Stefan cel Mare Univ. of Suceava, Univ. of Management "TISBI" – ISBN 978-9975-3527-0-3. Vol. 1. – pp.93-299, [– ISBN 978-9975-3527-1-0

269. Национальное Бюро статистики, https://statistica.gov.md/ru/migraciya-naseleniya-52_3670.html
270. ОСТАВНАЯ А. Проблемы молдавских мигрантов в условиях пандемии COVID-19. În: ДЕМИС. Демографические исследования. 2021. Vol. 1. № 2, pp.47-55
271. ПЕЛЯХ М. Не только денежные переводы: подходы к вовлечению диаспоры в социально-экономическое развитие. In: Diaspora în lumea modernă: contextual regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. – Chisinau, OIM, 2017, pp.367-374
272. Привлечение диаспор к местному развитию: оперативное руководство, основанное на опыте Молдовы. https://www.undp.org/ro/moldova/publications/implicarea-diasporei-%C3%AEn-dezvoltarea-local%C4%83-ghid-opera%C8%9Bional-bazat-pe-experien%C8%9Ba-republicii-moldova
273. ПОЛОСКОВА, Т. Современные диаспоры (внутриполитические и международные аспекты). Москва: Научная книга, 2002. 284 с.
274. ПОПКОВ В. Некоторые основания для типологии диаспор. [online] http://lib.socio.msu.ru/l/library?e=d-000-00- 0kongress
275. Рекордный объём денежных переводов в январе-феврале, https://mybusiness.md/ru/novosti-biznesa/item/17439-rekordnyj-objom-denezhnyh-perevodov-v-yanvare-fevrale
276. ШЕФФЕР, Г. Диаспоры в мировой политике. In: Диаспоры. - Москва, 2003. №1, с.162-185.
277. Сколько молдаван за рубежом? Молдавская диаспора в ЕС, России и во всем мире. https://newsmaker.md/rus/novosti/skoliko-moldavam-za-rubejom/
278. СЛОБОДЕНЮК Г. Механизмы социальной интеграции эмигрантов из Республики Молдова в Португалии (на примере Культурного Центра Молдовы «Centro Cultural Moldavo»). In: Populaţia Republicii Moldova în contextul migraţiilor internaţionale. Vol.II. Iaşi, Pan-Europe, 2006, pp.174-183.
279. ТИШКОВ, В.А. Политическая антропология In: Российские исследования в гуманитарных науках. Lewiston, 2000. Т.1, 338 p.
280. ТОЩЕНКО, Ж., ЧАПТЫКОВА, Т. Диаспора как объект социологического исследования. In: Социс, 1996, № 12, с.33–42. ISSN 1026-9487
281. Трудовая миграция в ЕС и система социального обеспечения в Беларуси, Молдове и Украине: правовой анализ и оценка экономических взаимосвязей. - Минск, 2019, с.22, https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/ANALYTICAL-REPORT-Labour-migration-and-pension-systems-RU.pdf
282. ТУРКО, Т., СВЕТЛИЧНЫЙ, Р. Опыт национально-государственных и неправительственных акторов в реализации политики управления диаспорой в Республике Молдова: достижения и проблемы. In: Politici și practici ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne. Conferința științifică internațională. - Tiraspol, 27 ianuarie 2017, - Chișinău, 2017, pp.236-243.
283. Выбор диаспоры: как опыт Молдовы дает Украине рецепт сохранения западного курса страны. https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/11/30/7117079/
284. ЗИММЕЛЬ Г. Экскурс о чужаке. http://stomfaq.ru/30728/index.html
285. ЦУРКАН, В., МОШНЯГА, В., РУСНАК, Г. Поселенческая мобильность молдавских трудовых мигрантов в Республике Молдова и шести странах миграции. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.1 (LXXXIV), 2019. Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2019, pp.104-137
286. Переводы денежных средств из-за границы, осуществлённые в пользу физических лиц через банки Республики Молдова во II квартале 2020 года (на нетто основе),

https://www.bnm.md/ru/content/perevody-denezhnyh-sredstv-iz-za-granicy-osushchestvlyonnye-v-polzu-fizicheskih-lic-11

287. ЦУРКАН В., МОШНЯГА В., **МОШНЯГА Г.** Миграционные намерения как необходимый этап миграционного поведения жителей Республики Молдова. In: Moraru V. (coord.) Migratia, diaspora, dezvoltare: noi provocari si perspective. – Chisinau, Sirius, 2016, pp. 50-63

ANEXE

ANEXA 1.

CHESTIONAR - Diaspora 2022-2023

Stimate respondent!

Vă mulțumim că ați acceptat să participați la acest sondaj. Chestionarul reprezintă o parte a proiectului privind migrația și diaspora.

Vă rugăm să fiți atenți cînd completați chestionarul. Răspunsul cel mai acceptabil pentru Dvstră îl încercuiți. Urmați instrucțiunile menționate în întrebări. La unele întrebări puteți formula mai multe răspunsuri. Fiți atenți la tranzițiile de la o intrebare la alta.

Informațiile obținute în urma sondajului vor fi folosite doar în scopuri științifice.

I. INFORMAȚII GENERALE

1. Vîrsta Dvs (ani împliniți): _______

2. Sexul Dvs: 1. – Bărbat; 2. - Femeie

3. **Starea civilă**: 1. – necasătorit(ă); 2. – căsătoriat(ă); 3. - concubinaj; 4. – divorțat(ă);
5. – văduv(ă)

4. Studiile (*indicați cel mai înalt nivel*):
1. – școala medie (liceu); 2. – școala profesională; 3. – diplomă de licenta;
4. – diplomă de masterat; 5. – grad științific

5. Cu ce v-ati ocupat in Republica Moldova înainte de migrație?
_____

6. Unde ați locuit în Republica Moldova, înainte de a pleca peste hotare?
1. – oraș mare (Chișinău, Bălți); 2. – oraș mediu; 3. – oraș mic; 4. – localitate rurală (sat).

7. Aveți rude apropiate în Republica Moldova?
1. – da; 2. – nu *(treceți la întrebarea 10)*

8. Daca da, vă rugăm, indicați cine?
1. – părinții; 2. – soțul (soția); 3. – copilul (copiii); 4. – frate / soră; 5. – bunel / bunică;
6. – alți membri de familie

II. INFORMAȚII DESPE PLECAREA ȘI ȘEDEREA DVS PESTE HOTARE

9. Indicați, în ce țară locuiți în prezent:_____

10. Cînd ați venit în aceasta țară? *(indicați luna și anul)* **_____**

11. Care au fost motivele plecării Dvs peste hotare?
1. – Studiile; 2. – La muncă; 3. – Altă opțiune: _____

12. Înainte de plecare ați avut cunoscuți în această țară? 1. **–** Da; 2. – Nu.

13. Cine? _____

14. Unde locuiți în prezent (în străinătate)?
1. – oraș mare; 2. – oraș mediu; 3. – oraș mic; 4. – sat.

15. Cu cine ați venit în această țară? 1. – Singur; 2. – cu cineva

16. Indicați, cu cine ați venit în țară de destinație:_
1._____2._____3._____

17. Vă aflați în țara de destinație:
1. – legal; 2. – illegal; 3. – în baza regimului fără vize

18. Aveți permis de ședere în această țară?
1. - Da; 2. - Nu

19. În prezent munciți în această țară?
1. - Da; 2. – Nu *(treceți la întrebarea 26)*

20. Cîte ore pe săptamînă munciți? *(indicați)* **_____**

21. În ce domeniu munciți / care este munca Dvs? *(indicați)*
_____

22. Aveți permis de muncă în această țară?
1. – da; 2. – nu; 3. – altă opțiune *(indicați)* _____

23. Munca prestată este la un nivel mai înalt sau mai scăzut calificării Dvs?
1. – mai înalt; 2. – mai scăzut; 3. – același nivel

24. Care este venitul mediu Dvs personal lunar în această țară?
1. - mai puțin de 500 euro; 2. - 500-750 euro; 3. - 751-1000 euro;
4. - 1001-1500 euro; 5. - 1501-2000 euro; 6. - mai mult de 2000 euro.

25. Care este sursa Dvs de venit în această țară?
1. – locul de muncă; 2. – bursa; 3. – indemnizația de stat; 4. – susținerea familiei din Republica Moldova; 5. – altă opțiune

26. Aveți pașaport moldovenesc?
1. – da *(treceți la întrebarea 29)*; 2. – nu.

27. Care e starea curentă a pașaportului Dvs?
1. – valabil; 2. – nu este valabil.

28. Daca pașaportul Dvs moldovenesc nu mai este valabil, de ce nu îl refaceți?
1. – Nu este actual; 2. – Nu am timp; 3. – Altă cauză (indicați) _____

29. Aveți cetățenia (pașaportul) altei țări?
1. – da; 2. – nu.

30. A cărei țări aveți pașaport (cetățenie)?
1. – Rusiei; 2. – României; 3. – Bulgariei; 4. – Turciei; 5. – Alt stat (indicați) _____

31. Aveți cetățenia țării de reședința?
1. – da *(treceți la întrebarea 33)*; 2. – nu.

32. Doriți să deveniți cetățean al țări de reședința?
1. – da; 2. – nu.

33. Aveți rude apropiate în această țară?
1. – da: 2. – nu *(treceți la întrebarea 36)*

34. Câte rude apropiate sunt cu Dvs în această țară? *(indicați numărul)***_____**

35. Cine din rude apropiate se afla cu Dvra in această țară?
1. – părinții; 2. – soția / soțul; 3. - copiii; 4. – frate / soră; 5. - bunica / bunelul;
6. – alți membri ai familiei

III. RELAȚIILE CU MOLDOVA

36. Ați vizitat Dvs Moldova din momentul sosirii în această țară?
1. – da; 2. – nu

37. Cît de des veniți în vizită în Moldova?
1. – fiecare 3 luni; 2. – o dată la jumătate de an; 3. – o data pe an; 4. – o dată în 2 ani; 5. – o data în 3-5 ani; 6. – mai rar.

38. Care sunt motivele principale pentru vizita Dvs în Moldova?
1. – familia; 2. – afaceri / business; 3. – sănătate / tratament; 4. – turism / sărbători;
5. – altă opțiune *(indicați)*_____

39. Cum Dvs comunicați cu membrii familiei / prietenii din Republica Moldova?
(nu mai mult de două opțiuni de răspuns)
1. – telefon; 2. – e-mail; 3. – poștă; 4. – rețele de socializare (Facebook, ...); 5. – skype;
6. – nu comunic; 7. – altă opțiune *(indicați)* _____

40. Cît de des Dvs comunicați cu membrii familiei / prietenii din Republica Moldova?
1. – în fiecare zi; 2. – cîteva ori pe săptămînă; 3. – o dată pe săptămînă;
4. – cîteva ori pe lună; 5. – o dată pe lună; 6. – mai rar decît o data în lună.

41. Sunteți la curent cu situația politică, economică, socială din Republica Moldova?
1. – da; 2. – nu

42. Din ce surse vă informați despre situația din Republica Moldova?
1. – internet; 2. – TV; 3. – întîlnirile cu familia / prietenii; 4. – întîlnirile cu alți compatrioți.

43. Sunteți membru al unei organizații ai diasporei moldovenești din țara de reședința?
1. – da; 2. – nu

44. Cît de activ participați în activitatea organizațiilor Diasporei moldovenești?
1. – sunt membru activ al organizației diasporei moldovenești;
2. – uneori particip la acțiunile organizației diasporei moldovenești;
3. – doar mă informez despre evenimentele și noutățile organizației, dar nu particip activ.
4. – altă variantă *(indicați)*_____

45. De ce Dvs nu participați în activitatea organizațiilor Disporei moldovenești?
1. – nu sunt interesat;
2. – nu știu organizații moldovenești în regiunea unde locuiesc;
3. – consider că nu este important;
4. – altă opțiune *(indicați)*_____

46. Evaluați cît de importante sunt sarcinile organizațiilor moldovenești în această țară?

	complet nu este important	**nu este important**	**nu știu, greu de spus**	**important**	**foarte important**
1. – să susțină moldovenii prin organizarea vieții lor în această țară;	1	2	3	4	5
2. – să mențină relațiile moldovenilor cu Moldova;	1	2	3	4	5

3. – să informeze moldoveni despre situația din Moldova;	1	2	3	4	5
4. – să ajute să participe la dezvoltarea Moldovei;	1	2	3	4	5
5. – să sprijine educația copiilor moldoveni (limbă, istorie, literatură, etc.);	1	2	3	4	5
6. – altă variantă *(indicați)*: _____	1	2	3	4	5

47. Sunteți membru al organizației Diasporei din altă țară (România, Rusia, Ucraina, altă țară)?
1. – da; 2. – nu (*treceți la întrebarea 49)*.

48. De ce participați în activitatea organizației Diasporei din altă țară?
1. – aparțin acestei națiuni, cunosc limba și cultura;
2. – îmi este interesant în această organizație;
3. – în localitatea noastră nu există organizație ai disporei moldovenești;
4. – organizația Diasporei moldovenești este mai puțin activă și profesională.
5. – altele *(indicați)* _____

49. Cunoașteți despre carevaacțiuni ale Guvernului Republicii Moldova cu privire la moldovenii din străinătate? 1. – da; 2. – nu.

50. Ce inițiative ale Guvernului Republicii Moldova cu privire la moldovenii din străinătate cunoașteți?_____

51. Ați contactat Consulatul Republicii Moldova în țară de reședință?
1. – da; 2. – nu

52. Cît de des vă adresați la Consulatul Republicii Moldova în această țară?
1. - în fiecare lună; 2. - în fiecare jumătate de an; 3. - o dată pe an; 4. - mai rar; 5. – niciodată.

53. Din ce motive Dvs apelați la Consulatul Republicii Moldova în această țară?
1. – necesitate de acte oficiale; 2. – avem nevoie de consultații;
3. – alte opțiuni *(indicați)* _____

IV. SUSȚINEREA DIN PARTEA MOLDOVEI

54. Doriți să reveniți în Moldova?
1. – da; 2. – nu *(treceți la întrebarea 57)*

55. De ce ați fi revenit în Republica Moldova? *(2 raspunsuri)*

Cauzele familiale (familia, sanatatea, casatoria, casa parinteasca, batrinete)	1
Cauzele psihologice (prietenii, comfortul sufletesc, sa vorbesc limba materna)	2
Cauzele patriotice (Patria, tara mea)	3
Cauzele economice (lucru pe plac si salariu bun, propria afacere)	4
Cauzele social-politice (instabilitatea in tara de destinatie, clima nefavorabila, avem mai putine drepturi decitcetatenii tarii de destinatie)	5
Nu stiu	6
Alta optiune *(indicate)*	7

56. Daca doriți să reveniți în Moldova, atunci cînd?
1. – pe parcursul anului viitor; 2. – pe parcursul a 5 ani; 3. – pe parcursul a 10 ani; 4. – mai tîrziu.

57. De ce nu reveniți în Republica Moldova? *(2 raspunsuri)*

Viitorul meu, cariera e aici. Aici imi place mai mult decit in Moldova	1
Cauzele familiale (aici e familia, copiii, casa, copii fac studiile; in Moldova nu am pe rude)	2
Cauzele social-politice (in Moldova e instabil, coruptia, furturi; Moldova nu are viitor, nici o perspectiva)	3
Cauzele economice (in Moldova nu am lucru bun si salariu decent; aici am proprie afacere, loc de lucru bine platit, contract de lunga durata)	4
Nu am destui bani ca sa ma intorc; nu am pensie decenta	5
Sint ilegal, nu am acte necesare pentru reintoarcere	6
Nu vreau / nu sint gata sa maintorc	7
Nu stiu	8
Alta optiune (indicati)	9

58. Aveți investiții în Republica Moldova?
1. – da; 2. – nu

59. Aveți careva investiții în țara de reședință?
1. - da; 2. – nu .

60. În cazul cînd ați avea suficienți bani, Dvs ați dori să investiți în afaceri în Republica Moldova?
1. – da; 2. – nu

61. De ce doriți să investiți în afacere în Moldova? *(indicați)*
_____

62. În cazul cînd ați avea suficienți bani, Dvs ați dori să investiți în afaceri în țara de reședință?
1. – da; 2. – nu

63. De ce sunteți gata să investiți bani în afacere în Moldova?
_____

64. De ce nu sunteți gata să investiți bani în afacere în Moldova?
_____

65. Ați fi dorit să investiți banii Dvs în proiecte de dezvoltare în Republica Moldova?
1. – da; 2. – nu

66. Ce schimbări în Republica Moldova ar putea facilita investițiile Dvs? *(un raspuns)*
1. – dezvoltarea economică în Republica Moldova; 2. – securitatea politică în Moldova;
3. – securitatea juridică în Moldova; 4. – altele *(indicați)*
_____

67. Vă așteptați la un sprijin din partea Guvernului Republicii Moldova?
1. – da; 2. – nu.

68. Ce fel de sprijin este cel mai important pentru Dvs? *(alegeți 3 răspunsuri)*
1. – informare despre posturi de muncă în Moldova;
2. –informare despre posturi de muncă peste hotare;
3. – informare despre înregistrare legală a șederii peste hotare;
4. –informare despre climatul investițional din Moldova;
5. – informare asupra posibilităților de întoarcere în Moldova;
6. – informare cu privire la schimbările în situația protecției sociale în Moldova;
7. – sprijin pentru legăturile dintre Moldova și compatrioții din străinătate (evenimente culturale. Călătorii de afaceri, tabere pentru copii, școli moldovenești din această țară...);
8. –altă variantă *(indicați)* _____

V. TRANSFERURI BĂNEȘTI

69. Trimiteți bani acasă?
1. – da, frecvent; 2. - da, periodic; 3. – nu *(treceți la intrebare 73)*

70. Cîți bani trimiteți Dvs acasă într-un an?
1. – mai puțin de 100 euro; 2. – 100-500 euro;
3. – 501-1000 euro; 4. – mai mult de 1000 euro.

71. Cum trimiteți, de obicei, banii acasă?
1. – transfer bancar; 2. – transfer poștal; 3. – transfer electronic rapid (Western Union, etc);
4. – prin prieteni / rude; 5. – îi aduc personal;
6. – prin șofer la autobus (rutieră); 7. - altele *(indicați)* _____

72. Cui trimiteți banii?
1. – familiei; 2. - prietenilor; 3. – altele *(indicați)*_____

73. Pe ce se cheltuie banii cel mai frecvent? *(selectați 3 răspunsuri esențiale).*
1. - reparația / construcția casei; 2. - investiții în terenuri și utilaje agricole; 3. – alimentare;
4. – studii; 5. – sănătate; 6. - bunuri de larg consum; 7. – producere; 8. – altele *(indicați)*
_____

74. Ați dori să spuneți ceva suplimentar?
_____
_____
_____

VĂ MULȚUMIM PENTRU PARTICIPARE!

Sondajul a fost realizat în perioada noiembrie 2022 aprilie 2023. Au fost chestionați 513 migranți de muncă moldoveni în Europa / Uniunea Europeană. Sondajul fost organizat și condus de lector universitar, doctorandul Gheorghe MOȘNEAGA.

La realizarea sondajului au participat doctor, conferențiar universitar Tatiana TURCO; lector universitar Olga BURDILA; doctor, conferențiar universitar Natalia STERCUL; doctor habilitat, profesor Svetlana CEBOTARI; doctor habilitat, profesor Valeriu MOȘNEAGA; doctor, conferențiar universitar Carolina BUDURIN-GOREACII; Gheorghe MOȘNEAGA. Elaborarea chestionarului, prelucrarea informației sociologice a fost realizată de doctor, conferențiar universitar Valentin ȚURCAN.

Aduc sincere mulțumiri colegilor care m-au susținut / ajutat la realizarea sondajului.

ANEXA 2. Tabele formate în baza analizei cercetărilor sociologice empirice realizate în anii 2017 și 2022 / 2023

Diagrama 1. Numărul de cetățeni moldoveni în Rusia, 2002-2022

Sursa: [245].

Tabelul 1: Principalele cauzele migrație ale cetățenilor moldoveni peste hotare

Sondajul 2016-2017	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul 2022-2023
Studii	11.2%	5.4%	13.8%	19.4%	12.5%	**16.0 %**
S-a oferit (am găsit) de lucru	26.4%	45.9%	43.7%	35.5%	**37.9 %**	**77.6 %**
Dorința de a găsi un nou loc de muncă	52.0%	27.0%	32.2%	19.4%	**32.7 %**	-
Decizia familiei	4.0%	8.1%	3.4%	0%	**3.9%**	-
Reîntregirea familiei	6.4%	13.5%	6.9%	25.8%	13.2%	**6.1 %**

Tabelul 2. Fluxurile de migrație în UE 1989-2016, mii de persoane

	1989-1995	1996-2000	2001-2006	2007-2010	2011-2016
Italia	0.5	1.9	49.1	78.4	40.8
Spania	-	0.8	10.9	7.9	4.4
Germania	5.8	9.8	7.1	2.9	14.0
Cehia	-	0.2	7.3	8.4	1.8
Portugalia	-	-	10.9	7.1	2.4

Sursa: [233, p.144]

Tabel 3. Timpul sosirii în țara de destinație

	IT	PT	DE	UK	Total	Sondajul 2022-2023
1992-1996			2.27%		2.27%	1.2%
1997-2002	9.60%	13.16%	1.14%	-	5.97%	9.2%
2003-2008	27.20%	36.84%	5.68%	27.27%	24.24%	6.0%
2009-2014	48.80%	42.11%	55.68%	51.52%	49.52%	12.8%
2015-2016	14.40%	7.89%	30.68%	21.21%	18.54%	50.2% (2015-2020)
2021-2022	-	-	-	-	-	20.6%

Tabelul 4. Țara de destinație dorită

Sondajul 2016-2017	IT	PT	DE	UK	Total
Da	88.1%	100.0%	91.0%	81.8%	90.2%
Nu	11.1%	0%	6.7%	18.2%	9.0%
Fără răspuns	8%	0%	2.2%	0%	2.6%

Tabelul 5. Distribuția migranților moldoveni după vârstă în țările de destinație

Vârsta	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul 2022-2023
18-30	31.7%	52.6%	73.0%	36.4%	**48.4%**	**43.2%**
31-40	25.4%	18.4%	12.4%	36.4%	**23.2%**	**26.5%**
41-50	24.6%	26.4%	12.4%	21.1%	**21.1%**	**17.8%**
51+	18.3%	2.6%	2.2%	6.1%	**7.3%**	**12.5%**

Tabelul 6. Nivelul de educație al migranților moldoveni în țările de destinație

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul 2022-2023
Școala secundară (gimnaziu)	27.0%	34.2%	36.0%	9.1%	**26.6%**	**30.3%**
Școala vocațională (colegiu)	34.9%	39.5%	23.6%	21.2%	**29.8%**	**26.0%**
Studii de licență	15.9%	13.2%	20.2%	15.2%	**16.1%**	**29.7%**
Studii de masterat	21.4%	13.2%	16.9%	54.5%	**26.5%**	**12.3%**
Studii de doctorat	0%	0%	3.4%	0%	**0.85%**	**1.6%**

Tabelul 7. Reședința migranților moldoveni în țara de destinație

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul din 2022-2023
Oraș mare	29.4%	36.8%	30.3%	51.5%	37.0%	53.7%
Oraș mijlociu	38.9%	50.0%	44.9%	30.3%	41.0%	35.4%
Oraș mic	24.6%	13.2%	16.9%	12.1%	16.7%	9.1%
Zona rurală	7.1%	.0%	7.9%	6.1%	5.3%	1.8%

Tabelul 8. Disponibilitatea unui loc de muncă în țara de destinație în funcție de calificările existente ale migrantului

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul din 2022-2023
Mai înalt	11.5%	22.2%	18.6%	0%	13.1%	24.8%
Mai scăzut	54.**0%**	47.2%	48.6%	48.3%	49.5%	27.2%
Același	32.7%	27.8%	31.4%	51.7%	35.9%	48.0%
Fără răspuns	1.8%	2.8%	1.4%	0%	1.5%	-

Tabelul 9. Venitul personal mediu lunar al migrantului moldovean în țara de destinație

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul din 2022-2023
Mai mic de €500	11.4%	11.1%	13.6%	6.3%	**10.6%**	**2.2%**
500-750€	13.8%	19.4%	17.0%	3.1%	**13.3%**	**6.1%**
751-1000€	30.9%	22.2%	17.0%	12.5%	**20.7%**	**9.6%**
1001-1500€	29.3%	22.2%	36.4%	37.5%	**31.4%**	**22.9%**
1501-2000€	12.2%	22.2%	13.6%	21.9%	**17.5%**	**27.7%**
Mai mare de €2000	0.8%	2.8%	2.3%	18.8%	**6.2%**	**31.4%**
Fără răspuns	1.6%	0%	0%	0%	**0.4%**	**0.1%**

Tabelul 10. Deținerea cetățeniei (pașaportului) țării de reședință

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul din 2022-2023
Da	15.4%	36.8%	10.1%	21.2%	20.9%	26.9%
Nu	84.6%	53.2%	89.9%	88.8%	79.1%	73.1%

Tabelul 11. Prezența rudelor în țara de reședință

	Italia	**Portugalia**	**Germania**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondajul din 2022-2023**
Da	63.4%	60.5%	42.7%	69.7%	**59.3%**	**65.5%**

Tabelul 12. Care rude se află în țara de reședință?

	Italia	**Portugalia**	**Germania**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondajul din 2022-2023**
Soțul / soția	31.0%	34.7%	17.5%	54.5%	**34.4%**	**29.4%**
Copiii	31.0%	30.4%	17.5%	50.0%	**32.2%**	**23.0%**
Părinții	26.8%	21.7%	25.0%	9.1%	**20.7%**	**9.9%**
Frații / surorile	63.4%	43.5%	55.0%	40.9%	**50.7%**	**22.2%**
alte rude, prieteni	0	0	2.5%	0	**0.6%**	**15.5%**

Tabelul 13. Cuantificarea punerii în aplicare a anumitor politici de integrare a migranților în UE și în Regatul Unit

Țara	***Politicile***							
	1 [226, pp.18 -21]	***2*** [226, pp.22 -24]	***3*** [226, pp.25 -27]	***4*** [226, pp.28 -31]	***5*** [226, pp.32 -34]	***6*** [226, pp.35-37]	***7*** [226, pp.38 -40]	***8*** [226, pp.41 -43]
Austria	59	36	52	81	20	50	13	53
Belgia	56	48	74	73	65	75	65	100
Bulgaria	48	38	21	29	0	69	13	100
Regatul Unit	48	29	40	75	45	58	61	94
Ungaria	37	58	0	29	15	81	25	96
Germania	81	42	55	63	60	54	42	70
Grecia	61	52	36	48	20	46	40	67
Danemarca	65	25	45	56	70	42	41	51
Irlanda	22	48	45	85	85	50	79	94
Spania	67	69	43	81	55	75	30	59
Italia	67	64	43	79	25	67	40	78
Cipru	24	35	40	36	25	50	53	62
Letonia	33	47	26	31	20	46	24	67
Lituania	50	43	43	31	5	52	22	51
Luxemburg	35	52	64	46	85	58	79	89
Malta	48	36	40	56	35	46	63	63
Olanda	65	31	57	65	50	52	55	85
Polonia	33	58	33	27	10	50	50	63
Portugalia	94	87	69	65	80	71	86	100

România	46	67	41	46	5	56	38	96
Slovacia	17	59	7	50	5	65	28	79
Slovenia	26	72	33	33	30	77	22	90
Finlanda	91	67	88	67	95	96	74	100
Franța	52	43	36	65	45	58	70	79
Croația	50	48	33	27	10	54	19	71
Cehia	54	63	60	61	10	50	36	64
Suedia	91	71	93	83	80	90	83	100
Estonia	69	76	69	29	20	75	16	48
Indicele mediu pe UE	*53*	*52*	*46*	*54*	*38*	*61*	*45*	*77*

Notă: 1 - mobilitatea pe piața muncii; 2 – reîntregirea familiilor; 3 – educația; 4 - sănătatea; 5 –participarea politică; 6 – reședință permanentă; 7 – cetățenie; 8 – nondiscriminare

Tabelul 14. Disponibilitatea locului de muncă în țara de destinație

Sondaj 2016-2017	**Italia**	**Portugalia**	**Germania**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondaj 2022-2023**
Da	87.3%	94.7%	77.5%	87.9%	**86.9%**	**87.8%**
Nu	12.7%	5.3%	22.5%	12.1%	**13.1%**	**12.2%**

Tabelul 15. Deținerea unui permis de ședere în țară [148, p.67]

Sondaj 2016-2017	**Italia**	**Portugalia**	**Germania**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondaj 2022-2023**
Da	85.6%	86.8%	85.4%	63.6%	**80.4%**	**86.1%**
Nu	13.6%	13.2%	14.6%	36.4%	**19.4%**	**13.9%**
Fără răspuns	0.8%	0%	0%	0%	**0.2%**	-

Tabelul 16. Dorința de a obține cetățenia țării gazdă [148, p.74]

Sondaj 2016-2017	**Italia**	**Portugalia**	**Germania**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondaj 2022-2023**
Da	63.1%	84.6%	58.0%	63.0%	**67.1%**	**67.0%**
Nu	34.2%	15.4%	40.7%	29.6%	**29.9%**	**33.0%**
Fără răspuns	2.7%	0%	1.3%	0.4%	**1.1%**	-

Tabelul 17. Dinamica participării diasporei moldovenești în alegerile parlamentare și prezidențiale din Republica Moldova (1994-2020), persoane.

Alegerile parlamentare									
1994	***1998***	***2001***	***2005***	***2009.1***	***2009.2***	***2010***	***2014***	***2019***	***2021***
1,948	3,193	3,806	10,038	16,805	17,544	64,199	73,311	76,601	212mii

Alegerile prezidențiale			
2016. turul 1	***2016. turul 2***	***2020. turul 1***	***2020. turul 2***
67,205	138,720	150,022	263,177

Tabelul 18. Gradul de informare despre situația din Republica Moldova

	Italia	**Portugalia**	**Germania**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondajul 2022-2023**
Da	81,7%	73,7%	77,5%	72,7%	76,4%	86.4 %
Nu	18,3%	26,3%	22,5%	27,3%	23,6%	13,6 %

Tabelul 19. Fluxul remitențelor în Republica Moldova

Anul	Fluxul remitențelor în Republica Moldova	Ponderea în PIB (%)
2000	178.600.000	13,8
2001	243.320.000	16,4
2002	323.740.000	19,4
2003	486.630.000	24,5
2004	705.240.000	27,1
2005	920.310.000	30,8
2006	1.181.720.000	34,6
2007	1.498.230.000	34
2008	1.897.300.000	31,2
2009	1.182.020.000	24,9
2010	1.244.140.000	25,1
2011	1.441.930.000	21,5
2012	1.494.230.000	22,8
2013	1.608.980.000	23,1
2014	1.612.960.000	21,8
2015	1.227.370.000	19,9
2016	1.160.560.000	18,2
2017	1.199.870.000	16,9
2018	1.266.840.000	16,05
2019	1.222.890.000	16,05
2020	1.486.740.000	15,8
2021	1.611.000.000	15,5
2022	1.745.000.000	15,4

Sursa: [154; 155]

Tabelul 20. Frecvența remitențelor în Republica Moldova

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul 2022-2023
Da, des	27,8%	18,4%	14,6%	21,2%	20,5%	30,3%
Da, periodic	45,2%	60,5%	43,8%	45,5%	48,7%	42,6%
Nu	27%	21,1%	41,6%	33,3%	30,8%	27,1%

Tabelul 21. Mărimea remitențelor spre Republica Moldova

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul 2022-2023
Mai puțin de 100 euro	9,9%	10,3%	3,8%	0%	6%	4,4%
100-500 euro	22%	44,8%	30,8%	50%	36,9%	30.0%
500-1000 euro	9,9%	17,2%	17,3%	31,8%	19%	24.3%
Mai mult de 1000 euro	54,9%	27,6%	48,1%	18,2%	37,2%	41.3%

Tabelul 22. Gradul de informare privind inițiativele Guvernului Republicii Moldova cu privire la cetățenii moldoveni aflați peste hotare

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul 2022-2023
Da	12%	2,6%	11,2%	18,2%	11%	12,2%
Nu	85,6%	97,4%	88,8%	81,8%	88,4%	87,8%
Fără răspuns	2,4%	0%	0%	0%	0,6%	0%

Tabelul 23. Structura distribuției banilor remiși de migranți

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul 2022-2023
Repararea / construirea casei	76,9%	46,2%	62,7%	18,2%	51%	55.2%
Investiții în pământ utilaje agricole	12,1%	11,5%	9,8%	9,1%	10,6%	5.7%
Alimentație	58,2%	69,2%	62,7%	81,8%	66,6%	62.3%
Educație	37,4%	26,9%	43,1%	0%	26,9%	31.8%
Sănătate	51,6%	65,4%	72,5%	54,5%	61%	60.9%
Bunuri de consum comun	27,5%	46,2%	27,5%	45,5%	36,7%	33.9%
Producție	1,1%	3,8%	0%	0%	1,2%	-
Altele	3,3%	3,8%	3,9%	22,7%	8,4%	-

Tabelul 24. Prezența / Disponibilitatea investițiilor în Republica Moldova

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondajul 2022-2023
Da	12,7%	18,4%	8%	18,2%	14,3%	18,2%
Nu	87,3%	81,6%	92%	81,8%	85,7%	81,8%

Tabelul 25. Apartenența la organizații / asociații ale diasporei moldovenești din țara de destinație

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondaj 2022-2023
Da	6.3%	7.9%	5.6%	18.2%	9.5%	6.9%
Nu	92.9%	92.1%	94.4%	81.8%	90.3%	93.1%
Nici un raspins	0.8%	0%	0%	0%	0.2%	0%

Tabelul 26. Gradul de implicare a migranților în activitățile asociațiilor diasporei moldovenești

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondaj 2022-2023
Sunt un membru activ al organizației diasporei moldovenești	0%	25.0%	0%	25.0%	12.5%	3.8%
Particip uneori la activitățile organizației diasporei moldovenești	25.0%	25.0%	42.9%	25.0%	29.5%	16.6%
Urmăresc doar evenimentele și noutățile din cadrul organizației, dar nu mă implic activ	75.0%	50.0%	57.1%	50.0%	58.0%	77.6%

Tabelul 27. Cauzele neparticipării migranților moldoveni la activitățile asociațiilor diasporei moldovenești.

	Italia	Portugalia	Germania	Regatul Unit	Total	Sondaj 2022-2023
Nu sunt interesat	38.5%	40.5%	45.2%	12.0%	34,1%	43.7%
Nu cunosc nicio organizație moldovenească în zona în care locuiesc	44.3%	43.2%	38.1%	44.0%	42.4%	32.4%
Nu cred că are importanță	8.2%	13.5%	10.7%	8.0%	10.1%	15.9%
Altele (oboseala după muncă, volumul mare de muncă, etc.)	9.0%	2.7%	4.8%	36.0%	13.1%	8.0%

Nici un răspuns	0%	0%	1.2%	0%	0.3%	0%

Tabelul 28. Organizațiile diasporei moldovenești din țările UE, Norvegia, Elveția și Regatul Unit

Țara	*Numărul organizațiilor*
Italia	51
Franța	12
Regatul Unit	10
Spania	10
România	9
Portugalia	7
Germania	6
Belgia	4
Irlanda	4
Austria	3
Olanda	3
Grecia	3
Cehia	2
Estonia	2
Danemarca	2
Suedia	2
Elveția	2
Polonia	1
Bulgaria	1
Finlanda	1
Ungaria	1
Norvegia	1
Lituania	1
Cipru	1

Sursa: https://emoldovata.gov.md/lista-asociatiilor-diasporei

Tabelul 29. Evaluarea importanței sarcinilor cu care se confruntă organizațiile moldovenești în țara gazdă

	Nu este important		Nu știu, este greu să răspund		Important	
	2016-2017	***2022-2023***	***2016-2017***	***2022-2023***	***2016-2017***	***2022-2023***
susținerea moldovenilor pentru a le organiza viața în țara gazdă	3.2%	11.4%	21.3%	18.5%	70.1%	70.1%
menținerea legăturilor moldovenilor cu Republica Moldova	7.1%	10.5%	17.3%	16.7%	75.7%	72.8%
informarea moldovenilor despre situația din Republica	7.2%	9.2%	21.4%	15.9%	71.4%	74.9%

Moldova						
să participe la dezvoltarea Republicii Moldova	7.2%	11.1%	21.5%	21.3%	72.1%	67.7%
familiarizarea copiilor cu cultura moldovenească / națională (limba, istoria, literatura etc)	7.7%	7.6%	14.6%	13.5%	77.4%	78.9%

Tabelul 30. Țările UE27+ în care lucrează migranții care participă la programul PARE 1+1

Țara	2017	2018	2019	2020
Italia	108	91	60	46
Regatul Unit	36	43	35	27
Germania	18	29	23	20
Franța	16	17	11	16
România	10	11	7	15
Spania	8	10	1	3
Irlanda	4	11	7	7

Sursa: [10, pp.47-48].

Tabelul 31. Congrese ale diasporei moldovenești (2004-2023)

anul	*numărul de țări*	*numărul de participanți*
2004	**12**	**120**
2006	**22**	**170**
2008	**20**	**200**
2010	**31**	**250**
2012	**22**	**100**
2014	**28**	**145**
2016	**27**	**181**
2018	**22**	**150**
2021*(online)*	**18**	**120**
2023	**24**	**300**

Tabelul 32. Așteptarea susținerii din partea autorităților moldovenești

	IT	PT	DE	UK	Total	Sondaj 2022-2023
Da	56.3%	39.5%	48.9%	63.3%	52.0%	53.3%
Nu	43.7%	60.5%	48.9%	33.3%	48.0%	46.7%

Tabelul 33. Tipul de susținere mai valoros pentru migranți*

	Sondaj 2016-2017	Sondaj 2022-2023
Informarea despre locurile de muncă în Republica Moldova	65.4%	44.8%
Informarea despre locurile de muncă peste	39.6%	30.8%

hotare		
Informații privind înregistrarea ședерii în străinătate	33.0%	30.3%
Informarea despre oportunitățile de investiții în Republica Moldova	40.0%	27.9%
Informarea despre posibilitățile de revenire în Republica Moldova	28.2%	32.4%
Informarea despre schimbările în domeniul protecției sociale în Republica Moldova	35.1%	43.7%
Susținerea relațiilor dintre Republica Moldova și conaționalii de peste hotare (evenimente culturale, călătorii de afaceri, tabere de vară pentru copii, școli cu predare în limba română în această țară)	37.1%	34.0%

*Pot fi alese trei variante de răspuns

Tabelul 34. Dorința migranților de a reveni în Republica Moldova

	IT	**PT**	**DE**	**UK**	**Total**	**Sondaj 2022-2023**
Da	62.4%	47.4%	48.9%	63.6%	55.6%	53.4%
Nu	36.0%	50.0%	51.1%	36.4%	43.4%	46.6%
Fără răspuns	1.6%	2.6%	0%	0%	1.1%	0%

Tabelul 35. Numărul beneficiarilor de pensii și indemnizații sociale cărora le-au fost transferate în străinătate în conformitate cu acordurile bilaterale

Anul	**Numărul de persoane**
01.01.2018	**471**
01.01.2019	**533**
01.01.2020	**688**
01.01.2021	**1019**
01.01.2022	**851**
01.07.2022	1336
01.07.2023	**1563**

Sursa: [269]

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Numele, prenumele Moşneaga Gheorghe

Semnătura

Data

europass

Gheorghe Moșneaga

Cetățenie: moldoveană **Data nașterii:** 02/12/1992 **Gen:** Masculin

Număr de telefon: (+373) 79390905 **E-mail:** gheorghemosneaga@gmail.com

WhatsApp Messenger: +373 793 90 905

Facebook: https://www.facebook.com/gheorghe.mosneaga92

Acasă: Alexandru Plămădeală 2, ap. 2, mun. Chișinău (Moldova)

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

Lector-asistent

Universitatea de Stat din Moldova [01/09/2020 – În curs]

Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Lector-asistent

Universitatea de Studii Europene din Moldova [21/11/2019 – 31/05/2020]

Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Cercetător științific

Laboratorul de cercetări „Sociologia Politicii", Universitatea de Stat din Moldova [02/01/2016 – În curs]

Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

EDUCAȚIE ȘI FORMARE PROFESIONALĂ

Doctorand

Școala Doctorală Științe Sociale, Univeristatea de Stat din Moldova [18/10/2019 – În curs]

Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Regizor

Facultatea de Arte Frumoase, Universitatea de Stat din Moldova [2021 – 2024]

Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Dirijor de cor

Facultatea de Arte Frumoase, Universitatea de Stat din Moldova [2021 – 2024]

Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Modulul Psiho-Pedagogic

Departamentul de Formare Continuă, Univeristatea de Stat din Moldova [03/09/2018 – 28/06/2019]

Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Magistru în Științe Politice

Departamentul Științe Politice și Administrative, Univeristatea de Stat din Moldova [2015 – 2017]

Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Coregraf, dansuri sportive
Facultatea de Arte Frumoase, Universitatea de Stat din Moldova [2012 – 2015]
Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Licențiat în Științe Politice
Departamentul Științe Politice și Administrative, Univeristatea de Stat din Moldova [2012 – 2015]
Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Bacalaureat
Liceul Teoretic „Vasile Vasilache" [2010 – 2012]
Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Bacalaureat
Liceul Teoretic „Spiru Haret" [2008 – 2010]
Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

Bacalaureat
Liceul Teoretic „Mircea Eliade" [2000 – 2008]
Localitatea: mun. Chișinău | Țara: Moldova

COMPETENȚE LINGVISTICE

Limbă(i) maternă(e): română | rusă

Altă limbă (Alte limbi):

engleză
COMPREHENSIUNE ORALĂ C2 **CITIT** C2 **SCRIS** C1
EXPRIMARE SCRISĂ C1 **CONVERSAȚIE** C1

franceză
COMPREHENSIUNE ORALĂ A2 **CITIT** A2 **SCRIS** A1
EXPRIMARE SCRISĂ A2 **CONVERSAȚIE** A1

Niveluri: A1 și A2 Utilizator de bază B1 și B2 Utilizator independent C1 și C2 Utilizator experimentat